

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI : 1056

BATI ANADOLU BÖLGESİNDE CAMİ TASVİRLİ MEZARTAŞLARI

GÜL TUNÇEL

TANITMA ESERLERİ DİZİSİ: 20

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI : 1056

BATI ANADOLU BÖLGESİNDE

CAMİ TASVİRLİ MEZARTAŞLARI

Gül TUNÇEL

TANITMA ESERLERİ DİZİSİ: 20

ISBN 975 - 17 - 0380 - 8
(c) Kültür Bakanlığı, 1989

Onay, 16.1.1989 tarih ve 928.3-169 sayı
Birinci baskı.
Baskı sayısı : 3 000
Mas Matbaacılık - ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

I- GİRİŞ	1
II- TÜRKLERDE MEZAR GELENEĞİ VE MEZARTAŞLARINA KISA BİR BAKIŞ	5
III- KATALOG:	
A) KATALOGDAKİ ESERLER LİSTESİ	9
B) CAMİ TASVİRLİ MEZARTAŞLARI KATALOĞU	13
C) KRONOLOJİ LİSTESİ	219
IV- BATI ANADOLU BÖLGESİ CAMİ TASVİRLİ MEZARTAŞLARININ KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ	223
V- SONUÇ	249
VI- SUMMARY	251
VII- BİBLİYOGRAFYA	253
İNDEKS	254

1. Introduction

The purpose of this study is to investigate the effects of various factors on the performance of a system. The study is organized as follows: Section 2 describes the system and the factors being investigated. Section 3 presents the experimental design and the results of the experiments. Section 4 discusses the implications of the results and provides conclusions.

The system under investigation is a complex system with many interacting components. The factors being investigated are the input variables that affect the system's performance. The experimental design is a factorial design, which allows for the investigation of the main effects and interactions of the factors.

The results of the experiments show that the system's performance is significantly affected by the factors being investigated. The main effects and interactions of the factors are discussed in detail in Section 4.

The implications of the results are discussed in Section 4. The study provides valuable insights into the system's performance and the factors that affect it.

The study is a preliminary study and further research is needed to confirm the results and investigate the system's performance under different conditions.

The study is a preliminary study and further research is needed to confirm the results and investigate the system's performance under different conditions.

The study is a preliminary study and further research is needed to confirm the results and investigate the system's performance under different conditions.

ÖNSÖZ

Sanat Tarihi araştırmalarının, şimdiye kadar ihmal edildiği dikkatimizi çeken konularından birini teşkil eden mezartaşları arasında, Türk Sanatı'nın Batılılaşma Dönemi'ne giren XVIII-XIX. yüzyıllara ait bir grup şahide, "Batı Anadolu Bölgesi'nde Cami Tasvirli Mezartaşları" başlığı altında sınırlandırılarak, 1985 yılında Yüksek Lisans Tezi olarak sunulan bu çalışmamıza konu olmuştur.

Bu araştırmamızda, yerinde yaptığımız incelemeler sonucu, eserlerin tamamı ilk defa tarafımızdan tespit, tescil edilerek fotoğraflarla belgelenmiş ve bir katalog halinde derlenmiştir. Bu bakımdan, kendi alanında, çalıştığımız dönem için öncü çalışmalardan biri olma durumundaki araştırmamızda, bir yandan mezartaşlarının kitabeleri tarihi birer belge niteliğinde kaydedilmiş; fakat esasen her şahidenin sanat değeri gün ışığına çıkarılmaya ve incelediğimiz dönem içinde bu eserlerin Sanat Tarihimiz'deki yerleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Tez aşamasında çalışmalarımı yönlendirerek devamlı ilgi ve desteğini esirgemeyen hocam, sayın Prof.Dr.M.Oluş Arık'a sonsuz minnet borçluyum. Batılılaşma Dönemi Türk Sanatı'nın çeşitli dalları hakkındaki yayınları ile beni bu konuya yönelten hocam, sayın Prof.Dr.Rüçhan Arık'a ve araştırmamızın yayını için yakın ilgileriyle beni devamlı destekleyen hocam, sayın Prof.Dr. H.Orcün Barışta'ya şükranlarımı sunarım. Ayrıca kitabelerin metnini okuyup daktilo ederek, transkripsiyonlarını yapan Yard.Doç.Dr. Tahsin Hancıoğlu ile unutulmaz yardım ve emeklerinden dolayı sevgili eşim Yard.Doç.Dr. Mehmet Tunçel'e teşekkürü zevkli bir borç bilirim.

Kitabın basımında, bilgisayarla dizgisini gerçekleştiren Hüseyin Korkmaz ile pikaj-montajı yapan Adem Kargı, Hasan Kargı'nın sabırlı ve titiz çalışmalarını tebrik ve takdir ederek, kendilerine teşekkürlerimi sunarım.

Gül TUNÇEL

I-GİRİŞ

Türk Sanatı araştırmalarının son yıllarda epey geliştiği ve yeni yayınlar yapıldığı görülmektedir. Bütün sanat dalları konusunda yeterli sayıda yayın ve araştırma bulunduğu bugün için söylenememekle birlikte, özellikle sanat değeri taşıyan *mezartaşları* hakkında büyük bir yayın boşluğunun varlığı dikkat çekicidir ⁽¹⁾. Oysa ki, *mezartaşları*, çoğunlukla hem bir *sanat eseri*, hem de kitabelerinde kayıtlı bilgileri günümüze aktaran, *tarihi birer belgedir*.

Anadolu'nun hemen her şehir ve köyünde, çeşitli dönemlere ait *mezarlıklar* ve *mezartaşları*, gün geçtikçe tahrip edilerek yok olmaktadır. Bu eserlerin vakit geçirilmeden tespit ve tescili gerektiği gibi, *Sanat Tarihimiz'e* katkısı da en kısa zamanda sistematik incelemelerle araştırılmalıdır. Bu çalışmalar gerçekleştirildiğinde, *Sanat Tarihi* literatüründeki büyük bir boşluk doldurulacağı gibi, kitabeleri açısından da mezartaşlarının tarihi belge değeri belirlenecektir.

Daha önce yapılan araştırmalara göre⁽²⁾, "**Cami Tasvirli Mezartaşları**"nın Türk Sanatı'nda *Avrupa* etkilerinin belirlediği XVIII. - XIX. Yüzyılda ve özellikle **Ege Bölgesi'**nde benimsendiği bilinmekle beraber ⁽³⁾, bu konuda başlıbaşına bir çalışma ve yayın şimdiye kadar yapılmamıştır.

"**Batı Anadolu Bölgesi'nde Cami Tasvirli Mezartaşları**" konusundaki bu çalışmamızın amacı da, yöredeki eserlerin ilk defa *metodlu* bir biçimde incelenerek *katalog* halinde tanıtılması ve *üslup* karşılaştırılmaları ile özelliklerinin tespiti sonucunda, *sanat tarihi* değerlerinin oraya çıkarılmasıdır.

Biz, bu çalışmamızın başlangıcında eserlerin yerlerini belirlemek üzere, **Batı Anadolu Bölgesi'**ndeki müzeleri ve yerleşme merkezlerini ziyaret ederek, mezarlıkları öncelikle tes-

1) Türk Mezarları, Mezartaşları, Mezar Anıtları konusunda genel bibliyografya için bkz. **B.Karamağaralı**, *Ahlat Mezartaşları*, Ankara 1972, s.269-275; **A.Ödekan**, *Türkiye'de 50 Yılda Yayımlanmış Arkeoloji, Sanat Tarihi ve Mimari Tarihi İle İlgili Yayınlar Bibliyografyası (1923/73)*, İstanbul 1974, s. 414-423; **O.C.Tuncer**, *Anadolu Kümbetleri I, Selçuklu Dönemi*, Ankara 1986, s. 372-375.

2) **R.Arık**, *Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı*, Ankara 1976, s.113, Res. 95-99; **R.Arık**, "*Batılılaşma Dönemi Anadolu Türk Sanatına Bir Bakış*", 50.Yıl Konferansları, Ankara 1976, s.111-136 (s.130, Res.24); **Y.Önge**, "*Anadolu Sanatında Cami Motifi*", *Önasya*, C.4, S.38, Ankara 1968, s.10-11, 23; **U.Baş**, "*Eski İzmir'de Bir Mezarlık*", *Bilim Birlik Başarı*, Yıl 10, S. 36, İzmir 1983, s. 21-24; **N.Ülker**, "*İzmir-Pınarbaşı Mezar Kitabeleri (XVIII. ve XIX.yüzyıl) (I)*", *II.Araştırma Sonuçları Toplantısı Tebliğleri'nden ayrı basım*, Ankara 1985, s. 1-19 (s.9-11, Res. 7, 10, 11).

3) Cami tasvirli mezartaşlarına XVIII-XIX. yüzyıllarda bilhassa Batı Anadolu'da rastlandığı konusunda bkz. **Y.Önge**, a.g.m., s.11; **R.Arık**, a.g.eserler. Bununla beraber cami tasvirli mezartaşları, İstanbul ve Afyon'da (biri şahide için bkz. **Y.Önge**, a.g.m., s. 10, 11) ve hatta Doğu Anadolu'da kullanılmıştır. *Kemah'daki H. 1247/M.1831 tarihli bir mezar sandukasının cami tasvirli süslemesi için bkz. E.Madran*, "*Anadolu Mezarlıklarında Nakışlı ve Tasvirli Sandukalardan Örnekler*", *Önasya*, C.7, S.74, Ankara 1971, s. 16-17, (s.17, Res. 6).

pit ettik. Bölgedeki müzelerde yaptığımız çalışmalar yanısıra, bir kısmı hakkında çevreden ve yayınlardan (4) bilgi edindiğimiz, bir kısmı da gezilerimiz sırasında karşılaşılan mezarlıklarda, hemen hemen bütün mezartaşlarını titiz bir inceleme gözden geçirerek taradık. Yaptığımız bu incelemeler sonucunda, konumuzla ilgili mezartaşlarının yer aldığı müze ve mezarlıklar, merkezlere göre alfabetik sırayla şu şekildedir: **Akhisar, Ulu C.Haziresi; Alaşehir, Şeyh Sinan C.Haziresi; Bergama Müzesi; Bergama Harputlu M.Haziresi; İzmir Müzesi (5); İzmir, Şeyh C.Haziresi; Manisa Müzesi (6); Manisa, Yeni C.Haziresi; Menemen, Ulu C.Haziresi; Pınarbaşı Mezarlıkları; Tire Müzesi (7); Tire, Yeni C.Haziresi; Zeytinliova (8) mezarlığı.** Araştırmalarımız esnasında, mezarlıkların büyük bir çoğunlukla bakımsız, darmadağın taşlarla dolu olduğunu gördük. Bazı merkezlerde mezarlıklar, arsaları kullanılmak üzere tamamen veya kısmen ortadan kaldırılmış ve buralardaki taşlar, ya kendi haline terk edilmiş; ya da bir kısmı müzelere taşınarak (9) bir ölçüde korunmuş; diğerleri ise kırılıp yok olmuştur. Bu mezarlıklar arasında bakımsız olmakla beraber günümüze kadar asıl haliyle gelebilen tek büyük örnek, **İzmir** yakınlarındaki **Pınarbaşı**’nda bulunmaktadır⁽¹⁰⁾. Daha küçük ikinci bir örnek ise **Zeytinliova**’da bulunmakla birlikte büyük ölçüde tahrip edilmiştir⁽¹¹⁾. Cami hazirelerinde yer alan taşlar da bakımsız olmakla beraber, daha iyi korunmuştur. Müzelere kaldırılan mezartaşlarının ise bir kısmı teşhire hazırlanmakla birlikte, diğer bir kısmı müzelerin bahçesine rastgele atılmış durumdadır⁽¹²⁾.

Gerçekleştirdiğimiz inceleme gezilerinde, mezarlık ve müzelerde bulduğumuz *mimari tasvirli mezartaşlarını* görüntüleriyle belgelemek üzere, hepsinin fotoğrafı çekilmiş; müze kayıtları gözden geçirilerek fişlenmiş ve bunlar arasında toplam 117 adet şahidenin *camii tasvi-*

4) Söz konusu yayınlarda cami tasvirli mezartaşlarına sadece değinilmekte, bazılarının yeri de belirtilmemiştir. Bkz. R.Arik, not 2’de belirtilen eserler; U.Baş, a.g.m.ayrıca, bu çalışmamız tamamlanmak üzere iken, N.Ülker tarafından, not 2’de zikredilen tebliğ metni yayınlanmıştır. Bu tebliğde Pınarbaşı mezarlığı kısaca tanıtılarak, bazı taşların kitabeleri ve resimleri de verilmektedir. Ancak, örneklerden sadece 3 tanesi konumuzu ilgilendirmektedir: Bkz. a.g.e., s.9-11, Res. 7, 10, 11.

5) İzmir Müzesi’ne kaldırılan mezartaşları halen müzenin bir seksiyonu olarak ziyarete açılan Agora’da bulunmaktadır. Buradaki tanıtma panosunda kayıtlı bilgilere göre arkeolojik kazısı yapılmadan önce Agora, İzmir’in Türk Dönemi’ndeki mezarlıklarından birisi olarak kullanılmıştır. Fakat, halen burada bulunan mezartaşlarının dağınık durumda atılması ve envanterlerinin yapılmaması dolayısıyla nereden geldikleri bilinmemektedir. Buradaki eserlerin yeri, kataloğumuzda “İzmir Müzesi (Agora)” şeklinde belirtilmiştir.

6) Manisa Müzesi’ndeki mezartaşları, Müzenin “İslami Kitabeler ve Mezartaşları Seksiyonu” olarak teşhire açılmak üzere hazırlanan Mevlevihane’nin içinde veya dışında bulunmaktadır. Buradaki mezartaşlarının bir kısmı, Müze yetkililerinin verdiği bilgiye göre Zeytinliova Mezarlığından nakledilmiştir. Bu eserlerin durumu konusundaki bilgiler, katalogta yeri geldikçe verilmiştir.

7) Tire Müzesi’ndeki mezartaşlarının bir kısmı muntazam bir sırayla müze bahçesinde teşhir edilmekle beraber, büyük bir kısmı da bahçenin köşesine üst üste istiflenerek kaldırılmış ve şimdiki durumuyla incelenemez hale gelmiştir. Bu yığın üstünde, cami tasvirli mezartaşlarından da görülebilen örnekler kataloğumuza alınmıştır. Ancak, istifli taşlar arasında daha fazla örnek bulunması da muhtemeldir.

8) Zeytinliova, halen Akhisar’a bağlı bir nahiye-dir. Burada yaptığımız inceleme sırasında Karaosmanoğulları’na ait fevkanî bir Cami ile Hamam ve Sebil’den oluşan ve şimdiye kadar yayınlara geçmeyen bir külliye-yi tespit etmiş bulunuyoruz. Böyle bir külliye-nin bulunuşu yanısıra, bu külliye-nin kuzeyinde, biraz ilerde yer alan geniş mezarlık sahasında bulunan bol sayıdaki mezartaşlarından anlaşıldığına göre, Zeytinliova daha önceden büyük bir merkez olmalıdır.

9) Bu konuda bkz. yukardaki notlar, 5, 6, 7.

10) Pınarbaşı mezarlığının kısaca tanıtılması ve plan krokisi için bkz. N.Ülker, a.g.e., s. 2 v.d, s.19, plan 1.

11) Buradaki taşlardan bir kısmı Manisa Müzesi’ne nakledilmiştir. Bkz. not 8; ayrıca müze yetkililerinin verdiği bilgiye göre bu mezarlık mahalli belediye tarafından arsası kullanı kullanılmak üzere yerinden kaldırılacaktır.

12) Müzelerdeki taşlar konusunda bkz. yukardaki notlar, 5, 6, 7.

ri ile süslediği tespit edilmiştir. Diğer taraftan, kütüphanelerde sürdürdüğümüz literatür tarama faaliyeti ile de, Türk mezar geleneği ve mezartaşlarının, günümüze kadar uzanan geçmişini araştırarak yayınlardaki bilgileri derledik.

Bu çalışmalarımızla elde edilen verileri burada sunarken, T ü r k l e r ' d e mezar geleneği ve mezartaşları konusundaki, yayınlara dayalı bilgileri, giriş bölümünden sonra ana hatlarıyla özetledik.

Daha sonraki bölümde, araştırmamıza konu olan eserlerin kataloğu yer almaktadır.

K a t a l o g düzeninde, tarihi bilinen 88 şahidenin *kronolojik* dizisi içerisinde, aynı tarihi taşıyanlar kendi aralarında *alfabetik* olmak üzere öncelikle sıralanmış; daha arkada da, tarihi bilinmeyen 29 şahide *alfabetik* sıraya konularak 1'den itibaren 117'ye kadar peşpeşe numaralanmıştır.

Katalogumuzdaki her eser, bağımsız bir monografi halinde tek tek ele alınarak, *yeri, malzemesi, biliniyorsa tarihi, resim no. ve işleniş niteliği*, başlangıçta belirtilmiş; daha sonraki tanıtımla, *taşın formu, dekorasyonu, tasvir özellikleri* mümkün olduğu ölçüde ince ayrıntılara inilerek anlatılmıştır.

Kitabeden de bahsedilerek, yazının orijinal metni ve ayrıca latin harflerine çevirisi verilmiştir. Kitabesinin kırıklığı sebebiyle *tarihi bilinmeyen şahideler* de, diğerleri gibi ele alındıktan başka, ayrı bir paragraf halinde *tarihi belli* taşlarla mukayese edilerek tarafımızdan tarihlendirilmiştir. Bu tarihlendirme sonuçlarına göre, bütün eserlerin sıralandığı *kronolojik bir liste* katalog arkasına ayrı bir bölüm halinde eklenmiştir.

Batı Anadolu Bölgesi'nde Cami Tasvirli Mezartaşlarının Karakteristik Özellikleri başlığı altında, incelediğimiz örneklerin süsleyici nitelikteki her türlü özelliği dikkate alınarak, önce kendi aralarında, daha sonra da araştırılan merkezlerdeki diğer mezartaşlarından, *mimari tasvirli* ile başka türdeki eserlerde yer alan *mimari* ve özellikle de *camii tasvirli* taş kabartmalar arasında mukayese ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bu safhada, esas itibarıyla bizzat inceleyip, orijinal malzeme edindiğimiz kabartmalar kullanılmakla birlikte, doğrudan ulaşamadığımız eserler için yayınlardan faydalandık.

Değerlendirmelerden sonra, Batı Anadolu Bölgesi'ndeki camii tasvirli mezartaşlarında karşılaşılan camii motiflerinin ana hatlarını belirleyen bir *tipoloji* ortaya çıkardık.

S o n u ç bölümünde, incelediğimiz eserlerin bölgedeki merkezleri, tarih sınırları, formları, işleme teknikleri, kompozisyon ve süsleme niteliklerini ana hatlarıyla özetleyerek, *Sanat Tarihimiz*'deki yeri üzerinde durduk.

"**Batı Anadolu Bölgesi'nde Cami Tasvirli Mezartaşları**" konulu etüdümüz, bu alanda ilk çalışma olması sebebiyle, bir *ön araştırma* ve *keşif* niteliği de taşımaktadır. Ulaşım ve çeşitli şekillerdeki maddi zorluklara katlanma ölçüsünde sınırlanarak gerçekleşebilen bu öncü çalışma, daha sonraki araştırmalarla geliştirilerek, şimdilik tamamını gezemediğimiz bütün yerleşme merkezleri, en küçük köylere varıncaya kadar incelenebildiğinde, ilgili eser sayısının kat kat artacağı da, şüphesiz söylenmesi gerekli bir gerçektir. Ancak, bulunacak yeni örneklerin, bu çalışmada belirlediğimiz tasvir esaslarını değiştirmeden, sadece sayıyı artıracığına da inanıyoruz.

Bu çalışmamız sonunda, **Akhisar, Alaşehir, Bergama, İzmir, Manisa, Menemen, Pınarbaşı, Tire, Zeytinliova** merkezlerindeki camii tasvirli 117 adet mezartaşı, ilk defa tarafımızdan tespit edilerek fotoğraflarla belgelenmiş; bağımsız monografilerden meydana gelen

pit ettik. Bölgedeki müzelerde yaptığımız çalışmalar yanısıra, bir kısmı hakkında çevreden ve yayınlardan (4) bilgi edindiğimiz, bir kısmı da gezilerimiz sırasında karşılaşılan mezarlıklarda, hemen hemen bütün mezartaşlarını titiz bir incelikle gözden geçirerek taradık. Yaptığımız bu incelemeler sonucunda, konumuzla ilgili mezartaşlarının yer aldığı müze ve mezarlıklar, merkezlere göre alfabetik sırayla şu şekildedir: **Akhisar, Ulu C.Haziresi; Alaşehir, Şeyh Sinan C.Haziresi; Bergama Müzesi; Bergama Harputlu M.Haziresi; İzmir Müzesi (5); İzmir, Şeyh C.Haziresi; Manisa Müzesi (6); Manisa, Yeni C.Haziresi; Menemen, Ulu C.Haziresi; Pınarbaşı Mezarlıkları; Tire Müzesi (7); Tire, Yeni C.Haziresi; Zeytinliova (8) mezarlığı.** Araştırmalarımız esnasında, mezarlıkların büyük bir çoğunlukla bakımsız, darmadağınık taşlarla dolu olduğunu gördük. Bazı merkezlerde mezarlıklar, arsaları kullanılmak üzere tamamen veya kısmen ortadan kaldırılmış ve buradaki taşlar, ya kendi haline terk edilmiş; ya da bir kısmı müzelere taşınarak (9) bir ölçüde korunmuş; diğerleri ise kırılıp yok olmuştur. Bu mezarlıklar arasında bakımsız olmakla beraber günümüze kadar asıl haliyle gelebilen tek büyük örnek, **İzmir yakınlarındaki Pınarbaşı**’nda bulunmaktadır(10). Daha küçük ikinci bir örnek ise **Zeytinliova**’da bulunmakla birlikte büyük ölçüde tahrip edilmiştir (11). Cami hazirelerinde yer alan taşlar da bakımsız olmakla beraber, daha iyi korunmuştur. Müzelere kaldırılan mezartaşlarının ise bir kısmı teşhire hazırlanmakla birlikte, diğer bir kısmı müzelerin bahçesine rastgele atılmış durumdadır(12).

Gerçekleştirdiğimiz inceleme gezilerinde, mezarlık ve müzelerde bulduğumuz *mimari tasvirli mezartaşlarını* görüntüleriyle belgelemek üzere, hepsinin fotoğrafı çekilmiş; müze kayıtları gözden geçirilerek fişlenmiş ve bunlar arasında toplam 117 adet şahidenin *camii tasvi-*

4) Söz konusu yayınlarda cami tasvirli mezartaşlarına sadece değinilmekte, bazılarının yeri de belirtilmemiştir. Bkz. **R.Arık**, not 2’de belirtilen eserler; **U.Baş**, a.g.m.ayrıca, bu çalışmamız tamamlanmak üzere iken, **N.Ülker** tarafından, not 2’de zikredilen tebliğ metni yayınlanmıştır. Bu tebliğde Pınarbaşı mezarlığı kısaca tanıtılarak, bazı taşların kitabeleri ve resimleri de verilmektedir. Ancak, örneklerden sadece 3 tanesi konumuzu ilgilendirmektedir: bkz. a.g.e., s.9-11, Res. 7, 10, 11.

5) İzmir Müzesi’ne kaldırılan mezartaşları halen müzenin bir seksiyonu olarak ziyarete açılan Agora’da bulunmaktadır. Buradaki tanıtma panosunda kayıtlı bilgilere göre arkeolojik kazısı yapılmadan önce Agora, İzmir’in Türk Dönemi’ndeki mezarlıklarından birisi olarak kullanılmıştır. Fakat, halen burada bulunan mezartaşlarının dağınık durumda atılması ve envanterlerinin yapılmaması dolayısıyla nereden geldikleri bilinmemektedir. Buradaki eserlerin yeri, kataloğumuzda “İzmir Müzesi (Agora)” şeklinde belirtilmiştir.

6) Manisa Müzesi’ndeki mezartaşları, Müzenin “İslami Kitabeler ve Mezartaşları Seksiyonu” olarak teşhire açılmak üzere hazırlanan Mevlvihane’nin içinde veya dışında bulunmaktadır. Buradaki mezartaşlarının bir kısmı, Müze yetkililerinin verdiği bilgiye göre Zeytinliova Mezarlığı’ndan nakledilmiştir. Bu eserlerin durumu konusundaki bilgiler, katalogda yeri geldikçe verilmiştir.

7) Tire Müzesi’ndeki mezartaşlarının bir kısmı muntazam bir sırayla müze bahçesinde teşhir edilmekle beraber, büyük bir kısmı da bahçenin köşesine üst üste istiflenerek kaldırılmış ve şimdiki durumuyla incelenemez hale gelmiştir. Bu yığın üstünde, cami tasvirli mezartaşlarından da görülebilen örnekler kataloğumuza alınmıştır. Ancak, istifli taşlar arasında daha fazla örnek bulunması da muhtemeldir.

8) Zeytinliova, halen Akhisar’a bağlı bir nahiyedir. Burada yaptığımız inceleme sırasında Karaosmanoğulları’na ait fevkanî bir Cami ile Hamam ve Sebil’den oluşan ve şimdiye kadar yayınlara geçmeyen bir külliye tespit etmiş bulunuyoruz. Böyle bir külliyenin bulunuşu yanısıra, bu külliyenin kuzeyinde, biraz ilerde yer alan geniş mezarlık sahasında bulunan bol sayıdaki mezartaşlarından anlaşıldığına göre, Zeytinliova daha önceden büyük bir merkez olmalıdır.

9) Bu konuda bkz. yukardaki notlar, 5, 6, 7.

10) Pınarbaşı mezarlığının kısaca tanıtılması ve plan krokisi için bkz. **N.Ülker**, a.g.e., s. 2 v.d, s.19, plan 1.

11) Buradaki taşlardan bir kısmı Manisa Müzesi’ne nakledilmiştir, Bkz. not 8; ayrıca müze yetkililerinin verdiği bilgiye göre bu mezarlık mahalli belediye tarafından arsası kullanı kullanılmak üzere yerinden kaldırılacaktır.

12) Müzelerdeki taşlar konusunda bkz. yukardaki notlar, 5, 6, 7.

ri ile süslediği tespit edilmiştir. Diğer taraftan, kütüphanelerde sürdürdüğümüz literatür tarama faaliyeti ile de, Türk *mezar geleneği* ve *mezartaşlarının*, günümüze kadar uzanan geçmişi araştırarak yayınlardaki bilgileri derledik.

Bu çalışmalarımızla elde edilen verileri burada sunarken, T ü r k l e r 'de *mezar geleneği* ve *mezartaşları* konusundaki, yayınlara dayalı bilgileri, *giriş* bölümünden sonra ana hatlarıyla özetledik.

Daha sonraki bölümde, araştırmamıza konu olan eserlerin kataloğu yer almaktadır.

K a t a l o g düzeninde, tarihi bilinen 88 şahidenin *kronolojik* dizisi içerisinde, aynı tarihi taşıyanlar kendi aralarında *alfabetik* olmak üzere öncelikle sıralanmış; daha arkada da, tarihi bilinmeyen 29 şahide *alfabetik* sıraya konularak 1'den itibaren 117'ye kadar peşpeşe numaralanmıştır.

Katalogumuzdaki her eser, bağımsız bir monografi halinde tek tek ele alınarak, *yeri, malzemesi, biliniyorsa tarihi, resim no. ve işleniş niteliği*, başlangıçta belirtilmiş; daha sonraki tanıtımla, *taşın formu, dekorasyonu, tasvir özellikleri* mümkün olduğu ölçüde ince ayrıntılara inilerek anlatılmıştır.

Kitabeden de bahsedilerek, yazının orijinal metni ve ayrıca latin harflerine çevirisi verilmiştir. Kitabesinin kırıklığı sebebiyle *tarihi bilinmeyen şahideler* de, diğerleri gibi ele alındıktan başka, ayrı bir paragraf halinde *tarihi belli* taşlarla mukayese edilerek tarafımızdan tarihlendirilmiştir. Bu tarihlendirme sonuçlarına göre, bütün eserlerin sıralandığı *kronolojik bir liste* katalog arkasına ayrı bir bölüm halinde eklenmiştir.

Batı Anadolu Bölgesi'nde Cami Tasvirli Mezartaşlarının Karakteristik Özellikleri başlığı altında, incelediğimiz örneklerin süsleyici nitelikteki her türlü özelliği dikkate alınarak, önce kendi aralarında, daha sonra da araştırılan merkezlerdeki diğer mezartaşlarından, *mimari tasvirli* ile başka türdeki eserlerde yer alan *mimari* ve özellikle de *camii tasvirli* taş kabartmalar arasında mukayese ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bu safhada, esas itibarıyla bizzat inceleyip, orijinal malzeme edindiğimiz kabartmalar kullanılmakla birlikte, doğrudan ulaşamadığımız eserler için yayınlardan faydalandık.

Değerlendirmelerden sonra, Batı Anadolu Bölgesi'ndeki camii tasvirli mezartaşlarında karşılaşılan camii motiflerinin ana hatlarını belirleyen bir *tipoloji* ortaya çıkardı.

S o n u ç bölümünde, incelediğimiz eserlerin bölgedeki merkezleri, tarih sınırları, formları, işleme teknikleri, kompozisyon ve süsleme niteliklerini ana hatlarıyla özetleyerek, *Sanat Tarihimiz*'deki yeri üzerinde durduk.

"Batı Anadolu Bölgesi'nde Camii Tasvirli Mezartaşları" konulu etüdümüz, bu alanda ilk çalışma olması sebebiyle, bir *ön araştırma* ve *keşif* niteliği de taşımaktadır. Ulaşım ve çeşitli şekillerdeki maddi zorluklara katlanma ölçüsünde sınırlanarak gerçekleştirilen bu öncü çalışma, daha sonraki araştırmalarla geliştirilerek, şimdilik tamamını gezemediğimiz bütün yerleşme merkezleri, en küçük köylere varıncaya kadar incelenebildiğinde, ilgili eser sayısının kat kat artacağı da, şüphesiz söylenmesi gerekli bir gerçektir. Ancak, bulunacak yeni örneklerin, bu çalışmada belirlediğimiz tasvir esaslarını değiştirmeden, sadece sayıyı artıracığına da inanıyoruz.

Bu çalışmamız sonunda, Akhisar, Alaşehir, Bergama, İzmir, Manisa, Menemen, Pınarbaşı, Tire, Zeytinliova merkezlerindeki camii tasvirli 117 adet mezartaşı, ilk defa tarafımızdan tespit edilerek fotoğraflarla belgelenmiş; bağımsız monografilerden meydana gelen

tam bir katalogla tanıtılmış ve tasvir motifleri de, ilk defa tipolojik ayırımla sınıflandırılmıştır.

H.1150/M.1737-H.1315/M.1897 tarihleri arasındaki 165 yıllık bir dönemde, büyük çoğunluğu *alçak kabartma tekniği* uygulanarak süslenen bu eserlerin, özellikle *hanımlara* ait birer şahide olduğu anlaşılmıştır.

Sanat ürünü olarak, bir kısmının epey sade, *mütevazi*; bir kısmının ise daha gelişmiş, olgun ve *anıtsal* nitelikler taşıdığı görülmüştür.

Kronolojik gelişme çizgisi ve mahalli üslup izlenememekle birlikte, **Türk Sanatı'nda "Batılılaşma Dönemi"** olarak nitelendirilen XVIII - XIX. Yüzyılda, özellikle **çeşme, sebîl, şadırvan, minber** gibi eserleri süsleyen *mimari tasvirli* kabartmalarla paralel bir anlayışı, onlardan daha evvelki tarihlerde yansımaları ile, **mezartaşlarının** böyle bir **tasvir modasında** öncü oldukları ortaya çıkmıştır.

Türk Tasvir Sanatı'nın gelenekleri ve plastik dalındaki gelişmelerinin, diğer alanlardaki eserlere göre, çok daha bol sayıda uygulanan **mezartaşlarında, kompozisyon ve motif** bakımından *sonsuz* denilebilecek *zengin* bir çeşitlilik gösterdiği de tespit edilmiştir.

II-TÜRKLER'DE MEZAR GELENEĞİ VE MEZARTAŞLARINA KISA BİR BAKIŞ

Türk Tarihi'nin başlangıcından beri **Türkler**'de *ölü ve mezar geleneğinin* varlığı da bilinmektedir. Günümüze kadar uzanan bu gelenek, değişik dönemlerde farklılıklar göstermekle beraber, ana hatlarıyla aynı anlayışın devamlılığı da söz konusudur. Mezar geleneğindeki en önemli aşama, diğer alanlarda da olduğu gibi Türkler'in **İslamiyet**'i kabulü ile kendini gösterir. Özellikle, *Sanat Tarihi* yayınlarında, *mezar geleneğini* açıklayıcı bilgiler yetersiz kalmakla beraber, bilinenlerden edindiğimiz izlenime göre **Türk Sanatı**'nın genel *gelişim çizgisine paralel üslup* değişiklikleri, mezartaşlarına da yansımaktadır. Şimdiye kadar yaptığımız araştırmalar sonucunda, bize bu konuda epey yardımcı olan yayınlar yetersiz kalmakla birlikte, **Türkler**'de **mezar** ve **mezartaşı** geleneğinin tarih içinden günümüze kadar uzanan geçmişi, başlıca özellikler dikkate alınarak şu şekilde özetlenebilmektedir:

M.Ö. IV.-II.Yüzyıllardan "*kurgan*" adı verilen **Türk Mezarları**, Moğolistan'ın Altay Dağları çevresinde XX.Yüzyılda yapılan arkeolojik kazılarla bulunmuştur⁽¹³⁾. **Hunlar**'a ait olduğu belirlenen bu *kurganların iç yapısı ve inşa tekniği* hakkında ayrıntılı bilgi kazılarla edinilmiştir⁽¹⁴⁾. Dıştan bakıldığında bir tepe görünümündeki bu mezar yapılarının iç düzeni, toprak altında ayrıca planlanmış bir *mezar odası* sistemine sahiptir. Mezar odasında duvarlar, ağaç kütüklerinin düşey ve yatay olarak sıralanmasıyla, *örtü sistemi* ise ağaç gövdelerinin birbirine bitişik kirişler şeklinde dizilmesiyle meydana getirilmiştir⁽¹⁵⁾. Bu hücre içersinde, bazı *kurganların* ahşap *sandukaya* sahip olduğu ve ölünün *mumyalanarak* gömüldüğü görülmektedir⁽¹⁶⁾. Mezar hücresi üstündeki tepe, alt yapıyı tamamen kapatacak şekilde korur. Özetleyecek olursak, **Bozkır Kavimleri** arasında **Ş a m a n i z m** inancına sahip en eski **Türkler**'in mezar yapısı olan *kurganlar*, toprak üstünde gözle görülebilen *yığma bir tepe ve toprak altındaki kabir* olmak üzere iki kısımdır.

Göktürkler de (M.S. VI.-VIII.Yüzyıl) **Ş a m a n i z m**'i benimsemişlerdi. Bir kişi öldüğünde *kurgan* şeklindeki mezarının üzerine büyük bir taş "*Bengütaş*" dikildiğini ve etrafına da, bu kişinin hayatta iken öldürdüğü düşman sayısı kadar "*balbal*" adı verilen, *portre karakterinde* heykellerin daire biçiminde sıralandığını **Orhun Yazıtları** ile bugünkü kalıntılardan anlıyoruz⁽¹⁷⁾. Mezarların uzaktan görünmesi için büyük bir sıruk dikilir ve yanına başına genel-

13) Başlıca kurganlar Noin-Ula,Pazırık,Esik çevresinde, sayıları binlere ulaşan miktarda bulunmuştur. İlk defa 1865 yılında Radloff tarafından keşfedilerek bir kısmının kazısına başlanan kurganların açılışı 1924, 1925, 1929, 1947, 1948 ve 1969-70 yıllarında devam etmiştir. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. B.Ögel, *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre*, Ankara 1962, s.57 v.d; A.İnan, *Makaleler ve İncelemeler*, Ankara 1962, s.497-509; N.Diyarbakırlı, *Hun Sanatı*, İstanbul 1972, s. 99-108; O.Aslanapa, *Türk Sanatı I*, İstanbul 1972, s.1-2; Y.Akpınar, "*Altın Elbiseli Adam*", Kaynaklar 1/Güz (Eylül,Ekim, Kasım), İstanbul 1983,s.28-31.

14) Bkz.bir önceki notta verdiğimiz kaynaklar.

15) Kurganların kuruluş yapısı hk. çizim ve resimler için bkz. N.Diyarbakırlı, a.e., s.15-19.

16) Bkz. not 13'teki kaynaklar

17) B.Ögel, a.e., s. 131-137, 195-196; O.Aslanapa, a.e., s.7-8.

likle tanınmış kişiler için ahşap, fevkalade zamanlarda da, taş malzemeye bir *bark* inşa olunurdu⁽¹⁸⁾. Bu kısa bilgilerden de anlaşılacağı üzere **Göktürk** mezar geleneği, **Hunlar**'ın devamı olmakla beraber, yeni unsurlar da taşır.

Göktürkler'den sonra şamanizmi terk ederek B u d i z m'i devlet dini şeklinde benimseyen **Uygurlar**'da (745-840), **Hoço** ve çevresindeki kalıntılardan anlaşıldığına göre "*stupa*" adı verilen *kubbe ile örtülü mezar anıtları* yapılıyordu. Böylece, daha sonraları Türk Sanatı'nda yaygın bir şekilde görülen *kümbet* mimarisinin ilk örnekleri Uygurlar'da ortaya çıkmaktadır⁽¹⁹⁾.

Türkler'in, **Karahanlılar** zamanında (992-1211) büyük yığınlar halinde İslamiyet'i kabul ettikleri görülmektedir. X.Yüzyıldan itibaren **müslümanlığın** Türkler arasında güçlenmesiyle mezar anlayışı ve geleneği kısmen değişmekle birlikte, kişilerin ölümsüzleştirilmesi ve mezarlarını anıtlarlaştırma düşüncesi silinmemiş; başka biçimlere bürünerek yaşamakta devam etmiştir. İslami anlayışa ters düşse bile ⁽²⁰⁾ önceki gelenekler kısmen devam etmekte, yeni inançların, âdetlerin, sanat anlayışlarının ve bölgelerin şartlarına bağlı kalarak değişik tipte mezarlar ortaya çıkmaktadır. *Halk tipi* olarak nitelendirilebilecek basit mezarlar bir yana bırakılırsa, *ünlü, büyük kişilerin mezarlarını simgeleştirme* İslami-Türk Devletleri **Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklular**'da devam etmektedir. Bu devletlerde, ilk defa **Karahanlılar**'dan itibaren *türbe* (*kümbet*) adı verilen birbirinden ilginç *mezar anıtları* yapılmıştır⁽²¹⁾. Bilhassa **Büyük Selçuklular**'da bol sayıda ve zengin örneklerle karşımıza çıkan bu tür *Anıt-Kabirler* içersinde ölü, yapının bodrum katını teşkil eden *mumyalık* (*kript*a) kısmına gömülmekte, toprak üstünde kalan üst katında ise genellikle *sembolik bir lahit* bulunmaktadır⁽²²⁾. Tamamen ayrı bir konu halinde incelenebilecek olan *mezar anıtları* bir kenara bırakılırsa, bir mimari kuruluş içinde yer almayan mezarlar, yerleşme merkezleri yakınında veya *cami, medrese, türbe* gibi binalar çevresinde topluca bulunur.

A n a d o l u'da **Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemleri**'nde *Anadolu Öncesi Türk Mimarisi*'nin *anıt-mezar* fikri XIX. Yüzyıl sonuna kadar, sayısı bine varan çok değişik örneklerle şekillenip gelişerek yaşamıştır⁽²³⁾.

A n a d o l u'da **Selçuklular**'dan itibaren kullanılan mezarlar, hemen hemen bütün şehir, kaza veya köy gibi merkezlerde bulunmaktadır. Günümüze kadar devam eden *Anadolu'daki Türk Mezar Geleneği* **Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Çağı**'nda ana hatlarıyla ortak özellikler taşımakla birlikte, her biri kendi dönemini ve bulunduğu bölgenin özelliklerini de yan-

18) B.Ögel, a.e., not 17'deki sayfalar ve N.Saraçoğlu, *Türk Mezarlarına Dair Araştırma*, İstanbul 1950, s.8.

19) Uygur Şehri Hoço (Kara Hoço) ve Stupalar için bkz., M.Cezar, *Anadolu Öncesi Türkler'de Şehir ve Mimarlık*, İstanbul 1977, s. 67-75; O.Aslanapa, a.e., s. 10-11.

20) Mezarlar hakkındaki İslami görüşler konusunda toplu bilgi için bkz. B.Karamağaralı, *Ahlat Mezartaşları*, Ankara 1972, s.1.

21) Karahanlı, Gazneli, Büyük Selçuklu mezar anıtları için bkz. M.Cezar, a.e., s.97 v.d; O.Aslanapa, a.e., s.19 v.d; M.O.Arik, *"Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri"*, Anadolu (Anatolia), C.XI, (1967), Ankara 1969, s. 57-100; G.Öney, *"İran ve Anadolu Selçuklu Türbelerinin Mukayesesi"*, Yıllık Araştırmalar Dergisi III, (1981), Ankara 1981, s. 41-66; M.Sözen-R.Arik ve diğerleri, *Türk Mimarisi'nin Gelişimi ve Mimar Sinan*, İstanbul 1975, s. 7-14; O.C. Tuncer, a.g.e., s. 14-50.

22) M.O.Arik, a.g.m., s.57-65.

23) Anadolu Türk Mimarisi'nde Türbeler için bkz. M.O.Arik, a.g.m; G.Öney, a.g.m; O.Aslanapa, *Türk Sanatı II*, İstanbul 1973, s.121-143; M.Sözen-R.Arik, a.g.e; M.Sözen, *"Anadolu'da Eyvan Tipi Türbeler"*, Anadolu Sanatı Araştırmaları 1, İstanbul 1969, s.167-210; O.C. Tuncer, a.g.e.

sıtır⁽²⁴⁾. Bu özellikleri dikkate alarak **Anadolu'daki Türk Mezarları'nın** başlıca şu şekillerde yapıldığını görüyoruz: a- *Lahitler*, b- *Sandukalar*, c- *Şahideli mezarlar*.

Lahit şeklindeki mezarlar, dikdörtgen bir prizma biçiminde, yekpare taş veya taş plakalardan çatılarak yapılmaktadır.

Sandukalar, taş malzemenin yekpare veya kapaklı birer gövde şeklinde işlenmesiyle ortaya çıkar. Fakat *Selçuklular'dan* itibaren bazı örneklerinin aynı biçimde, fakat *çini*, *alçı* veya *ahşap* malzemeye yapıldığı da görülmektedir.

Şahideli mezarlar, baş ve ayak ucuna veya sadece baş ucuna dikilen bir *şahide taşı* ile tanımlanabilir. Bu tür *şahideler*, mezarı meydana getiren toprak yığını, lahit veya sanduka biçimindeki mezarlarda kullanılabilmektedir. *Şahideler'in* işleniş tarzı, süsleme özellikleri ve gösterdikleri form *Türk Sanatı'nın* genel gelişim çizgisine paralel uygulamalarla karşımıza çıkar. Bununla beraber, bu konuda ayrıntılı çalışmalar henüz yeterli⁽²⁵⁾ sayı ve seviyede olmadığı için, tam bir *tipoloji* ve devirlere göre *üslup* farklarını belirleyici kesin bilgiler vermek mümkün değildir.

Şahide tipleri, şimdiki bilgilerimize göre, bilhassa **Osmanlı Çağı'nda** çok değişik örneklerle karşımıza çıkar. *Baş taşı*, *ayak taşlarına* nazaran daha büyüktür ve süsleme açısından da önem kazanmış ve değerlendirilmiştir. Her iki taşta da süs veya yazı bulunabilmekle beraber, *ayak taşının* genellikle daha sade veya tamamen süslemesiz yüzeyler halinde bırakıldığı örnekler de büyük çoğunluktadır.

Yazı, kitabeli şahidelerde önemli bir yer tutmakta ve mezarın kime ait olduğu, kişinin hangi tarihte doğup öldüğü, mesleği, cinsiyeti, soyu-sopu belirtilmekte ve bazen çeşitli dua ve ayetlere de, *kitabede* yer verilmektedir.

XVI. Yüzyıl Osmanlı Dönemi'nde Klasik Çağı'nı yaşayan **Türk Sanatı, Lâle Devri'**nden itibaren yeni bir arayış içindedir. Bu dönemde başlayan ve 1839 *Tanzimat Fermanı'*ndan sonra daha da hızlanan *batı etkileri*, bu dönem toplum yapısına olduğu kadar Türk Sanatı'na da yeni bir karakter kazandırmıştır. Mimaride *klasik* plan uygulamalarına küçük değişiklikler getiren **batılı akımlar** (*barok, rokoko, ampir*) esasında, *mimari elemanları* (*sütun, sütun başlığı, mihrap, mimber, kemer formu v.b.*) ve özellikle de *mimari dekorasyonu* etkilemiş; böylece, gerek *dini*, gerekse *sivil* yapılarda, genellikle *batı kökenli* motiflerin hakim olduğu yüzey değişiklikleri meydana gelmiştir⁽²⁶⁾. Bu arada *dini* ve *sivil* yapıların (*camii, şadırvan, köşk, konak, ev*) duvar yüzeyleri de, **Geleneksel Türk Resim Sanatı'ndan** (*minyatür*) farklı bir teknikle, fakat bir kısmı *minyatüre benzer bir üslupla*, *gelenekçi*; bir kısmı da, *batılı* veya hem *geleneksel* hem de *batılı* anlayışın birlikte uygulandığı *karma üslupla* yapılan tasvirlerle süslenmiştir⁽²⁷⁾.

24) Anadolu'daki mezarların XII-XV. Asırlar arasındaki dönemine ait tarihi gelişim ve bölge özellikleri konusunda ana hatlarıyla bilgi için bkz. **B. Karamağaralı**, a.e., Giriş(s.1-30).

25) Bu alanda şimdilik ilk çalışma ve tipoloji Ahlat Mezartaşları için söz konusudur. Bkz. **B. Karamağaralı**, a.e., s.36-85.

26) Türk Mimarisi'nde Batılılaşma Dönemi konusunda toplu bilgi için bkz. M.Sözen-R.Arık ve diğerleri, a.e., s.295-335; **R.Arık**, "... *Türk Sanatına Bir Bakış*", s. 113 v.d.

27) **R.Arık**, ... *Tasvir Sanatı*, s. 135-139; **G.Renda**, *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı*, Ankara 1977, s. 193-201; her iki yayında da Geleneksel Türk Resmi, Minyatür'den başlayan gelişme çeşitli türde örnekler üzerinde anlatılmaktadır.

Başkent İ s t a n b u l merkezinden başlayıp İmparatorluk sınırları içerisinde dalga dalga yayılan *batı etkileri*. bilhassa E g e olmak üzere A n a d o l u'nun hemen her yerinde kendisini az veya çok ölçüde hissettirmektedir. İşte bu sıralarda, bazı *camii minberleri* ile *şadırvan* ve *sebillerde*, bu dönem özelliğini yansıtan dekorasyon yanısıra, irili ufaklı mermer ya da taş panolara *kabartma* olarak işlenmiş **camii** ve **manzara tasvirleri** görülmektedir⁽²⁸⁾. Aynı yapıda bir veya daha fazla görülebilen bu tasvirlerle benzer üslupta mezartaşlarının da, bu dönemde yaygınlaştığı şimdiye kadar yayınlanan örneklerden anlaşılmakta idi⁽²⁹⁾. Ancak, *manzara veya camii tasvirli mezartaşlarının* E g e B ö l g e s i'nde daha fazla benimsendiği sezilmekle beraber, bu konuda kesin bir sayı vermek veya bölgesel niteliklerini tam olarak belirtmek için, gerekli dokümana henüz yeterince sahip değiliz.

Batılılaşma Dönemi Türk Sanatı'nda bir moda şeklinde düşünülebilecek manzara ve camii tasvirli mezartaşlarının araştırılması ve özellikle de **camii tasviri** işlenenlerin bir *katalog* haline getirilmesi amacıyla yaptığımız bu çalışma sonucunda, B a t ı A n a d o l u'da geniş bir bölge taranmış ve elde edilen malzeme değerlendirilmiştir.

28) R.Arık, yukardaki notlarda zikredilen yayınlar; A.Arel, "Taht-ı Kadim Bir Şehristan ile Güya İnciye Benzer Bir Camii-i Münevver ve Musanna ve Meferih...", E.Ü.Güzel Sanatlar Fak.Mim. Böl.Dergisi, Dergi, S.3, Temmuz 1980, İzmir 1980, s.3-32.

29) R.Arık, daha önce zikredilen yayınlar; Y.Önge, a.g.m.

III-KATALOG

A) KATALOGDAKİ ESERLER LİSTESİ

Kat.No:

- 1- İzmir Müzesi (Agora), H.1150/M.1737 .
- 2- Tire Müzesi, H.1187/M.1773 .
- 3- Menemen Ulu C.Haziresi, H.1197/M.1782 .
- 4- Manisa Müzesi (Mevlevihane), H.1198/M.1783 .
- 5- Manisa Müzesi (Mevlevihane), H.1198/M.1783 .
- 6- Pınarbaşı, H.1209/M.1794 .
- 7- Manisa Müzesi (Mevlevihane), H.1210/M.1795 .
- 8- Zeytinliova, H.1210/M.1795 .
- 9- Pınarbaşı, H.1212/M.1797 .
- 10- Manisa Müzesi (Mevlevihane), H.1213/M.1798 .
- 11- Zeytinliova, H.1213/M.1798 .
- 12- Bergama Harputlu Mescit Haziresi, H.1214/M.1799 .
- 13- İzmir Müzesi (Agora), H.1214/M.1799 .
- 14- Manisa Müzesi (Mevlevihane), H.1215/M.1800 .
- 15- Pınarbaşı, H.1215/M.1800 .
- 16- Zeytinliova, H.1215/M.1800 .
- 17- Pınarbaşı, H.1216/M.1801 .
- 18- Tire Müzesi, H.1216/M.1801 .
- 19- İzmir Şeyh C.Haziresi, H.1223/M.1808 .
- 20- Menemen Ulu C.Haziresi, H.1223/M.1808 .
- 21- Pınarbaşı, H.1225/M.1810 .
- 22- Pınarbaşı, H.1226/M.1811 .
- 23- Pınarbaşı, H.1227/M.1812 .
- 24- Tire Müzesi, H.1227/M.1812 .
- 25- Menemen Ulu C.Haziresi, H.1228/M.1813 .
- 26- Menemen Ulu C.Haziresi, H.1228/M.1813 .
- 27- Pınarbaşı, H.1228/M.1813 .
- 28- Pınarbaşı, H.1228/M.1813 .
- 29- İzmir Müzesi (Agora), H.1229/M.1813 .
- 30- Menemen Ulu C.Haziresi, H.1229/M.1813 .
- 31- Pınarbaşı, H.1229/M.1813 .
- 32- Pınarbaşı, H.1229/M.1813 .
- 33- Tire Müzesi, H.1229/M.1813 .
- 34- Zeytinliova, H.1229/M.1813 .
- 35- Zeytinliova, H.1229/M.1813 .
- 36- Pınarbaşı, H.1231/M.1815 .
- 37- Pınarbaşı, H.1231/M.1815 .
- 38- Zeytinliova, H.1231/M.1815 .
- 39- Pınarbaşı, H.1232/M.1816 .
- 40- Pınarbaşı, H.1232/M.1816 .

- 41- Pınarbaşı, H.1233/M.1817.
- 42- Manisa Müzesi (Mevlevihane), H.1234/M.1818.
- 43- Pınarbaşı, H.1238/M.1822.
- 44- Menemen Ulu C.Haziresi, H.1239/M.1823.
- 45- Pınarbaşı, H.1239/M.1823.
- 46- Zeytinlioia, H.1239/M.1823.
- 47- Akhisar Ulu C.Haziresi, H.1242/M.1826.
- 48- Akhisar Ulu C.Haziresi, H.1243/M.1827.
- 49- Alaşehir Şeyh Sinan C.Haziresi, H.1243/M.1827.
- 50- Pınarbaşı, H.1243/M.1827.
- 51- Akhisar Ulu C.Haziresi, H.1245/M.1829.
- 52- Menemen Ulu C.Haziresi, H.1245/M.1829.
- 53- Pınarbaşı, H.1245/M.1829.
- 54- Pınarbaşı, H.1246/M.1830.
- 55- Menemen Ulu C.Haziresi, H.1247/M.1831.
- 56- Menemen Ulu C.Haziresi, H.1247/M.1831.
- 57- Pınarbaşı, H.1247/M.1831.
- 58- Zeytinlioia, H.1247/M.1831.
- 59- Pınarbaşı, H.1248/M.1832.
- 60- Menemen Ulu C.Haziresi, H.1250/M.1834.
- 61- Zeytinlioia, H.1251/M.1835.
- 62- Manisa Müzesi (Mevlevihane), H.1252/M.1836.
- 63- Manisa Müzesi (Mevlevihane), H.1252/M.1836.
- 64- Menemen Ulu C.Haziresi, H.1252/M.1836.
- 65- Pınarbaşı, H.1252/M.1836.
- 66- Pınarbaşı, H.1252/M.1836.
- 67- Akhisar Ulu C.Haziresi, H.1253/M.1837.
- 68- Bergama Harputlu Mescit Haziresi, H.1253/M.1837.
- 69- Bergama Harputlu Mescit Haziresi, H.1253/M.1837.
- 70- Menemen Ulu C.Haziresi, H.1253/M.1837.
- 71- Menemen Ulu C.Haziresi, H.1253/M.1837.
- 72- Menemen Ulu C.Haziresi, H.1253/M.1837.
- 73- Pınarbaşı, H.1253/M.1837.
- 74- Pınarbaşı, H.1253/M.1837.
- 75- Pınarbaşı, H.1253/M.1837.
- 76- Pınarbaşı, H.1253/M.1837.
- 77- Pınarbaşı, H.1254/M.1838.
- 78- Pınarbaşı, H.1255/M.1839.
- 79- Pınarbaşı, H.1256/M.1840.
- 80- Pınarbaşı, H.1256/M.1840.
- 81- Pınarbaşı, H.1256/M.1840.
- 82- Pınarbaşı, H.1259/M.1843.
- 83- İzmir Müzesi (Agora), H.1263/M.1846.
- 84- Zeytinlioia, H.1263/M.1846.
- 85- Akhisar Ulu C.Haziresi, H.1277/M.1860.
- 86- Akhisar Ulu C.Haziresi, H.1282/M.1865.
- 87- Akhisar Ulu C.Haziresi, H.1313/M.1895.
- 88- Zeytinlioia, H.1315/M.1897.
- 89- Alaşehir Şeyh Sinan C.Haziresi, H.1220-30/M.1805-14 (?).
- 90- Alaşehir Şeyh Sinan C.Haziresi, H.1248-58/M.1832-42 (?).
- 91- Alaşehir Şeyh Sinan C.Haziresi, H.1245-50/M.1829-34 (?).
- 92- Alaşehir Şeyh Sinan C.Haziresi, H.1212-15/M.1797-1800 (?).
- 93- Bergama Müzesi, H.1220-30/M.1805-14 (?).

- 94- *İzmir Müzesi (Agora), H.1220/M.1805 (?)*.
- 95- *İzmir Müzesi (Agora), H.1200/M.1785 (?)*.
- 96- *İzmir Müzesi (Agora), H.1250/M.1834 (?)*.
- 97- *İzmir Müzesi (Agora), H.1220/M.1805 (?)*.
- 98- *İzmir Müzesi (Agora), H.1220/M.1805 (?)*.
- 99- *İzmir Müzesi (Agora), H.1220/M.1805 (?)*.
- 100- *Manisa Müzesi (Mevlevihane), H.1210-20/M.1795-1805 (?)*.
- 101- *Manisa Yeni C.Haziresi, H.1200/M.1785 (?)*.
- 102- *Menemen Ulu C.Haziresi, H.1245-53/M.1829-37 (?)*.
- 103- *Menemen Ulu C.Haziresi, H.1245-47/M.1829-31 (?)*.
- 104- *Menemen Ulu C.Haziresi, H.1227-31/M.1812-15 (?)*.
- 105- *Menemen Ulu C.Haziresi, H.1247-50/M.1831-34 (?)*.
- 106- *Menemen Ulu C.Haziresi, H.1245-52/M.1829-36 (?)*.
- 107- *Menemen Ulu C.Haziresi, H.1245-47/M.1829-31 (?)*.
- 108- *Menemen Ulu C.Haziresi, H.1223-29/M.1808-13 (?)*.
- 109- *Pınarbaşı, H.1227-31/M.1812-15 (?)*.
- 110- *Tire Müzesi, H.1223/M.1808 (?)*.
- 111- *Tire Müzesi, H.1187-1200/M.1773-85 (?)*.
- 112- *Tire Müzesi, H.1227-31/M.1812-15 (?)*.
- 113- *Tire Müzesi, H.1187/M.1773 (?)*.
- 114- *Tire Yeni C.Haziresi, H.1229-39/M.1813-23 (?)*.
- 115- *Tire Yeni C.Haziresi, H.1223-32/M.1808-16 (?)*.
- 116- *Tire Yeni C.Haziresi, H.1216-29/M.1801-13 (?)*.
- 117- *Zeytinliova, H.1210/M.1795 (?)*.

B) CAMİ TASVİRLİ MEZARTAŞLARI KATALOĞU

Katalog No	: 1
Yeri	: İzmir (Agora)
Tarihi	: H.1150 (M.1737)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 1-2

Mermer mezartaşında, aşağı doğru daralan gövdeyi taçlandıran tepeliğin üst kısmı, oldukça muntazam görünen yatay bir kırılmayla kaybolmuştur. Tepeliğin sağlam kalabilen yüzeyinde, üç kubbe ve iki minareyle sembolize edilen bir cami tasviri vardır. Tepelik ile kitabe yüzeyi birbirinden kesin bir çizgiyle ayrılmaz, ancak, ikisi küçük, birisi büyük, üç "C" kıvrımıyla meydana getirilen süs unsurları, taşın yazı ve tasvir yüzeyleri arasında geçiş elemanı olarak değerlendirilmiştir.

Cami tasviri, tepeliğin mevcut yüzeyini, hemen hemen tamamıyla dolduracak büyüklüktedir. Cami, üç kubbeyle örtülü bir yapı gibi görünmektedir. Taş eksenine göre simetrik bir düzenle yerleştirilen ve yüzeyleri ince profillerle dilimlere ayrılan kubbelerden ortadaki büyük, iki yandaki ise daha küçüktür. Küçük kubbeler, *soğan formunda* şişkin bir yapı gösterir ve üstlerine iri birer alem yerleştirilmiştir. Ortadaki büyük kubbenin alemi ise, taşın kırıklığı sebebiyle herhalde yok olmuştur. Küçük kubbelerin iki yanlarına birer tane yerleştirilen, *yıldızvari* dört çiçek, yapının üst bölümünde kalan zemini süsler.

Büyük kubbe eteğini sınırlandıran saçak profili altında, ufacık görünen, *yuvarlak kemerli* beş pencere açıklığı, basık bir kubbe kasnağının yüzeyine sıralanmış olmalıdır.

Kubbelerin altında, ondört kemerden meydana gelen bir *arkad dizisi*, yapının üst bölümündeki cepheyi belirler. Buradaki açıklıklardan üçer tanesi yanlardaki kubbeler altına, diğerleri ise, ortadaki büyük kubbe altına gelecek şekilde sıralanmıştır. Büyük kubbe altındaki *arkad dizisi* ayrıca, diğerlerine göre biraz daha taşkın görünen bir yüzey üzerindedir. Arkad dizisinin yer aldığı cephenin üst uçları, yanlarda içbükey bir saçak profili şeklinde uzanarak birer taşıntı yapar.

Yapının daha alttaki yüzeyi, üst bölüme göre biraz daha dar bir cephe şeklindedir. Bu cephenin orta kısmı, tepelik ile yazı alanı arasına yerleştirilen büyük "C" kavsinin hatları ile kapanmıştır. Aşağı doğru dönük duran bu "C" formunun sırt kısmı, aynı zamanda yapının büyük kubbesi altına rastlayan *arkad dizisini* de kısmen kapatır. Bu motifin iki yanında, küçük kubbeler hizasındaki cephe yüzeyine, ikişer açıklık yerleştirilmiştir. Dış yanda kalan açıklıklar daha büyük ve dikdörtgen birer yüzey, içtekiler ise bunlara göre yüksek ve *yuvarlak kemerli* küçük birer yüzeydir. "C" motifinin karın kısmında da, düzensiz birkaç açıklık gibi görünen, dörtköşe çizgilerin sınırlandırdığı unsurlar, cephenin bu bölümde de devam ettiğini belirtmektedir.

Minareler, yapıdan oldukça mesafeli bir yerleşmeyle, taşın kenarlarına doğru işlenmiştir. Her ikisi de, dikdörtgen bir kaide üzerindeki pabuçtan sonra başlayan, tek şerefeli birer gövdeyle belirtilmiştir. Üstlerinde alem ve sivri külah bulunan minarelerin, şerefealtı ile pabuç üstünde, gövdeyi sınırlandıran birer bilezik bulunmaktadır. Ayrıca, sağdaki minarenin kaidesinde yuvarlak kemerli kapı açıklığı, gövdesinde ise, camiden tarafa üst üste sıralanan mazgal pencereler işaretlenmiştir. Camiden bağımsız gibi görünen minarelerle, yapının cephesi arasında birer servi motifi, ağaç gövdeleri altındaki dikdörtgen birer kaide üzerine oturur. Bu kaideler, taşın yazı bölümü ile tepeliği arasında, iki yana yerleştirilen "C" kıvrımlı motiflerin karnı içinde yer alır. Minare kaideleri de, bu "C" motiflerinin taş kenarlarına doğru yaptığı uç kıvrımları üzerindedir.

Cami tasvirinde, perspektife yer verilmeden şematize edilen mimari motiflerle, simetrik bir kompozisyon işlenmiştir.

Kitabe, iki yanda sathi birer sütunce motifi ile sınırlandırılır. Altta, sütunceleri birbirine bağlayarak büyük bir "C" kavsi meydana getiren profilin, büyük bir kısmı toprağa gömülüdür. Sütuncelerin bitkisel kıvrımlı başlıkları, *başlık tablası* gibi görünen kısa birer silme ile üstten sınırlandırılır. Sütunce başlıklarına sırtları binen yanlardaki birer "C" motifi ve bunlar arasında, geniş bir yay çizerek bağlantı kuran, daha büyük "C" kıvrımı kitabeyi üstten kuşatır. Büyük "C" motifinin uçları arasına da, yazı alanını taçlandıran, *palmet* görünümüne bir *istiridye kabuğu* işlenmiştir. Yazı soldan sağa meyille, zeminden kabartılan küçük boyutlu harflerle onüç satırdır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

اه من الموت
داد الكدن ای فلك داد ...
دور ایدرسا، عكسه كارك سنت ... شان
نیحه قیدن بویله شهبان بلند اقباله کیم
ایلدن اخر مقام ... باغ حنان
دوستانی عصه دن ذاک کریمان ایلوب
ناله وقریاد یله طولدی یینو کون و مکان
جون امینه خاتون ارجمی امرینه قلدی امتیاک
نزل ایدوب بزم فنا یی قلدی غمای مکان
کلدی بر هاتف انک تاریخ قوتن سویلدی
اوددی الدن قوش کیمی فردوس وعد جهان
مرحومه ... زاده محمد بک کریمه سی امینه روحه
فاتحه سنة ۱۱۵۰

Ah min-el mevt
Dâd elinden ey felek dâd
Devr edersin aksine kârın senin..... şinân
Nice kıydın böyle şahbaz-ı bülend ikbâle kim
Eyledin ahir makâm-ı.... ta bağ-ı cinân
Dostanı usadan hâk-ı keribân eyleyüb
Nâle ve feryadı ile toldu yenigün ve mekan
Çün Emine Hatun İnci-î emrine kıldı imtiyak

Nezi edüb bezm-i fenayı kıldı gusay-ı mekân
Geldi bir hatif anın tarih-i fevtin söyledi
Evhadi elden kur gibi firdevs vâ'di cihân
Merhume..... zade Mehmed bek kerimesi Emine ruhuna
Fatıha sene 1150.

1 : İzmir Müzesi (Agora), H. 1150/M. 1737 tarihli şahide (Kat. No:1).

2 : İzmir Müzesi (Agora), H. 1150/M. 1737 tarihli şahide (Kat. No:1).

Katalog No : 2
Yeri : Tire Müzesi (Env.No:2025)
Tarihi : H.1187 (M.1773)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 3-4

Tire Müzesi bahçesinde teşhir edilen-mezartaşı, mermer malzemeye yapılmış olup, tepeliğin kesin hatları belli olmayacak şekilde üst bölümü kırılmıştır. Taşın, arka ve yan yüzleri dekorsuzdur. Ön yüzünde ise, ince düz bir silme ile taşın çerçevesi ve yatay bir hatla da, yazı ile tasvir alanlarının ayrıldığı görülmektedir.

Tepeliği, hemen hemen, bütünüyle dolduracak büyüklükteki cami motifi, simetrik bir yapı görüntüsü vermekle beraber, tasvir edilen iki minare, simetrik düzende farklılık yaratır. Cami, taş enince uzanan, yatay silme üzerindeki bir duvar görüntüsü ile bunun üstünde yer alan ikinci kademe ve basık bir tambura oturan tek kubbeli bir yapı şeklindedir.

Altındaki duvar, düzgün kesme taş örgü ile belirtilerek, üstten bir saçak frizi ile sınırlanmıştır; ve ortasına profilli dikdörtgen çerçeve içine alınan *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı bir kapı açıklığı yerleştirilmiştir. Duvarın baş tarafları üstüne, dilimli yüzeyli ve alemli birer kubbe oturur. Bu kubbeler arasında uzanan yapının ikinci kademesi, bir saçak frizi ile örtü sisteminden ayrılır. *Düzdün kesme taş sıraları* ile işlenen bu kademede, simetrik biçimde sıralanan enine dikdörtgen üç pencere açıklığının yüzeyi, kare biçiminde şebekeler ile belirtilmiştir. Bu cephenin iki ucunda da dilimli ve alemleri bulunan küçük birer kubbe, saçak frizi üstüne yerleştirilmiştir.

Bu kubbeler arasında, ana kubbe kasnağı bulunur. Yüzeyine, eşit aralıklarla, *yuvarlak kemerli* üç küçük pencere sıralanan basık görünüşlü kasnak, üstten düz saçak kornişli ile sınırlanmıştır.

Yapının *ana kubbesi*, düşey bir ince profille iki yüzeye ayrılmış ve bu profilden hareketle eteğe doğru uzanan ince profillerle de, kubbe dilimlere bölünmüştür. Kubbenin alemleri, alt kademelerdeki küçük kubbelerin alemleri ile aynı özellikte ve eş boyutlardadır.

Minarelerden birisi, alemin hemen solunda ve gövdenin bir bölümünden itibaren kubbe gerisinden yükselerek, tek şerefe ile tasvir edilmiş ve bugünkü haliyle, peteğinin bir kısmı taşın kırıklığı sebebiyle yok olmuştur. İkinci minare, ana kubbenin sağ yanında ve yarısı bu kubbe gerisinde kalacak şekilde küçük kubbeden itibaren yükselerek görüntülenmiştir. Bu minare, tek şerefeli, sivri külahlı ve alemli olup, şerefe altında bir bilezik, gövde yüzeyinde *iki mazgal pencere* ve şerefe kapısıyla tasvir edilmiştir.

Cami motifinin dışında kalan taş yüzeyine, irili ufaklı ve değişik biçimlerde çiçeklerin serpiştirildiği görülmektedir. Minareler arasında da sola doğru dönük ve üst yarısı kırık bir hilâl vardır. Çiçeklerden, soldaki üç tanesi, beş yapraklı iri kabartmalardır. Yine kabartma olarak, sağdaki minareyle kubbe arasında yer alan iki çiçekten biri altı, diğeri ise yedi, sivri yapraklıdır. Bu çiçeklerden başka, aralara yerleştirilen beş veya altı kollu, daha küçük çiçekler de, *yıldızvari* bir görünüşle ve gelişli güzel bir düzenle yüzeye oyularak işlenmiştir.

İki boyutlu bir görüntü veren tasvirde, minarelerin geri planda kalışı ile zayıf bir derinlik ifadesi vardır. Temiz bir işçilik gösteren tasvirde, detaylar incelikle ele alınmış olmasına rağmen perspektif anlayışı oldukça zayıftır.

Taşın kitabesi, düz silmelerle kuşatılan bir yüzeye, iki yandaki sathi birer sütunce motifli ve alttan yarım daire, üstten düz silme ile çerçevelenerek altı satır halinde kabartılmıştır. Sütunce başlıkları da, yarısı görünen bitkisel elemanlardır. Bu başlıklar arasında herhangi bir kemer motifi kullanılmamıştır. Kitabenin satırlarını, soldan sağa meyilli silmeler birbirinden ayırır. En üst satır, bir üçgen alan içersinde bırakılarak, yatay yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الخلق الباقي
جوال داجی احمد اغا قری
مرحومه ومغفور له
خدیجه قدین روحه
الذاتحه
سنة ١١٨٧

Hüve-l- hallâk-ül-baki
Çeval Hacı Ahmed Ağa kızı
Merhume ve mağfur lehü
Hadice kadın ruhuna
El fatiha
Sene 1187

4 : Tire Müzesi, H. 1187/M. 1773 tarihli şahide (Kat. No: 2).

3 : Tire Müzesi, H. 1187/M. 1773 tarihli şahide (Kat. No: 2).

Katalog No	: 3
Yeri	: Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi	: H.1197 (M.1782)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 5-6

Mermerden yapılan mezartaşı, üçgen bir tepelikten aşağı doğru daralır. Taşın kitabe kısmı ile tasvir alanı, iki düz silme arasında yatay bir friz halinde uzanan, kaba görünüşlü bir *antik palmet* dizisiyle birbirinden ayrılır.

İki minareli cami tasviri, taşın alınlığını meydana getiren yüzeyi hemen hemen tamamıyla dolduracak büyüklüktedir. Yapı, başlıca üç kademe halinde işlenmiştir. Bunlardan en alt kademe, iki silme kuşağı arasında yatay uzanan bir cephe görünüşü verir. Bu cephenin ortasında, düz bir yüzeye eşit aralıklarla, yan yana yerleştirilen, iki çizgi ile konturlanmış, *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı üç kapı açıklığı işlenmiştir. Bu açıklıkların iki yanında, dikdörtgen çerçeveler içine alınmış ikişer bölüm cepheyi tamamlar. Ne olduğu tam anlaşılmayan bu bölümlerden dış yandakilerin yüzeyi yatay ve düşey çizgilerle; kapı açıklıkları ile bunlar arasında kalan yüzeyler ise, diyagonal çizgilerle *baklava dilimi* meydana getirecek şekilde, birer pencere şebekesi gibi işlenmiştir.

Tasvirin ikinci kademesinde, alt bölümün iki ucuna oturtulan birer kubbe bulunmaktadır. Birer alemleri bulunan bu kubbeler, kavisler çizen ince dörder profille dilimlere ayrılmıştır.

tır. Bu kubbelerin arasında, iki yandan içeriye doğru kavisli cephe,yapının ikinci kademesi- ni; bunun üstünde de ortadaki büyük, iki yandaki daha küçük üç kubbe yapının örtü sistemi- ni ve üçüncü kademesini meydana getirir. Cephe ortasına çift çizgi ile konturlanmış, yuvar- lak kemerli ve iki kanatlı bir kapı açıklığı, bunun sol yanına dikdörtgen bir pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Pencere, ince profillerle kare bölümlere ayrılarak, şebekeli işlenmiştir. Bu pencerenin solunda yer alan bölüm, bir taraftan cephenin kenarlarına paralel bir kavis ile, diğer taraftan ise düz çizgilerle sınırlanmıştır. Bu çerçeve içinde kalan yüzey de, yatay ve düşey çizgilerle bir *kafes* gibi işlenmiştir. Ortadaki kapının sağ yanında, alttaki silmeden baş- layarak, kapıya doğru yükselen ve kapıda kesilerek nereye ulaştığı belli olmayan bir merdi- venin basamakları ve yan cephesinin çok az bir kısmı görünmektedir. Bulunduğu yer baki- mindan yapıdaki konumu anlamsız ve sadece bir *motif* karakteri taşıyan bu merdivenin sağ- daki meyili üstünde, geride kaldığı anlaşılan, *yuvarlak kemerli* bir açıklık kısmen görünmek- tedir. Yüzeyi profillerle şebekeli işlenen açıklığın çevresi çift çizgi ile konturlanmıştır. Bunun sağ yanında da, minarenin başladığı noktaya bitişen, *yuvarlak kemerli* ikinci bir açıklık, para- lel çift çizgiyle konturlanan iki kanatlı bir kapı görünüşündedir. Caminin örtü sistemini mey- dana getiren üç kubbeden ortadaki, oldukça büyük bir *ana kubbedir*. Üstünde hilâl şeklinde bir alem bulunan kubbe, ince profillerle dilimlere ayrılmıştır. Bunun iki yanındaki küçük kubbe de sivri uçlu birer aleme ve ince profillerle dilimlere ayrılan yüzeye sahiptir.

Minareler, *ana kubbe* ile küçük kubbeler arasından yükselen gövdeleri ile simetrik bir düzende yerleştirilmiştir. Yukarıya doğru gittikçe, birbirine hafif yaklaşan tek şerefeli mina- reler, sivri külah ve iri birer alemlerle taşın üst kenarlarında son bulur.

Mimari kompozisyon dışında kalan taş yüzeyine, zirvede ağzı yukarıya dönük bulunan bir hilâl, *ana kubbe* aleminin iki yanına ve minarelerin yanlarına ikişer çiçek, taşın kenarları- na ise alt kademedeki kubbelerin gerisinden yükselen birer servi motifi, simetrik bir düzenle yerleştirilmiştir.

Ana hatlarıyla tek cepheli verilen cami tasvirinde, perspektif anlayışı olmamakla bera- ber, yapının ikinci kademesinde anlamsız bir motiften ibaret merdivenin, iki cepheli görün- tüsü ve bunun gerisinden yarısı görünen açıklık, küçük çapta bir hareketle birlikte, etkisi fazla olmayan zayıf bir perspektifi de yansıtır.

Kitabe, yanlarda sathi çıkıntılar yapan birer sütunce motifi ve bunları alttan birbirine bağlayan sathi bir kavis ve üstten bağlayan "C-S" kıvrımlı profillerle meydana gelen bir çer- çeve içine alınmıştır. Sütunceler, *stilize* bitkisel dekorlu birer kaide ve başlığa sahiptir. Baş- lıklar üzerinde birer kıvrım yaparak, köşeliğe doğru yükselen, *barok karakterli* iri yaprak- lar, ortada, yukarıya doğru bükülen bir başka yaprakla birleşir. Bir kemerin *kilit taşı* gibi gö- rünen tepedeki bu yaprakta yanlara doğru "C-S" kıvrımları yaparak sütunce başlıklarına ulaşan üç kademeli profiller, kitabeyi üstten kuşatır. Yazı, ince profillerle birbirinden ayrı- lan, soldan sağa meyilli yedi satır halinde alçak kabartmadır.

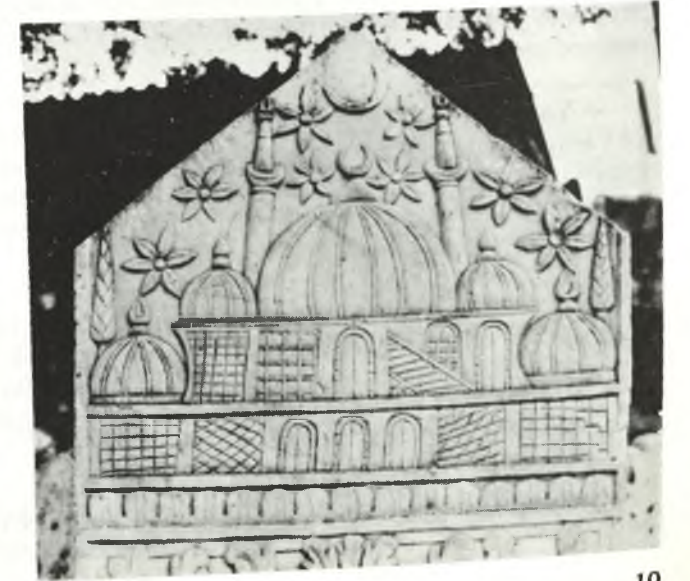
Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الخلاق الباقي
أوقويه بر فاتحه رحمة للعالمين
طوراغي جنت اوله في مقام امين
دليلي زاده احمد اغا
كريمه سي مرحومه ومنقوره
عائشه قدين روحه
الفاتحه سنة ١١٩٧

Hüve -l- hallak -ül-baki
Okuya bir fatiha rahmeten lil-âlemin
Turağı cennet ola bir makam-i emin
Delli zâde Ahmet Ağa
Kerimesi merhuma ve mağfûre
Aişe kadın ruhuna
El Fatiha sene 1197

5 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1197/M.1782 tarihli şahide
(Kat. No: 3).

6 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1197/M.1782 tarihli şahide
(Kat. No: 3).

Katalog No : 4
Yeri : Manisa Müzesi (Mevlevihane: Env.No:326)
Tarihi : H.1198 (M.1783)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 7-8

Mermer baş şahidesinde, tasvirin yer aldığı tepelik bölümü ile yazı alanını, soyut karakterli bitkisel bir süs frizi ayırır. Bu frizin üstünde de yatay bir silme uzanmaktadır.

Tepeliğin sol yarısını bütünüyle kaplayan cami tasviri, tek kubbeyle örtülü, tek minareli bir yapıdır. Üstünde alem bulunan kubbe, ince profillerle dilimlere ayrılmıştır. Kubbenin oturduğu tambur, üstten iki kademeli bir profille sınırlandırılarak, cephesine *yuvarlak kemerli* üç tane pencere sıralanmıştır. Pencerele, çapraz çizgilerle *baklava dilimi* şeklindeki şebekeleri ile belirtilmiştir. Tamburun, kubbe hizasından itibaren sağ ve sol yanlara doğru çizgi ile ayrılmış, taşıntılar halinde görünen, yan cepheleri de verilmeye çalışılmıştır.

Bunlardan, soldaki taşıntının üzerinde, dilimli bir *yarım kubbe*, caminin *ana kubbesine* bitişik olarak işlenmiştir. Tambur altındaki çift profilli silme kuşağı, cepheyi üst yapıdan ayırır. Cephe ortasında *yuvarlak kemerli*, çift kanat halinde ayrılan bir kapı açıklığı ve bunun iki yanında da, kare görünümlü birer pencere bulunmaktadır. Pencere açıklıkları çizgilerle karelere ayrılarak şebekeleri ile gösterilmiştir. Tamburun yan taraflarda yaptığı çıkıntılara kadar uzanan cephe de, iki yana ekli gibi görünen unsurlarla daha da geniş bir görünüm kazanmıştır. Düşey birer çizgi ile ayrılan bu yan çıkıntılardan, sağdaki üstünde minare, soldaki üstünde ise, bir *yarım kubbe* bulunmaktadır. Ayrıca, daha büyük birer *yarım kubbe* de, yan bölümlere bitişerek, yapı ile aynı zemine oturur. Bu görünüş ile, yapının ön ve yan cepheleri birlikte verilmek istenmiş gibi bir izlenim yaratılmıştır.

Minare, bir kısmı tamburun arkasında kalan gövdesi ile belirtilmiş, tek şerefeli bir kuduruluktur. Üstünde alem bulunan sivri külahlı minarenin, şerefe kapısı ve biri şerefe altında, biri de kubbe tamburunun ortası hizasında görünen iki bileziği vardır.

Caminin sağ tarafında, muhtemelen bir *türbe* tasviri olan, tek kubbeli bir yapı bulunmaktadır. Alemlî tek kubbesi de, camide olduğu gibi profillerle dilimlere ayrılmıştır. Kubbe-ye göre, yanlara doğru taşıntı yapan çift profilli bir silme, örtü sisteminin altındaki gövdeyi sınırlandırarak bir saçak meydana getirir. Saçaktan aşağı doğru, içbükey bir kıvrımla inen yan kenarlar arasındaki cephe yüzeyine, *yuvarlak kemerli* üç açıklık sıralanmıştır. Diyagonal çizgilerle yüzeyleri işlenen açıklıklardan, ortadaki *baklava dilimi*, diğer ikisi ise paralel, bölümlere ayrılmıştır.

Yapı tasvirleri dışında kalan taş yüzeyinde bulunan dört servi motifinden biri, caminin sol yanı gerisinden, biri de cami ile türbe arasından, diğer ikisi ise türbe arkasından uzanan uçlarıyla görünür. Üst bölümünde de, taşın zirvesinden aşağı doğru ağzı açık duran bir hilâl ve yapıların üstünde, ortaya doğru gittikçe yükselen bir sırayla serpiştirilmiş, *yıldızvari* beş çiçek motifi bulunmaktadır.

Cami tasvirinde, ön cephenin tam karşıdan verilmesine karşılık, yan yüzleri de kısmen belirtecek şekilde yayılan kompozisyonla, derinlik ifadesi olmayan, tek düzleme indirgenmiş; başarısız bir perspektif anlayışı görülmektedir. Bu anlayış *türbede* sezilmemekle beraber, özellikle yapıların kubbelerinde başarıyla uygulanan ince işçilik, alçak kabartma tasvir-lere *plastik* bir görünüş kazandırır.

Kitabe, iki yandan aşağı doğru genişleyen ve yapraklardan oluşan bitkisel birer başlığa sahip sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Başlıklar üzerinde yükselen *yuvarlak kemer* motifinin

köşeliklerinde, *barok* karakterli kıvrık yapraklardan ibaret dolgular, karşılıklı bir simetriyle yerleştirilmiştir. Soldan sağa meyilli yazılan satırlar, düz bordürlerle ayrılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

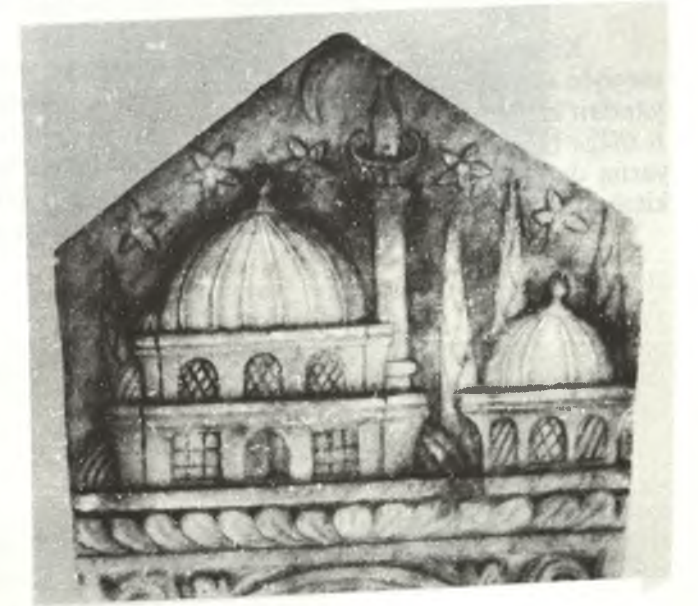
اه من الموت
هو مرقدہ هر کیم ایدرہ دعا
ایده محشرده شفاعت محتبا
کبابجی عثمان کریمہ سی مرحومہ
شریفہ عائشہ قدین روحنہ فاتحہ
سنہ ۱۱۹۸

Âh min-el-mevt
Bu markada her kim ederse dû'a
İde mâhşerde şefâât-i müctebâ
Kebapçı Osman Kerimesi merhûme
Şerife Ayşe kadın rûhuna Fatiha
Sene 1198

7 : Manisa Müzesi, H. 1198/M. 1783 tarihli şahide (Kat. No: 4).

8 : Manisa Müzesi, H. 1198/M. 1783 tarihli şahide (Kat. No: 4).

Katalog No : 5
Yeri : Manisa Müzesi (Mevlevihane)
Tarihi : H.1198 (M.1783)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 9-10

Halen Manisa Müze'sine kaldırılmış bulunan bu taş, müze yetkililerinin ifadesine göre Zeytinlio'va'dan getirilmiştir.

Mermer baş şahidesinde, tasvirin yer aldığı tepelik bölümü ile yazı alanını düz bir bordür ayırır. Sadece ön yüzü yazı ve tasvirle işlenen taşın, yan ve arka yüzleri düzdür.

Çerçevesiz bir tepelik içine alçak kabartmayla işlenen kompozisyonda, sağ tarafa tek kubbeyle örtülü ve tek minareli bir cami motifi işlenmiştir. İnce profillerle dilimlere ayrılmış kubbe üzerinde bir alem bulunur. Bir saçak profili ile kubbe yüzeyinden ayrılan kasnak cephesinde, yan yana sıralanmış üç pencere vardır. Pencerele, çift çizgi ile konturlanmış ve yüzeylerine *baklava dilimi* şeklinde şebekeler işlenmiştir. Tambur pencerelerinin oturduğu yatay profilin alt kısmında, binanın alt kademesini meydana getiren bir cephe yer alır. Cephe ortasına *yuvarlak kemerli* beş açıklık sıralanmıştır. Bunlardan daha geniş olan ortadaki, çift çizgi ile konturlanarak çift kanatlı bir kapı şeklinde belirtilmiştir.

Caminin minaresi, sol yanına bitişik olarak taşın ekseninde bulunmaktadır. Minare kaidesi caminin alt kademesi ile aynı hizaya kadar ve yarısı görünecek şekilde belirtilmiştir. Pabuç kısmı ise, kubbe kasnağının saçak hizasındaki bir çift bilezikle son bulur. Gövde, yüzeyine *mazgal pencerelerin* işaretlendiği, tek şerefeli, sivri kûlahlı ve alemli bir kuruluşur.

Minarenin kaidesini de kısmen kapatacak şekilde, yapının alt kademesinden sola doğru yan yana sıralanan, eş büyüklükte üç kubbe, yapı ile ilgisiz birer motiftir. Bunların sol yanlarında, geriden yükselen üç tane de servi *motifi* bulunur. Ayrıca, servilerin üstüne üç tane çiçek, aşağıya dönük bir hilâl ve minarenin petek hizasında sağ ve sol yanına simetrik bir düzenle birer çiçek işlenerek, mimarının fonu süslenmiştir.

Perspektif anlayışı bulunmayan tasvirde, yapı tek cepheli işlenmiş; buna karşılık minare kaidesi ve servilerin geri planda olduğu da anlatılmak istenmiştir.

Kitabe yüzeyi, bir çift düz silme arasında, *yumurta* ve *nokta motifinin* nöbetleşe dizilmesiyle süslenen bir bordür tarafından, üstte *yuvarlak kemer* formu meydana getirilerek, üç yandan kuşatılmıştır. Kemer köşeliklerine, karşılıklı bir simetri meydana getiren, üç yapraklı *stilize* birer çiçek yerleştirilmiştir. Kitabe bordürünün alt uçları yatay bir hatla kesilerek, yarım daire şeklinde, hafif kabartma bir kavis ile birbirine bağlanır. Bu çerçeve içersindeki kitabede yazı, harflerin etrafı oyularak, soldan sağa meyilli altı satır halinde kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve-l hallâk -ül- bakî
 Bir cüvanın merkad (.....)
 Hak-i eksan eyledi (.....)
 (.....) Ağâ'nın
 Aîşe kadın ruhuna Fatîha
 Sene 1198

هو الخلاق الباقي
 ير جوانك مرقدى ...
 ذاك يكان ايلدى ...
 اغانك
 عايشه قدين روحه فاتحه
 سنة
 ١١٩٨

9 : Manisa Müzesi (Mevlevihane), H. 1198/M. 1783 tarihli şahide (Kat. No: 5).

10 : Manisa Müzesi (Mevlevihane), H. 1198/M. 1783 tarihli şahide (Kat. No: 5).

Katalog No : 6
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1209 (M.1794)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 11-12

Mermer şahidenin, üçgen şeklindeki tepelikten aşağı doğru daraldığı görülmektedir. Yatay bir silme ile kitabelikten ayrılan tepelik yüzeyinde, cami tasviri ve bitkisel unsurların yerleştirilişi bakımından, tam simetrik bir kompozisyon göze çarpar.

Cami tasviri, tek kubbeyle örtülen, iki minareli bir yapı şeklindedir. Kubbe, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılarak, üstüne alem yerleştirilmiştir. Kubbe eteğindeki düz silme, yapının tamburunu üstten sınırlandırır. Tambur yüzeyinde eşit aralıklarla yan yana sıralanan, yuvarlak kemerli, eş büyüklükte üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Pencereleden ortadaki düz bir meyille, yandakiler ise *baklava dilimi* şeklindeki şebekeleri ile belirtilmiştir. Tamburun altında uzanan yatay silme kuşağı altındaki cephe, üst kısma göre daha enlidir. Cephe, yapıyla ilgisi bulunmayan, fakat aynı zemine oturan birer kubbe ile iki yandan kısmen kapatılarak sınırlandırılmıştır. Cephede, eşit aralıklarla yerleştirilen *yuvarlak kemerli* üç açıklık, eş büyüklükte birer yüzeydir.

Minareler, kubbe tamburuna bitişerek, yapının iki yanında ve alt kademenin saçak profilinden yükselen, tek şerefeli birer gövde ile belirtilmiştir. Gövdelerinde birkaç *mazgal pencere* bulunan minarelerin, üstlerinde sivri külah ve alem vardır.

.Yapının kubbesi üstünde, biri taşın zirvesine gelecek şekilde yerleştirilen *yıldızvari* üç çiçek motifi; yarlarda ise, kubbelerin üstünden minarelere doğru bükülen, iri birer *stilize* çiçek motifi, tepelik yüzeyindeki bitkisel unsurlardır.

Cami tasvirinde perspektif bulunmamakta, daha ziyade şematik ve simetriye önem verilen bir anlayış dikkati çekmektedir.

Kitabe, tasvirin oturduğu silmenin, yarlarda, aşağıya bükülerek, içeri doğru tekrar kıvrılıp, bir *yuvarlak kemer formu* meydana getirmesi ile üstten çerçevelenmiştir. Kemer köşeliklerini dolduran *barok karakterli* yapraklar, ortada birleşerek kitabeye doğru bir uç halinde tepeden sarkar. Satırları yarlarda çerçeveleyen bordürler, kemer üzengilerinde ikişer yapraklı bitkisel birer başlık ile son bulur. Panolar içine, soldan sağa meyilli yazılan beş satırlık kitabe, düz bordürlerle ayrılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

اه من الموت
بو مرقده هرکیم ایدرسه دعا
ایده مدرده شفاعت مجتبا
بوغاز باشلی علمدار زاده
ابراهیم اغا اهلی رقیه
روحنه فاتحه
۱۲۰۹

Ah min -el mevt
Bu marka' te ederse du'a
İde mahşerde şefaât-i müctebâ
Boğaz başlı 'alemdâr zâde
İbrahim Ağâ ehli Rukiyye
Ruñuna Fatiha
Sene 1209

11 : Pınarbaşı, H. 1209/M. 1794 tarihli şahide (Kat. No: 6).

12 : Pınarbaşı, H. 1209/M. 1794 tarihli şahide (Kat. No: 6)

Katalog : 7
Yeri : Manisa Müzesi (Mevlevihane)
Tarihi : H.1210 (M.1795)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 13-14

Mermer bir plakadan yapılan sivri tepelikli mezartası, bugün Manisa Müzesi'nde bulunmaktadır. Başucu şahidesi olduğu anlaşılan taşın yan ve arka yüzü düz bırakılmıştır.

Tepelik ile kitabe bölümlerini, iki silme arasında yer alan *stilize palmet* yapraklarından ibaret bir süs frizi ayırır. Çerçevesiz tepelik yüzeyine alçak kabartma olarak tasvir edilen kompozisyonda, sol tarafa tek kubbeli bir cami motifi işlenmiştir. Üzerinde alem bulunan, profillerle dilimlere ayrılmış kubbe, yüksekçe bir kasnağa oturur. Kubbe kasnağının ortası, *yuvarlak kemerli* bir açıklık ve bunun iki yanına, *kaş kemerli* geniş birer açıklık yerleştirilmiştir. *Kaş kemerli* açıklıklar, *baklava dilimlerine* ayrılmış yüzeyler halinde işlenmiştir. Çift sıra silme ile ayrılan daha alt kademede, düz duvar yüzeyi üzerine, *yuvarlak kemerli* üç açıklık sıralanmıştır. Bunlardan ortadaki, düşey bir çizgi ile ikiye bölünmüş, yandakiler ise, çift çizgi ile sınırlandırılmıştır. Bu üçlü açıklıkla aynı zemin hizasında bulunan dördüncü bir açıklık da, yine *yuvarlak kemerli* olup minare kaidesinde yer alır.

Cepheye bitişik olan ve yüzeyde seviye farkı göstermeyen minare kaidesi, sağ tarafa doğru şişkin bir *soğan formundadır*. Bilezik şeklindeki geçişten sonra, taş ekseni boyunca yükselen silindirik minare gövdesi, tek şeref, şeref kapısı ve basık bir külahla belirtilmiştir.

Minareye göre sağ yanda kalan taş yüzeyinde, bir duvarın gerisinde yanyana sıralanan üç pavyon bulunmaktadır. Pavyonların önündeki duvar, tahminen bir avluyu kuşatmakta olup, orta bölümünde, *yuvarlak kemerli* ve çift profille kuşatılan bir kapı açıklığına sahiptir. Kapının iki yanı *düzgün kesme taş örgü* şeklinde işlenmiştir. Duvar gerisindeki üç pavyondan sağdaki, eş büyüklükte olan diğer ikisine göre daha küçüktür. Pavyonların hepsi de, dilimli yüzeylere ayrılan sivri birer külahla örtülüdür.

Küçük pavyonun cephesinde, *düzgün kesme taş duvar örgüsü* ortasına yerleştirilen, *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı bir kapı açıklığı bulunmaktadır.

Eş büyüklükteki iki pavyonun gövdeleri, yatay bir kuşakla ortadan ikiye bölünerek, bu kuşağın altında kalan kısımlar *düzgün kesme taş örgü* ile belirtilmiştir. Ayrıca, soldaki pavyonun duvar örgüsü arasına yerleştirilen *yuvarlak kemerli* bir kapı açıklığı da, iki kanadından biri kapalı olarak işlenmiştir. Bu pavyonların üst yarısında kalan bölümlerde ise, *yuvarlak kemerli* birer pencere açıklığı vardır. Soldaki pavyonun pencere kepenkleri iki yana doğru açılmış; sağdaki pavyonun pencere kepenği ise sol kanadı kapalı, diğer kanadı sağa doğru açılarak tasvir edilmiştir.

Pavyonların üstünde kalan zeminde, büyük pavyonlar arasından yükselen, *mantar* görünümlü *stilize* bir bitki bulunmaktadır. Ayrıca, dört servi motifi de, taş kenarıyla paralel bir yükseliş göstererek, daha geri planda yan yana dizilmiştir. Taşın sol tarafındaki zeminde, minare ile kubbe arasında iki servi, bunların üzerinde bir çiçek ve daha üstte de, uçları yukarı dönük bir hilâl motifi bulunmaktadır.

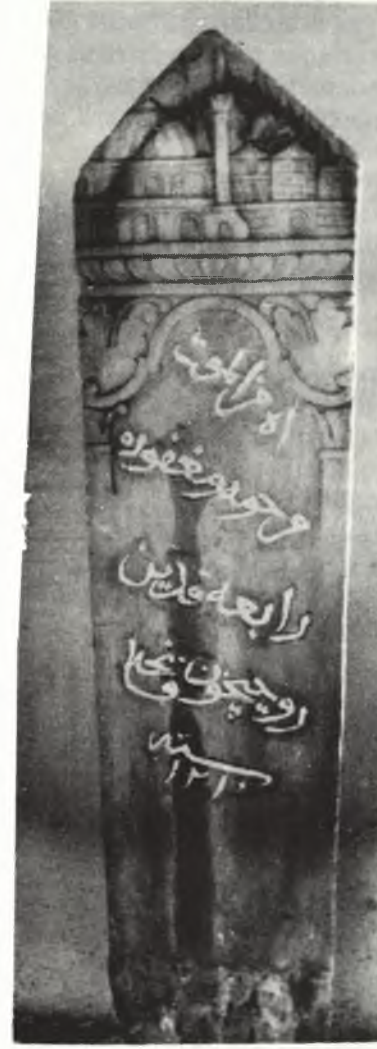
Alçak kabartma tekniği ile işlendiği görülen tasvir, tek cepheli bir ifadeye sahip olmakla beraber, özellikle sağ bölümdeki duvar, pavyonlar ve ağaçların arka arkaya yerleştirilişi, az da olsa bir perspektif anlayışını yansıtır.

Kitabe, yatay iki düz bordür arasındaki *stilize yaprak* frizi ile tasvir alanından ayrılır. Köşelikleri *barok karakterli* yapraklarla doldurulan, "*C-S*" *kıvrımlı kemer* kavsi de, yazı levhasını üstten taçlandırır. Satırlar, düz bir zemin üzerine, etrafı kazınarak kabartılan harflerle ve soldan sağa inen bir meyille yazılmış ve bitkisel başlık taşıyan çok silik birer sütunce ile, iki yandan sınırlandırılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

اه من الموت
مرحومه ومغفوره
رابعه قدين
روحيدون فاته
سنة ١٢١٠

Ah min-el-mevt
Merhume ve mağfûre
Rabiâ kadın
Rûhiçun Fatiha
Sene 1210

13 : Manisa Müzesi (Mevlevihane), H. 1210/M. 1795 tarihli şahide (Kat. No: 7).

14 : Manisa Müzesi (Mevlevihane), H. 1210/M. 1795 tarihli şahide (Kat. No: 7).

Katalog No : 8
Yeri : Zeytinliova
Tarihi : H.1210 (M.1795)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 15-16

Üçgen bir tepelikten aşağı doğru, düşey kenarlar halinde inen mermer plakanın, yan ve arka yüzleri düz bırakılarak, ön cephesine yazı, tepeliğe ise tasvir işlenmiştir.

Tasviri kitabeden ayıran yatay silmenin üzerinde, minaresi taş eksenine gelecek şekilde, sol yarıya tek kubbeli bir cami, sağ yarıya ise, bir duvar gerisinde kalan iki pavyon motifi yerleştirilmiştir.

Caminin örtü sistemini meydana getiren kubbe, ince profillerle dilimlere ayrılmış ve üstüne yerleştirilen alemler de taş kenarında yarım kesilmiştir. Kubbe eteğinde yatay bir kuşak,

meydana getiren, düz saçak profilinin altındaki kasnak yüzeyine, eşit aralıklarla yuvarlak kemerli dört pencere açıklığı sıralanmıştır. İki paralel çizgi ile çerçevelenen pencereler, düşey bir hatla da, iki kanat halinde ayrılmıştır. Kasnak altındaki, iki kademeli, düz bir saçak korniş ile ayrılan cephe, yanlara doğru biraz taşıntı yapar. Cephe yüzeyinde, basık kemerli üç pencere açıklığı, diyagonal çizgilerle belirtilen şebekeleri ile işlenmiştir.

Yapının en alt kademesini meydana getiren cephe de, üstten iki kademeli bir saçak silmesi ile sınırlandırılır. *Düzgün kesme taş duvar örgüsü* ile belirtilen cephenin ortasında, bir kapı açıklığı vardır. Yuvarlak kemerli kapı, düşey bir hatla iki kanat halinde ayrılarak çift çizgi ile çevrelenmiştir.

Minare, yapının orta kademesini meydana getiren cephenin sağ tarafında ve yarısı görünen *soğan biçiminde* bir pabuç (kaide ?) üzerinde, yukarıya doğru hafifçe daralan bir gövdeye sahiptir. Yüzeyine, aralıklarla ve üst üste dört *mazgal pencere* işaretlenen gövdenin, tek şerefesinden sonra, petek bölümünde de bir *mazgal pencere* ve sivri külah belirtilmiştir. Alem, taşın kırılması ile birlikte çok küçük bir parça halinde kalmıştır.

Tepeliğin sağ yarısında, caminin alt kademesine göre, biraz daha yüksekteki bir saçak frizi altında, *kesme taş örgü* ile belirtilen bir duvar cephesi uzanmaktadır. Sol uçta, cami cephesinin arkasına gizlenen duvarın saçağı üzerine, minarenin pabucu (kaide ?) oturtulmuş ve âdeta, kaide duvar gerisine gizlenmiş gibi bir görüntü verilmiştir.

İki payvon, minarenin sağ yanında ve biri minare pabucu tarafından kısmen kapatılarak, aynı hizada, yan yana bulunmaktadır. Uçları yukarı doğru kıvrılan, külah şeklindeki payvon örtüleri üstünde, küçük birer alem vardır. Payvonların gövde yüzeyi, yatay bir hatla iki bölüme ayrılmış, alt kısma yuvarlak kemerli birer kapı yerleştirilmiştir. Sağdaki payvonun kapısı düşey bir çizgiyle ayrıca ikiye ayrılmıştır. Üst bölümlerde ise, sol payvonda daha küçük olan, enine dikdörtgen birer pencere vardır. Pencere yüzeyleri, diyagonal çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılarak kafesleri ile işaretlenmiştir.

Sağdaki payvonla, taş kenarı arasındaki bölümde, iki yapraklı, iri bir *stilize çiçek* zemi doldurur. Aynı karakterde ikinci bir çiçek de, soldaki payvonun arkasından uzanır. Ayrıca, payvonların örtü seviyesi üstünde, üç servi motifinin ucu ve minareyle kubbe arasına yerleştirilen *yıldızvari* iri bir çiçek, kompozisyonu tamamlar.

Tasvirde, genel olarak tek cephe hakimiyetine karşılık, minare kaidesi ve payvonlar gerisinde kaldığı anlaşılan çiçek ve serviler, bir derinlik etkisi bırakmaktadır.

Kitabe, bir yuvarlak kemer formu ile üstten kuşatılmıştır. Kemer köşeliklerine, karşılıklı simetri meydana getiren *barok karakterli* birer yaprak motifi işlenmiş; ve aynı karakterde başlıklar altındaki sütunce görünüşlü enli birer düşey bordürle, kitabe iki yandan da sınırlandırılmıştır. Soldan sağa meyilli bordürler arasında kabartılan yazı, onbir satırdır.

Kitabe metni vaktin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو المعين
سليم اغانك اهل شريفه واهده نام
ايدوب عزم بقا اول سيرو ازاد
خدايا غرق ردمت ايله انى
باغشله جرم ايله ... اوله
بر نور قبرى همدمى دور اولنجه
روز محشر دشر اجساد
بخوان بك فاتحه ... قل هو الله
دعا قيل ايله دائم خيريله ياد
ديدى وهبي ... تاريخ
مكاني كاج جنت اباد
سنة ١٢١٠

Huve-l- mü'in
Selim ağa'nın ehli şerife Vahide nâm
Edüp azm-i bekâ ol seyr-ü azâd
Hüda'ya gark-ı rahmet eyle anı
Bağışla cürmün eyle ola
Per hür kabri hemdemi hür olunca
Raz-i mahşer harş-i elsad
Behvan Bey Fatiha kul huvve-l-lâk
Dua kul eyle daim haberiyle yad
Dedi Vehti tarih
Mekân-i ka-c cennet-i abâd
Sene 1210

15 : Zeytinliova, H. 1210/M. 1795 tarihli şahide (Kat. No: 8).

16 : Zeytinliova, H. 1210/M. 1795 tarihli şahide (Kat. No: 8).

Katalog No : 9
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1212 (M.1797)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 17-18

Sivri bir tepelikten aşağı doğru daralan taşın, ön yüzüne kitabe ve tasvir işlenmiş; yan ve arka yüzler düz bırakılmıştır. Tek kubbeli cami motifi, taşın tepeliğinde sol yarıyı dolduracak büyüklüktedir.

Yapının cephesi, ortasına *yuvarlak kemerli* bir kapı açıklığı işaretlenen, baklava dilimi şeklinde biçimlendirilmiş bir yüzey halindedir. Bu cephe, iki kademeli bir saçak frizi ile üstten sınırlandırılmıştır. Saçak frizi üzerinde, yüzeyine üç pencere açıklığı sıralanan tambur bulunmaktadır. Pencereler *basık kemerli* ve *baklava dilimi* biçiminde şebekelidir.

Kubbe, tambur üzerine iki kademeli bir saçakla oturtularak, yüzeyi de ince profillerle dilimlere ayrılmıştır. Kubbe, hilâl şeklinde iri bir alem taşır.

Minare, tambura sağ yandan bitişik olarak, taşın eksenine gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Yapının alt kademesini meydana getiren duvarın sağ ucu üstünde yükselen gövde, tek şerefelidir. Şerefe altında bir bilezik çıkıntısı, gövde yüzeyinde birkaç *mazgal pencere* ve pektek üzerindeki külahla minare motifi tamamlanmıştır.

Tepeliğin sağ tarafına, biri caminin hemen yanında, büyükçe görünen; diğeri ise taş kenarına yerleştirilen, daha küçük ölçülerde, iki pavyon motifi işlenmiştir. Pavyonların örtüsünü belirten sivri külahların etekleri dalgalıdır. Gövde yüzeyleri ise yatay bir kuşakla ikiye ayrılmıştır. Alt bölümleri ortasına, dikdörtgen çerçeve içine alınan, *yuvarlak kemerli* birer kapı; üst bölümlerine ise yüzeyleri *baklava dilimi* şeklinde çizilen, dikdörtgen birer pencere işlenmiştir.

İki pavyon arasında, bir vazodan yükselen dallar üzerinde, çeşitli yönlerde bakan, iri *stilize* çiçekler, minarenin sağ yarısındaki taş yüzeyini bütünüyle doldurur.

Caminin sol tarafında da, taşın renk değişirmesi sonucu kesin hatları tam seçilemeyen, *stilize* bir lüle motifinin, yaprakları ile birlikte kubbeye doğru kıvrıldığı görülmektedir. Ayrıca, pavyonların külahları arkasından da iki servi ucu uzanır.

Mimari tasvirlerde, perspektife yer verilmeyen tek cepheli bir işleniş görülmektedir.

Kitabeyi üstten çerçeveleyen *yuvarlak kemer* formu, düz yüzeyli iki silme kuşağından oluşmaktadır. Köşeliklerine *barok karakterli*, simetrik birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Kitabeyi yanlardan sınırlandıran sütunce motiflerinin de, bitkisel birer başlığı vardır. Yazı alanında, soldan sağa meyilli profiller arasına, yedi satır halinde harfler kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الخلاص الباقي
 دارينم كتندي جنت باغنه
 فراقنى قودى و الدينى جاننه
 قيقى حاجى محمد اعا كريمة سى
 مردومه ومغفوره عايشه منلا
 روحنه ليله الفاتحه
 سنة ١٢١٢

Hüve-l hallâ -ül-bâki
Nazeninim gitti cennet bağına
Fırakını kodu valideyni canına
Kiki hacı Mehmet Ağa kerimesi
Merhume ve mağfure Ayşe Monla
Ruhuna billâh-il-Fatiha
Sene 1212

17 : Pınarbaşı, H.1212/M. 1797 tarihli şahide (Kat. No: 9).

18 : Pınarbaşı, H.1212/M. 1797 tarihli şahide (Kat. No: 9).

Katalog No : 10
Yeri : Manisa Müzesi (Mevlevihane)
Tarihi : H.1213 (M.1798)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 19-20

Manisa'da, Mevlevihane avlusuna taşınmış bulunan mezartaşı, müze yetkililerinin verdiği bilgiye göre Zeytinlioğlu'dan getirilmiştir. Alttan yukarı doğru hafifçe genişleyerek, üçgen biçimindeki tepelikle taçlanan mermer mezartaşının, sadece ön yüzü tasvir ve kitabeyle işlenmiş ve yatay bir silme ile birbirinden ayrılmıştır.

Cami motifi, simetrik bir kompozisyonla iki minareli ve tek kubbeli **görünüşüyle** tepelik ortasına yerleştirilmiştir. Kubbe, yüzeyi çizgilerle dört dilime ayrılarak ve üstündeki hilâl şeklindeki alemlerle belirtilmiştir. Yatay bir silme ile alttan sınırlandırılan kubbe, yüksekçe bir tambur üzerindedir. Tambur cephesinde *basık görünüşlü yuvarlak kemerlere* sahip üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Tamburun altında, yapının orta kademesini meydana getiren bir cephe, yanlara doğru biraz taşıntı yapar ve üstten düz bir silme ile sınırlandırılmıştır. Bu cephede, ortadaki daha enli görünen, yan yana üç açıklık sıralanmıştır. *Kaş kemerli* bu açıklıklardan, sağdaki ikisi diyagonal çizgilerle, soldaki ise yatay ve düşey çizgilerle şebekeli olarak belirtilmiştir.

Yapının daha alt bölümü yanlara doğru biraz taşkındır. Üstten yatay bir silme ile ayrılan bu bölümde, ortaya *yuvarlak kemerli* çift kanatlı bir kapı açıklığı, bunun iki yanına ise, enine dikdörtgen birer pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Pencereler, diyagonal çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılan birer yüzeydir.

Minareler, yapının en alt kademesine yanlardan bitişen ve kademe ile aynı yüksekliğe ulaşan birer pabuç üzerinde yükselmektedir. Minare pabuçları, gövdeye geçişteki bir çift profilin altında yanlara doğru kavisle genişleyerek, yere oturtulan kaide kenarı ile birleşir. Sol yandaki minare kaidesi, *prizmatik* bir görünüşte, sağdaki minare kaidesi ise *soğan formundadır*. Her iki minare kaidesine *yuvarlak kemerli* birer kapı açıklığı yerleştirilmiş; bunlardan sağdaki düşey bir çizgi ile ikiye bölünmüştür. Minare gövdeleri, birer bilezik üstündeki tek şerefe, sivri külah ve alemlerle yükselir. Gövde yüzeylerine üzer, peteklere birer *mazgal pencere*, birer de şerefe kapısı işlenmiştir.

Yapının sol yanında, taş kenarına kadar olan yüzeye, peşpeşe ve birbirinin gerisinde görünen, yedi yapı daha tasvir edilmiştir. Biri küçük olmak üzere, altı tanesi benzer özelliklere sahip, sivri külahlı birer pavyon; yedincisi ise *dilimli kubbeyle* örtülü bir yapıdır. Pavyonların yüzeyinde dikdörtgen birer açıklık bulunmakta ve diyagonal ya da düşey ve yatay çizgiler, bu açıklıkların kafeslerini belirtmektedir. Kubbeli yapı cephesinde ise, biri ortada, diğeri sol alt tarafta olmak üzere, kısmen görünen *yuvarlak kemerli* çift kanatlı iki açıklık belirtilmiştir.

Caminin sağ yanındaki alan, pavyonlarla simetrik bir yüzey olmasına karşılık; burada, yapı tasvirleri ile denge sağlayacak irilikte, *stilize* çiçeklerin büyük bir vazo içinden yükselecek, zemini doldurduğu görülür.

Bu tasvirler dışında, caminin kubbesi ile minareler arasından uçları uzanan ikişer servi motifi simetrik biçimde yerleştirilmiştir. Ayrıca, pavyonlar arasında da yer yer servi uçları görünmektedir. Daha üst seviyede, biri soldaki minare ile taş kenarı arasında, diğeri ise kubbenin üstünde fona serpiştirilerek, *yıldızvari* çiçekler işlenmiştir.

Cami tasvirinde, perspektif bulunmamakla beraber, sol tarafta yer alan pavyonların, ard arda ve birbirlerini kısmen kapatarak işlenişi, bir derinlik etkisi uyandırmaktadır.

Kitabe, iki yanda sathi birer sütunce motifi ile yanlardan ve bunların bitkisel karakterli başlıkları arasında "C-S" kıvrımı yapan bir profile de üstten kuşatılmıştır. Kemer köşelikleri, *stilize* iri birer çiçek ve yapraklar ile doldurularak bezenmiştir. Yazısı, zemine göre oldukça az kabartılan altı satırlık kitabe, ilk beş satır soldan sağa hafif meyille inmekte, son satır ise yatay uzanmaktadır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

أه من الموت
بقسم حشم بنيرتله مرارم طاشنه
للمر حاله بنم تا اول كلمه باشنه
مرحومه و سعوره
ديانم عدين روغننه
الفاتحه سنة ١٢١٣

Ah min-el-mevt
Bakmayın çeşm-i basiretle mezarım taşına
Bilmez halim benim tâ ol gelmeyince başına
Merhume ve mağfure
Hayatım kadın ruhuna
El Fatiha, sene 1213

19: Manisa Müzesi (Mevlevihane), H. 1213/M.1798 tarihli şahide (Kat. No: 10).

20: Manisa Müzesi (Mevlevihane), H. 1213/M.1798 tarihli şahide (Kat. No: 10).

Katalog No	: 11
Yeri	: Zeytinlioğa
Tarihi	: H.1213 (M.1798)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 21-22

Aşağıya doğru hafifçe daralan mermer mezartaşının, üst kısmı üçgen şeklindeki sivri bir tepelikle son bulur. Yan ve arka yüzleri düz bırakılan taşın, işlenen ön yüzeyi zamanla renk değiştirerek kararmıştır.

Kitabenin yer aldığı alt bölümden düz bir bordür ile ayrılan tepelik yüzeyine, çerçeve içine alınmaksızın cami tasviri işlenmiştir. Taşı baştanbaşa yatay bir şekilde kateden, ikinci bir silme altında, yapının duvar cephesi bulunmaktadır. Taş eksenine göre hafif sağa kaymış bir minareyle, iki bölüme ayrılan tepelik yüzeyinin sol tarafında yer alan cami, tek kubbeli bir yapıdır. Yüzeyi çizgilerle dilimlere ayrılan kubbe, bir kısmı taş kenarında kesilen bir alemle işlenmiş ve altta tamburun enli bir kuşak halindeki saçak frizine oturtulmuştur.

Tambur cephesinde, ortadaki *yuvarlak kemerli*, yanlardaki enine dikdörtgen olmak üzere simetrik bir düzenle yerleştirilen üç açıklık bulunmaktadır. *Yuvarlak kemerli* açıklık, düşey bir hatla ikiye ayrılmış; diğerleri ise diyagonal çizgilerle *baklava dilimi* şeklinde işlenmiştir.

Minare, kubbe tamburunun yanında ve taş ekseninden biraz sağa kaymış olarak, silme üzerindeki kaideden itibaren yükselir. Kavisli bir hatla aşağı doğru genişleyen ve âdeta *soğan biçiminde bir pabuç gibi* görünen minare kaidesine *yuvarlak kemerli* bir kapı açıklığı işlenmiştir. Tıknaç bir gövdeye sahip olan minare, tek şerefeli ve sivri külahlıdır. Gövde yüzeyinde iki, petekte bir *mazgal pencere* ve bir şerefe kapısı da belirtilmiştir.

Minarenin sağındaki bölümde, cami kubesinin tamburu ile minare kaidesinin üzerinde bulunduğu silmeye doğrudan oturtulan irice bir kubbe, ikinci bir yapının örtüsü olmalıdır. Caminin örtü sistemine göre daha küçük ölçüdeki bu kubbe de, çizilerek dilimlere ayrılmış ve üstüne bir alem yerleştirilmiştir.

Yapı tasvirlerinin alt kademesini tek cephe halinde birleştiren yatay silmenin alt kısmındaki yüzeyde, cami tamburu hizasına eş büyüklükte ve yan yana sıralanan, çift kanatlı üç kapı açıklığı işaretlenmiştir. Minare hizasında ise, enine dikdörtgen bir açıklık, yüzeyi *baklava dilimi* şeklinde çizilerek işlenmiş bulunmaktadır. Sağdaki kubbe eksenine hizasında ise sol yandaki üç kapı açıklığı ile aynı özelliklere sahip bir kapı açıklığı yerleştirilmiş ve bunun sağ tarafındaki yüzey düz bırakılarak, sol yanındaki yüzey dikdörtgen bir alan halinde çerçevelenmiştir. Bu çerçevenin içi de, yatay ve düşey çizgilerle karelere ayrılmıştır.

Mimari tasvirler dışında kalan taş zemininde, sağdaki kubbenin gerisinde uçları görünen beş servi; minare ile cami kubbesi arasında diğerlerinden daha uzun bir servi ile bunun üstünde *yıldızvari*, altı kollu, iri bir çiçek motifi bulunmaktadır.

Perspektife yer verilmeyen mimari tasvirlerde, derinlik ifadesi olmadığı gibi, yapıları birbirinden ayırt edebileceğimiz bir cephe kavramı da yoktur.

Yazı ile tepeliği ayıran yatay kuşak, taş kenarlarında aşağı doğru inerek, kitabeyi de iki yandan sınırlandırır. Ayrıca, üstten bir *yuvarlak kemer* formu ile kuşatılan kitabenin köşeliklerinde, *barok karakterli* yaprak parçalarından ibaret birer dolgu motifi kullanılmıştır. Kitabeye, soldan sağa hafif meyilli beş satır halinde, harflerin etrafı oyularak kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Ah min-El-mevt
Merhume ve mağfûre
Şerife Ayşe
Ruhuna Fatiha
Sene 1213

أه من الموت
مرحومة و مغفورة
سنة عائشة
روحها فاتيها
سنة ١٢١٣

21 : Zeytinliova, H. 1213/M. 1798 tarihli şahide (Kat. No: 11).

22 : Zeytinliova, H. 1213/M. 1798 tarihli şahide (Kat. No: 11).

Katalog No	: 12
Yeri	: Bergama Harputlu Mescit Haziyesi
Tarihi	: H.1214 (M.1799/)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 23-24

Beyaz mermerden yapılan mezartaşının, üçgen şeklindeki tepeliği, eserin bütününe oranla oldukça büyük bir bölüm halinde tasvir alanına ayrılmıştır.

Cami tasviri, tepelik yüzeyinin tamamına yakın bir bölümünü dolduracak şekilde tam ortaya yerleştirilmiştir. Birbirinden yatay silme kuşakları ile ayrılan, alttaki daha geniş, iki kademeli yapı cephesi, örtü sistemini meydana getiren kubbeye taçlandırılmıştır. Üstünde büyükçe bir alem bulunan kubbenin, yüzeyi çizgilerle dilimlere ayrılmıştır. Ayrıca, dıştan da belirtilen birer *tromp* gibi, küçük yarım kubbeler, iki yanda *ana kubbeye* bitleştirilmiştir. Bu ör-

tü sisteminin altında, yapının ikinci kademesini meydana getiren ve yüksek bir kasnak etkisi uyandıran cephe bulunmaktadır. Dikdörtgen üç yüzeye ayrılan bu bölümün ortasında, kare bir alan sınırlandırılarak, yüzeyi diyagonal uzanan paralel hatlarla çizilmiştir. Bunun iki yanındaki dikdörtgen yüzeylerin içi ise, altışar bölümlü birer pencere çerçevesi gibi işlenmiştir.

Yapının alt kademesi, yatay uzanan bir silme çifti ile üstten sınırlandırılarak, yanlara doğru hafifçe taşar. Bu bölümdeki cephe yüzeyi de üçe ayrılmış; bunlardan, **dikdörtgen** çerçeve içindeki orta bölüme, çift çizgi ile sınırlandırılan **yuvarlak kemerli** bir kapı açıklığı, iki kanat halinde işlenmiştir. Yanlardaki, kare biçiminde çerçeve içine alınan simetrik görünüşlü yüzeyler ise, diyagonal uzanan paralel çizgilerin meyilli hatları ile dilimlere ayrılmıştır.

Minare, caminin sağ yanında, yapı ile aynı zemine oturan alçak bir kaide üzerindeki, bodur görünüşlü kısa bir gövdeye sahiptir. Minare, yapının boyutları ile kıyaslandığında oldukça küçük ve cami ile ilgisiz gibi görünen *sembolik bir motif* halindedir. Kaidesi, tabandan gövdeye doğru daralmaktadır. Yüzeyi *düzgün kesme taş* şeklinde işlenen kaide cephesinde, **yuvarlak kemerli** bir kapı açıklığı bulunmaktadır. Gövde yüzeyinde iki *mazgal pencere* belirtilen minare, tek şerefelidir. Petekte, **yuvarlak kemerli** şerefe kapısı ve bunun üstünde bir *mazgal pencere* bulunmakta; ancak, külah şekli taşın yıpranması sebebiyle anlaşılamamaktadır.

Minareye göre simetrik bir konumda, caminin sol yanına gövdesi ile birlikte tasvir edilmiş servi motifi, kompozisyonda minareye karşı bir denge unsuru oluşturur.

Cami motifinin örtü sistemi üstündeki taş yüzeyinde, sağ tarafta iki çiçek, sol tarafta ise, bir çiçek ile bir hilâl işlenerek, kompozisyon tamamlanmıştır.

Cami tasvirindeki detaylı sayılabilecek işçiliğe karşılık, perspektiften uzak, tek cepheli bir görüntü ve bunun yanısıra, özellikle minarede *şematik bir ifade* dikkati çeker.

Kitabe yanlarda çerçevesiz; sadece üstte, köşeliklerine birer *stilize* yaprak yerleştirilen bir **yuvarlak kemer** formu içine alınmıştır. Soldan sağa doğru hafif meyille dört satır halinde yazılan kitabede yazı, çevresine göre hafifçe kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

سنة ١٢١٤
هو الحي الذي لا يموت
مرحومه ومغفوره فاطمه
بنت مصطفى رودجون فاتحه

Sene 1214

Hüve-l- hayy-ül-lezi lâ-yemût
Merhume ve Mağfûre Fatime
Bint Mustafa râhiçün Fatiha

23 : Bergama, Harputlu Mescit Haziresi, H. 1214/M. 1799 tarihli şahide (Kat. No: 12).

24 : Bergama, Harputlu Mescit Haziresi, H. 1214/M. 1799 tarihli şahide (Kat. No: 12).

Katalog No : 13
Yeri : İzmir (Agora)
Tarihi : H.1214 (M.1799)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 25-26

Mermer malzemeyle yapılan baş şahidesi, yüksek bir üçgen şeklindeki tepelikten aşağıya doğru, birbirine paralel iki kenarla iner. Tepelik, yatay bir silmeyle alt bölümden ayrılır. *Barok* karakterli kıvrık dal ve yaprakların meydana getirdiği *plastik* çerçeve içine alınan tepelik yüzeyinde, sol tarafa cami, sağ tarafa *natülmort* tasviri işlenmiştir.

Cami tasviri, tek kubbe altında üç katlı görünen bir cephe ve sağ yanına bitişik minare ile belirtilmiştir. Kubbe, ince profillerle dilimlere ayrılan bir yüzey ve tepedeki alemle tasvir edilerek, yapının üçüncü katı gibi görünen tambura oturur. Tambur, üstten iki kademeli bir saçak silmesiyle sınırlandırılarak, yüzeyine **yuvarlak kemerli** üç pencere açıklığı sıralanmıştır. Eşit aralıklarla ve eş büyüklükte görünen pencerelerin, *baklava dilimi* şeklinde şebekeleri vardır. Tamburun altında yer alan cephe de, üstten iki kademeli bir saçak profili ile sınırlandırılmış ve yüzeyine üç tane pencere, eşit aralıklarla sıralanmıştır. *Kaş kemerli* pencereler, çapraz diyagonal çizilerek bölümlere ayrılmış birer yüzeydir. Yapının alt kademesi, üst bö-

lümlere göre daha enlidir. Yukarıdan, iki kademeli geniş bir saçak silmesiyle sınırlandırılan cephe duvarı ortasına, dikdörtgen çerçeve içine alınmış, çift çizgi ile konturlanan, *segment kemerli* bir kapı açıklığı yerleştirilmiştir. Kapı çerçevesinin yanlarındaki yüzeyler, *kesme taş örgü* belirten çizgilerle bölümlere ayrılır.

Minare, caminin ilk kademesi yüksekliğindeki dikdörtgen bir kaideden sonra, ikinci katın üst hizasına kadar *pahlı* uzanan pabuç üstünde, ince bir gövdeye sahiptir. Taşın ekseninde bulunan tek şerefeli minare gövdesi, sivri külah, alem ve şerefe altındaki kapıyla belirtilmiştir. Minare kaidesinin cephesinde, *segment kemerli* bir kapı açıklığının yarısı gösterilerek, birbirinden silme ile ayrılan kaide ve pabuç yüzeylerine, *kesme taş duvar örgüsü* işlenmiştir.

Tepeliğin sağ bölümünde, yapı ile aynı zemine oturan, uzun boyunlu, çift kulplu bir vazodan yükselen, *stilize edilmiş*, iri çiçekler bulunmaktadır. Vazonun sağ tarafında bulunan, kısa ayaklı, kürevi gövdeli ve sivri uçlu büyükçe kap da herhalde bir *gülâbdan* tasviri olmalıdır.

Cami tasvirinde perspektif anlayışı olmayan iki boyutlu, tek cepheli bir görünüş dikkati çeker.

Kitabe, iki yanda sathi birer sütunce ile sınırlandırılmış; sütunceler, altta dairevi bir profille, üstte ise bitkisel başlıkları arasında "C-S" kıvrımı yapan iki kademeli bir *kemer profili* ile bağlanmıştır. Kemer köşelikleri de, "C" formundaki kıvrık dal ve yapraklarla çerçevelenen birer yüzey içerisine, karşılıklı simetri meydana getiren ikişer pavyon motifi ve bunların çevresindeki servilerle donatılarak süslenmiştir. Pavyonlardan birer tanesi altta, birer tanesi ise bunların gerisine kısmen gizlenecek şekilde üstte bulunmaktadır. Sivri külahla örtülen pavyonlar, silindirik birer yapı görünümündedir. Gövdeleri iki bölüme ayrılan pavyonların üst kısımlarında, dikdörtgen çerçeve içine alınan çapraz çizgilerle, farklı birer yüzey belirtilmiştir. Kitabenin yazısı, soldan sağa meyilli silmelerle meydana getirilen dokuz panoya kabartılarak işlenmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الخلاق الباقي
اوقويه بر فاتحه رحمة للعالمين
طوراغي حنت اوله في مقام امين
ميسر اولدى بكا شهادت
الهي سن نصيب ايله سعادت
بولم تاكي رسولكدن شفاعت
بيش يوز اللى سرطور ناجي
داجى مصطفى اغا زوجه سى
مزين خديجه قدين روجنه
فاتحه ١٠ جمادى الاول سنة ١٢١٤

Hüve-l- hallak -ül- bâki
Okuya bir Fatiha rahmeten lil- alemin
Turağı cennet ola fi makam-i emîn
Müyesser oldu bana şehâdet
İlahi sen nasib eyle saâdet
Bulum taki resulundan şefaât
Beş yüz elli Serfur Naci
Hacı Mustafa Ağa zevcesi
Müzeyen Hadice kadın rûhuna
Fatiha 10 Cumad- el-evvel sene 1214

25 : İzmir Müzesi (Agora), H.1214/M. 1799 tarihli şahide (Kat. No: 13).

26 : İzmir Müzesi (Agora), H.1214/M. 1799 tarihli şahide (Kat. No: 13).

Katalog No : 14
Yeri : Manisa Müzesi (Mevlevihane)
Tarihi : H.1215 (M.1800)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 27-28

Manisa Müzesi'ne, Zeytinlioğlu'dan getirildiği ilgililerce belirtilen bu taş, halen Mevlevihane'nin dışında bulunmaktadır.

Tepeliği yüksekçe bir üçgen şeklinde olan mermer mezartasının, alta doğru hafifçe daraldığı görülmektedir. Yazı yüzeyinden yatay bir hatla ayrılan tepelikte, sol tarafa cami tasviri, sağ tarafa ise bitkisel motifler işlenmiştir.

Cami, tek kubbeye örtülü ve minaresi taşın eksenine göre sağa kaymış durumda olan, iki kademeli görünüme sahip bir yapıdır. Üstünde alem bulunan kubbe, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmış ve yapının ikinci kademesine oturtulmuştur. Yapının ikinci kademesi şeklinde görünen bölüm, kubbe eteğinde yatay uzanan, basit bir profille üstten sınırlandırılarak, yüzeyine iki açıklık işlenmiştir. Bu açıklıklardan biri ortaya, diğeri sol yana yerleştirilmiştir. Daha küçük ölçülerde olan soldaki, *kaş kemerlidir*; yüzeyi de çizgilerle karelere ayrılmıştır.

miştir. Ortada bulunan açıklık, *yuvarlak kemerlidir* ve içinde, sol tarafa yerleştirilen, daha küçük ikinci bir açıklık bulunmaktadır. Cephenin yan tarafları, *düzgün kesme taş örgüyü* gösteren çizgilerle belirtilmiştir.

Yapının alt kademesi, yukarı kısımlara göre biraz daha enli görünmekte ve üstten düz bir bordürle sınırlandırılmaktadır. Asimetrik bir düzenleme görülen cephenin ortasında, kareye yakın bir diktörtgen alan içersine, yatay ve düşey paralel hatlar meydana getiren, ince profillerin karelere ayırdığı bir açıklık yerleştirilmiş; bunun sol tarafına da, *kaş kemerli* ve iki kanat halinde görülen ikinci bir açıklık işlenmiştir. Sağ taraftaki duvar bölümü ise *düzgün kesme taş örgü* ile belirtilmiştir.

Minare, caminin sağ yanında, yapıdan biraz ayrı olarak yükselmektedir. Camiden tarafı düz, diğer yanı bombeli görünen ve cephesinde *kaş kemerli* kapı açıklığı bulunan kaide üzerinde, tek şerefeli gövde yer alır. Sivri külahlı minarenin şerefe altında, bir bilezik ve alt alta, üç *mazgal pencere* vardır.

Cami tasvirinin sağ tarafında, minareden itibaren taş kenarına kadar olan yüzeyde, iri bir çiçeğin, görünen üç yaprağı gerisinden yükselen, dört servi motifi ve daha üstte *yıldızvari* bir çiçek vardır. Minarenin sol yanında da, şerefe ile aynı hizada bulunan, yuvarlak yapraklı, *stilize* bir çiçek ve daha üstünde, yukarıya dönük bir hilâl yer alır.

Cami tasvirinde, genel olarak asimetrik bir kompozisyon ve perspektif anlayışı sezilmeyen, tek cepheli bir görünüş hakimdir.

Kitabe, köşeliklerinde üç yapraklı *stilize* birer çiçeğin yer aldığı, *yuvarlak kemer* formu ile üstten kuşatılarak, iki yanda sathi silmeler ile sınırlandırılmış ve soldan sağa meyilli silmeler arasına yedi satır halinde harfler kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

أه من الموت
نارینیم کیتدی دنت باغنه
فراقنی قودی والیدینی جاننه
حاجی اوزون زاده
کریمه سی مرحومه عایشه
ضوطی روحته فاتحه
۱۱۱۵
—

Ah min-el-mevt
Nazeninim gitti cennet bağına
Fırakını kodu valideyni cânına
Hacı Uzunzade
Kerimesi merhume Aişe
Zatı ruhuna Fatiha
Sene 1215

27 : Manisa Müzesi (Mevlevihane), H. 1215/M. 1800 tarihli şahide (Kat. No: 14).

28 : Manisa Müzesi (Mevlevihane), H. 1215/M. 1800 tarihli şahide (Kat. No: 14).

Katalog No : 15
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1215 (M.1800)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Sathi kabartma
Resim No : 29-30

Mezartaşının gövdesi, paralel iki kenar halinde yükselerek, üstte üçgen bir tepelikle son bulur. Tepelik bölümü ile yazı alanını, iki düz bordür arasında yatay uzanan *saç örgüsü frizi* ayırır.

Tepeliğin ortasına, eksene göre hafif sola kaymış bir minare, bunun sağ yanına, iri bir kubbe, sol yanına ise, küçük iki kubbe olmak üzere mimari motifler yan yana sıralanmıştır. Kubbeler, çizgilerle dilimlere ayrılarak tepelerine küçük birer alem yerleştirilmiştir. Minare, bir bilezik üstünde yer alan tek şerefe ve tıknaz bir sivri külahla tasvir edilmiştir. Minarenin iki tarafında, *yıldızvari* birer çiçek ve kubbeler arasından yer yer görünen serviler; şerefenin sağ tarafında, aşağı dönük duran bir hilâl, taş zeminini süsleyen diğer unsurlardır.

Perspektif, sembolik bir ifadeyle ve cephesi işlenmeden verilen tasvirde dikkate alınmamıştır.

Sathi bir silme ile meydana getirilen basık kemer formunun üstten kuşattığı kemer köşeliklerinde, *barok karakterli* birer yaprak, süs unsuru olarak yer alır. Yazı sathi bordürlerle birbirinden ayrılan, soldan sağa meyilli yedi satır kabartmadır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

اه من الموت
يو مرفده هر كيم ايدرسه دعا
ايد محشرده شفاعت محتيا
متلا احمدك كريمه سي
مرحومه حليمه روحنه
فاتحه سنة ١٢١٥
في ٣ صفر

Ah min-El-mevt
Bu merka'da her kim ederse du'a
İde mahşerde şefaât-i mücteba
Monla Ahmed-'in kerimesi
Merhume Halime ruhuna
Fatiha sene 1215

29 : Pınarbaşı, H.1215/M. 1800 tarihli şahide (Kat. No: 15).

30 : Pınarbaşı, H.1215/M. 1800 tarihli şahide (Kat. No: 15).

Katalog : 16
Yeri : Zeytinliova
Tarihi : H.1215 (M.1800)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Sathi kabartma
Resim No : 31-32

Mermerden yapılan mezartası, üstte üçgen şeklindeki tepelikten aşağı doğru hafifçe daralan bir forma sahiptir. Sathi kabartma tekniği yanısıra, günümüze kadar epey yıpranarak ve renk değişikliğiyle gelebilen mezartasında, tepeliği süsleyen elemanlar birer silüet görünümü kazanmıştır.

Cami motifi, taş ekseninin soluna kaymış bir minareden itibaren, kenara kadar olan bölümü dolduracak şekilde işlenmiştir. Anlaşılabildiği kadarıyla, tek kubbeli yapının örtü sistemi altında, iki kademeli görünen cephenin üst bölümü kubbe tamburu, daha geniş olan alt bölüm ise duvar yüzüdür.

Minare, yapıya sağ yandan bitişik tek şerefeli sivri külahlı bir gövdeye sahiptir.

Minarenin sağ tarafındaki yüzeyde de, ikisi yan yana, önde, diğeri ise aralarından, geride kısmen görünen, konik külahlı üç pavyon motifi ve bunların önünde, üç yapraklı stilize bir bitki, geri planda ise, minarenin yanından yükselen, lâle görünümünde iri bir çiçek işlenmiştir.

Bu görüntülerden anlaşıldığına göre mimari motifler, perspektif değeri taşıyan hatlardan yoksundur.

Kitabe, köşeliklerinde *stilize* çiçek motifi bulunan *yuvarlak kemer* formunda bir bordürle üstten kuşatılmıştır. Panolar içine, soldan sağa meyille yazılan dört kitabe satırı, bordürlerle ayrılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

اه من الموت
عثمان زاده محمد اغا
جاريه سي مرحومه حاجي
طورنجي روحنه فاتحه
سنة ١٢١٥

Ah min -el- mevt
Osman zâde Mehmet Ağa
Cariyesi Merhume Hacı
Turuncı ruhuna Fatiha
Sene 1215

31 : Zeytinliova, H.1215/M. 1800 tarihli şahide (Kat. No: 16).

32 : Zeytinliova, H.1215/M. 1800 tarihli şahide (Kat. No: 16).

Katalog No	: 17
Yeri	: Pınarbaşı
Tarihi	: H.1216 (M.1801)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 33-34

Mermer mezartaşının, üçgen şeklindeki tepelikten itibaren aşağı doğru hafif daraldığı görülür. Yatay bir bordürle alttan sınırlandırılan tepelik yüzeyinin sol yarısına cami motifi, sağ tarafa ise iri bir çiçek yerleştirilerek süslenmiştir.

Cami, tek kubbeli ve basık görünümlü bir cephe ile buna sağ yandan bitişik minaresiyle belirtilen bir yapıdır. Tepesinde alem bulunan kubbe, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmış ve cephenin saçak kornişine üzerine doğrudan oturtulmuştur. Cephe, kubbeye göre iki yana doğru taşkın bir duvar şeklinde gösterilmiş; ortasına dikdörtgen çerçeve içine alınan *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı bir kapı açıklığı yerleştirilerek, bunun iki yanı *baklava dilimi* meydana getiren çizgilerle taranmıştır.

Minare, cephenin sağ yanına bitişik ve aynı hizada yükselen, *yarım soğan* formundaki bir kaide üzerinde, tek şerefeli gövde ve sivri kûlahla belirtilmiştir. Yatay çizgilerle bölümlere ayrılan kaide, saçak hizasındaki enli bir bilezikle gövdeye geçişi sağlar.

Tepeliğin, sağ tarafında caminin oturduğu silmeden başlayarak yukarı doğru yaprakları yükselen bir yarım çiçek tasviri, *stilize* edilmiş *barok* görünüşü ile zemini doldurarak, ca-

miye yakın boyutlarda bir denge unsuru gibi yerleşir.

Basit hatlarla, tek cepheli tasvir edilen cami motifinde perspektif yoktur.

Kitabe, sathi bir *yuvarlak kemer* formu ve bunun ayaklarını meydana getiren düz silmelerle *çerçevenenerek*, köşeliklerine üç yapraklı, *stilize* çiçekler işlenmiştir. Düz bordürlerle birbirinden ayrılan altı satırlık kitabe alçak kabartmadır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو المعين
نازنینم کتدی جنت باغنه
فراقنی قودی والیدی جانتنه
عرب اوغلو سید مصطفی کریمه سی
مردومه شریفه خدیجه خواجه روحه
فاتحه سنة ۱۲۱۶

Hüvel- mu'in
Nazeninim gitti cennet bağına
Fırakı kodu valedeyni canına
Arap oğlu Seyyid Mustafa kerimesi
Merhume Şerife Hadice hoca rûhuna
Fatiha sene 1216

33 : Pınarbaşı, H.1216/M. 1801 tarihli şahide (Kat. No: 17).

34 : Pınarbaşı, H.1216/M. 1801 tarihli şahide (Kat. No: 17).

Katalog No : 18
Yeri : Tire Müzesi
Tarihi : H.1216 (M.1801)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 35-36

Mermer şahidenin, oldukça sivri görünen üçgen tepelikten itibaren, aşağı doğru gittikçe daraldığı görülür.

Tepelik yüzeyi, alttan ve iki yandan düz bordürler ile sınırlandırılarak, sol yarısına tek kubbeli bir cami ve buna bitişik olarak taş eksenine minaresi, sağ tarafına da *barok karakterli* bitkisel motifler işlenmiştir.

Caminin, üstünde alem bulunan, çizgilerle dilimlere ayrılmış kubbesi, yüksekçe bir kasnağa oturur. Kasnak, kubbe eteğindeki düz saçak profili altında sıralanan, *yuvarlak kemerli* üç pencere açıklığına sahiptir. Kasnağın altında kalan cephe, ortasında *basık-yuvarlak kemerli* kapı açıklığı bulunan, düz yüzeyli bir duvar ve bunu üstten sınırlandıran sade bir saçak silmesine sahiptir. Yanlara doğru, kasnağa göre taşınıtı yapan cephenin, sağ tarafına, minare kaidesi bitişir. Altta oldukça tıknaz ve *platform* görünüşünde olan bir minare kaidesi, *soğan formunda* yükselir. Duvar hizasındaki bir bilezik üstünde de gövde yer alır. Tepesinde alem bulunan sivri külahlı minare, tek şerefeli olup, şerefe altında da ikinci bir bilezik vardır.

Caminin gerisinde uçları görünen dört serviden, ikisi sol yanda, ikisi ise sağ yandadır. Tepeliğin sağ tarafında yer alan *barok karakterli* yapraklar, üst üste iki "C" kıvrımının ters yönde yerleştirilişi ile büyük bir "S" çizerek zemini kaplar.

Cami tasvirinde, oldukça sade görünüşlü ve iki boyutlu tek cephe tasviri, hiçbir perspektif izi taşımaz.

Kitabe, taşın kenarlarından yukarıya yükselerek, yazı alanını üstten *yuvarlak kemer* formu ile kuşatan bir kenar bordürü ile sınırlandırılmış bulunmaktadır. Kemer köşeliklerinde, *stilize* üç yapraktan ibaret birer süs motifinin işlendiği kitabe, soldan sağa meyilli profillerle meydana gelen panolar içerisine, beş satır halinde kabartılarak yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو المعين
ابن الملك مودري
سيد فيض الله افنديك
كريمة سي مرحومه شريفة فاطمه
خانم روحه فاتحه
سنة ١٢١٦

Huve -l- mu 'in
İbn-ül melik müderrisi
Seyyid Feyzullah efendi'nin
Kerimesi merhume Şerife Fatime
Hanımın ruhuna fatiha
Sene 1216

35 : Tire Müzesi, H. 1216/M. 1801 tarihli şahide
(Kat. No: 18).

36 : Tire Müzesi, H. 1216/M. 1801 tarihli şahide
(Kat. No: 18).

Katalog No : 19
Yeri : İzmir Şeyh C.Haziresi
Tarihi : H.1223 (M.1808)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 37-38

Baş şahidesi olan mermer mezartaşı, üçgen bir tepelikten aşağıya doğru daralarak iner. Tepelik, yatay bir silme ile kitabe bölümünden ayrılır. *Barok karakterli* dal ve yaprakların "C-S" kıvrımlarıyla meydana getirilen *plastik* çerçeve içindeki tepelik yüzeyinde, sol tarafa cami, sağ tarafa *natürmort* tasviri yapılmıştır.

Cami tasviri, tek kubbe altında üç katlı görünen bir cephe ve sağ yanına bitişik minare ile işlenmiştir. Kubbe,ince çizgilerle dilimlere ayrılan bir yüzey ve üstündeki alemle tasvir edilerek, yapının üst katı gibi görünen tambura oturtulmuştur. Tambur, kubbe eteğinden biri dar, biri enli iki kademeli saçak frizi ile sınırlandırılarak, yüzeyine *basık kemerli* dört pencere sıralanmıştır. Birbirine yakın büyüklükteki pencere yüzeyleri, çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılır. Yapının orta kademesini meydana getiren cephe de, iki kademeli bir saçak silmesiyle tamburdan ayrılmış ve yüzeyine, *yayvan görünümlü* kemerlere sahip üç pencere işlenmiştir. Pencerelerden ortadaki, diğerlerine göre daha enli görünmekle beraber, hepsi de *baklava dilimi* görünüşünde şebekeli birer yüzeyle belirtilmiştir. Yapının altta yer alan birinci kademesi de, yukarı kısımlardan bir saçak silmesiyle ayrılır. Diğer iki kademeye göre daha enli görünen bu bölümün ortasında, dikdörtgen bir çerçeve içine alınan kapı açıklığı vardır. Çift çizgi ile konturlanan kapı, *yuvarlak kemerli* olup düşey bir hatla iki kanada ayrılır.

mıştır. Kapı çerçevesinin iki yanındaki yüzey, kare çerçeve ile sınırlandırılarak, çapraz çizgi-
lerle *baklava dilimlerine* bölünmüştür.

Minare, taşın eksenine gelecek şekilde yapıya sağ yandan bitişiktir. İnce uzun görü-
nümlü, tek şerefeli minare, alemlî bir sivri külah ve şerife kapısı da belirtilerek, yapının ilk
kademesi hizasına kadar yükselen kaide üstüne işlenmiştir. Minare kaidesi, saçak *hizasından*
itibaren kavisli bir taşıntı yaparak genişler ve yere oturur. Ön yüzünde, çift çizgi ile sınırlan-
dırılan, *yuvarlak* kemerli, çift kanatlı bir kapı bulunmaktadır. Minare gövdesi ile kubbe ara-
sından uzanan iki servi ucu, taşın bu bölümünde yer alan diğer unsurlardır.

Tepeliğin sağ yarısındaki bölümde, cami ile aynı zemine oturan, *barok karakterli* üç
büyük yaprak şeklindeki kap ve içerisinde sıralanan *armut vb.* meyvaların arasından kavis çi-
zerek yükselen bir dal ucundaki, *stilize* iri çiçek motifi yüzeyi doldurur.

Cami tasvirinde, perspektife yer verilmeyen iki boyutlu, tek cepheli bir görüntü ha-
kimdir.

Kitabe, yanlarda bitkisel başlıklı sathi bir sütunce motifi; üstte de, sütuncelerden "C"
kavsi ile başlayarak, tepede bir *yuvarlak kemer* formu oluşturan üç katlı profil demetiyle çer-
çevelenmiştir. Kemer köşeliklerinde, *barok karakterli* birer çift yaprak motifi, süsleme unsu-
ru olarak yer alır. Yazı, soldan sağa meyilli silmelerin oluşturduğu panolar içersine, kabartı-
larak, yedi satır işlenmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazışşı şu şekildedir:

هو الخلاق الباقي
هو مرقدہ ہر کیم ایدرسہ دعا
ایده محشرده شفاعت محتبہ
عاشق حاجی اسماعیل
زوجہ سی مرحومہ شریفہ
عائشہ قدین روحہ
فاتحہ سنہ ۱۲۲۳

Hüve-l- hallâk -ül- bâkî
Bu merkada her kim ederse du'a
Ede mahşerde şefaât-i müctebâ
Aşık hacı İsmail
Zevcesi merhume Şerife
Aişe kadın rûhuna
Fatîha sene 1223

37 : İzmir, Şeyh C.Haziresi, H. 1223/M. 1808 tarihli şahide (Kat. No: 19).

38 : İzmir, Şeyh C.Haziresi, H. 1223/M. 1808 tarihli şahide (Kat. No: 19).

Katalog No	: 20
Yeri	: Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi	: H.1223/M.1808
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 39-40

Mermer malzemeyle yapılan şahide şeklindeki mezartaşı, sivri tepelikten aşağı doğru daralır. Baş şahidesi olduğu anlaşılan taşın yüzü, tepelik bölümündeki tasvir ve alttaki yazı alanından oluşmaktadır. Taşın yan kenarları ve arka yüzü düz bırakılmıştır.

Bugünkü haliyle, taşın alt kısmı kitabe kadar zemine gömülmüştür. Tasvir alanı ile birlikte, kitabenin yarısına kadar inen üst bölümler yosunlandığından, alttaki bozulmamış beyaz yüzeye göre renk farklılığı ortaya çıkmıştır.

Kitabe kısmından bir silme ile ayrılan tepelik bölümünde, aşınma ve taşın yosunlanması sonucu, kabartma detayları farkedilmeyecek şekildedir. Taşın eksenine yerleştirilen minareye göre, tasvir edilen kompozisyon, bir bakıma ikiye ayrılmış bulunmaktadır. Bununla beraber, tasvir alanı ile taşın alt bölümünü birbirinden ayıran yatay düz silme ve buna paralel uzanan ikinci bir silme, kompozisyonu yatay doğrultuda bağlayıp, kaynaştırır. Bu iki silme arasında, taş eksenine, *soğan* biçimindeki minare pabucu, adeta bir kaide gibi yerleştirilmiş; üst silme kuşağı da, minare gövdesi ile kaidesini birbirinden ayırarak şekilde kesmiştir.

Minare kaidesinin sol yanında, dikdörtgen iki pencere açıklığı, çapraz çizgili kafeslerle tasvir edilmiştir. Sağ tarafta ise, *basık-yuvarlak kemerli* ve düz yüzeyli iki açıklık belirtilmiştir. Üstte kalan ikinci silmenin yukarıdaki minare, silindirik gövde, tek şerefe, sivri külah ve şerefe kapısıyla tasvir edilmiştir. Şerefenin altına da, minare boyutlarına göre iri görünen kalın bir bilezik yapılmıştır.

Minarenin sol yanındaki sahanın hemen hemen tamamına yakın büyüklükte yer tutan iri bir kubbe, yüzeyi beş dilime ayrılarak işlenmiştir. Üstünde alem bulunan bu kubbe ile minare arasında kalan kısma da, biraz geri planda olmak üzere iki tane servi yerleştirilmiştir.

Minarenin sağ yanındaki taş yüzeyinde, birer alem taşıyan eş büyüklükte iki kubbe, yanyana ve minare ile taş kenarı arasına yerleştirilmiştir. Bu kubbelerin yüzeyi, birbiri ile aynı şekilde işlenerek üçer dilime ayrılmıştır. Kubbelerin gerisinde de, minarenin sol yanındaki simetri teşkil eden, yanyana üç servi sıralanmıştır.

Kompozisyonun bütünü düşünüldüğünde, kubbelerin kasnaksız olduğu görülür. Fakat, yatay iki bordür ile bunlar arasında sıralanan açıklıklar, her kubbe için ayrı ayrı olmalıdır. Tek tambur üzerinde yan yana üç kubbe oturtulmuş gibi yanlış bir izlenim uyandırılmıştır. Tasvir hatası olarak gördüğümüz diğer bir özellik de, dönemin gerçek cami minarelerinin bazılarında *pabuç* şekli olarak karşılaştığımız *soğan* formunun, burada daha alt kısımda, yani kaide yerinde bulunmasıdır. Bu durumda, belki de tasvir yüzeyini alttan sınırlandıran bordürden itibaren, sanki yapının alt kısımları işlenmemiş; kubbe kasnağı ve minare pabucundan itibaren, üst yapı elemanları tasvir edilerek, görüntü *kısımlaştırılmıştır*. Bununla beraber, minarenin sol yanında kalan tek kubbeli mekan, bir camiye ifade etmekte; minareden itibaren sağ yarıda kalan iki kubbeli bölüm ise, büyük bir ihtimalle son cemaat yerini canlandırmaktadır. Bu durumda, yapının köşesinde olması muhtemel minarenin bir tarafına yapının tek cephesi, diğer tarafına ise iki kubbeli olan son cemaat yerinin ön cephesi, gerçek durumdan uzaklaşarak, yan yana ve tek bir düzlem üzerinde tasvir edilmiştir. Böylece bütünüyle aynı düzleme aktarılan tek boyutlu cephe tasvirinde, perspektife yer verilmemiştir.

Kitabede, düz bir yüzey üzerine, alçak kabartma olarak, soldan sağa meyilli yazılan beş satır, üstten *yuvarlak kemer* şeklinde bir bordür ile kuşatılmıştır. Bu bordürün orta kısmından kitabeye doğru sarkan, *barok karakterli* bitkisel bir motif yer alır. Kemer köşelikleri ise *palmetler* işlenerek süslenmiştir.

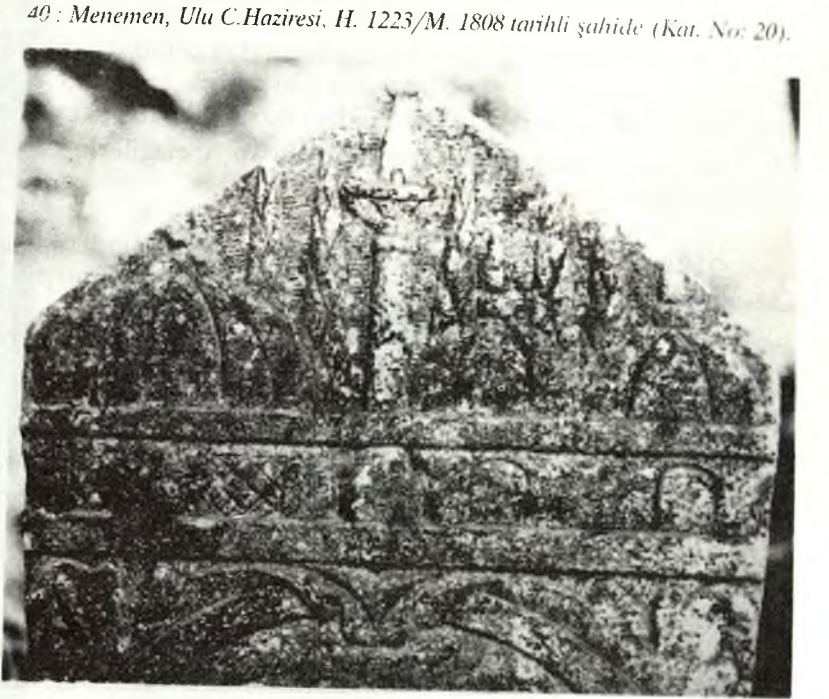
Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو المعين
على بشير كريمه
مردومه فاطمه
روحنه فاطمه
سنة ١٢٢٣

Hüve-l- mü'in
Ali Beşir kerimesi
Merhûme Fatime
Ruhuna Fatiha
Sene 1223

39 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1223/M. 1808 tarihli şahide (Kat. No: 20).

40 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1223/M. 1808 tarihli şahide (Kat. No: 20).

Katalog No	: 21
Yeri	: Pınarbaşı
Tarihi	: H.1225 (M.1810)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 41-42

Üçgen bir tepelik altında daralarak inen mermer baş şahidesinde, yazı alanı ile tepelik arasında yatay uzanan düz bir silme iki bölümü ayırır.

Tepeliğin sol yarısını tamamiyle dolduracak şekilde işlenen cami tasviri, tek kubbeyle örtülü, tek minareli bir yapıdır. Bunun sağ tarafındaki yüzeyde üç tane pavyon motifli vardır.

Caminin kubbesi, içiçe küçülen kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmış ve tepesine bir alem yerleştirilmiştir. Kubbe eteğindeki bir silme kuşağı altında yer alan tambur, *yuvarlak kemerli* üç açıklık yerleştirilen bir yüzey halindedir. Bu açıklıklardan ortadaki düşey bir çizgi ile ikiye bölünmüş; diğerleri ise çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılmıştır. Tambur altındaki yatay düz silme kuşağı, sol yanda, sağdakine göre daha kısa bir taşıntı meydana getirerek iki tarafa doğru uzanır. Bu silmeden itibaren dışa doğru bir kavisle genişleyen duvar kenarları bir "S" kıvrımı çizerek aşağı iner. *Düzgün kesme taş örgü* şeklinde çizilen duvar yüzeyinde, biri kubbe eksenine rastlayan, diğeri sağ uçta bulunan, *basık kemerli* iki kapı açıklığı vardır. Eksendeki, diğerinden daha büyük ve çift çizgi ile konturlanan iki kanatlı bir kapıdır. Sağdaki ikinci kapı ise dikdörtgen bir çerçeve içine alınmıştır.

Minare, yapının sağ taraftaki uzantısı üzerinde yükselen tek şerefeli bir gövde ile be-
lirtilmiştir. Şerefe altında bir bilezik, gövde yüzeyinde iki, petekte bir *mazgal pencere* ve bir
şerefe kapısı bulunan minarenin külahı belirsizdir.

Tepeliğin sağ tarafındaki üç pavyondan ortadaki, diğerlerinden daha önde, soldaki ise
caminin uzantısı gerisinde, bir kısmı gizlenerek, yan yana sıralanır. Yaklaşık olarak aynı bü-
yüklükteki pavyonlar, ortak özellikleri ile de dikkati çeker. Konik külahlı pavyonların cephe-
lerinde, dikdörtgen sınırlar içerisine alınan ve çizgilerle karelere ayrılmış büyük birer yüzey
bulunmaktadır.

Mimari tasvirlerden başka, caminin sol tarafında iki, sağ tarafında ise üç servi motifi,
yapıların gerisinden uzantıları görünecek şekilde işlenmiştir.

Yapı tasvirlerinde perspektif görülmemekle beraber, pavyonların önlü-arkalı sıralanı-
şında, zayıf bir derinlik etkisi hissedilir.

Kitabe, simetrik iki "S" kıvrımının meydana getirdiği kemer formu ile bunun taşıyıcısı
gibi görünen, *yarım palmet* biçimi başlıklar altındaki sathi sütunceler ve bunları alttan birbi-
rine bağlayan yarım dairevi bir kavisle çerçevelenmiştir. Kemer köşelikleri de, *barok karak-
terli* yaprak kabartmaları ile bezenen kitabe, harf çevrelerinin kazınması ile elde edilen beş
satır halinde ve soldan sağa meyille yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir.:

هو المعين
اشقارلى حاجى حسن
اوغلو عبد الله قزى
مرحومه رقيه روحه
فاتحة سنة ١٢٢٥

Hüvel- mu'in
Işıklarlı Hacı Hasan
Oğlu Abdullah kızı
Merhume Rûkiyye rûhuna
Fatiha sene 1225

41 : Pınarbaşı, H.1225/M. 1810 tarihli şahide (Kat.No: 21).

42 : Pınarbaşı, H.1225/M. 1810 tarihli şahide (Kat.No: 21).

Katalog No	: 22
Yeri	: Pınarbaşı
Tarihi	: H.1226 (M.1811)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 43-44

Mermer baş şahidesi, üçgen şeklindeki tepelikten aşağı doğru daralarak iner. *Barok* karakterli dal ve yaprakların "C-S" kıvrımlarıyla, üst ve yan kenarlardan *plastik* biçimde çerçeveselenen tepelik, kitabelikten de yatay bir silme ile ayrılır. Tepelik yüzeyinin sol yarısında bir cami, sağ yarısında ise üç pavyon tasviri vardır.

Cami tasviri tek kubbe altındaki üç katlı görünen bir cephe ve bunun sağ yanına bitişik bir minare ile işlenmiştir. Yapının her kademesi, bir üsttekine göre daha geniş bir görünüşle ve enli birer saçak silmesiyle ayrılan cepheler halindedir. Caminin örtü sistemini meydana getiren kubbe, ince profillerle dilimlere ayrılan bir yüzey ve tepesindeki alemle görünür. Kubbenin oturduğu, yapının üst kademesinde, yan yana iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Yuvarlak kemerli ve çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılan pencere yüzeyleri, kavisli birer çizgiyle dıştan kuşatılır. Yapının orta bölümündeki cephede de, üsttekilere göre biraz daha mesafeli yerleştirilen bir çift pencere bulunmaktadır. Sağdaki, soldakine göre biraz basık görünen bu pencereler de, diğerleri gibi birer çizgi ile kuşatılan çapraz çizgili yüzeylere sahiptir. Soldaki pencerenin yanı ve iki pencere arasında kalan yüzeyler, *kesme taş duvar örgüsü* biçiminde çizgilidir. Caminin alt kademesi ortasında, kavisli çizgi ile kuşatılan, *basık*

kemerli, çift kanatlı bir kapı açıklığı yer alır. Kapının iki yanındaki cephe yüzeyi, *kesme taş tuvar örgüsü* şeklinde çizilerek işlenmiştir.

Minare, yapının sağ yanında ve alttan iki kademesine bitişik olarak taş ekseninde yer alır. Taş zirvesindeki kırılma dolayısıyla, örtü şekli belli olmayan minarenin, tek şerefeli gövdesi, *yarım soğan* formunda bir kaide üzerine oturur. Kaide ile gövde arasında ve şerefe altında bir bilezik, gövde yüzeyinde bir *mazgal pencere*, petekte de şerefe kapısı işaretlenmiştir. Minare kaidesi ise, bir kısmı caminin alt kademe duvarı tarafından gizlenerek ve yüzeyindeki *yuvarlak kemerli* kapı açıklığıyla belirtilmiştir.

Tepeliğin sağ tarafında, minare ile çerçeve arasında yer alan üç pavyon motifi, biri büyük, ikisi küçük olmak üzere ve büyük olanı altta, diğerleri üstte görüntülenmiştir. Hepsi de sivri külahla örtülen pavyonlardan, büyüğü kısmen minare kaidesi tarafından kapatılarak ve cephesindeki dikdörtgen açıklıkla işlenmiştir. Pavyonun cephesinde görünen açıklık, diyagonal çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılan bir yüzeydir. Üstte görünen iki pavyondan soldaki, minareye bitişecek kadar yakın, sağdaki ise bunun arkasında, büyük bir kısmı kapanan bir cepheyle görünmektedir. Her iki pavyonun cephesinde de, *yuvarlak kemerli* birer açıklık, etrafları kavisli bir hatla kuşatılarak işlenmiştir.

Perspektif, cami tasvirinin iki boyutlu, tek cepheli görünüşünde hissedilmemekle beraber, sağda yer alan pavyonların birinin büyük, diğer ikisinin daha küçük işlenişi ve birbiri arkasına sıralanarak yerleştirilmesiyle, az da olsa belirtilmek istenmiştir.

Kitabe, üstten bir *yuvarlak kemer* kavsi çizen düz silme, yanlardan ise bunu taşıyormuş gibi görünen birer üzengi altındaki bordürlerin meydana getirdiği çerçeve içine alınarak, kuşatılmış; köşeliklerine, *barok karakterli* yapraklar işlenmiştir. Yazı, soldan sağa meyilli silme kuşakları ile meydana getirilen yedi pano şeklindeki yüzeylerde, satırlar halinde kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve-l- mü'in
Bu merkade her kim ederse du'â
Ede mahşer'de şefaât-i müctebâ
Monlo İbrahim Kerimesi
Evmi oğlu Halil ehli
Merhûme Raziye rûhuna
Fatîha sene 1226
Fî 12 rebi-il- evvel

هو المعين
هو مرقدہ هر کیم ایدرہ دعا
ایده محشرده شفاعت محتبہ
منلا ابراهیم کریمہ سی
اومی اوغلو خلیل اہلی
مرحومہ راضیہ روحہ
فاتحہ سنہ ۱۲۲۶
فی ربیع الاول ۱۲

43 : Pınarbaşı, H. 1226/M. 1811 tarihli şahide (Kat. No: 22).

44 : Pınarbaşı, H. 1226/M. 1811 tarihli şahide (Kat. No: 22).

Katalog No	: 23
Yeri	: Pınarbaşı
Tarihi	: H.1227 (M.1812)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 45-46

Mermer baş şahidesi. üçgen tepelikten itibaren aşağı doğru hafifçe daralır. Tepelikte, sol tarafa bir cami, sağ tarafa ise dört pavyon motifi işlenerek bütün yüzey mimari tasvirlerle süslenmiştir.

Cami motifinde, örtü sistemi, yüzeyi dilimlere ayrılmış bir kubbe ile belirtilmiş ve kubbe, saçak profili iki kademeli düz silmeden ibaret bir tambura oturtulmuştur. Tamburu üstten sınırlandıran saçak profili, kubbenin iki yanına doğru biraz uzandıktan sonra, uçlarda kırılma yaparak aşağı doğru meyille iner. Böylece *poligonal* bir görünüşe kavuşan *tamburun*, daha yüksek orta bölümüne, eş büyüklükte, *yuvarlak kemerli* üç pencere açıklığı, eşit aralıklarla sıralanmıştır. Pencere yüzeyleri diyagonal çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılarak şebekeleri ile belirtilmiştir. Yapının alt bölümü, iki kademeli bir silme çiftinin üstten sınırlandırıldığı bir duvar cephesidir. Tambur kenarlarına kadar yatay doğrultuda uzanan saçak silmesi, tambur kenarları hizasında yaptığı birer kırılma ile meyillenerek, aşağı doğru iner. Böylece, alt kademede görülen duvar da, tambur gibi iki yandan alçalmakta ve *poligonal* bir görünüş kazanmaktadır. Yapının bu bölümünde görünen, *yuvarlak kemerli* üç açıklıktan ortadaki, diğer ikisine göre daha büyük boyutlarda ve yapı ekseninde belirtilmiştir Buna göre bir simet-

ri meydana getiren iki küçük kapı, daha alçak görünen iki uca yerleştirilmiştir. Açıklıklar arasında kalan duvar yüzeyi, *düzgün kesme taş örgünün derz çizgileri* ile işlenmiştir.

Minare, tambura sağ yandan bitişik olarak ve alt kademedeki duvarın meyilli saçağı üzerinde ve taş ekseninin biraz sağına kaymış, tek şerefeli bir gövde ile tasvir edilmiştir. Şerefe altında bir bilezik, petekte ise minare kapısı, sivri külah ve alem seçilmektedir.

Taşın tepeliğinde, minareden itibaren sağ tarafı dolduracak şekilde ikisi altta, ikisi ise üstte ve diğerlerinin arkasında görünen, dört pavyon motifi bulunmaktadır. Eş büyüklükteki bu pavyonların genel hatları, birbiri ile aynı özelliğe sahiptir. Birer külahla örtüldüğü anlaşılan pavyonların, cephelerinde dikdörtgen çerçeve içine alınmış birer açıklık vardır. Bu açıklıkların yüzeyi, alttaki iki pavyonda çapraz, üsttekilerde ise yatay ve düşey uzanan paralel çizgilerle bölümlere ayrılarak, *kafesli* bir görünüm kazanmıştır.

Mimari motifler dışındaki taş yüzeyi boş bırakılmakla beraber, caminin kubbesi ile minare arasında, aşağı dönük bir hilâl ve bunun içinde üç yaprağı görünen, *yıldızvari* bir çiçek bulunmaktadır.

Perspektif, cami tasvirinde tambur ve alt kademe duvarlarının, iki yandaki alçalan kısımları ile verilmek istenmiş; buna karşılık, başarısız bir uygulama ile yapının üç cephesi tek düzleme indirgenerek, yine de iki boyutlu ve mekan derinliği sezilmeyen bir görünüş kazanmıştır. Pavyonlarda da, alttaki ikisinin önde kaldığı anlaşılmakla beraber, diğerlerinin bunlar üstüne, mekan derinliği olmaksızın, doğrudan oturuyormuş gibi resmedilmesi, perspektifteki başarısızlığı, daha da açık bir şekilde hissettirir.

Kitabe, sathi bir silmenin meydana getirdiği, *yuvarlak kemer* formu ile üstten kuşatılarak, köşeliklerine *şematize edilen* yapraklar işlenmiştir. Yazı, soldan sağa hafif meyilli, beş satır halinde zeminden kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو المعين
قره حسين كريمه سي
مرحومه و مغفوره
عائشه روحه
الفاتحة سنة ١٢٢٧
ذی القعدة

Hüvel- mu'in
Kara Hüseyin Kerimesi
Merhume ve mağfüre
'Aişe rûhuna
El- Fatiha sene 1227
Zil-kade

45 : Pınarbaşı, H. 1227/M. 1812 tarihli şahide (Kat. No: 23).

46 : Pınarbaşı, H. 1227/M. 1812 tarihli şahide (Kat. No: 23).

Katalog	: 24
Yeri	: Tire Müzesi
Tarihi	: H.1227 (M.1812) Env.No:1812
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 47-48

Mermer baş şahidesi üçgen şeklinde bir tepelikten itibaren aşağı doğru daralır. Tasvirin yer aldığı tepelik bölümü yatay uzanan düz bir silme ile yazı alanından ayrılır.

Tepeliğin sol yarısında cami, sağ yarısında ise *natürmort* tasvirine yer verilmiştir.

Cami tasvirinde, minare taş eksenine yerleştirilerek soluna tek kubbeye örtülü esas yapı ve daha altta, ön planda görülen bir duvar işlenmiştir. Bu duvarın ortasında, dikdörtgen çerçeve içine alınmış, *basık-yuvarlak kemerli* bir kapı, bunun iki yanında ise *düzgün kesme taş* sıraları belirtilmiştir. Duvar üstten bir saçak bordürü ile sınırlanmakta, bu bordür sağ uçta kırılarak, aşağı doğru meyille inmektedir. Duvar sağağının sol ucu üstünde dilimli yüzeyleri ile *sivri bir kubbe motifi*, sağ tarafta kırıklık yapan kısmın gerisinde ise, minare kaidesi kısmen görünür.

Cami, dilimli yüzeylere ayrılmış, üstünde alemi bulunan tek kubbenin örttüğü bir yapıdır. Kubbenin oturduğu cephe veya tambur duvarı da, üstten bir saçak korniş ile sınırlandırılarak kubbeden ayrılmış ve bu korniş, sağ uçta bir kırılma yaparak aşağı doğru meyille inmiştir. Duvarın cephesine, yarısı görünebilen, dikdörtgen çerçeve içine alınmış, *basık-yu-*

varlak kemerli bir kapı ve bunun sağ yanında görünen bölüme ise *kesme taş örgüyü* belirten duvar derzleri işlenmiştir.

Minare, caminin sağ tarafında, kaidesi öndeki duvar gerisinden kısmen görünecek şekilde, tek şerefeli ve sivri külahlı bir gövde halindedir. Gövde ve petek yüzeyine, ince uzun çizgilerle ikişer *mazgal pencere* işlenerek, *yuvarlak kemerli* şerefe kapısı da belirtilmiştir.

Caminin arkasında, sol taraftan iki, sağ taraftan ise üç tane servinin uçları görünmekte ve ayrıca minarenin sol tarafında, petek hizasına rastlayan beş kollu, *yıldızvari* bir çiçek işlenmiş bulunmaktadır.

Cami tasvirinin sağ tarafında kalan tepelik yüzeyi, *bereket boynuzu* şeklindeki bir kap içinden yükselen birkaç meyva ve çiçeklerden oluşan *stilize* edilmiş bir *natürmort* kompozisyonu ile doldurulmuştur.

Mimari kompozisyonda, saçak bordürlerinin sağ tarafta kırılması, bir perspektif kaygısı izlenimini belirtmekle beraber, tek cephe ve iki boyuttan ibaret tasvir, başarılı bir sonuca ulaşamamış; ancak, minare kaidesinin duvar gerisine kısmen gizlenmesi sonucunda zayıf bir derinlik ifadesi yansıtılmıştır.

Kitabe, üstten *yuvarlak kemer* formu meydana getiren bir silme ile kuşatılarak; köşeliklerine, *geometrikleştirilmiş*, *stilize* üç yaprak işlenmiştir. Yazı, soldan sağa meyilli bordürlerin meydana getirdiği panolar içerisine alınan, yedi satırla kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الخلاق الباقي
ميسر اولدى بكا شهادت
الهي سن نصيب ايله سعادت
بولم تاكى رسولكدن شفاعت
مقرنه زاده حاجى اسماعيل
كريمه سى فاطمه روحنه
فاتحه سنة ١٢٢٧

Huve-l- hallâk-ül- bâki
Müyesser oldu bana şehadet
İlahi sen nasib eyle saadet
Bulum ta-ki resûlünden şefaât
Makrime Zâde Hacı İsmail
Kerimesi Fatime ruhuna
Fatiha sene 1227 - 3 Muharrem

47 : Tire Müzesi, H. 1227/M. 1812 tarihli şahide
(Kat. No:24)

48 : Tire Müzesi, H. 1227/M. 1812 tarihli şahide
(Kat. No:24)

Katalog No : 25
Yeri : Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi : H.1228 (M.1813)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 49-50

Üstten, üçgen şeklinde sivri bir tepelikle taçlanıp, aşağı doğru daralan mermer baş şahidesinde, yan ve arka yüzler boş bırakılmıştır. Tasvir, tepelik bölümünden yazı alanını ayıran yatay düz silme üzerinde kalan yüzeye işlenmiştir.

Minaresi taşın eksenine yerleştirilen cami tasviri, sol yarıda yer alır. Külahı kırılmış durumda olan tek şerefeli minarenin gövdesi, camiye bitişik, yarısı görünen bir kaide ve pabuç üzerindedir.

Cami, üzerinde alem bulunan *dilimli bir kubbe* ile örtülü olup, daha alttaki iki kademedan ibaret cephe ile işlenen bir tasvirdir. Cephenin alt kaidesi ortasında, yatay uzanan dikdörtgen bir açıklık, yüzeyi çizgilerle altı kareye ayrılarak belirtilmiş; bunun sağ ve sol yanına ise *elipsvari* birer pencere simetrik olarak işlenmiştir. Yapının tamburu gibi görünen ikinci kademe ortasında da, yüzeyi *baklava dilimi* şeklinde çizilen *yuvarlak kemerli* bir açıklık bulunmaktadır. Bu açıklığın yanlarına *baklava dilimi* formunda ve yüzeyi çapraz çizgilerle ayrılan birer pencere işaretlenmiştir.

Cami tasvirinin sağ yanındaki yüzeyde, üç tane pavyon tasviri yer alır. Bunlardan sağ kenardaki daha yüksekçe bir yapı olup, sivri külahla örtülüdür. Cephesine *yuvarlak kemerli*,

baklava dilimi şebekeli bir kapı açıklığı işlenmiştir. Bu yapı ile minare arasında kalan ikinci pavyon, tıknaz görünüşlü, silindirik gövde üzerine külah örtülü, ön cephesi iki açıklığa sahip bir yapıdır. Bu açıklıklardan birisi, yerden itibaren yükselen dikdörtgen çerçeve içine alınmış, *baklava dilimi kafesli* bir kapıdır. Sağ yanında ise çift kanatlı bir pencere açıklığı bulunur.

Üçüncü pavyon daha geri planda tasvir edilerek, minarenin yanındaki tıknaz görünüşlü pavyonun arkasına yerleşmiştir. Üstünde alem bulunan örtüsü, *yayvan* ve *sivri bir kubbe* görünümündedir. Cephe yüzeyinde de *baklava dilimi* şeklinde, şebekeli dikdörtgen bir açıklık vardır.

Cami ve pavyon tasvirlerinin gerisindeki fonda, bir kaç servi motifinin kısmi görüntüleri işlenmiştir.

Tasvir yüzeyinin tamamı alçak kabartma bir işçilik gösterir. Cami tasvirinde perspektif etkisi bulunmamasına karşılık, sağ yarıdaki pavyonların ard arda bulunuşu ve öndeki ikisinin silindirik birer yapı izlenimi bırakması, derinlik ifadesi verir.

Çerçevesiz düz bir zemin üzerine, soldan sağa meyilli yazılan kitabe satırlarında, alçak kabartma hakimdir. Kitabenin üzerinde yer alan, *yuvarlak kemer* şeklindeki bordürün oluşturduğu köşeliklerde, *barok karakterli* çiçek tasvirleri karşılıklı bir simetri ile yerleştirilmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو المعين
الهي روضه حسان ايله مقامك
قره حسن اوغلو احمد
كريمه سي مرحومه امينه قدس
روحنه فاده سنة ١٢٢٨
رجب غره

Hüve-l- mü'in
İlahi ravza-i cinan eyle makamın
Kara Hasan oğlu Ahmed
Kerimesi merhume Emine kadın
Ruhuna Fatiha sene 1228
Receb guret

49 : Menemen Ulu C.Haziresi, H. 1229/M. 1813 tarihli şahide (Kat. No: 25).

50 : Menemen Ulu C.Haziresi, H. 1229/M. 1813 tarihli şahide (Kat. No: 25).

Katalog No	: 26
Yeri	: Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi	: H.1228 (M.1813)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 51-52

Basık görünüşlü bir tepeliğe sahip olan şahide taşı, aşağı doğru daralmaktadır. Tasvir, kitabe kısmından yatay bir bordürle ayrılmıştır.

Bir duvar cephesi, silme ile üstten sınırlandırılarak taş kenarlarına kadar boydan boya uzanır. Yüzeyi baklava dilimi şeklinde çizilen duvara, eşit aralıklarla üç kapı açıklığı sıralanmıştır. Dikdörtgen çerçeve içine alınan *yuvarlak kemerli* kapılar, iki kanatlı belirtilmiş ve bunlardan ortadaki kapı, taş eksenine yerleştirilmiştir.

Minare, ortadaki kapı ile aynı hizada bulunacak şekilde taşın zirvesine kadar yükselir. Gövdesinde iki *mazgal pencere* işaretlenen tek şerefeli minarenin, külahı kısmen görülmektedir.

Minarenin hemen sol yanında, irice bir kubbe ve bunun arkasında bir kısmı kaybolan, daha küçük ikinci bir kubbe bulunmaktadır. Üstlerine birer alem oturtulan kubbeler, çizgi-lerle dilimlere ayrılmıştır.

Taşın sağ tarafında, üstünde alemleri bulunan *dilimli bir kubbe* ve bu kubbe ile minare arasından görünen bir pavyon tasviri vardır. Konik külahlı pavyonunun cephesine, *yuvarlak kemerli çift kanatlı bir kapı* açıklığı işlenmiştir.

Yapı tasvirlerinden arta kalan fonda, pavyon üstüne bir hilâl ve örtü sistemleri arasın-
dan uzanan birkaç servi motifi yerleştirilerek kompozisyon tamamlanmıştır.

Tasvirin bütününde, alçak kabartma tekniği ile sunulan basit bir işçilik ve şematik bir ifade görülmekle beraber, pavyon ve servi motifleri ile soldaki kubbenin geri planda kalışı, zayıf da olsa bir derinlik hissi verir.

Kitabeyi üç yanda kuşatarak çerçeveleyen profillerin, üstten meydana getirdiği *yuvarlak kemer* köşeliklerine, *barok karakterli* yaprak motifi işlenmiştir. Yazı, düz zemin üzerine kabartılan beş satır halindedir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو المعين
حاجي خليل
قزى مرحومہ ومغفور
لہا فاطمہ روحہ
فاتحہ سنہ ۱۲۲۸

Hüve-l- mü'in
Hacı Halil
Kızı merhûm ve mağfûre
Lehâ Fatime rûhuna
Fatiha sene 1228

51 : Menemen Ulu C.Haziresi, H. 1228/M. 1813 tarihli şahide (Kat. No: 26).

52 : Menemen Ulu C.Haziresi, H. 1228/M. 1813 tarihli şahide (Kat. No: 27).

Katalog No	: 27
Yeri	: Pınarbaşı
Tarihi	: H.1228 (M.1813)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 53-54

Üçgen tepelik altında aşağıya doğru daralan mezartaşının, malzemesi mermerdir. Tepeliğin eksenine tek şerefeli bir minare, soluna da kubbe işlenerek, sembolik bir cami tasviri yapılmıştır. Yüzeyi kavisli çizgilerle dilimlere ayrılan kubbenin üstünde, taşın renk değiştir-mesi sebebiyle zor farkedilen bir alem bulunur. Kubbenin yukarısında uçları görünen servi-ler ve minarenin sağ tarafındaki yüzeyde ise "C" formunda kıvrılan iri bir dal ve *barok ka-rakterli* yapraklar, tepeliği süsleyen bitkisel unsurlardır.

Cephesi işlenmeksizin tek kubbe ve bir minareden ibaret unsurlarla sembolize edilen cami motifinde, perspektiften söz edilemez.

Kitabe, tepelikten yatay bir silme ile ayrılır. Bu silmenin devamı olan bir kemer kavsi ile üstten çerçevesenir. Köşelikleri *şematik* üçer yaprakla bezenmiştir. Yazı, soldan sağa me-yilli dört satırla, zeminden kabartılarak işlenmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Mehrü benli
Osman kızı Fatime
Ruhuna Fatiha
1228
Sene

مهر بنلی
عثمان کیزی فاطمه
روحنه فاتحه
۱۲۲۸
سنة

53 : Pınarbaşı, H. 1228/M. 1813 tarihli şahide (Kat. No: 27).

54 : Pınarbaşı, H. 1228/M. 1813 tarihli şahide (Kat. No: 27).

Katalog No : 28
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H. 1228 (M. 1813)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 55-56

Mermer baş şahidesinde, tasvirin yer aldığı tepelik bölümü ile yazı alanını, yatay uzanan düz bir silme ayırmaktadır.

Tepeliğin sol yarısını dolduran cami tasviri, tek kubbeyle örtülü, tek minareli bir yapıdır. Tepeliğin sağ yarısında da tek kubbeli ikinci bir yapı yer alır.

Cami kubbesi, ince çizgilerle dilimlere ayrılmış, üstüne de alem yerleştirilmiştir. Kubbenin oturduğu tambur, düz bir saçak frizi ile örtüden ayrılmıştır. Yuvarlak kemerli üç pencerenin sıralandığı kubbe tamburu, yapının ikinci katı gibi görünür. Pencerele, çapraz çizgilerle *baklava dilimi* şeklindeki şebekeleri ile belirtilmiştir. Tambur altındaki düz silme, alt kat şeklinde görünen cepheyi, üst yapıdan ayırır. Cephe ortasında, dikdörtgen çerçeve içine alınmış yuvarlak kemerli, çift kanatlı bir kapı açıklığı bulunmaktadır. Kapının sağ ve sol yanındaki duvar yüzeyleri, kare sınırlar içinde kalan çapraz çizgilerle, *baklava dilimlerine* ayrılmıştır.

Minare, caminin sağ yanına bitişik olarak taşın ekseninde bulunmaktadır. Kaidesi, caminin alt katı gerisinden görünecek şekilde yarısı belirtilmiştir. Kavisli bir hatla çizilen minare kaidesinin ön yüzünde, kapı açıklığı bulunmaktadır. Yapının alt kademesi hizasından itibaren gövde, tek şerefesi ile yükselmektedir. Gövde yüzeyinde birkaç *mazgal pencere* ve şerefe kapısı işaretlenmiş olup, peteği örtün sivri külah üstünde de bir alem bulunur.

Tepeliğin sağ yarısında bulunan ikinci yapı, minare kaidesinin gerisine bir kısmı gizlenen cephesiyle taş kenarına kadar uzanır. Caminin kubbesi ile aynı özellikleri taşıyan bir kubbeyle örtülü yapı, tamburu dışında, cami ile cephe bakımından da benzer özelliklere sahiptir.

Camiden farklı olarak burada yapının ikinci katı gibi görünen tambura yer verilmiş; kubbe, caminin alt kademesi hizasındaki yapı cephesi üzerine, doğrudan doğruya oturuyormuş gibi işlenmiştir. Bu yapı, sol yarıdaki cami tasviri ile boyutları ve detayları bakımından kompozisyonda denge oluşturan, ikinci bir mimari motif karakterindedir.

Mimari tasvirlerin gerisinde görünen birkaç servi motifi, zemini doldurmakta; ayrıca, minare ile cami kubbesi arasına, yıldızvari görünümde iri bir çiçek yerleştirilmiş bulunmaktadır.

Her iki yapıda da, tek cephe işlenmiştir. Cami cephesi, minare kaidesi ve sağdaki ikinci yapının, kısmen birbiri arkasına gizlenişiyile, bir derinlik etkisi yaratma çabası bulunmakla beraber, perspektif ifadesi yoktur.

Kitabe üzerinde yer alan, yuvarlak kemer şeklindeki bordürün oluşturduğu köşeliklerde, barok karakterli stilize yaprak tasvirleri, karşılıklı bir simetri ile yerleştirilmiştir. Yazı, harflerin etrafında zemin çukurlaştırılarak, soldan sağa meyilli beş satır halinde kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve-l- mu'in
Kirbaş oğlu
İbrahim'in kızı merhûme
Fatime ruhuna Fatiha
Sene 1228

هو السعید
کیرباش اوغلو
ایسر اہممت کیزی مر حومه
فاطمه روحنه فاتحه
سنة ۱۲۲۸

55 : Pınarbaşı, H. 1228/M. 1813 tarihli şahide (Kat. No: 28).

56 : Pınarbaşı, H. 1228/M. 1813 tarihli şahide (Kat. No: 28).

Katalog No	: 29
Yeri	: İzmir (Agora)
Tarihi	: H.1229 (M.1813)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 57-58

Baş şahidesinin üçgen tepelikten aşağı doğru hafifçe daralan bir gövdesi vardır. Yatay bir silme ile alttan sınırlandırılan tepelik ortasına, tek kubbeyle örtülen, iki kademeli bir cepheyle çift minareli bir cami motifi yerleştirilerek, sol tarafına iki pavyon, sağ yanı üstüne *natürmort* tasvirleri yapılmıştır.

Camiyi örten kubbe, üstündeki alemleri belirtilen ve çizgilerle dilimlere ayrılan bir yüzey halindedir. Kubbenin oturduğu saçak silmesi altında, yanlara doğru meyilli taşıntılar yapan ve iki tarafta minarelerle sınırlandırılan, üst kademe yer alır. Yüksek görünen, kubbe altındaki bölümün yüzeyinde, *basık kemerli* iki pencere açıklığı, çapraz çizgili yüzeylerle işlenmiştir. Pencerelemin dış yanındaki düşey çizgilerden itibaren, meyille alçalan bölümler, *kesme taş duvar örgüsü* şeklinde çizilmiştir. Bu bölümler, kubbenin oturduğu tambura ait yan cephelemin tasviri olmalıdır. Yapının alt kademesi, saçak silmesi ile tepeliği kitabeden ayıran yatay profil arasındadır. Üst kademede olduğu gibi, bu bölüm de, yanlarda meyille alçalan yüzeylere sahiptir. Yatay uzanan orta bölümünde, eşit aralıklarla sıralanmış, *basık kemerli* üç açıklık, çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılan birer yüzeydir. Meyille alçalan yan bölümlerin yüzeyleri de, üst kademede olduğu gibi *düzgün kesme taş duvar örgüsü* ile işlenmiştir.

Minareler, alt kademenin yanlara doğru yaptığı taşıntılar üzerinde yükselerek, tek şerefeli birer gövde ile belirtilmiştir. Şerefe altlarında birer bilezik bulunan minarelerin, sivri külahları üstünde, iri birer alem vardır.

Minarelerle kubbe arasında üçer servi motifi, ortaya doğru yükselen kademeli bir sırayla ve karşılıklı bir simetri meydana getirecek şekilde işlenmiştir.

Caminin sol tarafındaki yüzeyde, biri camiye yakın, diğeri bunun gerisinde kısmen gizlenerek, taş kenarına doğru yerleştirilen iki pavyon motifi, bir duvarın gerisinde kaldıkları belirtilerek işlenmiştir. Her ikisi de sivri külahlı olmakla beraber, sağdaki pavyonun üstünde bir de alem bulunur. Silindirik birer yapı olduğu, külah eteklerinin kavsi ile belirtilen pavyonların, ön cepheleminde dikdörtgen birer açıklık vardır. Çapraz çizgilerle bölümlere ayrılan açıklıklar, kısmen görünmektedir. Pavyonların altında ve onların bir bölümünü kapatarak daha önde olduğu ifade edilen duvar, caminin alt kademesinden itibaren, sola doğru biraz yatay uzandıktan sonra, geniş açılı bir kırılmayla yükselerek taş kenarına kadar devam eder. Yüzeyi *düzgün kesme taş örgü* ile belirtilen bu duvarın, pavyonların içinde bulunduğu bir avluyu kuşattığı düşünülebilir. Pavyonların külahları üstündeki üç tane servi uzantısı ve taş kenarına dönük bir hilâl motifi diğer süsleyici unsurlardır.

Tepeliğin sağ tarafında, yapı ile aynı zemine oturan, *bereket boynuzu* şeklindeki bir vazodan yükselen, *stilize* iri çiçekler zemini doldurur. Ayrıca, caminin alemleri üstünde de, iki yapraklı bir dal ucunda üç tane *kiraz* (?) motifi taşın zirvesini süsler.

Cami tasvirinde perspektif, yapının yan taraflara doğru meyille inen ve *kesme taş* çizgileri ile belirtilen yüzeylerinde verilmek istenmiş; ancak, yanlış bir anlayışla üç cephe birlikte gösterilmiştir.

Kitabe, yanlardaki sathi birer süs sütuncesine ait bitkisel başlıklardan "C-S" kivrımı ile yükselip, *yuvarlak kemer* kavsi meydana getiren *profil demeti* ile üstten çerçevelenerek, köşeliklerine *barok karakterli* yaprak kıvrımları işlenmiştir. Yazı, soldan sağa meyilli silmelerin meydana getirdiği dokuz pano içersine kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir.

هو الخلاق الباقي

مظهر فيض شفاعت ايله يا رب قيل كرم

نار... انى حكدرمه محدشرده كدر

حق رما سيجون اوقويون فاتحه اخلاصه

روحى شاد اولسون انك قيل بر دعای مختوم

كاتب زاده مفتي السيد الحاج اسماعيل

فخر الدين اتنديك خليله سي مرحومه

ومغفوره امينه خانم روحيجون

الفاتحه سنة ١٢٢٩

Hüve-l- hallâk -ül- bâkî

Mazhar-i fevz şefaât eyle yâ rab kıl kerem

Har.... anı çektiirme mahşerde keder

Hak rızası çün okuyun fâtiha ihlas-se

Rûhu şâd olsun anın kıl bir du'a-yi muhtasaz

Kâtibzâde müffi el-seyyid el-hac İsmail

Fadraddin efendinin halilesi merhûme

Ve mâğfûre Emine Hanım ruhiçün

El Fatiha sene 1229

57 : İzmir, Müzesi (Agora), H. 1229/M. 1813 tarihli şahide
(Kat. No: 29).

58 : İzmir, Müzesi (Agora), H. 1229/M. 1813 tarihli
(Kat. No: 29).

Katalog No : 30
Yeri : Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi : H.1229 (M.1813)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 59-60

Mermer malzemeden yapılan mezartası, baş şahidesidir. Basık-üçgen şeklindeki tepelik altında, boyuna oranla enli görünen gövde, aşağı doğru hafifçe daralır. Taşın, yan ve arka yüzleri düz birer satır halindedir. Esas cepheyi meydana getiren ön yüzü, alınlığı dolduran cami tasviri ve alt bölümdeki kitabeden müteşekkildir.

Cami tasviri, kitabe kısmından ince bir silme ile ayrılan tepelik bölümünde, çerçeve içine alınmaksızın ve taş eksenine göre simetrik bir kompozisyonla yerleştirilmiştir. Tek kubbeli cami, kubbe ve kasnak ile cephe olmak üzere üç kademeli bir düzen gösterir. Biri sağ, diğeri solda, yapıya bitleştirilen simetrik iki minaresi vardır.

Kubbe yüzeyi dört dilime ayrılarak, üstte sivriltilmiş ve bir alemle de taçlandırılmıştır. Kubbe kasnağına yerleştirilen, yuvarlak kemerli üç pencereden ortadaki, daha geniş ve yüksektir. Pencerelelerin yüzeyi baklava dilimi şeklinde şebekelerle bezenmiştir. Alt kademeyi teşkil eden, caminin cephe duvarı ise kubbe kasnağından biraz daha geniştir. Orta kısmında dikdörtgen bir alan içine, yuvarlak kemerli, çift kanatlı kapı işlenmiştir. Kapının iki yanında ki dikdörtgen yüzeyler ise, baklava dilimi şeklinde birbirini kesen çizgilerle belirtilmiştir.

Yapının iki yanında, minare kaideleri dışa doğru taşarak bitleştirilmiş, kaide çıkıntıları nın ön yüzüne de, yuvarlak kemerli birer kapı açıklığı, kısmen tasvir edilmiştir. Kaideler, yapının ön cephesine göre daha geride kaldığı belirtilerek işlenmiş ve minare gövdeleri de yapının yanlardaki taşınmaları üzerine yükseltilmiştir. Tek şerefeli minarelerin gövdelerinde üçer mazgal pencere, birer şerefe kapısı belirtilmiştir. Külahları ise, taşın üst kenarlarına kadar uzanarak yarım bırakılmıştır.

Yapının oturduğu zemini belirleyen yatay silme üzerine, caminin sağ yanında bir, sol yanında iki tane kubbe motifi, dilimli birer yüzey ve birer alemle işlenmiştir. Soldaki kubbelerden biri taş kenarında, buna bitişik ikincisi ise, minare kaidesine kısmen kapatılarak ve daha geride kaldığı ifade edilerek görüntülenmiştir. Yapının sağ tarafındaki tek kubbe de, diğer taraftaki simetrisi gibi taşın kenarına yerleştirilmiştir.

Soldaki kubbelerin ve sağdaki minare kaidesiyle kubbenin üstünde, ikişer pavyon tasviri vardır. Sivri külahlı bu pavyonlardan dış yandakiler, içtekilere göre biraz daha büyüktür. Küçük pavyonların üst yarısında, dikdörtgen çerçeve içine alınmış, baklava dilimi şeklinde şebekeli birer açıklık vardır. Büyük pavyonların cephe yüzeyleri de, baklava dilimi şeklinde çizilmiştir.

Sağdaki pavyonların üstünde üç, soldaki pavyonların üstünde ise bir servi ve ayrıca her iki yanda da pavyonlarla taş kenarı arasına işlenen birer servi olmak üzere, toplam altı servi motifi vardır. Taş zirvesinde, uçları yukarıya dönük bir hilâl, kubbe ile minareler arasında ise simetrik bir çift çiçek yerleştirilerek kompozisyon tamamlanmıştır.

Cami ve pavyonların simetrik konumuna karşılık, alt kademedeki kubbelerin solda iki, sağda bir adet oluşu ve üstlerindeki servilerin değişik sayıları, tasvirdeki tam simetriyi önler. Kullanılan motiflerin arka arkaya yerleştirilmesi ile derinlik ifadelendirilmekle beraber perspektif yoktur.

Taşın kitabesi, sathi bir silmeyle yuvarlak kemer formu meydana getirilerek üstten çerçevelenmiştir. Kemer köşeliklerini dolduran iri, barok yapraklar, ortada birleşerek kitabeye doğru bir uç halinde tepeden sarkar. Satırları yanlardan sınırlandıran bordürler, kemer üzengilerinde ikişer yapraklı bitkisel birer başlık ile son bulur. Panolar içine, soldan sağa meyilli yazılan kitabe, düz bordürlerle birbirinden ayrılan beş satırdır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve-l- mü'in
Ziyan Musa Oğlu Hafız
İsmail Zevcesi merhûme
Şerife kadın rûhuna Fatiha
Sene 1229

هو المعين
زيان موسى اوغلو حافظ
اسماعيل زوجة سي مرحومه
شريعة قدسين روحنه فاتحه
سنة ١٢٢٩

60 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1229/M. 1813 tarihli şahide (Kat. No: 30).

Katalog No : 31
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1229 (M.1813)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 61-62

Mermer baş şahidesi, üçgen tepeliğinden aşağı doğru hafifçe daralan bir gövdeye sahiptir. Yatay bir silme ile alttan sınırlandırılan tepelik yüzeyinde, bir duvar cephesi ve bunun gerisinde olduğu anlaşılan bir cami ile iki pavyon motifi işlenmiştir.

Duvar cephesini üstten sınırlandıran düz bordür, taşın sol kenarından eksenine kadar yatay doğrultuda uzandıktan sonra, sathi bir kesintiden itibaren iki dalgali hat meydana getirerek kavislerle hafifçe yükselir. *Kesme taş duvar örgüsü* ile işlenen cephesinde, biri sol, diğeri sağ yanda kalan iki kapı açıklığı vardır. Soldaki kapı, saçak bordürünün yatay uzantısı ortasına, sağdaki ise dalgali yükseliş yaptığı ilk kadememin altına rastlatılmıştır. Kapılardan soldaki küçük, sağdaki daha büyüktür. Küçük kapı, *yuvarlak kemerli*, büyük kapı ise *kaş kemerli* olup, ayrıca düşey bir hatla iki kanada ayrılmıştır.

Cami motifi, taşın eksenine yerleştirilen minaresinin sol tarafındadır. Çizgilerle yüzeyi dilimlere ayrılan kubbesi üstünde, küçük bir alem vardır. Kubbe, kendisine göre yanlarda taşıntı yapan düz bir saçak bordürüne oturur. Bu bordür altında yer alan cephe, yüzeyindeki

üç açıklıkla belirtilmiştir. Kubbe eksenine yerleştirilen, *yuvarlak kemerli* ortadaki açıklık, düşey bir çizgi ile iki kanada ayrılmıştır. Bunun iki yanında, daha geniş görünen açıklıklar ise *kaş kemerlidir* ve yüzeyleri çapraz çizgilerle bölümlere ayrılmıştır. Minare, bu cepheden biraz aralıkla ve tek şerefeli basık külahlı bir gövde ile belirtilmiştir.

Minarenin sağ tarafında bulunan pavyon motiflerinden, sağdaki diğerine göre oldukça küçüktür. Her ikisi de konik külahlı görünen pavyonlardan, soldakinin cephesinde köşeli, sağdakinde ise *yuvarlak kemerli* birer açıklık bulunur. Soldaki pavyonun açıklığı çapraz çizgilerle, sağdaki ise düşey bir çizgi ile bölümlere ayrılmıştır.

Alt kademede tasvir edilerek, cami ve pavyon motiflerini kısmen kapatan duvarın gerisinde ve minarenin sol tarafında, caminin saçağı üstünden görünen bir servi motifi ile pavyonların örtü sistemleri arasında kalan küçük bir hilâl, zemini süsleyen diğer unsurlardır.

Perspektif, camide hissedilmemekle beraber, duvarın dalgali profili üstündeki pavyonların geri planda kalışı, silindirik yapıları ve sağdakinin küçük işlenerek daha uzakta bulunduğu ifadesi, az da olsa bir perspektif etkisi verir.

Kitabe, sathi bir çıkıntı meydana getiren "*bursa tipi kemer*" formu ile üstten kuşatılarak, beş satırla soldan sağa hafif meyilli yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Ah min-el- mevt
Hafız Ahmed'in
Zevcesi merhûme ve mağfûre
Hadice rûhuna
El-Fatiha sene 1229

اه من الموت
حافظ احمدك
زوجه سي مرحومه و مغفوره
خديجه روحه
الفاتحة سنة ١٢٢٩

61 : Pınarbaşı, H. 1229/M. 1813 tarihli şahide (Kat. No: 31).

62 : Pınarbaşı, H. 1229/M. 1813 tarihli şahide (Kat. No: 31).

Katalog No : 32
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1229 (M.1813)
Malzeme : Taş
İşleniş Niteliği : Sathi kabartma
Resim No : 63

Baş şahidesi, gri renkli taştan imal edilmiş ve zamanla yer yer yosunlanarak, esas rengini kaybetmiştir. Bu sebeple, homojen olmayan bir görünüş kazanan taş yüzeyindeki süsleme de zor seçilmektedir.

Tepelik, yatay bir silmeye oturan bir cephe ve bunun üstünde, taş **eksenindeki** tek şerefeli bir minare ile, iki yanına simetrik bir düzenle işlenen eş büyüklükte birer kubbeden ibaret cami motifiyle bezenmiştir. Kubbeler, yüzeyleri düz bırakılarak işlenmiş ve üstlerine birer alem yerleştirilmiştir. Cephede, kubbe eksenlerine rastlatılan **yuvarlak kemerli** çift kanatlı birer kapı bulunmaktadır. Ayrıca, sol taraftaki kapının sağ yanında, kare çerçeve içine alınmış bir açıklık, sağ taraftaki kapı ile taşın kenarı arasına da, **yuvarlak kemerli** çift kanatlı bir başka kapı motifi işlenmiştir.

Cami, asimetrik tek cephe üzerinde yer alan minarenin iki tarafına yerleştirilmiş; simetrik bir çift kubbe motifinden ibaret ve perspektiften uzak, sembolik bir ifade ile tasvir edilmiştir.

Kitabe, köşeliklerine **şematik** üçer yaprak motifi işlenerek süslenen, **sathi bir kemer** kavsi altında, düz silmelerin meydana getirdiği panolar içerisine kabartma dört satırla yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

اه من الموت
علي بشير كريمه سي
مرحومه عائشه روحه
فاتده سنة ١٢٢٩

Ah min -el- mevt
Ali Besir kerimesi
Merhume Ayşe rûhuna
Fatiha sene 1229

63 : Pınarbaşı, H. 1229/M. 1813 tarihli şahide (Kat. No: 32).

Katalog No : 33
Yeri : Tire Müzesi (Env.No:2086)
Tarihi : H.1229 (M.1813)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 64-65

Mermer mezartaşı, üçgen şeklindeki tepelikten itibaren aşağı doğru hafifçe daralır. Yatay bir silme ile ayrılan tepelik yüzeyinde, avlu duvarı gibi görünen bir cephenin üstünde, ortaya bir cami, iki yanına ise birer pavyon motifi işlenmiştir.

Cami, taşın eksenine gelecek şekilde yerleştirilerek, tek kubbeye örtülü bir mekan ve buna iki yandan bitişik birer minare ile tasvir edilmiştir. üstünde alem bulunan kubbesi, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılır. Kubbenin oturduğu saçak silmesi altında, **basık kemerli** pencere açıklığı bulunan bir cephe yer alır. Pencere yüzeyi, çapraz çizgilerle **baklava dilimlerine** bölünmüştür.

Minareler, cephenin iki yanına bitişik olarak yükselir. Tek şerefeli minarelerin, külah ve alemleri taş kenarına rastladığı için işlenmemiştir. Soldaki minarenin kaidesi belirtilmemle beraber, sağdaki minarede yana doğru bombe yapan bir çıkıntıyla kaide gösterilmiş ve yüzeyine de bir açıklık yerleştirilmiştir.

Caminin iki yanındaki pavyonlardan, soldaki daha büyükçedir. Her ikisi de sivri külahla örtülen pavyonların, cephelerinde ikişer pencere açıklığı bulunmaktadır. Pencere, çapraz çizgilerle **baklava dilimlerine** ayrılarak şebekeleri ile işlenmiş ve camiden tarafta bulunan ikisi, yarım gösterilmiştir.

Cami ve pavyonların alt kısmını kapatan duvar cephesi, orta bölümde yatay uzanan bir yüzey halinde olup, yanlarda tepeliğin köşelerine doğru meyille yükselir. Üstten bir saçak silmesiyle sınırlandırılan duvarın, yatay uzanan orta bölümünde, *yuvarlak kemerli* üç açıklık bulunmaktadır. Ortadaki açıklık düşey bir çizgiyle iki kanada ayrılan bir kapı görüntüsündedir. Açıklıkların bulunduğu kısım, iki yanda birer düşey çizgi ile sınırlandırılmış; bu alanın dışında kalan yüzeyler ise, *kesme taş duvar örgüsünü* belirtecek şekilde çizilmiştir.

Tepelikte, mimari tasvirler dışında kalan yüzeye, bitkisel motifler işlendiği görülür. Taşın zirvesinde, beş yapraklı *yıldızvari* bir çiçek ve yapıların örtü sistemleri üstünden uzanan servi uçları, fonu dolduran bitkisel unsurlardır.

Perspektif, cami ve pavyon tasvirlerinde yoktur. Bu yapıları önden kuşatan çevre duvarında ise, yan kanatların yukarıya yükselişi, perspektif etkisiyle yapılmış görünmekle beraber, gerek iki tarafta da yan cephelerin verilmesi ve gerekse duvar derzlerinin perspektife uymayan hatları, sonucu olumsuz etkiler.

Kitabe, çevresi silme bordürleri ile kuşatılarak, üstten *yuvarlak kemer* formu içine alınmış ve köşeliklerine de *barok karakterli* yapraklarla birer dolgu motifi işlenmiştir. Soldan sağa meyilli silmelerle meydana getirilen panolar içerisindeki yazı, beş satırlık kabartmadır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve-l- hayy-ül- bâki
İlahi ravza-i cinan eyle makamın
İbn-i melik müderris şerife Mustafa
Efendi Kerimesi şerife Vesile hanım
Ruhuna Fatiha sene 1229

هو الحي الباقي
الهي روضة جنان ايله مقامين
ابن ملك مدرّس شريف مصطفى
افندي كريمه سي شريفه وسيله خاتم
روحته فاتحه سنة ١٢٢٩

64 : Tire Müzesi, H. 1229/M: 1813 tarihli şahide (Kat No: 33).

65 : Tire Müzesi, H. 1229/M: 1813 tarihli şahide (Kat No: 33).

Katalog No	: 34
Yeri	: Zeytinliova
Tarihi	: H.1229 (M.1813)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 66-67

Mermer baş şahidesi, yukarıya doğru genişleyerek, üstte üçgen tepelikle son bulur. Tepelik yüzeyinin sağ bölümü cami motifi, diğer tarafı ise *natürmort* tasviri ile bezenmiştir.

Cami motifinde, yapının örtü sistemi, üstünde alem bulunan bir kubbe ile belirtilmiştir. Kubbe, saçak profili çift silme halinde işlenen bir tambura oturur. Saçak profili kubbe eteğinin iki tarafında kıvrılma yaparak, aşağı doğru meyille inen birer ucla son bulur. Bu durumu ile *poligonal* bir görünüş kazanan tamburun cephesinde, *deforme* birer *yuvarlak kemer* formuna sahip üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Pencere yüzeyleri, düzgün hatlar meydana getirmeyen çapraz çizgilerle şebekeleri belirtilerek işlenmiştir.

Yapının alt bölümü, üstten bir çift silmenin sınırlandırdığı bir cepheyle tasvir edilmiştir. Saçak profili, tambur boyunca yatay uzandıktan sonra, iki uçta kırılma yaparak aşağı doğru meyille iner. Dolayısıyla, cephe de yanlarda alçalmış görünmektedir. Cephenin alçalan bölümlerinden soldakinde, *yuvarlak kemerli* bir açıklık vardır. Sağ tarafta ise, düşey bir çizgi-den itibaren sağa paralel meyille, sıralanan taşların duvar derzi belirtilmiştir. Cephenin yüksek görünen orta kısmında, yan yana sıralanan, eş büyüklükte üç açıklık bulunmaktadır. *Basık-yuvarlak kemerli* bu açıklıklardan soldaki ikisi "S" kıvrımı yapan çapraz çizgilerle kafes gibi işlenmiş; sağ uçtaki ise düşey bir çizgi ile ikiye ayrılarak, iki kanatlı bir kapı görünümü kazanmıştır.

Minare, tambura bitişik olarak, alt kademedeki duvar saçığının kırılma yaptığı köşeden hemen sonra, yapının sağ tarafında ve taş ekseninde yer alır. Alt kademedeki duvarın gerisinde kaldığı belirtilmek üzere, işlenmediği anlaşılan kaide görülmemekte; gövde, duvar saçığı üzerinden yükselmektedir. Tek şerefeli minarenin gövdesinde, üç *mazgal pencere*, örtü sisteminde ise kısmen kırılan sivri külah seçilmektedir.

Caminin üst tarafında kubbe ile minare arasında uzantısı görünen bir servi ve yukarısında beş yapraklı, *yıldızvari* bir çiçek motifi yer alır.

Tepeliğin sağ tarafında, cami tasviri ile aynı zemine oturan, yan yana iki meyva (incir ?) ve bunların gerisinden yukarı doğru yükselerek, zemini dolduran *stilize* yapraklar işlenmiştir.

Cami motifinde perspektif, yapının tambur ve alt kademe duvarlarının iki uçta alçalan hatlarıyla ve bir bakıma tek düzlem üzerine yansıtılan üç cephe ile verilmek istenmiş; ancak, yine de başarıya ulaşmayan, iki boyutlu bir görünüş ortaya çıkmıştır.

Kitabe, üstten ortada bir kavis çizen ve iki uçta "S" kıvrımı yapan içteki dar, dıştaki enli bir profil çifti ile meydana getirilen *kemerle* kuşatılmış; köşeliklerine de simetrik bir kompozisyonla karşılıklı yerleştirilen *barok karakterli* yaprak motifleri işlenmiştir. Düz bordürlerle beş satır halinde ayrılan yazı, zemine göre alçak kabartma, yatay sıralar halindedir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الباقي
الهي روضة جنان ايله مقامين
والده خانم حاريسه
مرحومه سميه اوسته
روحنه سنة ١٢٢٩

Hüve-l- bâki
Îlahi râvza-i cinan eyle makâm'ın
Valide hanım cariyesi
Merhume Semi'a Usta
Ruhuna sene 1229

66 : Zeytinliova, H. 1229/M. 1813 tarihli şahide (Kat. No: 34).

67 : Zeytinliova, H. 1229/M. 1813 tarihli şahide (Kat. No: 34).

Katalog No : 35
Yeri : Zeytinliova
Tarihi : H.1229 (M.1813)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 68-69

Üçgen şeklinde sivri bir tepelikle taçlanan mezartaşında, gövde aşağı doğru daralmandan düz iner. Taşın ön yüzünde kitabe ve tepeliği donatan mimari tasvirler bulunmaktadır.

Cami tasviri, tepeliğin sol yarısını dolduracak büyüklükte tek kubbeli ve tek minareli bir yapıdır. Üstüne alem yerleştirilen kubbe, çizgilerle dilimli yüzeylere ayrılmıştır. Ayrıca, bu kubbeye küçük bir *yarım kubbe* (?) sol yandan bitişiktir. Kubbe ile oturduğu tamburu yatay bir silme sınırlandırır. Sola doğru daha uzun tutulan tambur cephesine, *yuvarlak kemerli* dört açıklık işaretlenmiş; bu açıklıklardan ikisi tam cephe görünüşü ile sağ ve sol yanda, diğer ikisi ise yarısı görünecek şekilde belirtilmiştir. Ayrıca, cepheden görünen açıklıklar düşey bir çizgi ile iki kanada ayrılmış; yandakiler ise, çapraz çizgilerle *baklava dilimli* yüzeyler haline getirilmiştir.

Alt kat gibi görünen diğer kademe de, yapının esas cephesi olmalıdır. Solda, taş kenarına doğru uzun tutulan bu cephenin, sağ tarafına minare kaidesi bitleştirilmiştir. Cephenin sol tarafı içbükey bir hatla saçaktan aşağı doğru inmekle beraber; ayrıca bir bombeli çıkıntı da bu yanda bulunur. Ne olduğu tam anlaşılamayan bu unsurdan başka, cephe yüzeyinde *basık kemerli* iki açıklık vardır. Eş büyüklükteki bu açıklıklardan sağdaki düşey bir hatla ikiye ayrılmış, soldaki ise diyagonal çizgilerle baklava dilimlerine bölünen bir yüzey haline getirilmiştir.

Camiye sağ taraftan bitişik minare kaidesi, yapının cephesiyle üst kısmını ayıran silmenin uzantısı ile gövdeden ayrılmıştır. Kaidesi düzgün kesme taşlarla belirtilen minare, oldukça tıknaz görünüşlü bir gövde ve üzerinde tek şerefe ile tasvir edilmiştir.

Tepeliğin sağ yarısında bulunan ikinci yapı, bir kısmı minare kaidesi gerisine gizlenerek taşın kenarına kadar uzanan bir cepheye sahiptir. Cami kubbesi ile aynı özelliklere sahip, fakat daha iri bir kubbeyle örtülen bu yapı, masif görünüşlü *düzgün kesme taş örgüsü* şeklinde işlenen bir cepheyle belirtilmiştir. Mimari tasvirleri dışında, yapılar arasından uçları görünen iki servi bulunmaktadır.

Gerek cami, gerekse sağ yanda yer alan ikinci yapıda, tek cepheli bir görüntü sergilenmiş, perspektife yer verilmemiştir.

Kitabe üzerinde, *yuvarlak kemer* şeklindeki bordürün oluşturduğu köşelilere, *barok karakterli, stilize* çiçek tasvirleri karşılıklı bir simetri ile yerleştirilmiştir. Harflerin etrafında zeminin alçaltılması ile meydana getirilen panolar içerisine birer satır yerleştirilerek, toplam yedi satırlık kitabe yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو المعين
میر اولدی بکا شهادت
الهي سن نصیب ايله سعادت
بولم تداكه رسولکدن شفاعت
بکر اوغلو احمدک کریمه سی
مرحومه عائشه روحنه فاتحه
سنة ١٢٢٩

Hüve-l- mu'ın
Müyesser oldu bana şehâdet
Îlâhi sen nasib eyle saâdet
Bulum tâ-ki resûlünden şefaât
Bekir oğlu Ahmed'in kerimesi
Merhume 'Aîşe rûhuna Fatiha
Sene 1229

68 : Zeytinliova, H. 1229/M. 1813 tarihli şahide (Kat. No: 35).

69 : Zeytinliova, H. 1229/M. 1813 tarihli şahide (Kat. No: 35).

Katalog No	: 36
Yeri	: Pınarbaşı
Tarihi	: H.1231 (M.1815)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Açıktan kabartma
Resim No	: 70-71

Mermer mezartası üçgen şeklindeki tepelikten aşağı doğru daralmaktadır. Tepelik yatay bir silme ile ayrılarak, sol yarısına bir cami, sağ yarısına farklı özelliklere sahip beş yapı tasvir edilmiştir.

Cami, üstünde alem bulunan *dilimli bir kubbe* ile örtülüdür. Kubbe eteğindeki iki kademeli saçak frizi, minareden taşın sol kenarına kadar yatay doğrultuda uzandıktan sonra, dar açılı bir kırılma yaparak, meyille aşağı doğru iner; ve ikinci bir kırılma ile üstteki yatay doğrultusuna paralel olarak sağa doğru uzanır. Minare hizasını geçtikten hemen sonra, tekrar bir kırılma yapan saçak frizi, ön planda görülen duvar cephesini, sağ tarafta alçaltarak sınırlandırır. Böylece, bir paralel kenarın üç tarafını çizen bir hat görünümündeki saçak korniş, caminin cephesi ile birlikte, önde olduğu anlaşılan avlunun duvarlarını da belirleyerek, üstten sınırlandırır. Avlunun ön cephe duvarında, yan yana sıralanan simetrik konumdaki üç açıklıktan ortadaki, diğerlerinden biraz daha büyüktür. Yuvarlak kemerli bu açıklıklar çift

çizgi ile konturlanarak, ortadaki iki kanatlı bir kapı halinde belirtilmiştir. Saçak kornişinin meyille indiği sol taraftaki yüzey, saçığa paralel çizgili *düzgün kesme taş örgü* duvar derzleri ile belirtilmiştir.

Cami cephesi, avlunun iç tarafında görülen bir yüzey halinde belirtilmiştir. Cephe ortasına bir eşkenar dörtgen, bunun iki yanına ise, baş aşağı duran *kalp formunda* birer pencere açıklığı yerleştirilmiştir. *Kalp motifi* şeklindeki pencerelerin yüzeyleri düz bırakılmış, eşkenar dörtgenin içi ise, kenarlarına paralel çizgilerle karelere ayrılmıştır. Bu cephenin sağ yanına bitişik minare, avlu içinden yükselen tek şerefeli bir gövde ve sivri külah ile üstündeki iri alemle tasvir edilmiştir.

Tepeliğin sağ yarısında bulunan beş mimari motiften, cami ile aynı hizada bulunan ikisi altta ve diğerlerinin önünde görülmektedir. Silindirik gövdeli birer pavyon olduğu anlaşılan bu yapılar, sivri külahla örtülü olup, soldaki pavyon caminin avlu duvarı tarafından kısmen kapanmıştır. Bu pavyonun cephesinde, sağ yanda kalan *yuvarlak kemerli* bir açıklığın yarısı *baklava dilimlerine* ayrılmış bir yüzey halinde görülmektedir. İkinci pavyon ise, dikdörtgen çerçeve içine alınarak yüzeyi çizgilerle karelere bölünen bir açıklığa sahiptir.

Öndeki iki pavyonun gerisinde görünen tasvirler ise, *sundurma çatılı* bir yapı ile bunun sağında yer alan üçüncü bir pavyondur. *Sundurma çatılı* yapının kesme taş duvar örgüsü ile belirtilen sol yan cephesi ve *yuvarlak kemerli* kapı açıklığına sahip ön cephesi görünmektedir. Kapı açıklığı çift çizgi ile belirlenmiş, ayrıca iki kanat halinde verilmiştir. Çatı, yan ve ön cephe duvarlarından çift çizgili bir saçak silmesiyle ayrılarak, yüzeyi karelere bölünmüş ve böylece, muhtemelen kiremitleri de görüntülenmiştir. Bu yapının sağında yer alan pavyon, öndeki ikisine göre daha küçük olmakla beraber, ana hatlarıyla görünüşü aynıdır. Sivri külahı altındaki cephesinde, dikdörtgen çerçeveli bir açıklık, karelere ayrılmış ve cephenin bir kısmı, önündeki pavyon tarafından kapanmıştır.

Tepeliğin sağ tarafındaki yüzeyde bulunan beşinci yapı, *sundurma çatılı* binanın yukarısında, üst yarısı çatı arkasından görünen bir pavyondur. Sivri külahla örtülü olduğu anlaşılan bu yapı, öndeki diğer pavyonlara göre oldukça küçük tasvir edilerek, herhalde epey geride ve uzakta olduğu anlatılmak istenmiştir.

Tepelik, genel olarak mimari motiflerle doldurulmakla beraber, *sundurma çatılı* yapı ile yanındaki pavyonun arasında ve cami ile minaresi arasından uçları görünen birer servi; ayrıca, şerefenin sol tarafında aşağı dönük bir hilâlin içinden üç yaprağı görünen *yıldızvari* bir çiçek, taş yüzeyindeki bitkisel unsurlardır.

Perspektif, cami tasvirinde avlunun saçak kornişindeki paralelkenar görünüm ile belirlemekte ve avlunun sol yan duvarı ön cepheden farklı bir işlenişle bu durumu vurgulamaktadır. Ancak, buradaki duvar derzlerinin işleniş başarılarıdır. Diğer mimari motiflerden ise, özellikle *sundurma çatılı* yapının, perspektif kaygısı taşıyan hatlarla işleniş yanı sıra gerisindeki pavyonun küçültülmüş hali de, hem perspektif, hem de derinlik ifadesi veren boyutlara göre düşünülmüştür. Diğer taraftan, ön planda görülen pavyonlarda perspektif ve derinlik etkisi, yok denecek kadar zayıftır.

Kitabe, *yuvarlak kemer* formu meydana getiren bir silme ile üstten kuşatılarak; köşelikleri, üç yapraklı *stilize* birer çiçek motifi ile simetrik biçimde bezenmiştir. Sathi silmelerin meydana getirdiği panolara kabartılan yazı beş satırdır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو المعين
الهي روضة جنان ايله مقامين
عمي اوغلو محمدك
كريمه سي مرحومه فاطمه خانم
روحنه فاتحه
١٢٣١
سنة

Hüvel- mu'in
İlahi revza-i cinân eyle makamın
Ammi oğlu Muhammed'in
Kerimesi merhume Fatime hanım
Ruhun'a Fatiha
1231
Sene

70 : Pınarbaşı, H. 1231/M. 1815 tarihli şahide (Kat.No: 36).

71 : Pınarbaşı, H. 1231/M. 1815 tarihli şahide (Kat.No: 36).

Katalog No : 37
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1231 (M.1815)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak Kabartma
Resim No : 72-73

Mermer baş şahidesinde, üçgen tepelikten aşağı doğru hafifçe daralan bir form görülür. Tepelik, yatay bir silme ile kitabeden ayrılmıştır.

Tasvir edilen cami, taş eksenine yerleştirilen minaresinin sol yanına bitişik olarak, iki kademeli bir cephe üzerindeki tek kubbeyle örtülü bir yapıdır. Üzerinde alem bulunan kubbe, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmıştır. Kubbe eteğini belirleyen bir çift profil, iki uçta kubbe hizasından itibaren kırılarak yanlara doğru alçalan bir meyille iner. Böylece, kubbeye göre daha enli görünen bir tamburun saçak kornişini belirten silmeler, aynı zamanda tambura da *poligonal* bir görünüş kazandırır. Tambur yüzeyinde, simetrik bir düzenle yerleştirilen yuvarlak kemerli üç pencere sıralanmıştır. Şebekeleri, *baklava dilimi* şeklinde çizilen pencerelerin, alt kenarları yapının duvar cephesini sınırlandıran profil çiftine oturur. Tambura göre biraz daha geniş görünen duvar yüzeyinde, ortada çift kanatlı bir kapı, yanlarda ise *baklava dilimi* biçiminde şebekeler ile görünen birer pencereden ibaret, yuvarlak kemerli üç açıklık simetrik bir konumda işlenmiştir.

Minare, caminin alt kademesine sağ yandan bitişik bir kaide üzerindedir. Cephesinde, yuvarlak kemerli minare kapısı da belirtilen kaide, meyilli bir hatla işlenen pabuç üzerindeki bilezikten itibaren yükselen, tek şerefeli sivri kulaanlı bir gövdeye sahiptir.

Tepeliğin sağ tarafından, minare kaidesi hizasından başlayarak dalgalı bir kıvrımla taş kenarına doğru yükselen bir profil çifti, *kesme taş örgü* şeklinde işlenen bir duvarın üst kenarını belirler. Bu duvarın, minareye doğru olan alçak kısmında, yuvarlak kemer formu içine alınan çift kanatlı bir kapı belirtilmiştir. Bir avluyu kuşatıyormuş gibi görünen bu duvarın üstünde ve geri planda görünen iki pavyon motifi, herhalde avlu içinde yer almaktadır. Sivri birer kulaanlı örtülen pavyonların, ön cephelerinde paralel bir çift çizginin meydana getirdiği, yuvarlak kemerli birer açıklık bulunur. Bunlardan, soldaki pavyonun açıklık yüzeyi, düşey bir çizgi ile ikiye bölünmüş ve her bölüm yatay şeritlere ayrılmıştır. Duvar gerisinde oldukça gizlenen sağdaki pavyonun cephe açıklığı ise, çapraz çizgilerle bölünmüştür.

Mimari elemanlar dışında kalan taş yüzeyinde, cami etrafından uçları görünen, geri plandaki serviler ve iki pavyon arasından minareye doğru bükülerek yükselen *stilize* edilmiş, çift yapraklı iri bir lüle, zemini doldurur.

Cami tasvirinde perspektif, sadece kubbe tamburunda uygulanmaya çalışılmış; başarısız bir deneme olan bu görüntüden başka, pavyonların duvar gerisinde hissedilişi ile de, zayıf bir derinlik etkisi verilmiştir.

Kitabe, basit bir düz silmenin meydana getirdiği yuvarlak kemer formuyla üstten kuşatılarak; köşeliklerine, *barok karakterli* yapraklardan ibaret bitkisel süsleme işlenmiştir. Harflerin etrafındaki yüzeylerin kazınması ile kabartılan kitabe, soldan sağa meyilli altı satır halindedir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الحي الباقي
بقممين چشم بصيرتله مزارم طاشنه
بلمز دالم بنم تا اول كلمينه باشنه
مقللى اوغلو داحي علي افندي
زوجم سي مرحومه عائشه قديين
روحنه فاتحه سنة ١٢٣١

Hüvel- hayy-ül- bakî
Bakmayıp çeşm-i basiretle mezarım taşına
Bilmez halim benim ta ol gelmeyince başına
Sakallı oğlu Hacı 'Ali efendi
Zevcesi merhume 'Ayşe kadın
Ruhuna Fatiha sene 1231

72 : Pınarbaşı, H. 1231/M. 1815 tarihli şahide (Kat. No: 37).

73 : Pınarbaşı, H. 1231/M. 1815 tarihli şahide (Kat. No: 37).

Katalog No : 38
Yeri : Zeytinliova
Tarihi : H.1231 (M.1815)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Sathi kabartma
Resim No : 74-75

Mermer mezartaşı, üçgen tepelik altında birbirine paralel kenarlar ile aşağıya doğru düz iner. Yatay, sathi silme üzerinde yer alan tepelikte sol tarafa cami tasviri, sağ tarafa ise

bir çift pavyon motifi işlenmiştir. Bu mimari motifleri, alttan, sekiz açıklıktan ibaret, *yuvunak kemerli*, çift kanatlı bir kapı dizisi sınırlandırır.

Cami tasviri, dilimli görünen bir kubbe ile örtülü olarak, tek cephe halinde ve sağına bitişik tek minaresi ile işlenmiştir. Bir bordür ile kubbeden ayrılan cephe yüzeyi, *düzgün kesme taş örgü* ile belirtilerek; ortasına, *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı bir kapı yerleştirilmiştir. Cepheye sağ taraftan bitişen minare, sağ yana doğru bir dalgalı kavisle genişleyen ve yere oturan alçak kaide üzerinde, tek şerefeli sivri külahlı bir gövde ile taş ekseninde yer alır.

Minare ile taşın sağ kenarı arasında, birbirine bitişik görünen iki pavyon motifi bulunmaktadır. Sivri külahlı pavyonlardan soldaki, minare kaidesi ile kısmen kapanmış ve her iki pavyonun cephesine de, *yayvan kemerli* birer açıklık yerleştirilmiştir. Pavyonların örtü sistemi üstünden, yan yana iki servi motifi uzanır.

Taşın üst bölümünde, minarenin solunda *yıldızvari* bir çiçek, sağında ise şerefeye dönük bir hilâl motifi diğer süs unsurlarıdır.

Mimari tasvirlerin işlenişi oldukça basit, tek cepheli, yüzeysel karakterde ve perspektiften uzaktır. Genel olarak *linear* işçilik hakimdir.

Kitabe, taşın *çizilmesiyle* meydana getirilen bir kemer kavsi ile üstten kuşatılarak, köşelikleri de *şematik* yapraklarla süslenmiştir. Yazı, soldan sağa meyilli, altı satır halinde zeminden kabarıktır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو المعين
الهي روضة حنان ايله مقامين
علجه باشي كريمه سي
مرحومه فاطمه قديين
روحنه فاتحه
١٥ ن سنة ١٢٣١

Hüve-l- mu'în
İlahi ravza-i cinân eyle makamın
'Alce başi kerimesi
Merhuma Fatime kadın
Ruhuna Fatiha
15 N- Sene 1231

74 : Zeytinliova, H. 1231/M. 1815 tarihli şahide (Kat. No: 38).

75 : Zeytinliova, H. 1231/M. 1815 tarihli şahide (Kat. No: 38).

Katalog No : 39
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1232 (M.1816)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 76-77

Mermer baş şahidesi, üçgen bir tepelikten aşağı doğru hafifçe daralır. Tepelik yüzeyi, alttan yatay bir silme ile sınırlandırılarak, orta bölümüne cami tasviri, sağ ve sol yanlarına ise *natürmortlar* işlenmiştir.

Cami tasvirinde, ana hatlarıyla simetrik bir kompozisyonla yerleştirilen, iki kademeli bir cephe ile tek kubbeli örtü sistemi ve yapıya yanlardan bitişen iki minare görülmektedir. Kubbe, üstündeki alem ve çizgilerle dilimlere ayrılan bir yüzey halindedir. Kubbenin oturduğu saçak silmesi altında, yapının ikinci kademesini belirleyen cephe, eşit aralıklarla yan yana sıralanan üç penceresiyle belirtilmiştir. Yuvarlak kemerli pencereler, ince çizgilerle *baklava dilimlerine* bölünen, eş büyüklükte birer yüzeydir. Caminin alt kademesi, tepeliğin altındaki silme ve bir saçak profili arasında sınırlandırılan, daha enli bir cephe şeklindedir. Bu cephenin ortasında, diktörtgen çerçeve içine alınan, yuvarlak kemerli ve çift kanatlı bir kapı açıklığı vardır. Kapı çerçevesi yanlarında kalan yüzeyler, çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılmıştır.

Minareler, yapının alt kademede yanlara yaptığı taşıntılar tarafından, kısmen gizlenen birer kaide üstünde yükselirler. Tek şerefeli, sivri külahlı minarelerin, alemleri ve gövdele-
rindeki *mazgal pencereleri* de belirtilmiştir. Minare kaideleri, yapının alt kademesi boyunca yükselmekte ve yanlara doğru bir kavisle genişleyerek yere oturmaktadır. Ön cephelerinde, yarısı görünen yuvarlak kemerli birer kapı açıklığı, çift çizgi ile sınırlandırılarak belirtilmiştir.

Perspektif, hiç düşünülmezsizin, cami tasviri tek cepheli, simetrik bir kompozisyon şemasıyla ele alınmıştır.

Tepeliğin sol tarafında, ayaklı bir tas içerisinde bulunan bir *nar* ve iki *armut* ile, üstle-
rindeki bir *çiçek* motifi zemini doldurur. Caminin sağ tarafındaki yüzeyde ise, yarısı görünen iri bir *çiçeğin* üstünde kıvrılarak yükselen, üç dala bağlı *çiçek* ve *yapraklar* işlenerek, yapının her iki yanında da *natürmortlara* yer verilmiştir. Ayrıca, caminin kubbesi ile minareleri arasından uçları görünen iki servi ve taş zirvesinde bulunan bir hilâl ile, bunun uçları altında yer alan beşer yapraklı *yıldızvari* iki *çiçek*, tepelik yüzeyine işlenen diğer tamamlayıcı unsurlardır.

Kitabe, yanlarda enli bir bordürle, üstte ise kemer formu meydana getiren daha dar bir bordürle kuşatılarak çerçevelenmiş; köşeliklerine de, *barok karakterli* yapraklar işlenmiştir. Yazı, harflerinin çevreleri kazınarak, soldan sağa meyilli satırlarla kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الحي الباقي
أوقيه بر فاتحه رحمة للعالمين
أوراغي أوله جنت في مقام أمين
طواق عبد الله كريمه سي
مرحومه فاطمه قدين
روحنه فاتحه ١٢٣٢
في ١٥ ذي الحجة

Hüvel- hayy-ül-baki
Okuya bir Fatiha rahmeten lil 'alemin
Turağı ola cennet fi makâm-i emin
Tabbak Abdullah kerimesi
Merhume Fatime kadın
Ruhuna Fatiha 1232
Fi 15 Zil-hicce

76 : Pınarbaşı, H. 1232/M. 1816 tarihli şahide (Kat. No: 39).

77 : Pınarbaşı, H. 1232/M. 1816 tarihli şahide (Kat. No: 39).

Katalog No : 40
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1232 (M.1816)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Yüksek kabartma
Resim No : 78-79

Üçgen şeklindeki tepelikten itibaren, aşağı doğru hafifçe daralan mezartaşının, oldukça plastik etki bırakan kabartmalı üst bölümünde, yatay iki silme arasındaki barok karakterli palmet frizi, kitabe ile tepelik arasında kesin bir sınır çizer.

Tepelikte, "C-S" kıvrımları yapan barok karakterli dal ve yaprakların meydana getirdiği, plastik görümlü çerçeve içindeki alanın sol yarısına, tek kubeli bir cami, sağ yarısına ise bir natürmort tasviri yapılmıştır.

Cami, minaresi taş ekseninde bulunan, tek kubbe ile örtülü, iki kademeli bir cephe ile tasvir edilmiştir. Gerek kubbe ve gerekse alt kademeler, yüzeye göre taşkın, bombeli çıkıntılar halinde kabartılmıştır.

Kubbe, zirvesine bir alem yerleştirilerek ve dilimler halinde ayrılan yüzeyi de, kabartma tekniğinin yüksek olması dolayısıyla, nervürlü bir görünüş kazanarak işlenmiştir. Kubbenin oturduğu bir saçak silmesi altında, yanlara doğru da bombe yapan kasnak yer alır. Kasnak yüzeyinde yan yana sıralanmış, yuvarlak kemerli üç pencere, cepheleri çapraz çizgilerle baklava dilimlerine ayrılarak gösterilmiştir. Kasnak altındaki duvar cephesi, üst bölümlere göre sağa doğru bir uzantı yapar. Cephe, düzgün kesme taş duvar örgüsü ile belirtilerek; ortasına, dikdörtgen çerçeve içine alınmış, yuvarlak kemerli, çift kanatlı bir kapı açıklığı işlenmiştir.

Minare, cephenin sağ tarafta yaptığı uzantı ile meydana getirilen bir kaideden yükselen, tek şerefeli bir gövde ve sivri külahla örtülen bir petekle belirtilmiştir. Ayrıca, kubbenin sol tarafında bir, sağ tarafında iki servi uzantısı ve minarenin petek hizasında da, altı kollu yıldızvari bir çiçek motifi vardır.

Tepeliğin sağ tarafında, minare ile bitkisel çerçeve arasında kalan yüzeye işlenen natürmortta, bereket boynuzu formundaki bir vazodan yükselen stilize iri çiçek motifleri görülmektedir.

Cami tasvirinde, yüksek kabartma tekniği uygulanmış olmasına rağmen, perspektiften uzak, tek cepheli bir görünüş hakimdir.

Kitabe, palmet frizi altındaki yatay silme ve "C-S" kavisleriyle yazıyı üstten kuşatan kemer formunun meydana getirdiği köşeliklerde yer alan, ikişer incir ve bunların çevresindeki barok yapraklarla süslenmiştir. Ayrıca, kemer üzengileri altında barok karakterli ikişer yapraktan ibaret başlıkları bulunan sathi sütunceler, yazıyı iki kenarda sınırlandırır. Soldan sağa hafif meyilli silmeler arasındaki dokuz satırlık kitabede, harfler de satırları ayıran bordürler gibi alçak kabartma ile işlenmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الخلاق الباقي
حرمنى عفو ايليه حق غرق رحمت ايلون
فيس الطاف ايليه هردم اكاد اولون وداكر
مظهر فيه شدايت ايليه يا رب قيل كرم
انى حكرمه محشرده كدر
حق رضاسيچون اوقويك فاتحه اخلاص
روحى شاد اولسون قيل بير دعا مختصر
السيد حاجى عمر اعا زوجه مي مرحومه راش قدين
روحنه فاتحه سنة ١٢٢٢

Hüvel-hallak -ül- bâki
Cürmün afu eyleye hak gark rahmet eylesin
Feyzi eltaf eyleye her dem ana olsun vicad ger
Mazhar-i feyz şefa'ât eyleye yâ rab kıl kerem
.....ani çekdirme mahşerde keder
Hak rızası cûn okuyun Fatiha ihlâs
Rûhu şâdolsun kıl bir dua muhtasar
El Seyyid Haci Ömer Ağa zevcesi merhume Raş kadın
Ruhuna Fatiha sene 1232

78 : Pınarbaşı, H. 1232/M. 1816 tarihli şahide (Kat. No: 40).

79 : Pınarbaşı, H. 1232/M. 1816 tarihli şahide (Kat. No: 40).

Katalog No : 41
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1233 (M.1817)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 80-81

Mermer mezartası, üçgen tepelikten aşağı doğru paralel inen kenarlara sahiptir. Tepelik, alttan yatay bir silmeyle ayrılarak, yüzeyine orta bölümde yer alan bir cami tasviri, sağ ve sol yanlarına ise pavyon motifleri işlenmiştir.

Cami tasvirinde, iki kademeli bir cephe üzerinde yer alan, tek kubbeli örtü sistemi ve yapıya yanlardan bitişik iki minare görülmektedir. Kubbe, biraz sivri görünümlü yüzeyi çizgilerle dilimlere ayrılmış ve üstünde alem bulunan bir kuruluştur. Kubbenin oturduğu saçak silmesi altında, yapının ikinci kademesini belirleyen cephe, yanyana sıralanan üç penceresiyle gösterilmiştir. Basık-yuvarlak kemerli pencereler, çapraz çizgilerle baklava dilimlerine ayrılan, eş büyüklükte birer yüzeye sahiptir. Yapının alt kademesi, tepeliği ayıran silme kuşağı ile bir saçak profili arasında sınırlandırılan ve üst kısma göre daha enli görünen bir cephe- dir. Cephe ortasında, dikdörtgen çerçeve içine alınmış, yuvarlak kemerli, çift kanatlı bir kapı açıklığı vardır. Kapının iki yanındaki yüzeyler, diyagonal çizgilerle bölümlere ayrılmıştır.

Minareler, yapının alt kademesinin yanlara yaptığı taşıntılar gerisine kısmen gizlenen birer kaide üzerinde, tek şerefeli, sivri külahlı gövdeleri ile yükselirler. Minarelerin, yapının birinci kademesi saçak hizasına kadar yükselen kaideleri, yanlara doğru kavisle genişleyerek

yere oturur. Ön cephelerinde, yuvarlak kemerli birer kapı açıklığı işaretlenmiştir.

Cami tasviri, gerek cephe düzeni, gerekse minarelerin konum ve yapısı itibariyle, taş eksenine göre simetrik bir düzenleme gösterir.

Cami tasvirinin sol yanında iki, sağ yanında ise üç pavyon vardır. Ana hatlarıyla pavyonlar, birbirine benzer özelliklere sahiptir. Örtü sistemleri birer sivri külahla belirtilen pavyonların cephelerinde, büyük bir bölümü kaplayan dikdörtgen birer yüzey, çapraz çizgilerle baklava dilimlerine ayrılarak işlenmiştir. Soldaki iki pavyon, birbirine bitişik olarak ve cami tarafındaki minare kaidesi gerisinde kısmen gizlenen ve diğerine göre biraz daha yüksek görünümlü bir motiftir. Caminin sağ tarafında yer alan üç pavyondan, altta görünen ikisi, yan yana bitleştirilerek, taş kenarındaki biraz daha enli; cami yanındaki ise dar ve minare kaidesi tarafından bir bölümü kapanacak şekilde görüntülenmiştir. Üçüncü pavyon, altta kalan ikisinin külahları arasından yükselen, biraz daha uzun görünümlü bir yapıdır.

Pavyonların bulunduğu yüzeylerde, örtü sistemleri üstünden uçları görünen servi motifleri ile, taşın meyilli kenarlarından itibaren yarısı görünen, üçer yapraklı birer çiçekle, kubbe üstündeki yıldızvari beş kollu bir çiçek ve bunu yukarıdan kavrayan bir hilâl motifi, kompozisyonu tamamlayan diğer unsurlardır.

Perspektif, gerek cami tasvirinde, gerekse pavyon motiflerinde düşünülmemiş; yapı katları tek cepheyle görüntülenmiş ve ayrıca daha geride kaldığı anlaşılan pavyonlardan dördü, cami ile aynı zemin çizgisi üzerinde verilerek, derinlik etkisi ortadan kaldırılmıştır. Beşinci pavyon da, caminin sağ yanındaki iki pavyonun külahları üzerine oturan bir yapı gibi gösterilmiştir.

Kitabe, yanlarda enli bir bordürle, üstte ise, kemer formu meydana getiren daha dar bir bordürle kuşatılarak çerçevelenmiş; köşeliklerine de, barok karakterli yapraklardan ibaret, bitkisel süsleme işlenmiştir. Yazı, harflerin çevreleri kazınarak, soldan sağa meyilli satırlarla kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الحي الباقي
أوقيه بر فاتحة رحمة للعالمين
طوراغي أوله حنت في مقام امين
طباق عبد الله كريمه سي
مرحومه كلشوم خواجه
روحنه فاتحة
١٢٣٣
سنة
غرة ذي الحجة

Hüvel- hayül- bâki
Okuya bir Fatiha rahmeten lil- 'alemin
Turağı ola cennet fi makâm-i emin
Tabbak Abdullah kerimesi
Merhûme Külsüm hoca
Ruhuna Fatiha
1233
Sene
Gürret Zil-hicce.

80 : Pınarbaşı, H. 1233/M. 1817 tarihli şahide (Kat. No: 41)

81 : Pınarbaşı, H. 1233/M. 1817 tarihli şahide (Kat. No: 41).

Katalog No	: 42
Yeri	: Manisa Müzesi (Mevlevihane)
Tarihi	: H.1234 (M.1818)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 82-87

Mevlevihane'nin giriş revakında, henüz tam monte edilmeden gördüğümüz, büyükçe bir lahit şeklindeki bu eser, Manisa Müzesi yetkililerinin verdiği bilgiye göre, Zeytinlioiva'dan getirilerek Mevlevihane'ye kaldırmıştır. Tamamen mermer malzemeyle yapılan lahitin, baş ve ayak şahidelerinde, tepelikler cami tasviridir.

Baş Şahidesi: Üstte üçgen şeklinde başlayan taş, aşağı doğru daralır. Yatay bir silme, yazı bölümü ile tepelik arasındaki sınırı belirler. Tepelik çevresinde "C-S" kıvrımı yapan *barok karakterli* yapraklar, *plastik* bir çerçeve oluşturur. Bu çerçeve içerisindeki yüzeyde, tek kubbeli örtü sistemi altında, üç kademeli bir cephe ve iki minareyle bir cami, iki yanına da birer pavyon tasvir edilmiştir.

Tam simetrik bir görüntüyle işlenen cami motifinde, kubbeden itibaren, aşağı doğru her yapı katı, bir öncekine göre daha geniştir. Bu kademeler üstünde taşkınca görünen saçak kornişleri, yapı katlarını birbirinden ayırır. Örtü sistemini meydana getiren kubbe, ince profillerle dilimlere ayrılarak üstüne alem yerleştirilmiştir.

Kubbenin oturduğu tambur cephesinde, *yuvarkak kemerli* dört pencere açıklığı sıralanmıştır. Pencerelerden ortadaki ikisi daha büyüktür. Yüzeyleri de çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılmıştır. Yandaki pencereler ise, *poligonal* görünümlü tamburun, yan yüzlerinde kaidiği

belirtmek üzere, daha dar işlenmiştir. Yapının ikinci kademesi yüzeyinde, orta bölümdeki küçük bir "*oculus*" un iki yanına, biri büyük, biri küçük ikişer pencere, üst kademede kiler ile aynı özellikte işlenmiştir. Yapının en alt kademesi, kitabeyi ayıran yatay silme üzerine oturur. Ortasında, çift kanatlı *yuvarkak kemerli* bir kapı açıklığı, bunun iki yanında da ikişer pencere yer alır. Kapıya yakın pencereler, *baklava dilimlerine* ayrılan geniş birer yüzeyle; dış yandakiler ise, daha dar ve düz yüzeyli bir görünüşle işlenmiştir.

Minareler, yapının en alt kademesinden başlayan ve orta kademesine yanlardan bitişen birer gövde ile belirtilmiştir. Tek şerefeli minarelerin, şerefeleri altında birer bilezik, sivri külahları üstünde de birer alem vardır. Minare gövdeleri, yapının ikinci katta yanlara doğru yaptığı taşıntı ile kısmen gizlenmiştir.

Caminin yanlarında yer alan birer pavyon, aynı özellikte görülmekle beraber, sağ yandaki, tepeliği kuşatan bitkisel bezeme arasına, sanki daha fazla gömülmüş gibidir. Pavyonların, alemli birer sivri külah altındaki cephelerinde, yüzeyi *baklava dilimlerine* ayrılan, *yuvarkak kemerli* birer pencere vardır.

Minarelerle, pavyonların külahları arasında birer, kubbenin yanlarında ise ikişer servi ucu, konumları ile yapının simetrik kuruluşuna paralel bir görüntü sunar.

Perspektif, belirgin olmamakla beraber, saçak silmelerinin uçta yaptığı kırılmalar ve bu bölümlerin altındaki pencerelerin daha dar görünümlü verilmeleri ve ayrıca minare gövdelerinin, ikinci kademe arkasına kısmen gizlenişleriyle izlenebilmektedir.

Kitabe, burmalı birer sütunceyle yanlardan ve bunların bitkisel başlıklarından "C-S" kıvrımı ile yükselen profil demeti şeklindeki bir *yuvarkak kemerle* de üstten kaşatılarak çerçevelenmiştir. Köşelikleri, *barok karakterli* yapraklar arasına yerleştirilen birer *armut (?) motif*i ile süslenen kitabede, yazı, soldan sağa meyilli silmelerin meydana getirdiği panolar içerisine, oniki satırla kabartılmıştır.

Taşın arka yüzü, taş formuna paralel bir çerçeve meydana getiren silmeyle sınırlandırılmıştır. Üst bölümde, zirvedeki üç yapraklı bir çiçekten iki yana doğru açılarak, aşağı sarkan bir perde motif altında; eksene, taş boyunca yükselen bir servi; bunun iki yanına da, üst üste ikişer dal kabartması işlenmiştir. Yapraklarıyla birlikte *stilize* edilen dalların, üstteki ikisinde üçer tane tomurcuk; alttakilerde ise ikişer tane çiçek bulunmaktadır.

Ayakucu Şahidesi: Baş şahidesine göre biraz daha kısa olmakla beraber; taş, aynı biçimlenişle, üçgen şeklindeki tepelikten başlayarak aşağı doğru hafifçe daralır. Tepelik yüzeyi yatay bir silme ile ayrılarak ortasına bir cami, iki yanına ise *natülmort* tasvirleri işlenmiştir.

Cami tasviri, taş ekseninden hafifçe sola kaymış olarak, tek kubbeyle örtülen iki kademeli bir cephe ve iki minaresiyle yerleştirilmiştir. Üstünde alem bulunan kubbesi, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmış ve bir saçak silmesi üstüne oturtulmuştur. Saçak silmesi altındaki yüzeyde, *yuvarkak kemerli* üç pencere açıklığı sıralanır. Eş büyüklükteki pencereler, çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılan birer yüzey halindedir.

Yapının daha enli görünen alt kademesi üstten saçak silmesi ile sınırlandırılarak, taşın tepeliğini ayıran yatay *bordür* üzerine oturtulmuştur. Bu cephede sıralanan, *yuvarkak kemerli* üç açıklıktan, ortadaki düz; yandakiler ise *baklava dilimlerine* ayrılmış birer yüzeye sahiptir.

Minareler, alt kademenin yanlarda yaptığı taşıntı üzerinde yükselen, tek şerefeli birer gövde ve sivri külahları ile belirtilmiştir. Gövde yüzeyinde, ikişer *mazgal pencere*, peteklerinde birer şerefe kapısı vardır.

Kubbe ile soldaki minare arasında bir, sağdaki minare arasında iki servi ucu vardır. Ayrıca, soldaki servinin üstünde aşağı dönük bir hilâl motifi, taşın zirvesinde ise üç yapraklı bir *palmet*, yapı üstünde kalan zemini doldurur.

Caminin sağ ve sol yanlarında, *bereket boynuzu* şeklindeki birer vazodan yükselen, *stilize* edilmiş iri çiçekler, yapı ile taş kenarı arasında boşluk bırakmayacak şekilde yüzeyi doldurur.

Tepeliğin alt kısmındaki bölüm, sathi birer sütunce motifi ve bunların başlıkları arasında *yuvarlak kemer* kavsi çizen, iki kademeli bir silme ile çerçevelenerek; köşeliklerine, *barok karakterli* yapraklardan ibaret birer süs motifi yerleştirilmiştir. Bu çerçevenin içerisindeki yüzeyde, tabandan yukarıya doğru, eksende yükselen iri bir servi ve üst kısımda da, servinin iki yanında yer alan ikişer yapraklı, *süpürge* görünümlü, *stilize* birer bitki motifi taşı süsler.

İki boyutlu cami tasvirinde, perspektif anlayışı bulunmayan, tek cepheli bir görüntü izlenmektedir.

Ayak şahidesinin arka cephesi de, taşın kenar hatlarına paralel bir kazıma çizgi ile çerçevelenmiş ve taş boyunca yükselen iri bir servi motifi eksene işlenmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الخلاق الباقي
والی صابر خان سلیمان پاشا همشیره سی
امتثالاً ارحمی امریته خان ایتدی قدا
مہبط انوار رحمت اولسه شانان مرقدی
فک ایدوب وریب جہانی دوشدی وارندن حد ا
اکلیوب بو دهر فانیکنک دروغن عاقبت
زوج پاک
مدت عمرین کجرمشکن عجب
مغیشایه رهنما اولدی
مطمح نظاره سی فردوس اوله وهم نور
فاطمه خاتون ایتدی عزم بقا
الذاتحہ ۱۲۳۴

Hüve-l- hallak -ül- bâki
Vali Sar Han Süleyman Paşa'nın hemşiresi
İmtisâlen İnci'i emrine can etti fedâ
Mahbat-ı envar-i rahmet şânân-i merkadi
Fek edüp verib cihan' düştü vazınan cudâ
Anluyup bu dehr-i faninin dürûğun akibet
Zevc-i paki 'alem.....
Müddet-i ömrin geçirmişken 'aceb.....
Mağışaye rehnumâ oldu.....
Matmah-i nazzaresi firdevs ola ve hem nûr
Fatime hanım fenâden eyledi azm-i bekâ
El Fatiha 1234

82 : Manisa, Müzesi (Mevlevihane), H. 1234/M. 1818 tarihli şahide (Kat. No: 42). Genel görünüşü.

84 : Manisa, Müzesi (Mevlevihane), H. 1234/M. 1818 tarihli şahide (Kat. No: 42). Baş ucu şahidesi, arka yüzü.

83 : Manisa, Müzesi (Mevlevihane), H. 1234/M. 1818 tarihli şahide (Kat. No: 42). Baş ucu şahidesi, tepelik detayı.

85 : Manisa, Müzesi (Mevlevihane), H. 1234/M. 1818 tarihli şahide (Kat. No: 42). Ayak ucu şahidesi, önden görünüş.

87 : Manisa, Müzesi (Mevlevihane), H. 1234/M. 1818 tarihli şahide (Kat. No: 42). Ayak ucu şahidesi, arka yüzü.

86 : Manisa, Müzesi (Mevlevihane), H. 1234/M. 1818 tarihli şahide (Kat. No: 42). Ayak ucu şahidesi, tepelik detayı.

Katalog No	: 43
Yeri	: Pınarbaşı
Tarihi	: H.1238 (M.1822)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 88-89

Mermer şahide taşı, basık görünümlü üçgen tepelikten aşağı doğru hafifçe daralır. Tepelik yüzeyinde, sol yarıya cami, sağ yarıya iki pavyon motifi işlenmiştir.

Cami, yatay görünümlü bir cephe üzerindeki tek kubbe ile örtülen, sağ yanına minaresi bitişik bir yapıdır. Cepheye göre küçük görünen kubbenin yüzeyi, çizgilerle dilimlere ayrılarak üstüne alem yerleştirilmiştir. Sol tarafında bir servi ucu, sağ tarafında ise tek şerefeli minare gövdesi bulunur. Minarenin oturduğu bölümde, düşey bir çizgiden sonra sağa doğru taşınımı yapan ve kavisli çizgilerle işlenen bir bölüm, cepheye bitişik minare kaidesi olmalıdır. Bu unsurdan itibaren, taş kenarına kadar uzanan cephe ortasına, iki kanada ayrılmış ve kemer formu bozuk bir kapı açıklığı yerleştirilerek; bunun iki yanı, düzgün kesme taş duvar örgüsü belirtecek şekilde çizgilerle işlenmiştir.

Minare kaidesinden itibaren, sağ tarafta bulunan iki pavyon motifi, cami ile aynı zemin çizgisi üzerinde, yan yana yerleştirilmiştir. Sivri külahlı pavyonların cephelerinde büyükçe birer açıklık belirtilerek; bu yüzeyler, soldan sağa meyilli sıralar halinde, düzgün taş duvar örgüsü gibi görünen çizgilerle işlenmiştir. Pavyonların üstünde uçları görünen iki servi ve kubbe ile minare arasında, şerefe üstünden aşağı bakan bir hilâl motifi zemini dolduran diğer unsurlardır.

Yapı tasvirlerinde tek cepheli bir görünüş hakim olup, perspektif anlayışı yoktur.

Kitabe, sathi bir kemer formu ile üstten kuşatılarak, köşeliklerine şematik üçer yapraktan ibaret süsleme yapılmıştır. Yazı, alçak kabartma ile soldan sağa meyilli bordürler arasına, altı satır halinde düzenlenmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

اه من الموت
نازينيم كندی جنت باغنه
فراقی قالدی والدینی جاننه
یازıcı اوغلو کریمه سی
.....
فاتحه سنه ۱۲۳۸

Ah min -el- mevt
Nazeninim gitti cennet bağına
Fırakı kaldı valideyni cânına
Yazıcıoğlu kerimesi
(.....)
Fatıha sene 1238

88 : Pınarbaşı, H. 1238/M. 1822 tarihli şahide (Kat. No: 43).

89 : Pınarbaşı, H. 1238/M. 1822 tarihli şahide (Kat. No: 43).

Katalog No	: 44
Yeri	: Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi	: H.1239 (M.1823)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 90-91

Mermer bir baş şahidesi olarak işlenen mezartası, üçgen tepelikten aşağı doğru daralan bir yapı gösterir. Arka ve yan yüzlerinin düz bırakılmasına karşılık, süsleme ve yazı ile değerlendirilen ön cephesi, yoğun bir işçiliğe sahiptir. Taşın süsleme kompozisyonu, tepelik, kitabe ve bunu kuşatan kemerin köşelikleri olmak üzere, bölümler halinde incelenebilir.

Tepelik, yatay bir profille sınırlandırılarak, alt kısımdan ayrılmıştır. Profilden itibaren taş kenarlarında dolanarak, zirvede bulunan bir *palmette* birleşen *barok* karakterli, *soyut* kıvrık dal ve yapraklar, alınlıkta kabartma bir çerçeve teşkil eder. Bu çerçeve içindeki cami tasviri, çift minareli, tek kubbeyle örtülen üç kademeli bir yapı olarak, sol yarıyı dolduracak şekilde işlenmiştir. Bir alemi bulunan kubbe, dilimli yüzeyleri ile, yapının üst kademesini teşkil eden tambura, bir saçak silmesiyle oturur. Tambur yüzeyinde, ortadaki geniş; iki yandaki daha dar, yan yana üç pencere açıklığı sıralanır. Tamburdan bir silme ile ayrılan, yapının daha geniş ikinci kademesi de, üç pencere açıklığına sahiptir. Bu pencereler de *yuvarlak kemerlidir* ve yüzeyleri *baklava dilimi* şeklinde çizilmiştir. Yapının, daha geniş olan en alt kademesi, bir silme ile üstten sınırlandırmıştır. İki yanı ve üstünden dar birer silmeyle kuşatılan cephe ortasında, dikdörtgen çerçeve içine alınmış; *yuvarlak kemerli* çift kanatlı bir kapı var-

dır. Kapının iki yanındaki bölümler, üst kademelerdeki pencereler gibi, çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılmıştır.

Minareler, yapının sağ ve sol yanlarına bitişik olarak yükselirler. Kaideleri, caminin ilk kademesi ile, pabuçları ise ikinci kademesi ile aynı yüksekliktedir. Gövdelerinde birer şerefe bulunur. Küçük birer alem taşıyan, sivri kûlahlı minarelerin herbirinde, biri petek, diğer ikisi gövde yüzeyine açılan, üç *mazgal pencere* işaretlenmiştir. *Soğan biçimindeki* pabuçlar altında kalan dikdörtgen minare kaideleri, *düzgün kesme taş örgü* şeklinde çizilmiştir. Kaide-lerde, çift çizgi ile konturlanarak, *yuvarlak kemerli* yapılan birer kapı, camiye bitişen yanlarda yarım kesilerek işlenmiştir.

Cami tasviri, bütünü ile tam simetrik bir görünümündedir. Bu durumu vurgulayan dört servi motifi, minareler ile kubbe arasına ikişer ikişer karşılıklı bir düzenle yerleştirilmiştir. Ancak, tek cephe halinde ifade edilen yapıda, perspektif söz konusu değildir.

Cami tasvirinin sağ yanındaki yüzeyde, *ayaklı bir tas gibi*, büyükçe bir vazo içinde bulunan *stilize* iri çiçekler ve meyvalardan ibaret bir *natürmort* işlenerek; zemin, hemen hemen boşluk bırakılmayacak şekilde doldurulmuştur.

Taşın tepeliğini sınırlandıran yatay silme altında, kitabeyi taçlandıran, yüzeyi profil, *dekoratif bir yuvarlak kemer* vardır. *Barok* karakterli yaprakların kabartma kıvrımlarıyla, *plastik* biçimde çerçevelenen kemer köşeliklerinde, birer çift pavyon tasviri yer alır. Birer tanesi ön planda ve taşın yanlarına doğru yerleştirilen pavyonlar, köşeliklerde karşılıklı, simetrik bir kompozisyon meydana getirir. Pavyonlar, konik kûlahlı ve yüzeylerinde dikdörtgen açıklıklar bulunan, silindirik birer yapıdır. Herbir pavyon yüzeyi, *düzgün kesme taş örgü* ile belirlenen, *yuvarlak kemerli* kapı açıklığına sahip, bir alt yapı üzerindedir.

Taşın işlenişinde, mimari tasvirlerin alçak kabartma olmasına karşılık; bitkisel dekorlar daha *plastik* bir tekniğe sahiptir.

Kitabe, iki yanda aşağı doğru genişleyen bir çift sütunce ile sınırlandırılmıştır. Sütuncelerin kaide ve başlıkları, birbirine benzer tarzda, *barok kıvrımlı* yapraklardan meydana gelen birer unsurdur. Sütunce başlıkları üzerinde, "S" kıvrımı yapan *barok* yapraklar, kitabeyi kuşatan *yuvarlak kemere* doğru, birer konsol gibi uzanır. Üstten kemerle, yanlardan birer sütunce ile kuşatılan kitabeyi, altta da, sütunce kaideleri arasındaki *yarım dairevi* bir kavis kuşatır.

Kitabe, ince profillerle birbirinden ayrılan, onbeş satırla kabartılarak, oldukça küçük harflerle *girift* bir şekilde yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الخلق الباقي
عزم ايدوب دار بقايه رحمه الله عليها
حق جمالى خوشلقايه رحمه الله عليها
اردى اولذات شريفه صدره طوبا كيم
ملكي جنتى بقايا رحمه الله عليها
مفخرى عالم محمد مصطفى اولسون رفيق

ایردی اولدار ماوایه رحمه الله علیها
فاطمه عائشه همیار اولسون اوجماقده اکا
عمری ایردی انتهایه رحمه الله علیها
هم شهادت رتبه سنده روضه سی باغ حضان
کندی فردوس اعلایه رحمه الله علیها
نطق خدا امه الله دیمک حق جاریه سی
ایرسون اول وجه خدایه رحمه الله علیها
... اولمشیدی قرزندى
کلدی قرزندى زیارت ایلدی رحمه الله علیها
مولودی انک شهر قلبه ایدی
اوغره دی اکسیر قضایه رحمه الله علیها
منمنده مقبور اولدی رحمت جانشه
حق انی قلسون وقایه رحمه الله علیها
یا الهی امه الله قولوکه قیل رحمتی
سر فرازی شهادیه رحمه الله علیها
یا الهی نعل باکن قیل مکرم جمله دن
تا ایره دور عیسیه رحمه الله علیها
تسلتی طوبی مثالی سایبان ایت عالمه
تا شرادن شریایه رحمه الله علیها
... جوق سور والده سین
لطف ایدر والدهیه رحمه الله علیها
عارفا دعائی تا که مقبول ایده حق
هم دعام بولدی نهاییه رحمه الله علیها
سنة ۱۲۳۹

Hüve-l- hallâk-ül-bâki
'Azm idüt dâr-ı bakâye rahmetüllahi aleyhâ
Hak cemalî hoş lükaye rahmetüllahi aleyhâ
Erdi olzât-ı şerife sedre tübâ kim
Mülk-i cenneti bakaya rahmetüllâhi aleyhâ
Mefahâr-ı alem Muhammed Mustafa olsun refik
Erdi oldâr-i menâye rahmetüllâhi aleyhâ
Fatime Aişe hemyâr olsun uçmakda anâ
Ömrü indi intihâye rahmetüllâhi aleyhâ
Hem şehadet rütbesinde ravza sı bağ-i cinân
Kendi fivdevs- âlâye rahmetüllâhi aleyhâ
Nutk-i hudâ ummetüllâh demek hak cariyesi
İnsân ol vech-i hudâye rahmetüllâhi aleyhâ
..... olmuşıydi ferzendi
Geldi ferzendi ziyaret eyledi rahmetüllâhi aleyhâ
Mevlûdi anın şehr-i Felebe idi
Oğradı iksîri kazaye rahmetüllahi aleyhâ
Menemende makbur oldu rahmet canına
Hak anı kılın vikaye rahmetüllahi aleyhâ
Ya İlâhi ummetüllah kuluna kıl rahmeti
Ser ferâri şuhedâye rahmetüllâhi aleyhâ
Ya ilâhi nesli pakın kıl mükerrem cümleden
Tâine dâr-i isâyeh rahmetüllâhi aleyhâ
Neslini tûba misali saybân et âleme
Tâ şeraden süreyyaye rahmetüllâhi aleyhâ
..... çok sor validesin
Lutf eder valideye rahmetüllâhi aleyhâ
Arifa du'â-i takî makbûl ede hak
Hem dû'âm buldu nihaye rahmetüllahi aleyhâ
Sene 1239

91 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1239/M. 1823 tarihli şahide (Kat No: 44).

90 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1239/M. 1823 tarihli şahide (Kat No: 44).

Katalog No : 45
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1239 (M.1823)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 92-93

Mermer baş şahidesi, üçgen şeklindeki sivri tepelikten aşağı doğru daralır.

Tepelikte, yatay bir silme üzerine işlenen bir cephe ve iki kubbeli örtü sistemi ile bunlar arasına yerleştirilen minarenden ibaret cami tasviri bulunmaktadır.

Cephe, biri ortada ikisi yanlarda olmak üzere eşit aralıkla yerleştirilen, dikdörtgen çerçeve içine alınmış yuvarlak kemerli üç kapı açıklığına sahiptir. Üstten ve yanlardan düz silme ile kuşatılan cephenin, kapı çerçeveleri arasında kalan yüzeyi, diagonal çizgilerle baklava dilimlerine ayrılmıştır.

Cephe üstünde saçak silmesine oturan minare, tek şerefeli ve tıknaz konik külahlıdır. Taşın eksenine yerleştirilen minarenin iki tarafında, eş büyüklükte, iri birer kubbe simetrik

bir kompozisyonla bulunmaktadır. Üstlerinde iri birer alemler olan kubbeler, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmıştır.

Minarenin her iki tarafında, simetri meydana getiren birer servi motifi vardır. Taşın sol tarafında da, kubbenin yanına yerleştirilen üçüncü bir servi motifi bulunur. Ayrıca minarenin şerefesi hizasında sol tarafa bir hilâl, sağ tarafa da, taş kenarından itibaren üç yaprağı görünen *yıldızvari* bir çiçek karşılıklı olarak yerleştirilmiştir.

Cami tasvirinde, perspektife yer verilmeyen tek cepheli, *sembolik* bir ifade görülmektedir.

Kitabe, sathi bir bordürle üstten kuşatılarak *yuvarlak kemer* formu içine alınmış ve köşeliklerine karşılıklı, simetrik *barok* karakterli yaprak motifleri işlenmiştir. Yazı, çevresi kazınarak kabartılan harflerle soldan sağa meyilli altı satırdır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve-l- mü'in
İlahi revza-i cihân eye makamın
İbrahim efendi zevcesi
Merhume ve mağfûre
Rahime râhiçun
El Fatiha sene 1239

هو المعين
الهي روضة حنان ايله مقامين
ابراهيم افندي زوجة سي
مرحومه ومغفوره
راحمة رويحون
الفاتحه سنة ١٢٣٩

92 : Pınarbaşı, H. 1239/M. 1823 tarihli şahide (Kat. No: 45).

93 : Pınarbaşı, H. 1239/M. 1823 tarihli şahide (Kat. No: 45).

Katalog No	: 46
Yeri	: Zeytinliova
Tarihi	: H.1239 (M.1823)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 94-95

Mermer baş şahidesinde, tasvirin yer aldığı tepelik bölümü ile kitabeyi, yatay uzanan düz bir silme ayırmaktadır.

Tepeliğin sol yarısında yer alan cami tasviri, tek kubbeyle örtülü ve minaresi taş ekseninde bulunan bir yapıdır. Tepeliğin, minareden itibaren sağ yarısında ise üç tane pavyon motifi bulunmaktadır.

Cami, çizgilerle dilimlere ayrılan alemlerle bir kubbe ile örtülmüştür. Kubbe eteğindeki düz saçak silmesi altında tambur yer alır. Burada yan yana sıralanan *yuvarlak kemerli* üç pencere, yüzeyleri çizgilerle işlenerek şebekeleri ile belirtilmiştir.

Tambur altındaki bölümde yapının duvar cephesi görünmektedir. Ortasında, dikdörtgen çerçeve içine alınmış, *yuvarlak kemerli*, iki kanatlı kapı açıklığı bulunan duvarın, diğer bölümleri *diyagonal* çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılmıştır.

Camiye sağ yandan bitişik olan, *armut* görünümlü bir çıkıntı, minare kaidesi şeklindedir. Yüzeyine *yuvarlak kemerli* bir kapı işaretlenen bu kaidenin biraz solunda, yapının saçak hizasından itibaren gövdesi görünen minare, tek şerefeli ve sivri külahlı olup taşın eksenine yerleştirilmiştir.

Caminin sol tarafına bitiştirilerek taş kenarına kadar tasvir edilen ikinci bir yapı bulunmaktadır. Cami cephesi ile aynı hizada bulunan cephesine, *yuvarlak kemerli* çift kanatlı bir kapı açıklığı yerleştirilen yapı, çizgilerle dilimlere ayrılan, üstü alemlerle küçük bir kubbe ile örtülmüştür.

Tepeliğin sağ yarısında yer alan üç pavyon motifinden ikisi önde ve aralıklı olarak, üçüncüsü ise bunlar arasından görünen bir cephe ile ve daha geride tasvir edilmiştir. Öndeki pavyonlar aynı büyüklük ve özelliktedir. Soldaki minare kaidesi gerisinde kalan bu pavyonların konik külahtan ibaret birer örtüsü ve dikdörtgen çerçeve içersinde *baklava dilimlerine* ayrılmış yüzeylerle görünen ön cepheleri vardır. Bunlar arasından, geride görünen üçüncü pavyon ise, *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı bir kapı açıklığına sahip alt yapı üzerindeki yatay silmeden sonra yükselen ve diğer pavyonlarla aynı özellikleri taşıyan ikinci bir katla tasvir edilmiştir.

Bu pavyonlarla caminin gerisinden uzantıları yer yer görünen servi motifleri ve pavyonların üstünden minareye doğru, kıvrılarak yükselen iri bir *stilize* yaprak demeti, tasvir yüzeyini dolduran diğer unsurlardır.

Yapılarda, iki boyutlu birer ön cephe tasviri görünmekte ve perspektif değeri taşımayan bu görüntüye rağmen, sağdaki pavyonlardan birisi diğerlerine göre daha geride kaldığı anlaşılabilecek biçimde, bir derinlik ifadesiyle işlenmiştir.

Kitabe, yanlardan bir çerçeve meydana getirerek, yazıyı üstten *yuvarlak kemer* formunda kuşatan bordür içine, araları soldan sağa meyilli düz silmelerle ayrılan sekiz satır halinde kabartılarak yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الحي الباقي
زائریندن فاتحه ایله ردا
اوله مدشرده شفيعي مصطفى
مرحومه ومغفوره لها
بیاتی مدرس ادمد افندی
جليله سی خدیجه مثلا
رودیدون فاتحه

سنة ۱۲۳۹

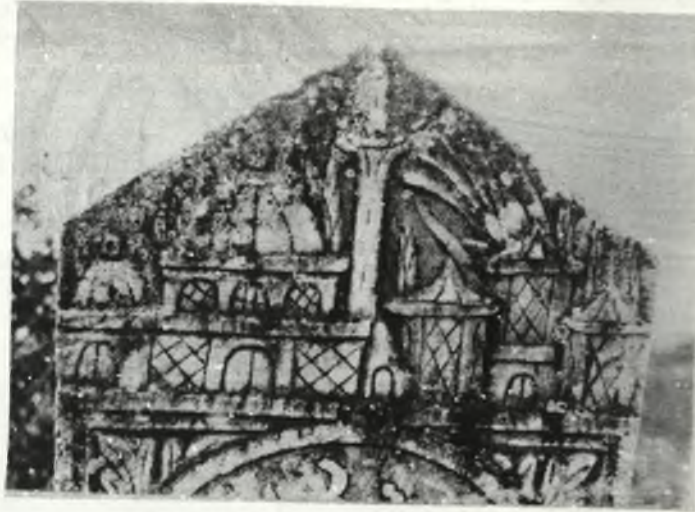
ج ۲۱

Hüve-l- hayy-ül- bâkî
Zâirinden Fatiha eyler rica
Ola mahşerde şefii Mustafa
Merhume ve mağfünleh'a
Beyasi müderris Ahmed efendi
Celilesi Hadice Monla
Ruhîçün Fatiha
Sene 1239 -31-C

94 : Zeytinliova,H. 1239/M. 1823 tarihli şahide (Kat. No: 46).

95 : Zeytinliova,H. 1239/M. 1823 tarihli şahide (Kat. No: 46).

Katalog No : 47
Yeri : Akhisar Ulu C.Haziresi
Tarihi : H.1242 (M.1826)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 96-97

Mezartası, sivri-üçgen tepelik altında, aşağı doğru daralan enli bir yapı gösterir. Tepelik, yatay uzanan düz bir silme ile alt bölümden ayrılarak, etrafı bitkisel motiflerle süslenmiş ve bu çerçeve içine mimari kompozisyon yerleştirilmiştir.

Cami tasviri, minaresi taş eksenine gelecek şekilde tepeliğin sol tarafında bulunan, üç kubbeli bir örtü sistemi altında yatay uzanan bir cephe ile işlenmiştir. Kubbeler, örtü sistemiyle cepheyi sınırlandıran yatay bir silme üzerinde, minareden itibaren sola doğru sıralanmıştır. Minarenin hemen yanındaki büyük, diğer ikisi daha küçük olan kubbelerden, sağ yandakiler çizgilerle dilimlere ayrılmıştır. Sağ uçta yer alan minare, saçak silmesi üzerinde yükselen tek şerefeli, sivri külahlı bir gövdeye sahiptir. Caminin cephe duvarı, sol tarafta tepeliği çerçeveleyen bitkisel kıvrımlarla kapanmış; görünebilen sağ yanda ise iki açıklık işaretilenmiştir. Birer kapı olduğu düşünülebilecek bu açıklıklardan soldaki, çift çizgi ile sınırlandırılmış olup, *yuvarlak kemerlidir*. Sağdaki ise *basık kemerli*, tek çizgi ile belirtilen bir yüzeydir.

Caminin sağ tarafında peş peşe sıralandığı görülen üç pavyon motifi birbirlerini kısmen kapatacak şekilde ve arkaya doğru gittikçe küçülen birer mimari tasvirdir. Silindirik gövdeli olduğu anlaşılan pavyonların, örtü sistemleri konik birer külahlıdır. Sağ ve soldaki yapıların külahları üstünde birer alem vardır. Camiye yakın ve kısmen arkasında kalan büyük pavyonun cephesinde, yüzeyleri *baklava dilimlerine* ayrılmış, *yuvarlak kemerli* iki açıklık bulunur. Bu açıklıklardan biri tam, sağdaki diğeri ise yarım tasvir edilmiştir. Kısmen görünen diğer iki pavyonda da *yuvarlak kemerli* birer açıklık bulunmakla beraber, bunlar öndeki büyük pavyon ve tepeliği kuşatan bitki kıvrımları tarafından yarıya kadar kapanmış durumdadır.

Taşın tepeliğini *plastik* bir biçimde çerçeveleyen *barok karakterli* kıvrık dal ve yapraklar, yanlarda birer "C" üstte ise "C-S" bükülüşleri ile mimari tasvirleri kuşatır.

Cami tasvirinde, perspektiften uzak, oldukça *şematik* bir görüntü hakimdir. Sağ yandaki pavyonlar ise gerek ard arda ve birbirlerini kısmen kapatarak işlenişleri ve gerekse arkaya doğru gittikçe küçülerek tasvir edilişleri dolayısıyla, taşın bu bölümüne bir perspektif ve derinlik etkisi kazandırmaktadırlar.

Kitabe, çift kademeli bir silme kuşağının meydana getirdiği *yuvarlak kemer* yayı ile üstten kuşatılarak, köşeliklerine *barok karakterli* ve karşılıklı simetri meydana getiren yapılar işlenmiştir. Soldan sağa meyilli sathi silmeler arasındaki panoiar içerisine, harfler dokuz satır halinde kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الحي الباقي
بنى قبيل مغفرت اي رب يزدان
بحق عرش اعظم نور قران
كلوب قبريه زيارت ايدين اخوان
ايده روحه فاتحه احسان
دائى زاده الحاج محمد اغا
زوجه سي مرحوم ومغفور لها
فاطمه خانم روحيدون
الفاتحه سنة ١٢٤٢

Hüve-l- hayy-ül bâkî
Bana kıl mağfîret ey rabb-i yezdân
Bî hakk-i 'arş-i 'azam-i nûr-i Kur'an
Gelüb kabrime ziyaret eden ihvân
Ede ruhuma fatiha ihsân
Dai z'ade el-hac Mehmet Ağa'nın
Zevcesi merhum ve mağfur lehâ
Fatime Hanım ruhiçün
El Fatiha sene 1242

96 : Akhisar, Ulu C.Haziresi, H. 1242/M. 1826 tarihli şahide
(Kat.No: 47).

97 : Akhisar, Ulu C.Haziresi, H. 1242/M. 1826 tarihli şahide
(Kat.No: 47).

Katalog No	: 48
Yeri	: Akhisar Ulu C.Haziresi
Tarihi	: H.1243 (M.1827)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 98-99

Mermer baş şahidesinde, tasvirin yer aldığı üçgen tepelikten itibaren daralan taşın, süslemesinde mimari motifler ağırlıktadır.

Tepelikte, eksene yerleştirilen minarenin sol tarafında cami motifi, sağ tarafta ise diğer yapılar bulunmaktadır.

Cami tasvirinde, yapı iki kademeli bir cephe ve bunun üstündeki tek kubbeli örtü ile sağ yandaki minaresi belirtilerek işlenmiştir. Kubbe, yüzeyi çizilerek dilimlere ayrılmış ve üstüne alem yerleştirilmiştir. İki kademeli bir saçak profiline oturan kubbenin altında, kasnak gibi görünen, yapının üst kademesi yer alır. Bu bölümün tepesinde, *basık kemerli* iki açıklık yan yana yerleştirilmiş, sağ tarafına minare, sol tarafına ise yarısı görünen dilimli bir kubbe bitştirilmiştir. Yapının alt kademesini meydana getiren cephe de, iki kademeli bir saçak profiline sahiptir. Tambur hizasından itibaren düşey çizgilerle orta bölümü sınırlandırılarak, buraya *basık-yuvarlak kemerli* iki açıklık yerleştirilmiş; sağ ve sol yanları ise, *düzgün kesme taş* duvar örgüsü ile belirtilmiştir. Bu haliyle, üst kademedan daha geniş görünen cephenin, yanlardaki taşınları üstüne, sol tarafta yarısı tasvir edilen kubbe, sağ tarafta ise, minare gövdesi oturur.

Minare gövdesi tek şerefeli olup, petek ve örtü sistemi taşın kırıklığı dolayısıyla kaybolmuştur.

Tepeliğin sağ bölümünde, cami ve minaresinin arkasına yarısı gizlenen bir pavyon ve bunun da sağında, bir kısmı pavyon tarafından kapanan, iki kubbeye örtülü bir yapı bulunmaktadır.

Pavyonun cephesinde, kısmen görünen dikdörtgen bir açıklık üstünde ise, konik görünümlü ve alemlî bir külah vardır. Sağ taraftaki yapı, bir saçak profili altında yer alan *düzgün kesme taş* örgülü cepheye sahiptir. Sol uçta bulunan *yuvarlak kemerli* kapı açıklığı, pavyondan itibaren bir bölümü görünecek şekilde işlenmiştir. Duvarın saçağına oturan iki kubbeden soldaki biraz daha büyük, bunun arkasında bir kısmı kaybolan sağdaki ise biraz daha küçük-tür. Her ikisi de birer alem taşıyan kubbelerin, yüzeyleri çizilerek dilimlere ayrılmıştır.

Mimari tasvirlerin hemen hemen tamamıyla kapladığı tepelikte, caminin kubbesi ile minare arasında iki servi, minarenin sağ tarafında ise pavyon gerisinden yükselen, *stilize*, iri bir çiçek motifi zemini doldurur.

Perspektif, mimari tasvirlerin yoğunluğuna ve birbiri arkasına gizlenerek sıralanışına rağmen, bütün yapıların altta aynı çizgi üzerinde dizilişi dolayısıyla, derinlik etkisi bile vermeyen bir kompozisyon ortaya çıkararak başarısız kalmaktadır.

Kitabe, bir *yuvarlak kemer* kavsi çizen düz profille üstten sınırlandırılmış; köşeliklerine de *stilize*, son derece *şematik* üç yapraklı ibaret birer bitkisel motif işlenmiştir. Dipten toprağa gömülü olan taşın görünebilen kısmında, beş satır halinde kabartılan yazı, soldan sağa meyilli sathi panolar içinde yer alır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الباقي رمه ان سنة ١٢٤٣
ميسر اولدى بكا شهادت
الهي سن نصيب ايله سعادت
بولم تاكه رسولكدن شفااعت
... سليمانك

Hüve-l bâkî Ramazan sene 1243
Müyesser oldu bana şahadet
İlahi sen nasib eyle saâdet
Bulum ta-ki resûlünden şefaât
..... Süleyman'ın

98 : Akhisar, Ulu C.Haziresi, H. 1243/M. 1827 tarihli şahide
(Kat. No: 48)

99 : Akhisar, Ulu C.Haziresi, H. 1243/M. 1827 tarihli şahide
(Kat. No: 48).

Katalog No : 49
Yeri : Alaşehir Şeyh Sinan C.Haziresi
Tarihi : H.1243 (M.1827)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 100-101

Mermer baş şahidesinin, sadece ön yüzü yazı ve tasvirle işlenmiştir. Üstte, yüksek-sivri bir üçgen şeklinde son bulan taş, aşağı doğru hafifçe daralır.

Yatay uzanan, düz bir silme ile kitabe kısmından ayrılan tepelik bölümünde, taşın eni kadar uzanan basık görünüşlü bir duvar cephesi bulunmaktadır. Duvarın ortasında, taşın simetri eksenine yerleştirilen, tek şerefeli bir minare, iki *mazgal penceresi*, şerefe kapısı, bodur sivri külahı ile tasvir edilmiştir. Minarenin sağ ve sol yanlarına da, simetrik bir düzenle, yüksekçe, şişkin birer kubbe yerleştirilmiş; tepelerinde birer alem taşıyan bu kubbeler, yüzeyleri dilimlere ayrılarak işlenmiştir. Kubbelerin oturduğu yatay silmenin altında kalan duvar yüzeyinde, kubbe eksenlerine rastlayacak şekilde yerleştirilen, *basık-yuvarlak kemerli* iki kapı açıklığı bulunmaktadır. Kapıların çevresi çift çizgi ile belirtilmiştir.

Yapının dışında kalan yüzeylere, sağ ve sol kenarlarda birer, minare ile soldaki kubbe arasına bir ve her iki kubbenin de minare tarafına birer olmak üzere, beş servi serpiştirmiştir. Bunlar arasında, soldaki kubbe ile minare arasında kalan servi ile bunun biraz üstünde, minarenin peteğine dönük şekilde yerleştirilen bir hilâl, tasvir kompozisyonundaki katı simetrik uygulamayı bozan unsurlardır.

Yapı kompozisyonunun tamamı, oldukça *şematik* ve tam simetrik bir düzenle, perspektife yer verilmeksizin ve alçak kabartmayla tasvir edilmiştir.

Kitabe bölümünde, alçak kabartma olarak, belli aralıklarla soldan sağa meyilli yazılan satırlar, üstten *yuvarlak kemer* şeklinde bir bordür ile kuşatılmıştır. Köşeliklerde, *barok* karakterli bir çiçeğin yaprakları, kemer kavsine doğru *yelpaze* gibi açılarak tasvir edilmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الباقي سنة ١٢٤٣
داجی ابراهيم افندی
کریمه سی صاری
علي اوغلو داجی علي
افندی اهلی عائشه
روحنه فاتحه

Hüve-l bâkî sene 1243
Hacı İbrahim efendi
Kerimesi Sarı
Ali oğlu Hacı Ali
Efendi ehli Aişe
Ruhuna Fatiha

100 : Alaşehir, Şeyh Sinan C.Haziresi, H. 1243/M. 1827 tarihli şahide (Kat. No: 49).

101 : Alaşehir, Şeyh Sinan C.Haziresi, H. 1243/M. 1827 tarihli şahide (Kat. No: 49).

Katalog No : 50
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1243 (M.1827)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 102-103

Mermer mezartaşı, yukarıya doğru hafifçe genişleyerek, üçgen formundaki tepelikte son bulur. Tepeliğin yüzeyi, ortaya yerleştirilen minarenin sağ tarafındaki cami, sol tarafındaki iki pavyondan ibaret mimari motiflerle bezenmiştir.

Cami motifi, yatay görünüşlü bir cephenin üstündeki biri tam ve iri kubbe, diğeri bunun sağına bitişik küçük bir *yarım kubbe* ile örtülen, tek minareli bir yapıdır. Cepheyi üstten sınırlandıran bordür, sol tarafta, taş ekseninden itibaren geniş bir açıyla kırılma yaparak, sola doğru meyille sarkar. Böylece sol uçta *pahlı* görünen duvar yüzeyi, *düzgün kesme taş* derz çizgileri ile işlenmiş; ortasına da, dikdörtgen çerçeve içine alınan *yayvan kemerli*, iki kanatlı bir kapı açıklığı, iki çizgi ile konturlanarak belirtilmiştir. Yapının örtü sistemini meydana getiren yüksek görünüşlü kubbeler, duvarın saçağı üzerine doğrudan oturtularak, yüzeyleri çizgilerle dilimlere ayrılmış ve üstlerine birer alem yerleştirilmiştir.

Minare, cephe duvarının kırılma yaptığı köşe üzerinde tek şerefeli bir gövde, sivri külah ve iri bir alemle yükselir.

İki pavyon motifi, tepeliğin sol tarafında ve birisi cami cephe duvarının *pahlanan* kısmı arkasına kısmen gizlenerek, yan yana yerleştirilmiştir. Tepelerinde iri birer alem bulunan sivri külahlı pavyonların, ön yüzlerinde dikdörtgen birer açıklık bulunmaktadır. Bu açıklıklardan soldaki pavyon yüzeyinde olanı, *diyagonal* çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılmıştır.

Pavyonların sol yanında, taş kenarına kadar görünen aralık, yapıların cephesi hizasına kadar *düzgün taş* duvar örgüsünü belirleyen çizgilerle işlenmiştir. Ayrıca, sağdaki pavyonun örtü sistemi üzerinden uçları görünen iki servi motifi, tepelik yüzeyindeki yegâne bitkisel unsurlardır.

Mimari tasvirlerde esasen perspektif yoktur. Ancak, cami cephesinin sol tarafta meyilli alçalışı, muhtemelen böyle bir çabayı, zayıf da olsa yansıtır. Ayrıca, yapının sağda yarım olarak görünen kubbesinin küçüklüğü de, yine bu çaba etkisi ile olsa gerektir.

Kitabe, sathi silmelerin meydana getirdiği kenar bordürlerinden yükselen bir *yuvarlak kemer* formu ile üstten kuşatılarak, köşeliklerine üçer yapraktan ibaret *şematik* bitkisel süsleme işlenmiştir. Yazı, soldan sağa meyilli düz silmeler arasında kalan bölümler halinde altı satır kabartmadır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الباقي سنة ١٢٤٣
الهي روضه حنان
ايلاه مقامين حمزه
قزى شريفه امينه
قددين روحنه
فاتحه

Hüvel- baki sene 1243
İlahi revze-i cinân
Eyle makamın Hamze
Kızı Şerife Emine
Kadın ruhuna
Fatiha

102 : Pınarbaşı, H. 1243/M. 1827 tarihli şahide (Kat. No: 50).

103 : Pınarbaşı, H. 1243/M. 1827 tarihli şahide (Kat. No: 50).

Katalog No : 51
Yeri : Akhisar Ulu C.Haziresi
Tarihi : H.1245 (M.1829)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak Kabartma
Resim No : 104-105

Üçgen bir tepelikle taçlanan mermer mezartaşı, birbirine paralel kenarlarla düz olarak aşağı doğru iner.

Tepelik zirvesinde yer alan bir *palmetin* iki yanında "C-S" kıvrımı yaparak simetrik bir çerçeve meydana getiren *barok* karakterli dalların kuşattığı yüzey, tasvir alanı olarak değerlendirilmiştir. Tepeliğin sol yarısı tek kubbeli ve tek minareli bir cami tasviri, sağ yarısı ise beş pavyon motifi ile doldurulmuştur.

Cami, kubbe - tambur ve duvar cephesi olmak üzere, birbirinden iki kademeli saçak profilleri ile ayrılan üç bölüm halinde tasvir edilmiştir. Kubbe, ince profillerle dilimlere ayrılmış; tepesine irice bir alem yerleştirilmiştir. Kubbe tamburuna üç pencere sıralanmış ve *yuvarlak kemerli* pencere yüzeyleri, çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* bölünmüştür. Alt kademede yer alan duvar cephesi ortasına, dikdörtgen çerçeve içine alınmış ve iki kademeli profille sınırları belirtilen, çift kanatlı bir kapı açıklığı yerleştirilmiştir. Cephenin düz bırakılan yan kenarları ile kapı çerçevesi arasında kalan dikdörtgen bölümler ise, *diyagonal* çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılmıştır.

Minare, yapının alt kademesinin sağ taraftaki uzantısı üzerinde, tambur yanından yükselir. Saçak silmesinden itibaren, pabuç ve kaidesi belirtilmeksizin tasvir edilen minare gövdesi, tek şerefeli ve sivri külahlıdır.

Tepeliğin sağ tarafında yer alan pavyonlardan dört tanesi, birbirine benzer özellikte ve hemen hemen eş büyüklüktedir. İkişer ikişer, ard arda yerleştirilen pavyonlardan, ötekiler biraz sağa kaymış ve bunlarla cami cephesi arasına da, oldukça küçük beşinci pavyon yerleştirilmiştir. Bu küçük pavyonun konik örtü sistemi ile gövdesi belirsiz bir biçimde birbirine bağlanmış ve cephesine *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı bir kapı açıklığı işlenmiştir. Büyük pavyonların örtü sistemleri de birer konik külah olup, yapıların cephelerinde, dikdörtgen çerçeve içine alınan birer yüzey bulunmaktadır. Bu yüzeyler, öndeki iki pavyonda çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine*, diğerlerinde ise paralel çizgilerle soldan sağa meyilli bölümlere ayrılmıştır.

Mimari tasvirler dışında, cami ile minaresi arasında iki servi motifi ve daha üstte bir hilâl, minarenin sağ tarafında ise pavyonların arkasından uzanan, iki yapraklı, *stilize* bir *enginar* motifi zemini doldurmaktadır.

Perspektif, cami tasviri ve pavyonların tek cepheli verilmesi dolayısıyla söz konusu olmakla beraber, pavyonların ard arda bulunuşu, bunlar arasındaki servi motifleri, yetersiz bir derinlik anlayışını yansıtır.

Kitabe, tasviri ayıran silmenin yanlardan aşağı bükülmesi ve içeri doğru tekrar kıvrılarak bir *yuvarlak kemer* meydana getirmesi ile üstten kuşatılmıştır. Kemer köşeliklerinde yer alan iri *barok* yapraklar ortada birleşerek, kitabeğe doğru bir uç halinde tepeden sarkar. Satırları yanlarda çerçeveleyen sütunce görünümlü bordürler üzerinde, ikişer yapraktan ibaret bitkisel birer başlık bulunur. Soldan sağa meyilli bordürler arasına kabartılan kitabe, sekiz satırdır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الباقي سنة ١٢٤٥
بنی قیل مغفرت ای رب یزدان
بحق عرش اعظم نور قران
کلوب قبریم زیارات ایدن اخوان
ایده روحمه فاتحه احسان
کلاحی اوغلو مصطفی
زوجه سی ترباق کریمه سی مرحومه
خدیجه قدین روحنه فاتحه

Hüve-l, bâki sene 1245
Bana kıl mağfiret ey rabb-i yezdân
Bihakk-i 'arş-i 'zam-i nûr-i kur'an
Gelüb kabrım ziyaret eden ihvan
Ede ruhime Fatiha ihsân
Külâhçı oğlu Mustafa
Zevcesi Tiryak kerimesi merhûme
Hadice Kadın rûhuna Fatiha

94 : Akhisar, Ulu C.Haziresi, H. 1245/M.1829 tarihli şahide (Kat. No: 51).

105 : Akhisar, Ulu C.Haziresi, H. 1245/M.1829 tarihli şahide (Kat. No: 51).

Katalog No : 52
Yeri : Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi : H.1245 (M.1829)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 106-107

Basık-üçgen bir tepelikle son bulan mezartaşı, aşağı doğru daralarak iner. Baş şahidesinin arka yüzü ve yanları düz bırakılmış olup, malzemesi mermerdir.

Çerçeve içine alınmayan tepelik bölümünde, eksene yerleştirilen tek şerefeli minare bodur görünüşüdür. Gövde ve petek bölümlerine, birer *mazgal pencere* işaretlenen minare, kaidesiz olarak tasvir edilmiş ve külahı da taşın sivri kısmının tahribi sonucunda, formu belli olmayacak kadar bozulmuştur.

Minarenin sağ yanına bitişik olarak taş kenarına kadar uzanan bir yapı tasviri yerleştirilmiştir. Yapının cephesi, paralel iki silmeyle birbiriyle aynı genişlikte olan yatay iki kuşağa bölünmüş; bu bölümlere dikdörtgen formda, *baklava dilimi* şebekeli dörder pencere sıralanmıştır. Üstteki bordüre oturan büyük bir kubbe, minareye doğru yükselen taş kenarı ile arada kalan yüzeyi tamamıyla doldurur. Üstünde hilâl şeklindeki alemler bulunan kubbe, kazıma çizgilerle dilimlere ayrılmıştır.

Kubbenin sağ yanında devam eden duvar uzantısı üstünde de, taşın bozulması dolayısıyla ne olduğu tam anlaşılamayan, fakat muhtemelen daha küçük bir kubbeden ibaret örtü sistemi sezilmektedir. Minarenin sol yanında yan yana iki pavyon bulunur. Yaklaşık aynı büyüklükte olan bu pavyonlar, konik birer külahla örtülüdür. Taşın kenarındaki pavyonun cephesi *kesme taş* bir duvar örgüsü gibi işlenmiştir. Bunun sağında kalan ikinci pavyon ise dikdörtgen bir çerçeve içinde düşey iki çizgi ve yatay uzanan diğer çizgilerle pencere kepengi gibi belirtilmiştir. Pavyonların örtü sistemleri arasında da iki servi motifinin sadece uç kısımları görünmektedir.

İşçiliği *kabataslak* ele alınan mimari tasvirlerde, perspektif değeri taşıyan hatlar da yoktur.

Yuvarlak kemer ile üstten kuşatılan kitabenin, kemer köşelikleri *soyut karakterli* bitkisel motiflerle bezenmiştir. Düz bir yüzey üzerine, düzensiz bir şekilde sıralanan dört satır, etrafı traşlanan harflerin kabartılması ile yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Huve-l- bâki sene 1245
 Fatime kızı
 Rahime rûhiçün
 Fatihâ

هو الباقى سنة ١٢٤٥
 فاطمة كبرى
 رحيمه روحیچون
 فاتحه

106 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1245/M. 1829 tarihli şahide (Kat. No: 52).

107 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1245/M. 1829 tarihli şahide (Kat. No: 52).

Katalog No : 53
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1245 (M.1829)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 108-109

Mermer mezartaşı, kitabesinin büyük bir kısmı kırılarak günümüze gelebilmiştir. Taşın üçgen tepelikten itibaren aşağı doğru daraldığı anlaşılmaktadır.

Tepeliğin, sağ tarafına cami, sol tarafına diğer yapılardan ibaret mimari tasvirler işlenmiştir.

Cami tasvirinde, yatay bir silme altında yerleştirilen cephe ortasına dikdörtgen çerçeve ve içine alınmış, *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı bir kapı açıklığı ve bunun iki yanına *kesme taş* duvar örgüsü belirten çizgiler işlenmiştir. Silme kuşağı üzerinde, sağdaki küçük, soldaki oldukça büyük iki kubbe, taş ekseninde ise bir minare bulunur. Kubbe yüzeyleri, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılarak, büyük kubbe üstüne iri bir alem yerleştirilmiştir. Büyük kubbenin sol tarafında tek şerefeli, sivri külahlı minare yükselir.

Caminin sol yanındaki yüzeyde, yapının cephe duvarı düzgün olmayan bir hatla kesilir. Bu bölümün gerisinde, bir kısmı gizlenerek taşın sol kenarına doğru uzanan, daha alçak boylu ikinci bir duvar vardır. Bu duvar yüzeyinde *basık kemerli* iki açıklık, yan yana yer alır. Duvarın üstünde iki tane pavyon motifi bulunmaktadır. Konik külahlı bu pavyonlardan soldaki diğerine göre oldukça küçüktür. Her iki pavyonun cephesinde de dikdörtgen birer açıklık vardır. Sağdaki pavyonun açıklığı, çift çizgi ile konturlanarak düz bir yüzey halinde işlenmiştir. Soldaki pavyonun açıklığı ise, çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılmıştır.

Mimari tasvirlerde tek cepheli bir işlenişle perspektiften uzak bir görünüş hakimdir.

Kitabe, sathi çıkıntılı düz bir silme ile üstten kuşatılarak bir *yuvarlak kemer* formu içine alınmış ve köşelikleri, üç *yapraklı stilize* birer çiçek motifi ile bezenmiştir. Görüldüğü kadarıyla satırlar, soldan sağa bir meyille zeminden kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الباقي سنة ١٢٤٥
الهي روضه جنان
مقام امين

Hüve-l- bâki sene 1245
İlahi ravza-i cinân
Makam-ı emîn.....

108 : Pınarbaşı, H. 1245/M. 1829 tarihli şahide (Kat.No: 53).

109 : Pınarbaşı, H. 1245/M. 1829 tarihli şahide (Kat.No: 53).

Katalog No	: 54
Yeri	: Pınarbaşı
Tarihi	: H.1246 (M.1830)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 110-111

Mermer mezartası, üçgen şeklinde tepelikten aşağı doğru, birbirine paralel kenarlarıyla düz iner. Tepelik yatay bir silme üzerinde yer alan mimari motiflerle doldurularak süslenmiştir.

Taşın eksenine yerleştirilen tek şerefeli bir minare ve sağ yanına bitişik tek kubbeyle örtülü bir cephe, camiyi tasvir eder. Kubbe, kavisli hatlarla dilimlenmiş ve oturduğu yatay bir düz silme ile cepheden ayrılmıştır. Cephenin ortasına, enine dikdörtgen sınırlar içerisine alınan ve *baklava dilimlerine* bölünen bir yüzey işlenmiştir.

Caminin sol tarafında kalan yüzeyde, minareden taş kenarına kadar uzanan bir sivil yapı, *sundurma çatı* altındaki iki cephesiyle birlikte tasvir edilmiştir. Çatı yüzeyi, *kenarlarına* paralel çizgilerle bölümlere ayrılarak işlenmiş ve ince bir profille ön ve yan cephelerden sınırlanmıştır. Yan cephesinde, *düzgün kesme taş* duvar örgüsü, yatay hatlar takib ederek işlenmiş; düz yüzeyli ön cephesi ortasına ise, *basık kemerli* iki kanatlı bir kapı açıklığı yerleştirilmiştir.

Cami ve sivil yapı tasvirlerinin önünde, bu yapıları kısmen kapatır şekilde görünen bir duvar yer alır. Sağ tarafta camiye paralel bir cephe meydana getiren duvar, minare hizasından itibaren, üstündeki saçak silmesi ile birlikte aşağı doğru bükülerek meyillenir. İkinci bir bükülüşle, sola doğru biraz yatay devam eden silme, sivil yapının kapısından hemen sonra, tekrar bir kırılma yapar ve yukarıya yönelir. Böylece, cami önündeki duvarın, muhtemelen, bir avluyu sınırlandığı ve daha önde kalan *sundurma çatılı* yapıyı da kuşatacak şekilde, köşeli bir taşıntı yaptığı anlatılmak istenmiştir. Duvar cephesinin yüzeyi, *düzgün kesme taş* örgü ifade eden çizgilerle bölümlere ayrılmış ve caminin kubbe eksenine hizasına da, dikdörtgen çerçeve içine alınan *basık kemerli*, iki kanatlı bir kapı açıklığı işlenmiştir.

Perspektif, son derece şematik hale getirilen cami tasvirinde hiç düşünülmemiş; ancak, öndeki duvarın sol yarısında kısmen, bunun ardında görünen sivil yapıda ise, büyük ölçüde önem kazanmıştır. Özellikle, yapının *sundurma çatısı* ile ön ve yan cephelerinin birlikte verilmesi, tasvire üç boyutlu bir görünüm kazandırmakta; buna karşılık, sağ cephenin duvar örgüsünü belirten çizgilerin yanlış düzenlenmesi, bir kusur olarak dikkati çekmektedir.

Kitabe, zemine göre sathi çıkıntı yapan silmelerin meydana getirdiği hatlarla kuşatılarak, üstten bir *yuvarlak kemer* formu içine alınmış, ve köşelikleri de, üç yapraklı *stilize* birer çiçek motifi ile bezenmiştir. Altı satır halinde kabartılan yazı, soldan sağa meyilli silmelerin meydana getirdiği panolar içersine alçak kabartmayla işlenmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الباقي سنة ١٢٤٦
الهي روضة حنان
اياله مقامين يازيجي اوغلو
عليك زوجه سي مرحومه
رقش قددين روحه
فاتحة

Hüvel- baki sene 1246
İlâhi revza-i cinân
Eyle makamın Yazıcı oğlu
Ali'nin zevcesi merhume
Raks kadın rûhuna
Fatiha

110 : Pınarbaşı, H. 1246/M. 1830 tarihli şahide (Kat. No: 54).

111 : Pınarbaşı, H. 1246/M. 1830 tarihli şahide (Kat. No: 54).

Katalog No : 55
Yeri : Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi : H.1247 (M.1831)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 112-113

Şahide şeklindeki mermer mezartası, sivri tepelikten aşağı doğru daralır. Taşın ön cephesi, tepelik bölümündeki tasvir ve alttaki yazı alanından oluşur. Bugünkü haliyle, taşın alt kısmı zemine gömüldüğünden kitabe satırlarının tamamı açıkta değildir.

Kitabe kısmından düz bir silme ile ayrılan tepelik bölümünde, yapılar avlu duvarı gibi bir *dekor* arkasında sıralanmaktadır. *Barok karakterli* kıvrık dal ve yapraklar, taş çevresinde simetrik bir kompozisyonla mimari motifleri kuşatarak tepede birleşir.

Altta görünen duvar, düz bir saçak silmesiyle sınırlandırılmış ve ortasına *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı bir kapı açıklığı işaretlenmiştir. Kapının sağ ve sol yanında, simetrik bir düzenle ve yatay doğrultuda uzanarak yerleştirilen birer pencere bulunmaktadır. Pencere yüzeyleri, çizgilerle *baklava dilimi* şeklinde ayrılarak, şebekeleri de ifade edilmiştir.

Taşın eksenine yerleştirilen minare, aynı zamanda ön planda görülen duvarın kapısı hizasındadır. Duvarın üst kenarını belirleyen saçak profilinden itibaren yükselen sivri külahlı minare gövdesinde, pencere açıklıkları ve tek şerefe vardır.

Cami, minarenin sol yanında, yüksek bir kasnak üzerindeki tek kubbe ile örtülü bir yapı olarak işlenmiştir. Kubbe yüzeyi çizgilerle dilimlere ayrılarak, tepeye bir alem yerleştirilmiştir. Kubbe, kasnaktan yatay bir saçak profili ile ayrılır. Minaredeki gibi, duvarın saçak profilinden başlayan yüksek tambur yüzeyine, üç tane açıklık sıralanmıştır. *Yuvarlak kemerli* bu açıklıklar, düşey birer çizgi ile ortadan bölünen ikişer kanat halindedir.

Kompozisyonda, caminin kubbeli mekânı ile denge sağlayacak şekilde, minarenin sağ yanına iki tane pavyon tasvir edilmiştir. Minarenin yanındaki büyük, diğeri daha küçük olmak üzere, ard arda yerleştirilen pavyonların, konik külahlı ve silindirik gövdeli olduğu anlaşılmaktadır. Her ikisinin yüzeyinde de, dikdörtgen çerçeve içine alınan birer açıklık vardır. Bu açıklıklar, küçük pavyonda *baklava dilimi* şeklinde, diğeri ise bir düşey çizgi ve iki yanındaki yatay hatlarla bölümlere ayrılmıştır.

Tasvirde bulunan iki servi ucundan biri tamburun sol yanında, diğeri kubbenin gerisinde görünmektedir.

Cami tasvirinde perspektife yer verilmemekle beraber, pavyonların silindirik gövdesi külahların alt kenarda yaptığı kıvrımlarla ifadelendirilmiş ve caminin katı görünüşüne nazaran pavyonlara hareket kazandırılmıştır.

Kompozisyonun kabartma tekniği *alçak* olmakla beraber, mimari tasvirleri çerçevelediren *barok karakterli* kıvrık dal ve yaprakların *plastik* işleniş dikkati çeker.

Kitabe, düz bordürlerle birbirinden ayrılan soldan sağa hafif meyilli satırlarla yazılmıştır. Kabartma satırları yanlardan sınırlandıran bordürler, *yuvarlak kemer* şeklinde bir kavis yaparak kitabeyi üstten kuşatır. Kemer köşeliklerinde yer alan *barok karakterli* bitkisel motifler de, tasviri sınırlandıran kıvrık dallarla aynı üslupta, *plastik* olarak işlenmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الباقي سنة ١٢٤٧
دنیا قاله سلیمان قلوردی صاتین النسه
قارون اولوردی اولومه چاره بولنسه لقمان
.....

Hüve-l- baki sene 1247

*Dünya kalsa Süleymane kalurdu satın alınsa
Karûn olurdu ölüme çare bulunsa Lukmân*
.....

112 : Menemen, Ulu C. Haziresi, H. 1247/M. 1831 tarihli şahide (Kat. No: 55).

113 : Menemen, Ulu C. Haziresi, H. 1247/M. 1831 tarihli şahide (Kat. No: 55).

Katalog No : 56
Yeri : Menemen Ulu C. Haziresi
Tarihi : H. 1247 (M. 1831)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 114-115

Üstte sivri bir tepelik ile taçlanan mermer mezartası, aşağı doğru daralarak iner. Sadece ön yüzü yazı ve tasvirle işlenen taşın yan ve arka yüzleri düzdür.

Alçak kabartmanın uygulandığı tasvirde, sol tarafa işlenen tek kubbeli cami motifinin minaresi, taşın ekseninde bulunmaktadır. Dilimli yüzeyler halinde verilen kubbe üstüne alem yerleştirilmiştir. Tambursuz olarak kubbe ile örtülen yapının görünen yüzünde ortaya *yuvarlak kemerli* bir kapı açıklığı işlenerek, bunun iki yanı *düzgün kesme taş* duvar şeklinde belirtilmiştir. Ancak, bu cephe kubbeye göre yanlara doğru daha geniş bir alana yayılır. Tek şerefeli, hantal görünüşlü minare de, cephenin sağ taraftaki uzantısı üzerinde yükselir.

Minarenin sağ tarafında bulunan konik külahlı iki pavyondan taş kenarına yakın olanı, diğerine nazaran daha küçük olmakla beraber, kuruluş bakımından ikisi de aynı özelliklere sahiptir. Pavyonların silindirik birer yapı olduğu, konik çatıların etek kısmında dairevi saçaklarla belirtilmiştir. Görünen yüzeylerinde dikdörtgen birer pencere açıklığı, *baklava dilimi* şeklindeki şebekelerle işlenmiş; bunların üst kenarları da, saçaklara paralel kavisli birer hatla belirtilmiştir.

Yapılar dışında kalan zemine, minarenin sağ ve sol yanlarında birer, büyük pavyonun arkası ile iki pavyon arasına da birer olmak üzere, dört adet servi işlenmiştir. Ayrıca, minare ile kubbe arasındaki servinin üzerinde, ağız kısmı yukarıya dönük bir de hilâl bulunmaktadır.

Perspektiften yoksun bir tarz, tasvirde genellikle görülmekle beraber, pavyonların silindirik yapısı başarılı bir şekilde ifade edilmiştir.

Kitabe, köşeliklerinde *barok karakterli, stilize* yapraklar bulunan, *yuvarlak kemer* formunda bir bordürle üstten kuşatılmıştır. Taşın alt yüzeyinde soldan sağa meyilli bordürler arasındaki beş bölüme, kitabe satırları yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الباقي سنة ١٢٤٧
الهي روضه جنان ايله
مقامين قاييم اوغلو محمد
كريمه سي عائشه روحنه
فاتحه

Hüvel- bâki sene 1247

*İlâhi ravza-i cinan eyle
Makamın kaymış oğlu Mehmet
Kerimesi Aişe rûhuna
Fatiha*

114 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1247/M. 1831 tarihli şahide
(Kat. No: 56).

115 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1247/M. 1831 tarihli şahide
(Kat. No: 56).

Katalog No : 57
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1247 (M.1831)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 116-117

Mermer plakaya işlenen mezartaşı, üçgen şeklindeki alınlıktan aşağı doğru daralır. Tepeliği alt bölümden ayıran silme kuşağı üstünde, kıvrık dallarla çerçevelenen bir yüzey içine, sol tarafta cami tasviri, sağ tarafta iki pavyon motifi işlenmiştir.

Cami, tek katlı bir görünüme sahip, tek kubbeyle örtülü ve tek minareli bir yapıdır. Üstünde alem bulunan kubbesi, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmış ve cephenin iki kademeli saçak silmesi üstüne oturtulmuştur. Cephe, *düzgün kesme taş örgü* ile belirtilerek, ortasına *yuvarlak kemerli* bir kapı açıklığı işlenmiş; bu açıklığın iki kapı kanadından sol taraftaki kapalı, sağ taraftaki açık olarak tasvir edilmiştir.

Camiye sağ yanda bitişik olan minare, alçak bir kaide üzerinde ve taş ekseninde bulunmaktadır. Minare kaidesi camiye bitişik tarafta düz; diğer tarafta ise, aşağı doğru indikçe taşkın görünen *kavisli* bir görünümündedir. Tek şerefeli gövde, üstünde alem bulunan sivri bir külahla sahiptir. Şerefe altında bir bilezik, gövde ile petekte birer *mazgal pencere*, bir şerefe kapısı gösterilmiştir.

Caminin sağ tarafında, yan yana görünen iki pavyon, yaklaşık eş büyüklüktedir. Yüzeylerinde, *baklava dilimlerine* ayrılmış, dikdörtgen birer açıklık bulunan pavyonların, silindirik birer yapı olduğu, örtü sistemlerini meydana getiren konik külahların, kavisli eteklere sahip olmasından anlaşılmaktadır.

Mimari tasvirleri *plastik* bir biçimde çerçeveleyen *barok karakterli* yapraklar, "C-S" kıvrımlarıyla tepelik çevresini dolaşarak, üstte bir *palmet* motifinde birleşir. Bu *palmet*, mi-

nare külahını küçük bir *yuvarlak kemer* kavsi içine alan silme üzerine yerleştirilmiştir. Ayrıca minarenin sağ ve sol yanlarında uçları görünen birer servi motifi, kubbe ile pavyonların gerisinden uzanır.

Mimari tasvirlerde perspektiften uzak, tek cepheli bir görünüş hakimdir.

Kitabe, *yuvarlak kemer* formu çizen düz bir silme ile üstten kuşatılarak, köşelikleri simetrik bir düzenle işlenen *barok karakterli* yapraklarla süslenmiştir. Yazı, soldan sağa meyilli silmelerin oluşturduğu panolar içersinde altı satır halinde kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin hafleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الباقي سنة ٣ سفر ١٢٤٧

.....

حسرتا فاني جهاندۀ طول عمر سورمدم
تقدير الهي بو ايمش تا ازلدن بلمدم
داجي عثمان افندي كريمه بي
مرحومه فاطمه منلا روحيدون
فاتحه

Huve-l- baki sene 1247

.....

Hasretâ fani cihanda tul-u ömür sürmedim
Takdir-i ilâhi bu imiş ta ezelden bilmedim
Haci Osman efendi kerimesi
Merhume Fatime monla ruhiçun
Fatiha

116: Pınarbaşı, H. 1247/M. 1831 tarihli şahide (Kat.No: 57).

117: Pınarbaşı, H. 1247/M. 1831 tarihli şahide (Kat.No: 57).

Katalog No : 58
Yeri : Zeytinliova
Tarihi : H.1247 (M.1831)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 118-119

Mermer malzemeyle yapılan mezartaşının ince uzun görünümlü gövdesi, üstte sivri bir tepelikle son bulur. Tepelik yüzeyinde, sol tarafa bir cami, sağ tarafa ise diğer yapılar olmak üzere mimari motifler işlenmiştir.

Cami, geniş bir cephe üzerinde görünen tek kubbeli ve tek minareli bir yapıdır. Hafif sola yatmış görünen, dilimlere ayrılmış kubbe üstünde bir alem ve sol yanına bitişik bir *yarım kubbe* bulunmaktadır. Cepheyi üstten sınırlandırarak yatay uzanan, iki kademeli saçak frizi, sağ uçta aşağı doğru meyil yapacak şekilde kırılır. İki yanda, düz silme ile düşey olarak inen silmeler arasındaki cephe ortasına, dikdörtgen çerçeve içine alınan, *yuvarlak kemerli* bir kapı açıklığı yerleştirilmiştir. Kapı açıklığının iki yanındaki yüzeyler, *diagonal* paralel çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılır. Cephe duvarının üstündeki saçak silmesinin, kırılma yaptığı köşe üzerinde yükselen minare, sadece tek şerefeli gövde ve sivri külahla belirtilmiştir.

Cami tasvirinin sağ tarafında, cepheye bitişik gibi görünen, kubbe ile örtülü ikinci bir yapı bulunmaktadır. Yüzeyi çizgilerle dilimlere ayrılan kubbesi üstünde bir alem, altında ise kubbe eteğini sınırlandıran iki kademeli düz silme vardır. Bu cephenin camiye bitişik sol tarafında, *yuvarlak kemerli* bir kapı açıklığı, sağ tarafında ise *kesme taş* duvar örgüsünün derz çizgileri belirtilmiştir.

Cami ile sağdaki kubbeli yapı arasından, geri planda görünen ard arda iki pavyon motifi, sivri külahla ve yüzeyleri *baklava dilimlerine* ayrılmış pencereli birer cephe ile tasvir edilen, silindirik görünümlü yapılardır. Alttaki pavyon, cami duvarı ile kubbeli yapı gerisine; üstteki ise, alta ve daha önde görünen diğer pavyonun arkasına rastladığı belirtilerek, kısmen görünecek şekilde tasvir edilmişlerdir.

Yapı tasvirlerinden artakalan taş yüzeyinde, cami ile minaresi arasından yükselen, iri bir *stilize çiçek* ve pavyonlar ile kubbeli yapı gerisinden görünen birkaç servi motifi, zemini dolduracak şekilde işlenmiştir.

Mimari tasvirlerde perspektif genellikle yoktur. Ancak, caminin cephe duvarının sağ tarafta alçalan görünüşi, muhtemelen yapının yan yüzünü göstermek amacıyla düşünülmüş; fakat başarıya ulaşamamıştır. Diğer taraftan, geri planda görünen pavyonlar, kubbeli yapı, cami duvarı ile birbirleri arkasında olduğu anlaşılan birer yapı gibi görünmekle beraber; derinlik ifadesiden yoksun, üst üste yığılmış gibi tasvir edilen, iki boyutlu bir kademelenmeye sahiptir.

Kitabe, üstten bir *yuvarlak kemer* formu meydana getiren düz silme ile çerçevelenerek, köşelikleri, *stilize* yapraklardan ibaret basit bir süslemeyle işlenmiştir. Yazı, yatay silmeler arasındaki panolar halinde görünen yüzeylere yedi satır halinde kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

اه من الموت
قهوجى الحاجى
سليمانيك والدهسى
مردومه ومفقوره
لها عايشه خانم
روح شريفجون
الفاتحه سنة ١٢٤٧

Ah min -el- mevt
Kahveci el-hacı
Süleyman'ın validesi
Merhume ve mağfüre
Leha Aişe hanım
Rûh-i şerifiçün
El Fatiha sene 1247

118 : Zeytinliova, H. 1247/M. 1831 tarihli şahide (Kat. No:58).

119 : Zeytinliova, H. 1247/M. 1831 tarihli şahide (Kat. No:58).

Katalog No : 59
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1248 (M.1832)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 120-121

Mermer mezartaşı, üçgen şeklindeki tepelikten itibaren aşağı doğru hafifçe daralan bir gövdeye sahiptir. Tepelik yüzeyi, yatay bir silmeyle alttan sınırlandırılarak, taş eksenine göre simetrik bir kompozisyonda işlenen cami motifiyle süslenmiştir.

Cami, tek kubeli örtü sistemi altında iki kademeli görünen bir cephe ve çift minareli bir yapı olarak tasvir edilmiştir. Caminin kubbesi, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmış ve üstüne iri bir alem yerleştirilmiştir. Kubbe altında yer alan yapının ikinci kademesi, üstündeki saçak silmesinden itibaren yanlara doğru genişleyerek aşağı iner. Bu bölümün yüzeyine sıralanan, *basık kemerli* üç açıklıktan ortadaki, diğerlerine göre daha büyüktür ve çift çizgi ile konturlanmıştır. Yatay bir silme ile yukarıdan ayrılan yapının alt kademesi, yanlara doğru taşıntı yapar. Bu taşıntılar, iki yanda *soğan* formunda birer minare kaidesi gibi kıvrımlar yaparak belirtilmiştir. Bu bölümlerin yüzeyinde, küçük birer açıklık, üstlerinde ise minareler yer alır. Minare kapısı olduğu anlaşılan iki uçtaki açıklıklar arasında da, üsttekilerle hemen hemen aynı hizada bulunan, *yuvarlak kemerli* üç açıklık daha vardır. Bunlar, etrafı çift çizgi ile belirtilerek ve ortadaki, yandakilere göre daha enli gösterilerek işlenmiştir.

Minareler, cephenin yanlardaki taşıntısı üzerinde, saçak silmesinden itibaren yükselir. Tek şerefeli minarelerin üstlerinde sivri kûlah ve alem vardır.

Caminin sol yanında çok *stilize* bir servi, sağ yanında ise iri bir *stilize* çiçek zemini doldurur. Ayrıca, taşın zirvesinde aşağı dönük bir hilâl, kubbe aleminin iki yanında ise *yıldızvari* birer çiçek süsleyici diğer unsurlardır.

Cami tasvirinde perspektif anlayışı hissedilmeyen iki boyutlu bir görünüş hakimdir.

Kitabe, etrafı düz silmelerle kuşatılarak, üstten bir *yuvarlak kemer* formu içine alınmış, köşeliklerine de, *barok karakterli* yapraklardan ibaret birer motif işlenmiştir. Soldan sağa meyilli silmeler arasında yer alan kabartma yazı, toprak üstünde görünen bölümüyle dört satırdır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الباقي سنة ١٢٤٨
اوقيه بر فاتحه رحمة للعالمين
طوراغي جنت اوله في مقام امين
امير احمدك كريمه سي شريفه

Hüve-l- bâkî sene 1248
Okuya bir Fatihâ rahmeten lil- alemin
Turağı cennet ola fî makâm-i emin
Emir Ahmed'in Kerimesi Şerife

120 : Pınarbaşı, H. 1248/M.1832 tarihli şahide (Kat. No: 59).

121 : Pınarbaşı, H. 1248/M.1832 tarihli şahide (Kat. No: 59).

Katalog No : 60
Yeri : Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi : H.1250 (M.1834)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 122-123

Mermer plaka şeklinde alta doğru daralan taş, sivri-üçgen formda bir tepeliğe sahiptir. Baş taşı olan eserin, arka yüzü ve kenarları düz bırakılmış; ön cephesine, tepelikte tasvir, alt bölümde kitabe işlenmiştir. Oldukça sağlam durumda ve asıl yerinde kalarak günümüze gelebilen taş, dipten toprağa gömülüdür.

Çerçevesiz tepeliğin yüzeyindeki tek kubbeli cami tasviri, eksene yerleştirilen minaresine göre sol tarafa kaydırılmıştır. Kubbe, kasnağı belirtilmeden dilimli yüzey ve alemiyle tasvir edilmiş ve minare gövdesi ile birlikte yan yana yatay bir silmenin üzerine oturtulmuştur. Taşın sol kenarından başlayan bu silme, taş eksenini biraz aşacak şekilde sağa doğru uzanır. Saçak şeklindeki bu silme ile aynı boyda uzanan yapı cephesinde, altta aynı hizada başlayan, yan yana sıralanmış dört tane açıklık belirtilmiştir. Bu açıklıkların hepsi de, *deforme yuvarlak kemerli* sathi birer niş gibi oyulmuştur. Soldaki ikisi eş büyüklükte ve yüksekliktedir. Üçüncüsü daha dar ve kısa, en sağda kalan dördüncüsü ise hepsinden kısa ve dardır. Bu açıklıklar, büyük bir ihtimalle yapının *son cemaat yerini* sembolize eden, beceriksiz bir işçilik gösterir. Ancak, sağdaki küçük açıklığın yaklaşık olarak minare ile aynı hizada bulunması, minare kapısını ifade etmektedir.

Minare, silindirik formda bir gövde, tek şerefe, külah, alem, şerefe kapısı ve gövde üzerindeki bir *mazgal pencere* ile belirtilmiştir. Minare ile kubbe arasında kalan fona, iki tane servi ağacı işlenmiştir.

Tepeliğin sağ yarısındaki zemine, alt bölümde *barok karakterli* bir çiçeğin yarısı tasvir edilmiş; bunun gerisinden yukarı doğru yükselen, simetrik kompozisyona sahip dört yapraklı iri bir *lâle* de, minareye doğru yatan bir meyille uzanmıştır.

Kompozisyonun geneline bakıldığında, taşın sol yarısındaki cami motifini dengelemek üzere, sağ yarıdaki bitkisel motiflerin oldukça iri tutulduğu gözlenmektedir. Zayıf bir işçilik kalitesi görünen tasvirde, perspektife önem verilmediği anlaşılmakla beraber, minare ile kubbe arasında yer alan servilerin geri planda kalışı, zayıf bir derinlik etkisi yansıtır.

Tasvirin alt kısmında yatay bir ayırım yapan silme, iki yanda çok *stilize* üç yapraklı bitkisel motiflerin bulunduğu birer köşelik meydana getirerek, *yuvarlak kemer* formuyla kitabenin üst yarısını kuşatır. Ancak, yanlarda kemer ayakları şeklinde devam etmeyen profil, kitabeyi sağ ve sol yanlarda çerçevelemez.

Kitabe, taşın düz yüzeyi üzerinde çevreleri traşlanan harflerin kabartılması ile yazılmıştır. Alçak kabartma yazı sola doğru hafifçe yükselen dört satır halindedir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو المعين سنة ١٢٥٠
محمد بن كريمه سي خديجه
مرحومه نك رو
حيون الفاتحه

*Hüve-l- muin sene 125 ?
Mehmed-in kerimesi Hadice
Merhume'nin ru
hiçun el-Fatiha*

122 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1250/M. 1834 tarihli şahide (Kat. No: 60).

123 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1250/M. 1834 tarihli şahide (Kat. No: 60).

Katalog No : 61
Yeri : Zeytinliova
Tarihi : H.1251 (M.1835)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 124-125

Mezartaşı, paralel iki kenarla uzanarak üstte, yayvan görünümlü bir üçgen tepelikte son bulur. Taşın tepelik kısmının renk değişimi dolayısıyla yüzeyindeki süslemeler zor seçilebilmektedir.

Tepelik, ortadan iki yana yatay uzanan *saç örgüsü motif*i ile kitabelikten ayrılır. Bu bordür üstünde, taş eksenine tek şerefeli bir minare ve bunun sol yanına bitişen tek kubbeli bir cami, sağ tarafa ise iki kubbeli bir başka yapı işlenmiştir.

Minare, kapısı güçlkle seçilebilen alçak bir kaide üzerindedir. Buna sol yandan bitişik cami, çizgilerle dilimlere ayrılan iri bir kubbe ve eteğindeki saçak korniş i altında yer alan tek cephe ile tasvir edilmiştir. Ortasında *basık kemerli* bir kapı açıklığı bulunan cephenin, yüzeyleri *düzgün kesme taş* örgüyü belirten çizgilerle işlenmiştir.

Tepeliğin sağ yarısında, cami ile aynı hizada cephesi bulunan ve eş büyüklükte iki kubbeye örtü sistemi de belirtilen yapı, detayları anlaşılmayacak şekildedir. Ancak cephesinin *düzgün kesme taş* örgüleri çizgilerle işlenmiştir.

Mimari tasvirlerde tek cephe, perspektiften uzak bir işleniş dikkati çeker.

Kitabe, sathi bir bordürle kuşatılarak, üstten bir *yuvarlak kemer* formu içine alınmış ve köşelikleri, dörder yapraklı ibaret *şematik* birer bitkisel motifle bezenmiştir. Yazı, soldan sağa meyilli altı satıra bölünerek, araları sathi silmelerle ayrılan panolar içerisinde kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الباقي سنة ١٢٥١
يو مزاره هر كيم ايلرسه دعا
ايلسون اكا شفاعت مصطفى
داحى دافر اعانك روحه سي
مرحومه فاطمه قدين
روحنه فاتحه

Hüve-l- bâki sene 1251
Bu mezara her kim eylerse du'â
Eylesun ana şefaât-i Mustafa
Haci Çakır Ağa'nın zevcesi
Merhume Fatime kadın
Ruhuna Fatiha

124 : Zetindiova, H. 1251/M. 1835 tarihli şahide (Kat. No: 61):

125 : Zetindiova, H. 1251/M. 1835 tarihli şahide (Kat. No: 61):

Katalog No	: 62
Yeri	: Manisa Müzesi (Mevlevihane: Env.No:328)
Tarihi	: H.1252 (M.1836)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 126-127

Aşağıdan yukarı doğru genişleyerek yükselen, sivri tepelikli mermer mezartasında, düz bir bordür, tepelik ile kitabe bölümlerini birbirinden ayırır. Tepelik bölümünde sol kenardan bir parça kırılmıştır.

Cami tasviri, minaresi taşın eksenine yerleşecek şekilde, sol yarıdadır. Dilimlere ayrılmış tek kubbeye örtülen yapı, tambur ve duvar cephesi ile dikkati çeker. Tambur, kubbenin oturtulduğu bir silme ile sınırlanmış, ve iki yanda içeriye doğru girinti yapan kavislerle verilmiştir. Tambur cephesinde, çift çizgi ile konturlanan, *yuvarlak kemerli, baklava dilimi* şebekeli, üç pencere açıklığı sıralanır. Pencereler altında yatay uzanan iki kademeli bir saçak korniş i, yapı cephesi ile tambur arasında bir sınır çizer. Cephe ortasında, dikdörtgen çerçeve içine alınmış bir kapı açıklığı bulunmaktadır. Çift çizgi ile konturlanan kapı, üzengiden itibaren daralan *yuvarlak kemerli* bir kuruluştur. Kapı çerçevesinin yanlarında kalan yüzeyler, *baklava motif*i meydana getiren çizgilerle işlenmiş, dikdörtgen alanlardır. Cephe, sağ yanda saçaktan aşağı doğru içbükey bir kıvrımla son bulur. Bununla simetrik olduğu anlaşılan sol taraf ise kırılarak bozulmuştur.

Caminin cephesine sağ yandan bitştirilen minare kaidesi, dalgalı bir form gösterir. Kaidenin sol yarısı, çift çizgi ile işlenen *yuvarlak kemerli* kapı açıklığı ile birlikte, caminin cephesi arkasında kalacak şekilde tasvir edilmiştir. Tek şerefeli minare, kaide üzerinde, caminin duvar kornişinden itibaren yükselen bir gövdeye sahiptir.

Minarenin sağ tarafında bulunan taş yüzeyine, ayaklı, çift kulplu, büyükçe bir *kupa* işlenmiştir. Bu kap içinde, üç meyve ve üç çiçekten meydana gelen bir *natürmort* görülür. Çiçeklerden biri, dalları ile yukarı doğru yükselmekte; diğer ikisinden biri sağ, biri sol yana doğru kıvrılmaktadır.

Tasvir yüzeyindeki diğer unsurlar ise, *kupanın* sağ tarafındaki *soyut* iri bir yaprak, kubbe ile minare arasındaki üç servi ve minare peteğinin iki tarafında birbirine dönük bir çift hilâl motifidir.

Alçak kabartma olan eserde, tek cepheli bir görünüşle işlenen cami ve diğer unsurlarda, perspektife yer verilmemiştir.

Yazıyı üstten kuşatan kemer köşeliklerine, *barok* karakterli bir yapraktan ibaret, süs motifleri yerleştirilmiştir. Kitabe, sathi kabartma çerçeveler içine alınan panolara, sekiz satır halinde kabartılarak yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve-l- hayy-ül- bâki
Dest-i kudretten ecel peymânesin
Nûş edüb terk eyledi kâşânesin
Şüphesiz kesb-i şehadet eyledi
Dâr-i gurbette verüb cânânesin
Ol inci'î hitâbı geldiğinde
Terk eyledi Beher Hatûn lânesin
El Fatiha
Sene 1252 fi 1 R

هو الحي الباقي
دست قدرتن اجل سماته سين
نوش ايدوب ترك ايلدى كاشانه سين
شيه سر كسب شهادت ايلدى
دار غربتده ويروب جانانه سين
اول ارجهى خطايى كلدېكنده
ترك ايلدى بهر خاتون لانه سين
الفا تحه
سنة ١٢٥٢ في ١ ر

126 : Manisa Müzesi, (Mevlevihane), H. 1252/M. 1836 tarihli şahide (Kat. No: 62).

127 : Manisa Müzesi, (Mevlevihane), H. 1252/M. 1836 tarihli şahide (Kat. No: 62).

Katalog No : 63
Yeri : Manisa Müzesi (Mevlevihane)
Tarihi : H.1252 (M.1836)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 128

Manisa'da, Mevlevihane'nin içinde teşhir edilen mermer mezartaşının, alttan büyük bir kısmı kırılmış olmakla beraber, üçgen bir tepelikten aşağı doğru daraldığı anlaşılmaktadır. Taşın tepelik kısmı yatay bir silme ile yazı alanından ayrılarak, yüzeyine iki minareli bir cami tasviri işlenmiştir.

Taşın eksenine göre simetrik bir düzenle yerleştirilen cami motifi, yatay bir cephe üzerinde, büyük bir kubbenin iki yanındaki birer minare ve birer kubbe ile tasvir edilmiştir. Cephe duvarı üstten bir saçak bordürü ile sınırlandırılmış ve *baklava dilimlerine* ayrılan yüzeyinde, üç tane kapı açıklığı sıralanmıştır. Ortadaki diğerlerine göre biraz daha enli görülen kapılar, dikdörtgen çerçeve içine alınan, çift çizgi ile konturlanmış, *yuvarlak kemerli* birer kuluştur.

Duvarın üst kısmında görülen yüzeyde, orta kısma, bir cephe üzerine oturtularak, yapının büyük kubbesi yerleştirilmiştir. Kubbe ile üstünde yer aldığı cephenin arasını yatay bir silme ayırır. Kubbenin oturduğu duvar, *baklava dilimlerine* ayrılarak, ortasına bir kapı açıklığı işlenmiştir. Alttaki duvar cephesinde görülen kapı açıklıklarıyla aynı özellikleri taşıyan bu kapı da dikdörtgen çerçeve içine alınarak, *yuvarlak kemerli*, çift çizgi ile konturlanan, iki kanatlı bir görüntüyle işlenmiştir. Daha üstte yer alan kubbe, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılan bir yüzey ve üstündeki alemle gösterilmiştir.

Minareler, ortadaki büyük kubbenin iki yanına simetrik olarak yerleştirilen, tek şerefeli birer gövde ve sivri külahları ile işlenmiş; gövde ve petekte birer *mazgal pencere* ile şeref kapısı da belirtilmiştir. Minarelerin şerefeleri arasında kavis çizen bir silme, kubbeyi üstten kuşatan bir *gökkuşağı* gibi görünür.

Minarelerin dış yanlarına yerleştirilen diğer iki kubbe, ortadaki kubbeye nazaran daha küçük boyutlu olmakla beraber, yüzeyleri aynı şekilde dilimlere ayrılmış ve üstlerine birer alem yerleştirilmiştir. Eş büyüklükteki bu kubbeler, doğrudan doğruya alttaki duvar cephesinin silmesi üzerine oturur.

Mimari elemanlar dışında, kubbeler arkasından uçları görünen servi motifleri yerleştirilmiştir. Bunlar, soldaki kubbe üzerinde iki, sağdaki kubbe üzerinde üç, ortadaki kubbe üzerinde ise aleme göre simetrik düzenlenmiş dört tanedir.

Cami tasvirinde perspektife yer verilmeden işlenen, simetrik bir kompozisyon düzeni hakimdir.

Kitabesinin büyük bir kısmı taşın kırılması sonucu kaybolmuştur. Tek satırı görünen yazı, soldan sağa hafif meyille işlenerek, üstten düz bir silme ile *yuvarlak kemer* kavsi içine alınmış, köşeliklerine de, son derece basit çizgilerle *şematik* bir yaprak görünüşü işlenmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve-l- hayy-ül-baki fi 4 R Sene 1252

هو الحي الباقي في ٤ ر سنة ١٢٥٢

128 : Manisa Müzesi, (Mevlevihane), H. 1252/M.1836 tarihli şahide (Kat. No: 63).

Katalog No : 64
Yeri : Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi : H.1252 (M.1836)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 129-130

Üstten üçgen şeklinde sivri tepelikle taçlanan ve aşağı doğru daralarak inen-baş şahidesi mermerdir. Tasvirin yer aldığı tepelik ile yazının bulunduğu kitabe bölümlerini, yatay uzanan düz bir silme ayırır.

Çerçevesiz bir alana yayılan süsleme, taş kenarlarına kadar devam eder. Sol yarıda, tek kubbeli bir cami motifi tasvir edilmiştir. Kubbe, dilimlere ayrılarak, üstüne büyükçe bir alem yerleştirilmiştir. Bunun sol yanında, daha küçük bir kubbe, sağ yanında ise minare vardır.

Minare, tek şerefeli ve basık külahlı olup, üstünde iri bir alem bulunur. Gerek kubbe-ler, gerekse minare, enli bir saçak bordürü üzerine oturmakta, bu bordürün altında ise, yapı-nın cephesi yer almaktadır. Cephe ortasına, iki kademe halinde çerçevesiz; basık kemerli bir kapı açıklığı, bunun yanlarına ise, düzgün taş duvar örgüsünü belirten çizgiler işlenmiştir.

Cami tasvirinin sağ yanında, peşpeşe ve yan yana görünen iki tane kubbeli ünite ve bunların da gerisinde kalan üçüncü bir yapı bulunmaktadır. Kubbeli yapılar muhtemelen iki türbeyi belirtir. Örtü sistemlerini meydana getiren dilimli kubbe-ler, iri birer alem taşır. Cami tasvirinin saçağı ile aynı hizadaki saçak profilleri, dilimli düz yüzeylidir. Örtü sistemleriyle yapı gövdelerini birbirinden ayırır. Düz çizgilerle bölümlere ayrılarak, kesme taş duvar örgü-

süyle belirtilen cephelerinde, birer kapı açıklığı bulunmaktadır. Kapılar, cami tasvirindeki gi-bi, iki kademeli çerçeve ile basık kemerli yapılmış; ancak, sol yanları bir önceki yapı arkasın-da kaldığı belirtilecek şekilde yarım gösterilmiştir.

Kubbeli binalarla aynı duvar örgüsü ve kapı görünüşüne sahip olan sağ yandaki üçün-cü yapı, kısmen tasvir edilerek örtü sistemine ulaşılmadan belirtilmiştir. Diğer yapılarla aynı hizadaki saçak profiline de devam eder. Düzgün taş duvar örgüsü, üst ve yan tarafta taş kenarları ile son bulur. Bu haliyle, muhtemelen oldukça iri bir yapının ve belki de bir ka-le veya sur parçasının tasviridir.

Yapıların gerisinde kaldığı anlaşılan üç serviden biri, sağda yer alan iki kubbenin ara-sından, diğer ikisi ise, cami kubbesinin iki yanından görülmektedir.

Kompozisyonun bütünü alçak kabartma ve kabataslak bir işçilik göstermekle beraber, özellikle, caminin sağ yanında kalan üç yapının ard arda sıralanışında görülen derinlik ifade-si ile bir perspektif anlayışının bulunduğu da gözlenmektedir.

Tepelik bölümünden bir silme ile ayrılan kitabe kısmını üç yandan kuşatan düz bor-dür, çerçeve vazifesi görmektedir. Panolar içersine soldan sağa meyilli yazılan altı satır, düz bordürlerle ayrılmıştır. Kitabeyi üstten kuşatan yuvarlak kemer şeklindeki bordür, yazıyı yan-lardan sınırlandıran çerçeve ile birleşir. Kemer köşeliklerindeki yüzey, son derece stilize bi-rer bitkisel motifle bezenmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Sene 1252
 Ah Min-el- mevt
 Tazeliğime toymadım fırkatâ
 Şu cihanda tûle ömür sürmedim
 Kırık Ağcalı Mustafa Ağa
 Kerimesi Fatime Hanım'ın
 Ruhuna Fatiha

سنة ١٢٥٢
 اه من الموت
 تازلكمه تويمادم فرقات
 شو جهانده طولم عمر سورمدم
 قرق اعطى مصطفى اغا
 كرمه سي فاطمه خانمك
 روحه فاتحه

129 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1252/M. 1836 tarihli şahide (Kat. No: 64).

130 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1252/M. 1836 tarihli şahide (Kat. No: 64).

Katalog No	: 65
Yeri	: Pınarbaşı
Tarihi	: H.1252 (M.1836)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 131-132

Üçgen bir tepelikle son bulan mezartası, aşağı doğru daralarak iner. Mermer baş şahidesinin yan ve arka yüzlerinin boş bırakılmasına karşılık, ön yüzü tasvir ve yazı ile bezenmiştir.

Çerçevesiz bir tepelik içine alçak kabartma olarak tasvir edilen kompozisyonda, sol tarafa tek kubbeli bir cami motifi yerleştirilmiştir. Üstü alemli kubbe, çizgilerle dilimli yüzeylere ayrılmıştır. Kubbenin oturduğu tambur, yapının ikinci katı gibi görünmekte ve cephesine sıralanan yuvarlak kemerli üç açıklık, düşey birer çizgi ile ikişer bölüme ayrılmış bulunmaktadır. Pencerelerin dış yanlarında kalan tambur kenarları, aşağı doğru dalgalı bir meyl yaparak genişler. Yapının birinci katı gibi görünen alt kademesi, düzgün kesme taş duvar

örgüsü şeklinde çizilmiş bir yüzeye sahiptir. Üstten ince bir saçak profili ile sınırlandırılan cephenin, ortasına yuvarlak kemerli bir kapı açıklığı yerleştirilmiştir.

Minare, yapının sağ tarafına alt kademedan bitişik olarak, taşın ekseninde yükselir. Tek şerefeli, sivri külahlı minare gövdesi, kesin bir çizgi ile ayrılmayan ve alt kısmında sağa doğru bir bombeyle genişleyen, pabuç görünümlü bir kaide üzerindedir. Minare kaidesinin ön yüzünde, deforme yuvarlak kemerli küçük bir kapı açıklığı da belirtilmiştir.

Tepeliğin sağ tarafında, minareden itibaren yan yana yerleştirilen eş büyüklükte ve aynı özellikler taşıyan iki pavyon motifine, yer verilmiştir. On cephelerinde panjurlu dikdörtgen birer açıklık bulunan pavyonların, silindirik birer yapı olduğu ve konik birer külahla örtüldüğü, külah eteklerinin kavisli görünüşüyle ifade edilmiştir.

Mimari tasvirler gerisindeki taş yüzeyinde, kubbe ile minare arasında iki, pavyonların arkasında ise üç servi uzantısı vardır. Ayrıca, iç tarafta kalan pavyonun külahı üstünden minareye doğru kıvrılan iri bir lâle motifi kompozisyonu tamamlar.

Cami tasvirinde perspektif değeri taşıyan hatlar bulunmamakla beraber, pavyonların silindirik gövde ve konik külahı, az da olsa bir derinlik ifadesi verir.

Kitabe, düz yüzeyli bir silme ile üstten kuşatılarak bir yuvarlak kemer formu içine alınmıştır. Kemer köşelikleri de stilize birer çiçek motifi ile basit olarak süslenmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Ah-min- el-mevt 1252
Sarı oğlu Mehmet kızı
Şerife Hadice monla
Ruhuna Fatiha

اه ميپالموت ١٢٥٢
صاری اوغلو محمد قزی
شریفه خدیجه منلا
روحنه فاتحه

131 : Pınarbaşı, H. 1252/M. 1836 tarihli şahide (Kat. No: 65).

132 : Pınarbaşı, H. 1252/M. 1836 tarihli şahide (Kat. No: 65).

Katalog No : 66
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1252 (M.1836)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 133-134

Üçgen tepelikten aşağı doğru daralan mermer mezartaşı, rengi karararak, yer yer değişikliğe uğramıştır. Düz bir silme ile alttan sınırlandırılan tepelik yüzeyinin sol tarafında cami tasviri, sağ tarafında bitkisel motif vardır.

Cami, tek kubbeyle örtülü, tek cepheyle tasvir edilen bir yapıdır. Sağ yanına bitişik minaresi, taş eksenine yerleştirilmiştir. Kubbesi, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılarak üstüne bir alem oturtulmuştur. Kubbenin eteğindeki yatay uzanan iki kademeli saçak kornişini altında, basık görünüşlü enli bir cephe bulunmaktadır. Cephe yüzeyinin ortasında çift çizgi ile konturlanarak çerçevelenmiş, yayvan kemerli iki kanatlı kapı açıklığı ve bunun iki yanında, yüzeyleri baklava dilimlerine ayrılan, kare birer pencere yer alır. Cephenin, kubbeye göre iki tarafta yaptığı taşıntıların, sağ yandaki üzerinde, tek şerefeli, sivri külahlı minare gövdesi yükselir. Şerefe altında bir bilezik ile bir mazgal pencere ve petekte şerefe kapısı belirtilmiştir.

Caminin sağ tarafındaki yüzeyde ve yapı ile aynı zeminden itibaren yarısı görünen, oldukça iri bir çiçek ve bunun arkasından "C" kıvrımı yaparak yükselen, yapraklı bir kıvrık dal, fonu doldurur. Ayrıca, caminin minare ile kubbesi arasında ucu görünen bir servi ve daha üstte, peteğe dönük bir hilâl motifi kompozisyonu tamamlar.

Yapı tasvirinde tek cepheli, iki boyutlu, şematik bir işlenişle perspektife yer verilmediği görülmektedir.

Kitabe, köşeliklerine şematik üç yaprağın yerleştirildiği, sathi bir silmeden ibaret yuvarlak kemer formu ile üstten kuşatılmış, soldan sağa meyilli beş satırla, harf çevreleri traşlanarak yazı zeminden kabartılmıştır.

Kitabe, metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الباقي سنة ١٢٥٢
 بايزيد اوغلو ابراهيم
 كريمه سي مرحومه
 امينه روحه
 فاتحه

Hüvel- baki sene 1252
 Bayezid oğlu İbrahim'in
 Kerimesi merhume
 Emine rûhuna
 Fatiha

133 : Pınarbaşı, H. 1252/M. 1836 tarihli şahide (Kat. No: 66).

134 : Pınarbaşı, H. 1252/M. 1836 tarihli şahide (Kat. No: 66).

Katalog No : 67
Yeri : Akhisar Ulu C.Haziresi
Tarihi : H.1253 (M.1837)
Malzeme : Taş
İşleniş Niteliği : Sathi kabartma
Resim No : 135-136

Şahide şeklindeki mezartaşı, yukarıya doğru genişleyerek sivri tepelikle taçlanır. Tepelikte, eksene yerleştirilen minarenin sol tarafına tek kubbeli bir cami, sağ tarafına ise çift kubbeyle örtülü ikinci bir yapı, kabataslak hatlarla işlenmiştir.

Cami tasvirinde örtü sistemini meydana getiren kubbenin, yüzeyi çizgilerle dilimlere ayrılmış, ve üstüne sağa doğru yatan bir alem yerleştirilmiştir. Eteğinde iki kademeli bir silme kuşağı bulunan kubbenin altındaki cephe yüzeyinde yan yana sıralanan yuvarlak kemerli üç açıklık vardır. Bunlardan ortadaki "V" şeklinde iki çizgi ile sağ ve sol yanındakiler ise çapraz çizgilerle bölümlere ayrılmıştır.

Minare, cepheye sağ yandan bitişen soğan formunda bir kaide üzerindedir. Minare kaidesi, düzgün kesme taş derzlerini belirleyen çizgilerle işlenmiş ve üstündeki bir bilezikten sonra yükselen tek şerefeli gövdenin şerefe altına da, ikinci bir bilezik yapılmıştır. Şerefe üstünde kalan petek ve örtü sistemi, taşın bu kısımlarda yıpranması sebebiyle seçilememektedir.

Tepeliğin sağ tarafında, minare kaidesinin kısmen kapattığı anlaşılan bir cephe yer almaktadır. Camiye göre daha aşağıda kalan, bir çift silme ile üstten sınırlandırılan bu cephenin yüzeyinde, *basık* görünüşlü *yuvarlak kemerlere* sahip üç açıklık vardır. Bunlar da, cami cephesindekiler gibi ortadaki "V", yandakiler çapraz çizgilerle bölümlere ayrılan bir yüzey halindedir. Cephe üstünde yer alan yan yana iki kubbe, oldukça sivri görünüşlü ve yüzeyleri çizilerek dilimlere ayrılmış birer elemandır. Bunlar arasından minareye doğru, bükülerek yükselen *stilize edilmiş* iri bir bitkisel motif tam seçilemeyen bir çiçek ve dalları olmalıdır. Minarenin sol tarafında ise, üç tane servi geri planda kalmakta ve bunlar üzerinde yukarıya dönük bir hilâl bulunmaktadır.

Perspektif anlayışı görülmeyen yapı tasvirleri, oldukça *şematik* hatlarla tek cepheli bir kompozisyon meydana getirirler.

Kitabe, sathi bir bordürden ibaret *yuvarlak kemer* formu ile üstten kuşatılarak, köşelikleri *stilize* birer çiçek motifi ile simetrik biçimde bezenmiştir. Soldan sağa meyilli beş satır halinde kabartılan kitabenin, sol tarafı, taşın bir ağaç gövdesi tarafından tamamen kapatılması dolayısıyla görülememektedir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve-l- hayy -ül- bâki
İlahi ravza-i cinân eyle makamın
Yemişçi Mahmud hoca eh
Merhume Hanife ruhuna
Sene 1353

هو الحي الباقي
الهي روضة حنان ايله مقامين
يمشحي محمود خواجه ..
مرحومه حنيفه روحه ..
سنة ١٣٥٣

135 : Akhisar, Ulu C.Hazinesi, H. 1253/M.1837 tarihli şahide (Kat. No: 67).

136 : Akhisar, Ulu C.Hazinesi, H. 1253/M.1837 tarihli şahide (Kat. No: 67).

Katalog No	: 68
Yeri	: Bergama Harputlu Mescit Hazinesi
Tarihi	: H.1253 (M.1837)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 137-138

Mermer mezartaşı, üçgen tepelikten aşağı doğru daralmaktadır. Tepelik, alttan ve iki yandan düz bordürle kuşatılmış ve taş zirvesindeki bir *palmetten* itibaren, kenarlarda bir çerçeve oluşturan *barok karakterli* yaprakların "C-S" kıvrımlarıyla süslenmiştir. Tepeliğin orta bölümündeki yüzeye iki kubbeli, tek minareli bir cami tasviri işlendiği görülmektedir.

Cami tasvirinde, eş büyüklükte iki kubbe, yan yana bitişerek, bir saçak silmesi üstünde sıralanmıştır. İkiz görünüşlü kubbelerin, dilimli yüzeyleri üstünde birer alem ve iki kubbe arasından taşın zirvesine doğru yükselen, taş eksenine yerleştirilmiş bir minare bulunmaktadır. Gövdesinin bir kısmı görünen minare, tek şerefelidir. Şerefe altında bir bilezik, petekte küçük bir kapı işaretlenmiş; fakat, örtü sistemi belirtilmemiştir. Yapının kubbeleri altında bulunan bölüm,saçak hizasından itibaren yanlarda bir "S" çizerek, aşağı doğru kavisle genişler. Bu bölümde, ikişer düşey çizgiyle birbirinden ayrılan üç açıklık, yan yana sıralanır. *Yuvarlak kemerli* açıklıklardan soldaki iki kanat halindedir. Yapının alt bölümü, üstten bir saçak silmesiyle sınırlandırılarak, ortasına dikdörtgen çerçeve içine alınan, *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı bir kapı açıklığı yerleştirilmiştir. Kapının iki yanındaki bölümler, *düzgün kesme taş* duvar örgüsü belirtecek şekilde çizilmiştir.

Cami tasvirinde, perspektife yer verilmeyen, *şematize* edilmiş, simetrik bir görüntü hakimdir.

Kitabe, taş kenarlarında uzanan düz birer silmeyle çerçevelenerek, üç kademeli bir profil demetinin oluşturduğu, "C" kıvrımlı üzengiler üzerindeki bir *yuvarlak kemer* kavsi ile de üstten kuşatılmıştır. Kemer köşeliklerinde ise üzengilerden başlayan "S" kıvrımlı iri birer *barok* yaprak tasviri, süsleyici unsur olarak bulunmaktadır. Yazı, soldan sağa meyilli silmelerle oluşturulan panolar içersine kabartılan satırlar halinde olup, alttan bir kısmı toprağa gömülmüştür.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

سنة ١٢٥٣
هو المعين
سنى قيل، مغفرت رب يزدان
بحق عرش اعظم نور قران
كلوب قبري ريسارت ايدن اخوان
Sene 1253
Hüve-l- mu'in
Bana kal mağfired Rabb-i yezdân
Bihakk-i anş-i azam-i nûr-i Kur'an
Gelüb kabrime ziyaret eden ihvân

137 : Bergama, Harputlu Mescit Hazinesi, H. 1253/M.1837 tarihli şahide (Kat.No: 68).

138 : Bergama, Harputlu Mescit Hazinesi, H. 1253/M.1837 tarihli şahide (Kat.No: 68).

Katalog No	: 69
Yeri	: Bergama Harputlu Mescit Hazinesi
Tarihi	: H.1253 (M.1837)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 139-140

Mermer baş şahidesi, üçgen tepelikten aşağı doğru daralan uzun görünüşlü bir yapıya sahiptir. Tepelik, alt kısımdan yatay bir silmeyle ayrılır. Taşın yanlarından "C-S" kıvrımı yaparak zirvedeki *palmette* birleşen *barok* karakterli yapraklar, tepelik yüzeyine *plastik* bir çerçeve oluşturur. Taş ekseninde bulunan minareye göre simetrik kompozisyonla yerleştirilen çift kubbeli cami motifi, tepelik yüzeyini hemen hemen bütünüyle doldurur.

Cami tasvirinde, yatay uzanan bir silme ile üstten sınırlandırılan yapı cephesi, ortada bir kapı açıklığı, bunun iki yanında ise, ikişer kare halinde çerçevelenen bölümlerle gösterilmiştir. Kapı açıklığı, *barok* karakterde, "C-S" kıvrımı yapan bir *kemer* formuyla belirtilerek, çift çizgi ile kuşatılmış ve iki kanada ayrılmıştır. Yanlardaki kare yüzeyler ise, *diyagonal* çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılmıştır. Yapının örtü sistemini meydana getiren iki kubbe, çevresi düz silmeyle konturlanan birer kasnak üzerine oturur. Yanlarda "S" çizerek aşağı doğru genişleyen tambur silmesi, ortada bir "U" kavsi çizerek iki tamburu birbirine bağlar. İkisi de aynı şekilde işlenen tambur yüzeylerinde, eş büyüklükte, *yuvarlak kemerli* üçer pencere açıklığı, yan yana sıralanmıştır. Kubbeler, aynı büyüklükte, ikiz görünüşlü, üstlerinde birer alem bulunan ve kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmış yapı elemanlarıdır.

Minare, kubbe kasnaklarının "U" formu içerisinden yükselen tek şerefeli gövdeyle yapının ve mezartaşının simetri eksenini belirler. Sivri külahlı minare gövdesinde iki, petekte ise bir *mazgal pencere* işaretlenmiştir. Minarenin peteğine dönük olarak sağ yanda bir hilâl, şerefenin iki tarafında ise, kubbelerin üstünden uzanan birer servi ucu, tepelik yüzeyindeki diğer süsleyici unsurlardır.

Cami tasvirinde, *şematize edilmiş* bir görüntü, simetrik biçimde ve perspektife önem verilmeden işlenmiştir.

Kitabe, düz silmelerle taş kenarlarında sınırlandırılarak, üstten *yuvarlak kemer* formu içine alınmış ve köşeliklerine de, düz iki silmeden düşey uzanan birinin, yatay doğrultudaki ikincisi tarafından kesilmesiyle meydana getirilen, *haçvari* birer geometrik kompozisyon işlenmiştir. Yazı, soldan sağa meyilli silme kuşakları arasındaki panolar halinde sekiz satır kabarmadır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Ah min-el- mevt sene 1253
Bana kıl mağfiret rabb-i yezdân
Bihakk-i arş-i azam-i nûr-i kur'an
Gelüb kabrim ziyaret eden ihvân
Ede rûhuma bir fatiha ihsân
El hac Hasan Ağa kerimesi
Merhume ve mağfûre Zahide
Ruhuna Fatiha

اه من الموت سنة ١٢٥٣
بنی قیل مغفرت رب یزدان
بحو عرش اعظم نور قران
کلوب قبرم زیارت ایدن اخوان
ایده روحه بر فاتحه احسان
الحاج حسن اغا کریمه سی
مرحومه ومغفوره زاهده
روحنه فاتحه

139 : Bergama, Harputlu Mescit Hazinesi, H. 1253/M. 1837 tarihli şahide (Kat. No: 69).

140 : Bergama, Harputlu Mescit Hazinesi, H. 1253/M. 1837 tarihli şahide (Kat. No: 69).

Katalog No : 70
Yeri : Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi : H.1253 (M.1837)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 141-142

Üstten aşağı doğru daralarak inen mermer baş şahidesinin, tepeliği bir üçgen formundadır. Taş, oldukça sağlam durumda ve asıl yerinde kalarak günümüze gelmiştir.

Tepelikte bulunan tek kubbeli cami tasviri, eksene yerleştirilen minaresinin sol tarafına işlenmiştir. Kasnağı belirtilmeden, dilimli yüzey ve alemiyle tasvir edilen kubbe, minare gövdesi ile birlikte yatay bir silmenin üzerine oturur.

Cephe yüzeyinde yan yana sıralanan, yuvarlak kemerli üç açıklık, çift çizgi ile sınırlandırılmıştır. Açıklıklar dışında kalan yüzeye, duvar örgüsünü ifade edecek şekilde çizgiler kazınmıştır. Bu açıklıkların zemin çizgisine kadar devam etmesi sebebiyle, bir *son cemaat yeri* nin kemerleri olabileceği düşünülebilir.

Minare, silindirik formda bir gövde, tek şerefe, külah, şerefe kapısı ve bir *mazgal pencere* ile belirtilmiştir. Kubbe ile minare arasındaki yüzeye, yapı gerisinden uzanan iki servi motifi işlenmiştir.

Tepeliğin sağ yarısındaki zemine, *barok* karakterli bir çiçeğin üst yarısı tasvir edilmiştir. Bu motiflerin üzerinde de, sağa doğru kıvrılarak yükselen üç yapraklı bir dalın ucunda, *stilize* bir *gül* çiçeği vardır.

Taşın sol yarısındaki cami motifini dengelemek üzere, sağ yarıdaki bitkisel motifler oldukça iri işlenmiştir. Tasvirde perspektife önem verilmediği görülmekle beraber, kubbe ile minare arasında yer alan servilerin geri planda kalması zayıf bir derinlik anlayışını hissettirir.

Kitabede, yazıyı üstten kuşatan kemerin köşeliklerinde, çok *stilize* üç yapraktan ibaret bitkisel motifler yer alır.

Kitabe, taşın dış yüzeyi üzerinde, çevreleri traşlanan, soldan sağa meyilli harflerin kabartılması ile yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الخلاق الباقي
مصطفى بك كريمه سي مردومه
زاهده شريفه ملا
روحيجون الفاتحه
سنة ١٢٥٣

Hüve-l- hallâk-ül-bâki
Mustafa'nın Kerimesi merhûme
Zahide Şerife molla
Rûhiçûn el Fatiha
Sene 1253

141 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1253/M. 1837 tarihli şahide (Kat. No: 70).

142 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1253/M. 1837 tarihli şahide (Kat. No: 70).

Katalog No : 71
Yeri : Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi : H.1253 (M.1837)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Sathi kabartma
Resim No : 143-144

Üçgen şeklinde sivri tepelikli mezartaşı, mermerden yapılmıştır. Yuvarlak kemer formunda bir profille kuşatılan yazı alanı, kemer yayına teğet olarak yatay uzanan bir silme ile tasvirin bulunduğu tepelikten ayrılır.

Taşın üst bölümündeki sivrilikten başlayarak aşağı doğru inen tek şerefeli minare, simetri eksenini belirler. Bunun sol yanına bitleştirilen tek kubbeye örtülü yapı bir camiye tasvir eder. Üstünde alem bulunan kubbe, dört dilim halindedir. Buna göre taşıntı yaparak, solda taş kenarına kadar uzanan yapı cephesi, son derece basit ve *kabataslak* çizgilerle belirtilen iki açıklığa sahiptir. Bu açıklıklar *basık* kemerli olup, soldaki taşıntı yüzeyinde yer alan, diğerine göre daha dar tutulmuştur.

Minareye göre sağ yanda, tasvir edilen cami ile boy ölçüşecek nisbette iri bir kap yer almaktadır. Kısa bir ayağı bulunan bu kapın, ağız kenarında enli bir bordür zikzak çizgi ile süslenerek belirtilmiş, kapın içerisinde de taşın bozulmuş olması sebebiyle niteliği tam anlaşılamayan; fakat, muhtemelen *mevye* olduğu düşünülebilecek bir natürmort tasviri yapılmıştır.

İşçilik bakımından zayıflık gösteren tasvirde, derinlik ifadesi ve yapıda perspektif kesinlikle yoktur.

Kitabeyi üstten kuşatan yuvarlak kemer şeklindeki bordürün köşeliklerinde, *barok* karakterli çiçek motifinden bir parça yer almaktadır. Kitabe kısmında hafif kazınarak belirginleştirilen yüzeylere, alçak kabartmayla soldan sağa meyilli altı satırlık kitabe işlenmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

اه من الموت سنة ١٢٥٣ غره ج
اهيله زار قيلرم كنجلكمه طويمدم
ارادم دردمه بير علاجن بولمدم
حسرتا فاني جهانده طول عمر سورمدم
قيرلي اوغلو احمدك زوجهي
عاتكه منلا روحنه فاتحه

Ah min-el- mevt sene 1253 guret C
Ahiyle zar kilarim gencligime toymadum
Aradum derdime bir ilacin bulmadum
Hasretâ sani cihanda tûl-i ömür sürmedim
Kırlı oğlu Ahmed-in zevcesi
Atika monla ruhuna Fatiha

143 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1253/M. 1837 tarihli şahide (Kat. No: 71).

144 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1253/M. 1837 tarihli şahide (Kat. No: 71).

Katalog No : 72
Yeri : Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi : H.1253 (M.1837)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 145-146

Üstte, yüksek, sivri bir üçgen şeklindeki tepelikle son bulan mermer baş şahidesi, aşağı doğru hafifçe daralmaktadır. Taşın arka ve yan yüzleri düz bırakmıştır.

Düz bir silme ile kitabeden ayrılan tepeliğin eksenine yerleştirilen tek şerefeli minare, sivri külah ile örtülüdür. Minare cephesinde, şerefeye açılan bir kapı ile bunun üstünde bir pencere; şerife altını belirleyen bir bilezikle son bulan gövde yüzeyinde ise, üst üste iki *mazgal pencere* işaretlenmiştir. Minarenin alt kısmını dairevi bir şekilde dolanarak, birer köşe yaptıktan sonra yanlara doğru uzanan bir silme, yapı tasvirinin iki kanat halinde ayırımını da yapar. Minareden itibaren sol tarafta kalan bölümde, alemli bir kubbeyle örtülü bina cephesi, *düzgün kesme taş örgü* ile ifade edilmiştir. Bu cephe ortasına, çift çizgi ile konturlanan, *yuvarlak kemerli* bir kapı açıklığı işlenmiştir. Minarenin sağ tarafındaki kanat, ana hatlarıyla ve büyüklük bakımından sol tarafla simetrik; fakat, duvar yüzeyi *baklava dilimi* şeklinde biçimlendirilen bir çerçevenin içinde, yine *baklava dilimlerine* ayrılan bir motifle işlenmiştir. Yüzey işçiliği ile simetriden kaçınılan yapı tasvirinden başka diğer iki unsur da, sağdaki kubbeyle minare arasındaki bir servi ile soldaki kubbe ile minare arasında peteğe dönük yerleştirilen bir hilâl motifidir.

Alçak kabartma olarak yapılan tasvirin bütününde, perspektife yer verilmediği gözlenmektedir.

Kitabe bölümünü yuvarlak kemer şeklinde kuşatan bordürün meydana getirdiği köşelikler, *barok* kıvrımlı çiçek yaprakları ile bezenmiştir. Etrafı kazınarak kabartılan harfler, soldan sağa doğru meyille dört satır halinde yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

اه من الموت سنة ١٢٥٣
يه واش اوغلو مصطفى
نك كريمه سي عائشه
منلا روحنه فاتحه

Ah min-el- mevt sene 1253
Yevâş oğlu Mustafa
Nın kerimesi Aişe
Monla rûhuna Fatiha

145 : Menemen, Ulu C. Haziresi, H. 1253/M. 1837 tarihli şahide (Kat. No: 72).

146 : Menemen, Ulu C. Haziresi, H. 1253/M. 1837 tarihli şahide (Kat. No: 72).

Katalog No : 73
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1253 (M.1837)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 147-148

Mezartaşının bodur görünüşlü yapısı, üçgen şeklindeki tepelik altında aşağıya doğru daralmaktadır. Yatay silme kuşağı ile ayrılan tepelikte, eksene yerleştirilen minareye göre simetrik bir kompozisyonla, tek cepheli ve iki kubbeye örtülü bir cami tasviri işlenmiştir.

Cami tasvirinin, örtü sisteminden düz bir saçak korniş ile ayrılan cephesine, eşit aralıklarla yayvan kemerli üç kapı açıklığı sıralanmıştır. Kenarları çift çizgi ile belirlenen kapılar, düşey bir hatla iki kanada ayrılır. Kapılar dışında kalan yüzeyler, düzgün kesme taş duvar örgüsü belirtecek şekilde çizilmiştir.

Taş ekseninde yer alan minare, bodur görünüşlü, tek şerefeli, sivri külahlı bir unsurdur. Minarenin sağ ve sol yanına simetri meydana getirerek yerleştirilen iri birer kubbe, yüzeyleri çizilerek dilimlere ayrılır. Kubbelerin minareden taraftaki yanlarına, üst uçları görünen birer servi motifi işlenerek, tepelik yüzeyi doldurulmuştur.

Cami tasvirinde, simetrik kompozisyonla, tek cepheli ve perspektiften uzak bir görüntü hakimdir.

Kitabe, sathi bir yuvarlak kemer profili ile üstten kuşatılarak, köşeliklerine üç yapraklı şematik çiçek motifleri işlenmiştir. Yazı, soldan sağa meyilli satırlar halinde, harf çevreleri traşlanarak kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو المعين سنة ١٢٥٣
 سبت اوغلى خليل
 كريمه سي رقيه روحه
 فاتحه

Hüvel- mu'in sene 1253
 Sepit oğlu Halil
 Kerimesi Rukiyye rûhuna
 Fatiha

147 : Pınarbaşı, H. 1253/M. 1837 tarihli şahide (Kat. No: 73).

148 : Pınarbaşı, H. 1253/M. 1837 tarihli şahide (Kat. No: 73).

Katalog No : 74
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H. 1253 (M.1837)
Malzeme : Taş
İşleniş Niteliği : Sathi kabartma
Resim No : 149-150

Mezartaşının, ikizkenar üçgen şeklindeki sivri tepelik altında, aşağı doğru hafifçe daraldığı görülmektedir. Yatay bir silme üstünde, oldukça sathi bir kabartmayla tepeliğe işle-

den mimari motifler, zaten esmer olan taşın, zamanla renk değiştirerek iyice kararması sonucunda zor seçilebilecek durumdadır.

Cami tasviri, taş eksenine yerleştirilen minaresinin sol tarafından biri tam, ikincisi kısmen görünen iki kubbeyle örtülü bir yapı olarak; ve bir silme kuşağına oturan kubbeleri, dilimlere ayrılan yüzeyleri ile görüntülenerek işlenmiştir. Saçak silmesi altında, tambur veya yapının asıl cephesi olduğu tam anlaşılamayan ve yüzeyinde açıklıklar seçilen bir yapı kademeli bulunmaktadır. Bunun altında yatay uzanan bir silme, taş eksenini geçerek, sağ uca aşağı doğru bükülür. Taşın sol kenarından itibaren yarıya kadar olan bölümü, çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılan duvarın sağ tarafındaki yüzeyde, kesin hatları anlaşılamayan birden fazla açıklık bulunduğu farkedilmektedir.

Minare, bu duvarın üstünden itibaren camiye sağ yandan bitişik, tek şerefeli bir gövdeyle tasvir edilmiş; bunun sağ tarafına yan yana sıralanan sivri külahlı üç pavyon, cephesinde *yuvarlak kemerli* iki açıklık belirtilen bir duvarın saçığı üzerine yerleştirilmiştir. Ayrıca yapıların gerisinde serviler ve minarenin petek hizasında aşağı dönük bir hilâl motifi belirsiz hatlarla seçilmektedir.

Yapı tasvirlerinde, anlaşılabildiği kadarıyla tek cepheli ve perspektiften uzak bir görüntü hakimdir.

Kitabe, *sathi bir kemer* formu tarafından taçlandırılarak, köşeliklerine *stilize* bitkisel motifler işlenmiştir. Yazı, harflerin etrafı kazınarak altı satır halinde kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

اه من الموت سنة ١٢٥٣
نازنینم کتدی جنت باغنه
فراقی قلدی والدینی جاننه
کمرچی اوغلو کریمه سی
مرحومه ومغفورہ
رقیه روحنه فاتحه

Ah min-el- mevt sene 1253
Nazeninim gitti cennet bağına
Fırakı kaldı valideyni canına
Kömürçi oğlu kerimesi
Merhume ve mağfûre
Rukiyye rûhuna Fatiha

149 : Pınarbaşı, H. 1253/M. 1837 tarihli şahide (Kat. No: 74)

150 : Pınarbaşı, H. 1253/M. 1837 tarihli şahide (Kat. No: 74).

Katalog No	: 75
Yeri	: Pınarbaşı
Tarihi	: H.1253 (M.1837)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 151-152

Mermer şahide, üçgen şeklindeki sivri tepelikten aşağı doğru daralır. Tepelikte yatay bir silme üzerine işlenen bir cephe ve iki kubbeli örtü sistemi ile bunlar arasına yerleştirilen minarenden ibaret cami tasviri bulunmaktadır.

Cephe ortasına, dikdörtgen çerçeve içine alınmış, *yuvarlak kemerli*, iki kanatlı bir kapı açıklığı yerleştirilerek, iki yanı *düzgün kesme* taş ifade eden çizgilerle işlenmiştir.

Cephe üstünde saçak silmesine oturan minare, tek şerefeli ve kısa külahlıdır. Taşın ekseninde yer alan minarenin iki tarafına yerleştirilen eş büyüklükteki birer kubbe, simetrik bir kompozisyon meydana getirir. Kavisli çizgilerle dilimlere ayrılan kubbeler üzerinde iri birer alem bulunur.

Minareye göre simetri meydana getiren sekiz servi motifi, kubbelerin yanlarına ikişer ikişer yerleştirilmiştir. Minarenin şerefesi hizasında da, taş kenarlarından itibaren üç yaprağı görünen *yıldızvari* birer çiçek karşılıklı bir düzenle yer alır.

Perspektife yer verilmeyen cami tasvirinde, tek cepheli, *sembolik* bir ifade anlayışı vardır.

Kitabe, kazıma çizgi ile meydana getirilen bir *yuvarlak kemer* formu ile üstten kuşatılarak, köşeliklerine *şematik* üçer yaprak işlenmiştir. Yazı, soldan sağa meyilli beş satır kabartmadır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir :

هو الباقي سنة ١٢٥٣

الهي روضه حبان

ايليه مقام امين

خالق اوغلو حسين

اغا نك كريمه سي مرحومه كلسون

Hüve-l- bâki sene 1253

İlahi ravza-i cinân

Eyleye makâm-i emin

Çalık oğlu Hüseyin

Ağa'nın kerimesi merhûme Külsüm

151 : Pınarbaşı, H. 1253/M. 1837 tarihli şahide (Kat. No: 75)

152 : Pınarbaşı, H. 1253/M. 1837 tarihli şahide (Kat. No: 75).

Katalog No : 76
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1253 (M.1837)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 153-154

Mezartaşının alt kısmı, kırılarak yok olmuştur. Mevcut gövdesi, yukarıya doğru genişleyerek, üstte üçgen bir tepelikle son bulur. Tepelik bölümü ile yazı alanını iki düz bordür arasında uzanan saç örgüsü frizi avırır.

Tepelik yüzeyi, ortada yer alan iri bir kubbenin yanlarına simetrik bir düzenle yerleştirilmiş, birer minare ve birer küçük kubbe işlenerek sembolik bir cami tasviri ile süslenmiştir. Kubbeler, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılarak üstlerine birer alem yerleştirilmiştir. Minareler, tek şerefeli birer gövdeden ibarettir. Bir çift servi motifi de, minareler arasında, taşın eksenine göre simetrik bir kompozisyonla ortadaki kubbe üstüne işlenmiştir.

Perspektif, sembolik bir ifadeyle ve cephesi işlenmeden verilen tasvirde söz konusu değildir.

Kitabe, sathi bir düz silmenin meydana getirdiği *basık bir kemer* formu ile üstten çerçelenerek, köşeliklerine *şematik* üçer yaprak yerleştirilmesi ile bezenmiştir. Yazı, harf çevreleri kazınarak kabartılmış ve son satırları taşın kırıklığı sebebiyle kaybolmuştur.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

سنة ١٢٥٣

اه من الموت

الهي انت رجواني

ردا منك غفراني

ولا تاخذ (بغضاني)

Sene 1253

Ah-min- el mevt

İlahi ente ruçhanî

Recen minke gufzani

Vela t'hüz (buğzunani ?)

153 : Pınarbaşı, H. 1253/M. 1837 tarihli şahide (Kat. No: 76).

154 : Pınarbaşı, H. 1253/M. 1837 tarihli şahide (Kat. No: 76)

Katalog No : 77
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1254 (M.1838)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 155-156

Mermer baş şahidesi, üçgen şeklindeki tepelikten aşağı doğru daralır. Tepelik, yatay doğrultuda uzanan ince bir silme ile alttan ayrılmıştır. Tepeliğin çevresi, alttaki silmeden hareketle taş kenarlarında "C-S" kıvrımlarıyla dolaşarak, zirvedeki *palmette* birleşen, *barok karakterli* dal ve yaprakların meydana getirdiği *plastik* bir çerçeveye sahiptir. Yatay silme üzerinde, taşın yan kenarları arasında uzanan bir duvar cephesi işlenerek, ince bir saçak kornişini ile sınırlandırılmış; üst tarafındaki yüzeye de, geride kaldığı anlaşılan cami ve pavyon motifleri işlenmiştir.

Cami, tek kubbeli bir yapı olarak tepeliğin sol tarafında yer alır. Üstünde alem bulunan kubbesi, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmıştır. İki kademeli bir saçak silmesine oturan kubbenin altında, tambur veya yapı cephesi olduğu kestirilemeyen bir yüzeye, yan yana sıralanan üç açıklık, *yuvarlak kemerli* ve düşey birer hatla iki kanada ayrılarak çizilmiştir. Bu bölüme çok yakın olarak, sağ yanda bulunan minare taş eksenindedir. Tek şerefeli minarenin, ince uzun görünüşlü gövdesinde ve peteğinde ikişer *mazgal pencere*, şerefe altında bir bilezik, üstte ise sivri külah ve alem işlenmiş bulunmaktadır.

Tepelikte tasvir edilen pavyonlar, birbirinden farklı büyüklükte olmak üzere üç tane dir. En küçük pavyon, caminin sol tarafında yer alır. En büyük pavyon ise minarenin sağında, ona bitişik gibidir. Üçüncü pavyon da büyük pavyonun sağına bitişik gibi görünür. Pavyonların hepsi de sivri külahla örtülerek ön cephelerine köşeli birer açıklık işlenmiştir. Sol ve sağ yanda kalan küçük pavyonların açıklıkları, diyagonal çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılır. Büyük pavyonun cephesindeki açıklık ise, düşey bir profille ortadan ikiye bölünerek, herbiri yatay çizgilerle *panjur* görünümünde işlenmiştir.

Cami ve pavyonların altında tasvir edilerek, bu yapıların alt bölümlerini kapatan duvar, görünüşüne bakılırsa daha önde kaldığı anlaşılan bir çevre duvarıdır. Üstten ince bir saçak profili ile sınırlandırılan duvarın cephesinde, ortadaki *yuvarlak kemerli*, yandakiler dikdörtgen olmak üzere simetrik bir kompozisyonla üç açıklık işlenmiştir. *Yuvarlak kemerli* açıklık, düşey bir çizgi ile iki kanada ayrılarak bir kapı görüntüsü verilmek istenmiştir. Yatay konumda duran dikdörtgen açıklıklar ise, ince çizgilerle *baklava dilimlerine* bölünmüştür.

Perspektif, mimari tasvirlerde ve özellikle camide görülmemekle beraber, pavyonların silindirik birer yapı olduğu, kubbe eteklerinin kavisli çizgileri ile ifade edilmiştir.

Kitabe, üç kademeli bir profil demeti ile meydana getirilen, *yuvarlak kemer* formuyla üstten kuşatılmıştır. Köşeliklerine, "C-S" kıvrımı yapan, *plastik* görünüşlü *barok* yapraklar işlenmiş kemer, yanlardaki sathi sütuncelere, bitkisel başlıklar üzerinde oturur. Sütunceleri, *başsağa* görünen *sathi bir kemer* formu alttan birbirine bağlar. Kitabe, bu zengin çerçeve içerisinde, soldan sağa meyilli, profillerle meydana getirilen panolar halinde, yedi satır kabartılarak yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الباقي في ١٥ ر سنة ١٢٥٤
ميسر اولدى بكا شهادت
الهي سن نصيب ايله سعادت
بولم شاكى رسولكدن شفاعت
كويلى اوغلو حاجي احمدك
روحى سي مرحومه امهان خاتون
روحنه و. السجده

*Hüve-l- baki sene 1254 Fi 15 R
Müyesser oldu bana şehadet
İlahi sen nasib eyle sa'adet
Bulum taki resülünden şefaât
Köylü oğlu Hacı Ahmed'in
Zevcesi merhûme Umman hatûn
Ruhuna Fatiha*

155 : Pınarbaşı, H. 1254/M. 1838 tarihli şahide (Kat No: 77).

156 : Pınarbaşı, H. 1254/M. 1838 tarihli şahide (Kat No: 77).

Katalog No : 78
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1255 (M.1839)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 157-158

Üçgen şeklinde sivri bir tepeliği bulunan mermer şahide, aşağı doğru hafifçe daralır.

Tepeliği, herhangi bir çerçeve içine alınmayan cami motifi süslemektedir. Cami tasviri, oldukça geniş görünen bir cepheyle, kubbeli bir mekan ve bunun sağ tarafındaki minareden ibarettir.

Duvar cephesi, sağ ve sol uçlarında *yuvarlak kemerli* birer kapı açıklığı ve bunların arasında, diyagonal çizgilerle yüzeyi *baklava dilimlerine* ayrılmış, dikdörtgen bir bölümden ibaret olup, üstten düz bir silme ile sınırlandırılmıştır. Bu silmenin üstünde, sol tarafta dilimli bir küçük kubbe, sağ tarafta minare ve bunlar arasında ise, yapıyı örten kubbenin kasnağı bulunmaktadır. Kasnak yüzeyinde yan yana sıralanan *yuvarlak kemerli* üç açıklık bulunmakta ve bir yatay silme ile kubbeden ayrılmaktadır.

Kubbe, çizgilerle dilimlere ayrılmış ve üstüne iri bir alem, sol yanına ise küçük bir *ya-rım kubbe* görünümünde bir çıkıntı yerleştirilmiştir.

Minare, yukarıya doğru hafifçe daralarak, tambur hizasına kadar yükselen bir kaide (pabuç ?) üzerinde, tek şerefeli bir gövde ile belirtilmiştir. Minare kaidesi, bir çizgi ile yatay olarak ikiye ayrılmış; bu çizginin altında da düşey iki çizgi ile üçe bölünmüştür. Minare gövdesinde iki *mazgal pencere*, şerefe altında bir bilezik, petekte şerefe kapısı, örtüde de külah ve alem bulunmaktadır.

Minare ile kubbe arasında, uçları sağa dönük ve içinde üçgen şeklinde üç *dışın* bulunduğu bir hilâl yer almaktadır.

Tepeliğin sağ tarafında ise, eksene yerleştirilen minareden itibaren taş yüzeyini dolduran, *stilize* edilmiş iri çiçekler, bir *bereket boynuzundan* çıkan dallar üzerinde yükselerek zemini doldurmaktadır.

Cami tasvirinde genel hatlarıyla tek cepheli ve perspektife yer verilmeyen bir görünüş hakimdir.

Kitabe, tepeliği alttan sınırlandıran düz silmeyle teğet bir kemer formu ile üstten kuşatılmış, kemer köşeliklerine de *barok karakterli* birer *yarım çiçek* simetri ile işlenmiştir. Yazı, harf çevrelerinin kazınması ile derinleştirilen yüzeyler üzerinde, kabartma beş satır halinde, soldan sağa hafif meyille yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

سنة ١٢٥٥
اه من الموت
كه كيك اوغلو
قزی مرحومه
فاطمه قدین روحه
فاتحه

Sene 1255
Ah min-el-mevt
Ke-kik oğlu
Kızı merhume
Fatime kadın rûhuna
Fatiha

157 : Pınarbaşı, H. 1255/M. 1839 tarihli şahide (Kat.No: 78).

158 : Pınarbaşı, H. 1255/M. 1839 tarihli şahide (Kat.No: 78).

Katalog No : 79
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1256 (M.1840)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 159-160

Mermer malzemeyle yapılan üçgen tepelikli baş şahidesi, aşağı doğru daralan, yüksekliğine göre enli, tıknaz bir görünüşe sahiptir. Tepelik bölümü, yatay bir hatla alt kısımdan ayrılarak, sol tarafına bir cami tasviri, sağ tarafına ise bitkisel motifler işlenmiştir.

Cami, ana hatlarıyla *şematik* çizgilerle ifade edilen, iki katlı görünüşe sahip, tek kubbeyle örtülü ve tek minareli bir yapıdır. Kubbe, çizilerek dilimlere ayrılmış ve bir çift ince profille eteği sınırlandırılmıştır. Kubbenin oturduğu tambur, saçak profiline göre üstte daha dar tutulmuş ve iki yanda "S" kıvrımı yaparak aşağı doğru genişlemiştir. Tambur cephesi ortasına, paralel bir çift çizgi ile kuşatılan *yuvarlak kemerli* bir açıklık yerleştirilerek, bunun yanları *kesme taş* örgü ile belirtilmiştir. Yapının alt kademesinde, tamburun oturduğu yatay doğrultudaki düz silme, sağ uçta aşağı doğru bükülerek bir "S" kıvrımı yapar. Tambura göre oldukça enli görünen alt kademe, sol tarafta taş kenarı ile son bulmakta, sağ yanda ise, "S" çizerek cepheyi alta doğru genişleten silme tarafından sınırlandırılmaktadır. Bu bölümdeki duvar yüzeyine, *düzgün kesme taş* derz çizgileri arasında birbirine göre mesafeli iki kapı yerleştirilmiştir. *Yuvarlak kemerli* bu açıklıklar düşey birer hat ile iki kanada ayrılarak, kenarları çift çizgi ile kuşatılmıştır.

Minare, alt kademeyi belirleyen duvar cephesinin, sağ tarafa uzanan taşıntısı üzerinde, taş eksenine rastlatılarak yerleştirilmiştir. Sadece gövdesi görünen minare, tek şerefeli ve sivri külahlıdır. Gövde ve petekte birer mazgal pencere ile basit bir şerefe kapısı vardır.

Caminin çevresinde görünen fonda, sol tarafa, minare ile yapı arasına iki servi motifi ve peteğe dönük bir hilâl işlenmiştir.

Tepeliğin sağ tarafında büyükçe bir "S" çizen kıvrık dal, *barok karakterli* yaprakları ile zemini doldurur.

Cami tasvirinde pespektif ve derinlik ifadesi taşımayan tek cepheli ve *şematik* bir görünüş hakimdir.

Kitabede, taşın dipten toprağa çok gömülmesi sebebiyle, daha fazla olması gereken satırlardan ancak bir kısmı açıktadır. Bir yuvarlak kemer formu ile üstten kuşatılarak, köşeliklerine son derece *stilize* bitkisel süsleme işlenmiştir. Yatay sıralar halindeki dört satırı görünen kitabe, zeminin traşlanarak harflerin kabartılması ile yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Sene 1256
Ah min-el- mevt
Hasan'ın kızı
Merhûme Fatime

سنة ١٢٥٦
اه من الموت
حسنك قری
مرحومه فاطمه

159 : Pınarbaşı, H. 1256/M. 1840 tarihli şahide (Kat No. 79).

160 : Pınarbaşı, H. 1256/M. 1840 tarihli şahide (Kat No. 79).

Katalog No : 80
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1256 (M.1840)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 161-162

Mermer mezartaşında, üçgen şeklindeki tepelikten, aşağı doğru daralan form görülür. Yatay bir silme ile sınırlandırılan tepelik yüzeyine, bir duvar cephesi gerisinde, tek kubbeli bir cami ile iki payvon motifi işlenmiştir.

Cami ve pavyonların alt kısmını gizleyerek, önde kaldığı ifade edilen duvar cephesi, üstten iki kademeli bir saçak silmesiyle sınırlandırılmıştır. Yüzeyi *düzgün kesme taş örgü* belirtecek şekilde çizilen duvarda, eşit aralıklarla üç kapı açıklığı sıralanmıştır. Çift çizgi ile konturlanan kapı açıklıklarından ortadaki dar, soldaki biraz geniş, sağdaki ise daha geniştir. Ayrıca, ikisi *yuvarlak kemerli* olan bu kapılardan soldaki üçüncüsü, *yayvan kemerlidir*.

Tek kubbeli cami, taş eksenine yerleştirilen bir minarenin sol tarafındadır. Yüzeyi çizgilerle dilimlere ayrılan kubbe, eteğindeki iki kademeli ince saçak profili ile sınırlandırılan bir cephenin üstündedir. Cephe, yanlarda kavisli çizgilerle aşağı doğru genişletilmiş ve ortasına, etrafı profillenerek dikdörtgen çerçeve içine alınan bir pencere açıklığı işlenmiştir. Pencerenin alt yarısı, önde olduğu anlaşılan duvarla kapatılmış, açıkta kalan yüzeyi ise diagonal çizgilerle şebekesi belirtilerek gösterilmiştir.

Minare, duvardan itibaren tek şerefeli bir gövde ve üstündeki sivri külahla görüntülenmiştir.

Sağdaki iki payvon, düşey silmeler arasında sınırlandırılan, yatay çizgilerle bölümlere ayrılmış birer cephe ve sivri külah örtüler ile tasvir edilmiştir.

Mimari tasvirler dışındaki yüzeyde, pavyonların sol yanlarında birer servi ve minarenin solunda şerefeye dönük bir hilâl vardır. Ayrıca, soldaki pavyonun üstünden minareye doğru uzanan iki yapraklı bir dalın ucunda, iri bir *stilize* çiçek bulunmaktadır. Bunun sağ tarafında, caminin de sol yanında, *şematik* birer çiçek motifi daha seçilir.

Yapı tasvirlerinde, tek cepheli, şematik bir işlenişle perspektife yer verilmediği görülür.

Kitabe, üstten iki kademeli bir silmenin meydana getirdiği *yuvarlak kemer* kavsi içine alınarak, köşelikleri *barok karakterli* yaprak motifleri ile bezlenmiştir. Harf çevreleri traşlanarak, soldan sağa meyille yazı kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Sene 1256
Ah min-el- mevt
Ali'nin kızı merhûme
ve Mağfûre Aîşe
Ruhuna Fatiha

سنة ١٢٥٦
اه من الموت
عليك قری مرحومه
ومغفوره عائشه
روحنه فاطمه

51 : Pınarbaşı, H. 1256/M. 1840 tarihli şahide (Kat No: 80).

162 : Pınarbaşı, H. 1256/M. 1840 tarihli şahide (Kat No: 80).

Katalog No : 81
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1256 (M.1840)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 163-164

Aşağı doğru daralan mezartaşının, üstte, üçgen şeklinde bir tepeliği vardır. Tepeliğin sol yarısına cami, sağına ise bitkisel motif tasvir edilmiştir.

Cami tasvirinde, yatay uzanan basık bir cephenin ortasına, dikdörtgen çerçeve içinde, yayvan kemerli ve çift çizgi ile konturlanmış bir kapı açıklığı yerleştirilerek, iki yanı çapraz çizgilerle baklava dilimlerine ayrılmıştır. Cepheyi üstten sınırlandıran düz silmeye solda küçük bir kubbe, sağda minare gövdesi ve bunların ikisi arasında iri bir kubbe oturur. Her iki kubbe de çizgilerle dilimlere ayrılarak, büyüğü üstüne bir alem yerleştirilmiş; küçüğü ise yukarıya doğru sivriltilmiştir.

Minare, cephe duvarının silmesi üstünde yükselen, tek şerefeli, basit bir gövdeye sahiptir. Minarenin sol yanında, kubbe üstünden kısmen görünen bir servi motifi bulunmaktadır.

Tepeliğin sağ tarafında, cami ile aynı zemine oturan iri bir yaprak motifi, camiye bitişik büyük bir göbekten hareketle, taş kenarından itibaren kıvrılarak, yukarıya uzanan barok karakterli, stilize görünüşü ile yüzeyi doldurur.

Cami tasvirinde tek cepheli bir görünüşle perspektife yer verilmemiştir.

Kitabe, yanlardan yükselerek üstte bir yuvarlak kemer formu meydana getiren düz silmenin köşeliklerine yerleştirilen üçer yapraktan ibaret şematik birer çiçek motifi ile süslenmiştir. Soldan sağa meyilli silmeler arasına da harfler yedi satır halinde kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve-l-hayy -ül- bâkî
İlahi ravza-i cinân eyle makam'ın
..... kıl mağfiret rahmet-el lil-alemin
Alimdar oğlu İbrahim
Ağa'nın zevcesi Emine
Hatûn rûhune fatiha
Şene 1256

هو الحي الباقي
الهي روضة حنان ايده مقامن
.....
عالمدار اوغلو ابراهيم
اغاك زوجة سي امينه
خاتون روحنه فاتحه
سنة ١٢٥٦

163 : Pınarbaşı, H. 1256/M. 1840 tarihli şahide (Kat. No: 81).

164 : Pınarbaşı, H. 1256/M. 1840 tarihli şahide (Kat. No: 81).

Katalog No : 82
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : H.1259 (M.1843)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 165-166

Aşağıdan yukarı doğru genişleyerek yükselen, sivri tepelikli mermer mezartaşında, düz bir bordür, tepelik ile kitabe bölümlerini birbirinden ayırır. Taşın yan ve arka yüzlerinin düz olmasına karşılık, ön yüzü kitabe ve alınlığındaki cami tasviri ile süslenmiştir.

Cami, tepeliğin sol yarısında iki katlı görünen ve tek kubbe ile örtülü, minaresi taşın eksenini belirleyen bir yapı şeklinde tasvir edilmiştir. Kubbe, çizgilerle dilimlere ayrılmış ve üstüne alem yerleştirilmiştir. Bir saçak profili ile ayrılan daha alt kademedeki bölüm, kubbe kasnağı yerinde bulunmakla beraber, aynı zamanda bir esas cephe görünümündedir. Bu cephede, ortadaki *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı bir açıklığın (kapı ?) iki yanında, *kaş kemerli* ve yüzeyleri *baklava dilimlerine* ayrılan birer açıklık (pencere ?) daha belirtilmiştir.

Cami tasvirinde, alt kademedeki bulunan cephe, yatay bir düz silme ile üst bölümden ayrılarak, sol yana doğru da biraz taşmıştır. Ortasına, *yuvarlak kemerli*, iki kanada ayrılmış bir kapı açıklığı yerleştirilen sağır görünümlü duvar cephesi, *düzgün kesme taş örgü* duvar derzi hatlarıyla çizilmiştir.

Minare, yapının sağ yanına, caminin alt seviyedeki duvar cephesiyle, kaidesi kısmen kapatılacak şekilde bitleştirilmiştir. Soğan formundaki kaide yüzeyi, *düzgün kesme taş örgü* şeklinde işlenerek, ortasına bir kapı açıklığı işaretlenmiş, gövde tek şerefe ile belirtilmiştir. Şerefe altında ince bir bilezik bulunan minare yüzeyinde, bir kaç *mazgal pencere* ve şerefe kapısı işaretlenmiş olmakla beraber, taş zirvesine rastlayan külah görünmemektedir.

Minarenin sağ tarafındaki zemine, oldukça *plastik* bir görünüş kazandırılan *barok karakterli* iri bir dal, "C-S" kıvrımı yaparak işlenmiştir. Ayrıca, yapı gerisinde uçları görünen serviler de, sol yarıdaki fonu doldurmaktadır.

Tek cepheli, iki boyutlu tasvirde, perspektife yer verilmemiştir.

Kitabeyi üstten *yuvarlak bir kemer* şeklinde kuşatan, düz silmenin meydana getirdiği köşelikleri, *stilize* birer yaprak motifi doldurur. Kitabe, her biri düz silmelerle sınırlandırılan panolar içerisinde, beş satır halinde kabartılarak soldan sağa meyilli yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

سنة ١٢٥٩
بإمره
جيدارلى نك اسماعيل
نك كريمة سي مرحومه
اوركيه روحه
فاتحه

Sene 1259
Yâ Rahim
Çinareli'nin İsmail-
in kerime merhume
Orkiye rûhuna
Fatiha

165 : Pınarbaşı, H. 1259/M. 1843 tarihli şahide (Kat. No: 82).

166 : Pınarbaşı, H. 1259/M. 1843 tarihli şahide (Kat. No: 82).

Katalog No	: 83
Yeri	: İzmir Müzesi (Agora)
Tarihi	: H.1263 (M.1846)
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Sathi kabartma
Resim No	: 167

İzmir Müzesi'nin bir seksiyonu olarak halen kulamlan Agora'da, rastgele atılan mezar taşları arasında bulunmaktadır. Oldukça yıpranan ve üstü kırılan mermer mezar taşının kitabesinden sadece iki satır kalacak şekilde, alt kısmı tamamen kırılmıştır. Yatay bir silmenin ayırdığı tepelikte, taş eksenine yerleştirilen minarenin sağ tarafında tek kubbeli bir yapı, solunda ise bir kubbe ve yukarısında niteliği tam anlaşılamayan *çizgisel* motifler bulunur.

Cami, ortasında *yayvan kemerli* kapı açıklığı, bunun yanlarında basit çizgilerle duvar örgüsü işaretlenen örtüden, yatay bir hatla sınırlandırılmış bir cephe ve üstündeki tek kubbe ile şematik bir görünüşte tasvir edilmiştir. Kubbe, kare çerçeve içersine alınarak dörde bölünen bir yüzeye sahiptir. Üstüne de, hafif çıkıntı yapan iki koldan ibaret, hilâl şeklinde basit bir alem yerleştirilmiştir.

Minare, yapı ile aynı zemine oturan, tıknaz bir gövde üzerinde birden genişleyerek, iki yanda kavisli bir çıkıntı yapan şerefeye kadar görünmekte; üst bölümü ise taşla birlikte kırılmış bulunmaktadır.

Minarenin sol tarafında yer alan kubbe, doğrudan doğruya alttaki yatay silmeye kaplanır. Yüzeyi bir yatay, üç düşey çizgi ile bölümlere ayrılarak şematize edilmiştir.

Tepelik yüzeyindeki mimari motifler, tamamıyla perspektiften uzak ve âdeta *linear* bir üslupla şematize edilen sembolik yapılardır.

Kitabe, sathi çıkıntılı bir silmenin sınırlandırdığı *yuvarlak kemer* formu ile üstten kuşatılarak, köşeliklerine dörder yapraktan ibaret, *şematik* birer çiçek işlenmiştir. Araları soldan sağa meyilli bordürlerle ayrılan yazı, zeminden kabartılmış ve iki satır halinde günümüze gelmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve-l- bâkî sene 1263
Ahmed Bek'in kerimesi

167 : İzmir, Müzesi (Agora), H. 1263/M.1846 tarihli şahide
(Kat. No: 83).

Katalog No : 84
Yeri : Zeytinliova
Tarihi : H.1263 (M.1846)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 168-169

Mermer mezartaşı, yıpranmış görünen sivri tepelikten aşağıya doğru daralır. Tepelik yüzeyinin eksenine minare işlenerek, sağ tarafına cami yerleştirilmiştir. Sol tarafta ise, *kupa* şeklindeki vazodan bir "C" kavsî çizerek, minareye doğru kıvrılan yapraklı bir dalın ucunda-ki stilize çiçek motifi zemini doldurur.

Cami, *yuvarlak kemerli* kapı açıklığının iki yanında *düzgün kesme taş* cepheli ve saçak kornişine oturtulan tek kubbeli bir yapı halinde belirtilmiştir.

Kubbe, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılarak, tepesine zor farkedilebilen bir alem yerleştirilmiştir.

Minare, caminin sol tarafında, yüzeyinde *yuvarlak kemerli* bir kapı açıklığı bulunan kısa bir kaide üzerinde, tek şerefeli gövde ile yükselir.

Mimari tasvirde tek cepheli ve perspektiften uzak görüntü hakimdir.

هو الباقي سنة ١٢٦٣
احمد بك كريمه سي

Kitabe, köşeliklerine üç yapraklı *şematik* çiçek motiflerinin işlendiği *sathi bir kemer kavsî* ile üstten kuşatılarak, soldan sağa meyilli sülmelerle oluşturulan panolar içerisine, beş satır halinde kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve-l- bâkî sene 1263
Nazeninim gitti cennet bağına
Frakı kaydı valideyni canına
Hacı Çakır Ağa'nın kerimesi merhûme
Fatime kadın ruhiçün Fatiha

168 : Zeytinliova, H. 1263/M. 1846 tarihli şahide (Kat. No: 84).

169 : Zeytinliova, H. 1263/M. 1846 tarihli şahide (Kat. No: 84).

Katalog No : 85
Yeri : Akhisar Ulu C.Haziresi
Tarihi : H.1277 (M.1860)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Sathi kabartma
Resim No : 170-171

Aşağıdan yukarı doğru hafifçe genişleyen mezartaşı, yüksekçe bir üçgen şeklindeki sivri tepelikle son bulur. Tepelik, kazıma çizgilerle meydana getirilen bir çerçeve içine alınmıştır.

Tepelik ortasına tek şerefeli bir minare, bunun iki yanına da üstlerinde alem bulunan, yüzeyleri kavisli hatlarla dilimlere ayrılmış birer kubbe, *kabataslak* çizgilerle ve *linear* bir üslupta işlenerek perspektiften uzak bir cami motifi sembolize edilmiştir.

Kitabe, üçer yapraktan ibaret köşeliklere sahip bir *kemer form* ile üstten kuşatılarak, soldan sağa meyilli sekiz satır halinde ve harf çevrelerinin traşlanması ile yazılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الحى الباقي سنة ١٢٧٧ في ١٥ ش
بنى قيل مغفرت يا رب يزدان
بحق عرش اعظم نور قران
كلوب قبريمه زيارت ايدن اخوان
ايدنه روحه بر فاته احسان
دباغ امام اوغلى مصطفى كريمه سي
مرحومه زينب روديجون
فاتحه

Hüve-l- hayy-ül- bâki fi 15 ş sene 1277
Bana kıl mağfired yâ rabb-i yezdân
Bihakk-i arş-i azam-i nûr-i kur'an
Gelüb kabrime ziyaret eden ihvân
Ede rûhuma bir Fatiha ihsân
Dabb ceğ imam oğlu Mustafa kerimesi
Merhûme Zeynep rûhiçün
Fatiha

170 : Akhisar, Ulu C.Haziresi, H. 1277/M.1860 tarihli şahide (Kat. No: 85).

171 : Akhisar, Ulu C.Haziresi, H. 1277/M.1860 tarihli şahide (Kat. No: 85).

Katalog No : 86
Yeri : Akhisar Ulu C.Haziresi
Tarihi : H.1282 (M.1865)
Malzeme : Taş
İşleniş Niteliği : Sathi kabartma
Resim No : 172-173

Üçgen tepeliğe sahip mezartaşı, aşağıya doğru hafifçe daralır. Yatay uzanan bir çift çizgi ile alt bölümden ayrılan tepelik yüzeyinde, *linear üslupla* işlenen sembolik bir cami motifi vardır. Ortaya iri bir kubbe ve bunun üstüne *aydınlık feneri* gibi oturtulan bir bombe ve daha üstte de bir alem yerleştirilmiştir. Kubbe yüzeyi, yatay çizgilerle kuşaklara ayrılır. Kubbenin sol yanına bitişik olarak tek şerefeli bir minare ve bunun da sol yanında yüzeyi çizgilerle şeritlere ayrılan konik bir unsur ve bununla taş kenarı arasında yer alan bir servi motifi aynı çizgi üzerinde sıralanır. Taşın sivrilmiş üst bölümünde karşılıklı iki hilâl ve bunların önünde küçük birer daire, tepeliğin diğer süsleme elemanlarıdır.

Perspektifin söz konusu olmadığı mimari motifler ve diğer süsleme unsurlarında, tamamen çizgilerle ifade edilen sembolik bir anlatım ve *linear* bir üslup hakimdir.

Kitabe, taş yüzeyinin çizilmesi ile meydana getirilen bir *yuvarlak kemer* formu ile üstten kuşatılarak, köşeliklerine *şematik* yapraklar işlenmiş ve yedi satırlık yazı, sathi bordürlerle birbirinden ayrılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve-l- baki sene 1282
Dâr-i dünya bir misafir hanedir
Nefsine aldanmayan merdânedir.
Dayı oğlu'nun Gulami
Halid'in kerimesi merhume
Fatime monla'nın rûhiçün
Fî Fatiha

هو الباقي سنة ١٢٨٢
دار دنیا بر مسافر خانه در
نفسه الدنمیان مردانه در
دایی اوغلی نک غلامی
خالد ک کریمه سی مرحومه
فاطمه متلانک روديجون
الفاته

172 : Akhisar, Ulu C.Haziresi, H. 1282/M. 1865 tarihli şahide (Kat. No: 86).

173 : Akhisar, Ulu C.Haziresi, H. 1282/M. 1865 tarihli şahide (Kat. No: 86).

174 : Akhisar, Ulu C.Haziresi, H. 1313/M. 1895 tarihli şahide (Kat. No: 87).

175 : Akhisar, Ulu C.Haziresi, H. 1313/M. 1895 tarihli şahide (Kat. No: 87).

Katalog No : 88
Yeri : Zeytinliov
Tarihi : H.1315 (M.1897)
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 176-177

Mermer mezartaşı. aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyerek, *sivri kemer* formuna sahip tepelikle son bulur. Tepelik zirvesi, eteği *zikzak* yapan *yelpazevari* bir kabartma ile taşlanmış; bunun altına, tek kubbeyle örtülü, iki minareli simetrik bir cami tasviri yapılarak mezartaşı süslenmiştir.

Cami, iki yanına bitişik ve iri birer kaide üzerindeki tek şerefeli, tıknaz görünüşlü minareleri arasında tek kubbeyle örtülü bir yapıdır. Minarelerin üstünde sivri birer külah ve peteğe açılan birer şerefe kapısı bulunur. Caminin cephesi ortasına, sathi bir silmeyle kuşatılan *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı kapı açıklığı işlenmiş ve minare kaidelerine göre biraz yüksek kalan cephe sathi bir saçak silmesi ile üstten sınırlandırılmıştır. Örtü sistemini mey-

dana getiren kubbe ise üstündeki alemlerle belirtilmiştir. Bütünüyle simetrik bir görünüme sahip olan cami tasvirinin iki yanında, minarelere doğru kıvrılarak yapı ile aynı zeminde yükselen *stilize* birer bitkisel motif, simetriyi bozmadan tepelik yüzeyine işlenen diğer süsleyici unsurlardır.

Cami tasvirinde, perspektife yer verilmeyen tek cepheli bir görünüş hakimdir.

Kitabe, soldan sağa meyilli bordürlerle meydana getirilen panolar içerisine ve üstten bir kemer kavsi ile kuşatılarak, dokuz satır halinde kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

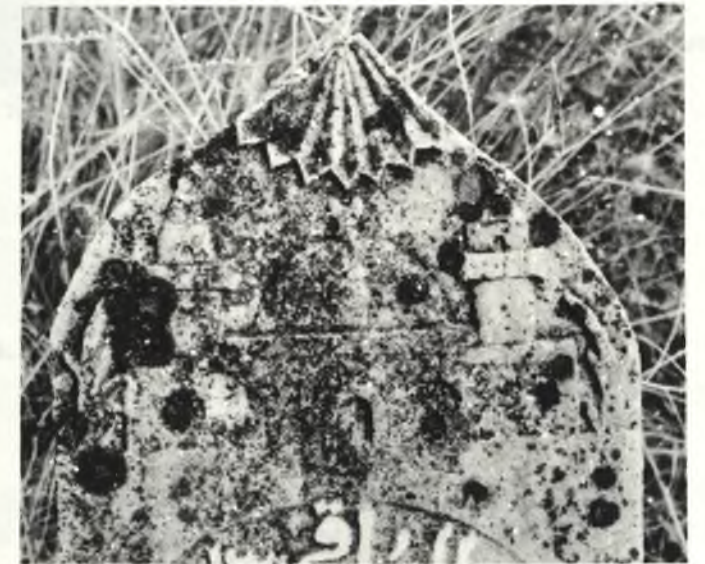
Hüve-l- bâki sene 1315
Bana kıl mağfiret yâ rabb-i yezdân
Bihakk-i arş-i azam-i nûr-i Kur'an
Gelüb kabrime ziyâret eden
İhuzu ede rûhuma
Fatiha ihsan merhume
Cedir Ağa zâde oğlu
Ömer kerimesi Sadılca molla
Ruhuna Fatiha

هو الباقي سنة ١٣١٥
بنی قبیل مغفرة یا رب یزدان
بحق عرش اعظم نور قران
کلوب قبریمه زیارت ایدن
اخوان ایده روحمه
فاتحه احسان مرحومه
جدیر اغا زاده اوغلی
عمر کریمه سی صدیقہ ملا
روحنه فاتحه

176 : Zeytinliova, H. 1315/M. 1897 tarihli şahide (Kat.No: 88).

177 : Zeytinliova, H. 1315/M. 1897 tarihli şahide (Kat.No: 88)

Katalog No : 87
Yeri : Akhisar Ulu C.Haziresi
Tarihi : H.1313 (M.1895)
Malzeme : Taş
İşleniş Niteliği : Yüksek kabartma
Resim No : 174-175

Mezartaşı, zirvesi bir *kaş kemer* formunda biçimlendirilerek, yanlardan aşağıya doğru kavis çizen *pahlarla* genişletilen bir tepelik altında, birbirine paralel kenarlarla meydana getirilen, ince uzun görünüşlü gövdeye sahiptir.

Taşın büyük bir bölümü tepeliğe ayrılarak cami tasviri ile süslenmiştir. Taş zirvesindeki *kaş kemer* formunun yüzeyinde, alt kenarları *zikzaklı* bir kavis çizen iri bir *istiridye kabuğu* kabartması tepeliği taçlandırır.

Cami tasviri, plastik bir ifadeyle işlenerek kitabenin hemen üzerindeki yatay uzanan ince düz bordüre oturtulmuştur. Tek kubbeyle örtüldüğü anlaşılan caminin iki yanında iri birer minare yükselir. Taşın eksenindeki kubbe, üstündeki iri bir alemle ve kasnağı belirtilecek, minare gövdeleri arasında yer alır. Kubbe kasnağı, ince profillerle sınırlandırılarak, *poligonal* bir yapıya sahip olduğu da belirtilmiştir.

Kasnak altında, üst bölümden ince bir saçak frizi ile ayrılan, beş sütunla tasvir edilmiş bir *son cemaat yeri revakı* vardır. Örtü sisteminin iki kubbesi de kısmen gösterilerek, iri alemleri ile izlenmiştir. Yanlarda yüksekçe bir *platform* meydana getiren *son cemaat yerinde*, bu platforma sıralanan silindirik görünüşlü sütunlar, *prizmal* birer başlığa sahiptir.

Sağdaki dört sütun ön cepheye, soldaki beşinci sütun ise yan cepheye ait olmalıdır. Çünkü, soldaki ikinci sütunla arası diğerlerine göre oldukça dardır ve yanındaki sütunun üstünde düşey uzanan bir silme, *son cemaat yeri* ön cephesi ile yanı arasındaki sınırı belirleyen bir kenar çizgisi durumundadır. Ayrıca, soldaki sütun üzerinden başlayan bir kemerin yarı, kavsi, ince bir silme ile belirtilerek soldaki minareye saçak frizi ile birlikte bağlanır.

Ön cephede olduğu anlaşılan dört sütundan yandakiler düz atkılarla, aralığı daha geniş olan ortadaki ikisi ise, *basık bir kemerle* birbirine bağlanmıştır. Ortadaki geniş açıklık arasında, bu bölümün sol tarafına kaydırılarak belirtilen *yüksek sivri kemerli* bir kapı açıklığı vardır. Caminin iç mekanına giriş sağlayan bu kapıya, dış zemin seviyesinden, ortadaki sütunlar arasında yer alan merdiven basamaklarından çıkılarak ulaşıldığı anlaşılmaktadır. Merdivenin iki yanında ise, *son cemaat yeri* sütunlarının sıralandığı *platform* yüksekliği belirtilmiştir.

Son cemaat yerinin örtü sistemini belirten iki kubbeden biri, yan ve ön cephenin ortak sütunu üzerinde, diğeri ise sağdaki sütun üzerinde olmak üzere köşelere yerleştirilmiştir.

Yapının minareleri, kendi boyutlarına oranla oldukça iri görünüşlüdür. Sağdaki minare, *son cemaat yerinin* arkasında kaldığı anlaşılan kaidesi gösterilmeksizin, *poligonal* yapıya sahip gövdeyle yükselir. Tek şerefeli minarede şerefe kapısı ve sivri külah ile alem de belirtilmiştir. Soldaki ikinci minarenin, taşla birlikte kısmen kırılan külahı dışında, gövde özellikleri diğeriyle aynıdır. *Son cemaat yerine* bitişen iki kademeli kaidesi, altta *kübik*, üstte *poligonal* görünüşle ifade edilmiştir. Kaidenin kademeleri arasında *prizmatik üçgenler*, kaide ile gövde arasında ise *pahlı* yüzeyler geçiş sağlar. *Son cemaat yeri revakına* göre biraz daha yüksek görünen kaidenin, ikinci kademesine üst seviyede, soldaki *revak* sütunundan uzanan *yarım kemer* bağlanmakta ve böylece bu yandaki kemeri yarıya kadar kapatacak şekilde, minarenin öne çekilmiş bulunduğu anlaşılmaktadır.

Cami tasviri, hayli yüksek, *plastik* bir kabartma halindedir. Özellikle *son cemaat yeri* ve soldaki minarenin daha taşkın işlenişi *son cemaat yeri* kubbelerinin kısmen görünüşü ve sol yan cephesinin önden ayrılışı, saçak hizasındaki meyilli profili, minare kaidesi tarafından kısmen kapatıldığının ifadesi ve sağdaki minarede kaidenin cephe arkasına gizlenişi, oldukça başarılı bir perspektif anlayışını gösterir. Ancak, *son cemaat yeri revakında* minare kaidesi ile platformun aynı düzlemde birleşmesiyle yan cephenin ayırım çizgisinin burada belirtilmeyişi ve kubbe kasnağının yatay saçak profili, dikkati çeken perspektif kusurlarıdır.

Kitabe, düz silme ile çerçevelenerek, üstten *yuvarlak kemer* formu içine alınmıştır. Kemer kavsi içinde kalan, en üst satırı ayrıca *oval bir kartuşla* kuşatılan onbir satırlık yazı, düz silmelerin meydana getirdiği panolar içerisine, yatay sıralanan harflerle kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الباقي ١٣١٣
بو دختر باکره موتاب خليل اغا دخی
ایجدی اذل شرابن ارزوله یوب مولاسنی
بر نو عروس نو جوان بر دلبر ممتاز اکی
یومدی جهان فانیدن اول دیده شهلاسنی
بر سنک خارا عاقبت اولدی نشانی قبرینک
بیوب قرا طیراق انک اول قامت بالاسنی
ای جرخ دون برور سکا نیتدی عجب بو دلبر با
رحم ایتمیوب کنطلیکنه حسرت قودن دنیا سنی
وانی کلوب ... دیدی اول جوهری تاریختی
... فاطرینک ماوا سنی

Hüve-l- bâki 1313

Bu duhtr Pakize-i mutab Halil Ağa deki....

İçti eccl şarabın arzuleyüb mevlasını

Bir nu-arûs nu-cüvan, bir dilber-i mümtâz iken

Yumdı Cihân-ı fâniden ol dide-i şehlâsını

Bir senk-i hara akibet oldı nişân-ı kabrinin

Yeyüb kaza toprak onun ol kamet-i belâsını

Ey çerh-i düin perim sana etti aceb bu dilberbâ

Rahm etmeyüb gençliğine hasret kodun dünyasını

Ve anı gelüb... dedi ol cevher-i tarihini

..... fatrının me'vasını

Katalog No : 89
Yeri : Alaşehir Şeyh Sinan C.Haziresi
Tarihi : Belirsiz
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 178

Büyük bir bölümü toprak altında bulunan mezartaşının, sivri olduğu anlaşılan tepelik kısmından bir parçası da kırıktır.

Cami tasviri, tepeliğin sol tarafına, minaresi taş eksenine gelecek şekilde işlenmiştir. Dilimli yüzeylere ayrılan kubbenin altında iki kademe halindeki yapı, örtü sisteminden sola doğru bir taşıntıyla taş kenarına kadar uzanır. Birbirine paralel dalgalı hatlar halinde uzanan birer profil çifti, yapının iki kademesini ve örtü sistemini birbirinden ayırır. Yapının üst katı gibi görünen ikinci kademedeki sıralanan dört pencere açıklığı, *yuvarlak kemerli* ve *baklava dilimi* şeklinde şebekelidir. Alt katı gibi görünen kademesi ise, yine dört açıklık bulunmakla beraber bunlardan sol kenardaki dikdörtgen formda olup diğer üçü *yuvarlak kemerli*dir. Açıklıklardan, dikdörtgen formda olanın hemen sağ yanındaki kavisli çizgilerle; diğer üçü ise *baklava dilimi* meydana getiren çizgilerle işlenmiş birer yüzey halindedir.

Minare, camiye sağ taraftan bitleştirilerek *yamuk* kaidesi üzerinde tek şerefeye işlenen bir unsurdur. Hafif eğri görünen minarenin gövdesi, sade bir yüzey olmakla beraber, kaide-
de kesme taş örgü ifade eden çizgiler vardır.

Taşın sağ tarafında, kısmen minare kaidesi arkasında kaldığı görülen bir pavyon bulunmaktadır. Örtü sistemi konik bir çatı şeklinde gösterilen pavyonun, cephesinde *basık kemerli* ve *baklava dilimi* motifleriyle yüzeyi çizilmiş bir açıklık vardır.

Aynı özellikleri taşıyan ikinci bir pavyonun da, daha sağda taş kenarına doğru yer aldığı anlaşılmakla beraber, gövdesinin bir kısmı ile birlikte örtü sistemi, taşın kırılan parçasında kalmıştır.

Alçak kabartma tekniği ve basit bir işçilik gösteren tasvir yüzeyi, perspektif değeri taşımamakla beraber; caminin dalgalı profilleri, zayıf da olsa böyle bir anlayışın buluna bileceğini hissettirir.

Kitabede, soldan sağa meyilli iki satırı üstten çevreleyen *yuvarlak kemer* köşeliklerine, *şematik* birer çiçek motifli simetrik olarak işlenmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الرحيم
 الهی روضه جدان ايله مقامین

Hüve-r-rahim
 İlâhi ravza-i cinan eyle makamın

Tarihlendirme: Tepelik yüzeyinde tasvir edilen cami, iki katlı bir görünüme sahiptir. Sağ yanında da bir çift pavyon motifli bulunmaktadır. Caminin kubbesi ile katlarını birbirinden ayıran profiller, dalgalı hatlar çizer. Bu özelliği ile, bir bakıma hareket ve perspektif kazanmış gibidir. Alaşehir'deki şahideler arasında bir başka örnekte de (*Kat.No: 90, tarihsiz*) perspektif intibai uyandıran hatlar görmekteyiz. Ancak, yaptığımız karşılaştırmalarla *H.1248-58/M.1832-42* yıllarına tarihleyebildiğimiz diğer esere göre, burada daha basit bir işçilik ve daha sade bir kompozisyon görülmektedir.

Kompozisyon benzerliğini de dikkate alarak, Alaşehir'deki *H.1212-15/M.1797-1800* yıllarına tarihlediğimiz taşın (*Kat.No:92*) daha sonra yapılmış olması gerektiğini düşündüğümüz bu eseri, *H.1220-30/1805-14* arasına yerleştirmek mümkündür.

178 : Alaşehir, Şeyh Sinan C.Haziresi,
 (Kat.No: 89).

Katalog No : 90
Yeri : Alaşehir Şeyh Sinan C.Haziresi
Tarihi : Belirsiz
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 179

Mermer mezartaşı, kitabesinin büyük bir kısmı görülmeyecek şekilde toprağa gömülü bulunmaktadır.

Tepelikte yer alan tasvir alanına, simetrik bir düzenle cami kompozisyonu işlendiğini görüyoruz. Taş eksenine yerleştirilen tek kubbeli caminin, iki minaresi simetrik olarak sağ

ve sol yandan yapıya bitleştirilmiştir. Üzerinde alem bulunan *dilimli kubbe*, yüksekçe bir tambura oturtulmuş; tambur yüzeyindeki *kemerli pencereler baklava dilimi* şeklindeki şebekelerle belirtilmiştir. Kubbe kasnağının saçak profili yatay bir hat takib etmekle beraber; iki uçta aşağı doğru bükülüp, dairevi bir kavis çizerek son bulur. Saçak profili bu haliyle yapı görünüşüne bir hareket kazandırır.

Minareler, camiyle uyuşmayacak kadar küçük boyutlu, tek şerefeli, sembolik birer unsurdur.

Caminin sağ ve sol yanlarında konik külahlı birer pavyon bulunmaktadır. Bunların ön cephelerinde *basık-yuvarlak kemerli, baklava dilimi* şeklinde şebekeleri çizilmiş birer açıklık vardır.

Caminin tambur pencerelerinin alt hizasından geçerek, minareleri de aşacak şekilde taş kenarları arasında yatay uzanan bir profil, iki uçta dalganarak yanlara doğru iner. Bu profil, yapıların önünde kaldığı anlaşılan bir duvarın saçığı şeklindedir. Saçak profili altındaki, *düzgün kesme taş* duvar örgüsünü belirten çizgili yüzeye, eşit aralıklarla üç açıklık sıralanmıştır. Çift çizgi ile konturlanan *basık-yuvarlak kemerli* bu açıklıkların yüzeyleri düz bırakılmıştır.

Taşın, bina tasvirleri dışında kalan yüzeyine, simetrik olarak yerleştirilen *servi* motifleri, cami kubbesi ile minareler arasında ikişer, pavyonların ön ve arkasında da ikişer olmak üzere toplam oniki tanedir. Ayrıca, pavyonların arkasından minarelere doğru dönen bir çift *stilize lâle*, kubbe alemi üzerindeki *stilize* kıvrık dal ve çiçekler ile sağdaki minareyle kubbe arasında bulunan bir hilâl, mimarının fonunu tamamlayan diğer unsurlardır.

Alçak kabartmayla işlenen tasvirde, ana hatlarıyla katı bir simetri yanında, şematik bir uygulama ve açıkca hissedilmeyen bir perspektif izlenimi vardır.

Üçgen tepelikli mezar taşında, kitabenin *yuvarlak kemer* şeklinde bir profil ile üstten sınırlandırıldığı ve köşeliklerine de, *barok karakterli* birer yaprak motifinin simetrik bir düzenle yerleştirildiği görülmektedir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Ah- min- el- mevt

Bu markada her kim iderse dua

اه من الموت

بو مرقدہ هر کیم ایدرسہ دعا

Tarihlendirme: Alaşehir'de bulunan örneklerin biri dışında diğer dördü tarihsizdir. H.1243/M.1827 tarihli tek örnek de, diğerlerinden oldukça farklı bir kompozisyona sahiptir. Dolayısıyla tarihsiz örnekleri ancak diğer merkezlerle karşılaştırarak tarihlememiz mümkündür. Burada sözkonusu şahidenin tepeliğinde, simetrik bir kompozisyonla bir duvar ve daha gerisinde çift minareli cami ve iki yanında birer pavyon motifleri bulunmaktadır. Alaşehir'deki H.1243/M.1827 tarihli taşla göre daha hareketli bir görünüşle, mimari tasvir gelişmiş özelliklere sahiptir. Bilhassa, daha önde yer aldığı anlaşılan duvar ile kubbenin oturduğu cephenin iki uçtaki dalgalı hatları bu durumu vurgular. Aynı dalgalı hatlar, incelediğimiz diğer merkezlerdeki şahidelerde de görülmemekle beraber, az da olsa benzetebileceğimiz bir başka eser, Pınarbaşı'nda (Kat.No:59, H.1248/M.1832) bulunmaktadır. Ana hatlarıyla cami kompozisyonu benzemekle birlikte, daha katı bir görünüş ve pavyonların bulunmayışı başlıca farklardır.

Bu durumda, tarihlememiz sözkonusu olan Alaşehir'deki örnek daha ileri bir uygulamadır. Böylece, H.1248/M.1832'den sonra ve büyük bir ihtimalle ilk on yıl içinde yapılmış olmalıdır.

179 : Alaşehir, Şeyh Sinan C.Haziresi,
(Kat. No: 90).

Katalog No	: 91
Yeri	: Alaşehir Şeyh Sinan C.Haziresi
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 180

Mermer mezartaşının, sivri tepelik altındaki gövdesi, aşağı doğru daraldığı anlaşılmakla beraber kitabesi okunamayacak şekilde tamamen toprağa gömülüdür. Tepeliğin sol yarısına cami, sağ yarısına ise *natürmort* tasviri işlenmiştir.

Cami, tek kubbeyle örtülü, iki kademeli bir cephe ve sağ yanına bitişen minaresiyle tasvir edilmiştir. Yapının cephelerini meydana getiren kademeler, üst kenarlarda ikişer saçak silmesiyle sınırlandırılır. Yapının alt kademesi, üsttekine göre daha enlidir. Üstteki cephe yüzeyinde, *yuvarlak kemerli ve baklava dilimi* şeklinde şebekeleri ile belirtilen, üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Yapının alt kademesi ortasında, *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı bir kapı açıklığı; bunun iki yanına ise, dikdörtgen çerçeve içine alınarak çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* bölünen birer yüzey işlenmiştir.

Minare, yapının alt kademesine bitişik kaide üzerinde yükselerek taş ekseninde yer alır. Tek şerefeli minarenin, kaide ve gövde bölümü *düzgün kesme taş* duvar örgüsüyle işlenmiştir. Minare ile kubbe arasında da, üç *servi* motifinin uçları görünür. Servilerin üzerinde, taş kenarından itibaren, *yıldızvari* bir çiçeğin yarısı işlenmiştir.

Tepeliğin sağ tarafındaki yüzeyde, *bereket boynuzu* şeklinde bir vazo içerisinde *stilize* iri çiçeklerden meydana gelen *natürmort* tasviri işlenmiştir.

Tek cepheli ve iki boyutlu görüntülenen cami tasvirinde, perspektif dikkate alınmamıştır.

Tarihlendirme: İki katlı cami tavrı, tepeliğin sol yarısında işlenerek, sağ tarafına *berket boynuzu* şeklindeki bir vazodan çıkan çiçeklerle, *naturmort* yerleştirilmiştir. Benzer özellikler taşıyan fakat daha titiz bir işçilikle uygulandığı anlaşılan bir başka eser, Pınarbaşı'nda (Kat.No:78, H.1255/M.1839) karşımıza çıkmaktadır. Ancak, her yönüyle daha gelişmiş görünen Pınarbaşı örneğinden, daha sade işlenen Alaşehir'deki şahidenin, büyük bir ihtimalle H.1255 öncesine ait, H.1245-50/M.1829-34 tarihlerinde yapılmış bir eser olduğunu söyleyebiliriz.

180 : Alaşehir, Şeyh Sinan C.Haziresi, (Kat.No: 91).

Katalog No	: 92
Yeri	: Alaşehir Şeyh Sinan C.Haziresi
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 181

Mermer baş şahidesinin, üçgen tepelik altında yer alan gövdesi, kitabesi okunamayacak şekilde tamamen toprağı gömülüdür. Tepelik yüzeyinde sol yarıya cami, sağ yarıya ise iki pavyon tasvir edilmiştir.

Cami, taş eksenine yerleştirilen minarenin sol tarafındadır. Yüzeyi çizgilerle dilimlere ayrılan kubbenin üstüne alem yerleştirilmiştir. Yapının üst kademesi kubbeye göre, alt kademesi ise üsttekine göre daha enlidir. Caminin cephelerini meydana getiren iki kademe, üst kenarlarda birer saçak profiliyle sınırlandırılır. Üstteki cephede, iki yana *yuvarlak kemerli* birer açıklık, bunların arasına da dikdörtgen çerçeve içine alınarak, *baklava dilimlerine* ayrılan bir yüzey işlenmiştir. Yapının, *düzgün kesme taş* duvar örgüsüyle belirtilen alt kademesi ortasında, dikdörtgen çerçeve içine alınmış, *yuvarlak kemerli* bir kapı açıklığı vardır. Cephenin sağ tarafta yaptığı taşıntı üzerinde minare bulunmaktadır.

Minare, taşın zirvesindeki iri bir alem ve tek şerefeli gövdesiyle belirtilmiştir.

Tepeliğin sağ tarafındaki yüzeyde, cami ile aynı zemine oturan, sivri külahlı, eş büyüklükte iki pavyon motifi, yan yana işlenmiştir. Sağdaki pavyonun yüzeyi çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılmıştır. Diğer pavyon yüzeyinde ise *yuvarlak kemerli* bir kapı açıklığı vardır. Pavyonların örtü sistemleri arasından minareye doğru kıvrılan bir dalın yaprakları ve ucundaki iri çiçek, *stilize* edilmiş bir bitkisel unsurdur. Minarenin sol tarafında da, kubbenin yanından "S" kıvrımıyla yükselen *stilize* yapraklı bir dal daha bulunmaktadır.

Perspektif, tek cepheli ve iki boyutlu görüntüyle verilen cami ve pavyon tasvirlerinde dikkate alınmamıştır.

Tarihlendirme: Tepeliğin sol yarısında iki katlı cami, sağ yarısında ise bir çift pavyon motifi basit hatlarla tasvir edilmiş; pavyonların üstünden de iri bir çiçek minareye doğru uzanmıştır. Bu kompozisyon şemasıyla benzer özellikler taşıyan iki taş, Pınarbaşı (Kat.No:9, H.1212/M.1797) ve Zeytinlioğlu (Kat.No:16, H.1215/M.1800) mezarlıklarında karşımıza çıkmaktadır. Pınarbaşı örneği, erken tarihli olmasına rağmen daha ince bir işçilik gösterir. İşleniş tarzı bakımından Alaşehir'dekine göre daha *kabataslak* ve yıpranmış görünen Zeytinlioğlu'daki şahide ise, birkaç yıl sonrasına aittir.

Tarihlemeye çalıştığımız Alaşehir'deki örnek, işleniş tekniği bakımından, karşılaştırma yaptığımız şahidelerin ikisi arasında ortalama ölçülere sahiptir. Bu durumda H.1212-15/M.1797-1800 yılları arasında varılmış olması muhtemeldir.

181 : Alaşehir, Şeyh Sinan C.Haziresi, (Kat. No: 92).

Katalog No	: 93
Yeri	: Bergama Müzesi (Env.No:2294)
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Yüksek kabartma
Resim No	: 182

Bergama Müzesi bahçesinde bulunan mezartaşının, alttan büyük bir kısmı kırıktır. Mermer şahidenin, üçgen tepelikten itibaren paralel kenarlarla inen gövdesi detaylı bir işçi-

likle süslenmiştir. Yatay bir profil demetiyle alt kısımdan ayrılan tepelik yüzeyinde, taş eksenine cami motifi yerleştirilerek, üç yanı "C-S" kıvrımlı *barok* dal ve yapraklarla *oldukça plastik* bir biçimde çerçevelenmiştir.

Cami, tek kubbe altında kasnak ve iki kademeli bir cephe ile, çift minaresi belirtilerek tasvir edilmiştir. Caminin cepheleri ve kubbe kasnağı, *profil demeti* şeklindeki saçak silmesiyle üstten sınırlandırılır. Kubbe, ince profillerle dilimlere ayrılarak, üstüne alem yerleştirilmiştir. Kubbe kasnağında sıralanan, *yuvarlak kemerli*, eş büyüklükte üç pencere açıklığı, birbirinden düşey çizgilerle ayrılır. Kasnak altındaki cephe yüzeyinde de, yan yana sıralanan, *yuvarlak kemerli* üç pencere açıklığı vardır. Pencere yanlardan ve birbirlerinden düşey çizgilerle ayrılmış ve yüzeyleri çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* bölünmüştür. Pencereleden itibaren yanlarda görünen duvarlar, *kesme taş örgü* belirten çizgilerle işlenmiştir. Yapının, diğerlerine göre daha geniş alt kademe cephesinde, *yuvarlak kemerli* üç kapı ve bunlar arasında dikdörtgen iki pencere, simetrik bir düzenle sıralanır. Eksende bulunan kapı, iki kanatla işlenmiştir. Bu kapının yanlarındaki pencereler ise, yatay ve düşey uzanan ikişer ince profille bölümlere ayrılarak, şebekeleriyle belirtilmiştir.

Minareler, kubbe kasnağının iki yanına bitişen, tek şerefeli, sivri külahlı ve alemli birer gövde ve sağdaki kavisli bir pabuç kısmıyla işlenmiştir.

Caminin alt kademede yanlara doğru yaptığı taşınmalar üstünde ve kubbe aleminin iki yanında birer olmak üzere, dört tane servi ucu simetrik bir düzenle yer alır. Ayrıca, kubbe üstünde bir çift iri çiçek ile bunların dal ve yaprakları *stilize* bir işçilikle zemini süsler. Bu çiçekleri bir *yuvarlak kemer* kavsi şeklinde kuşatan *profil demeti*, minare alemlerinden itibaren yanlara doğru "C" kıvrımı yaparak uzanır ve cami motifini de üstten taçlandırarak, *stilize* bitkisel çerçeveden keskin bir sınırla ayırır.

Taşın mimari tasvir ve bitkisel süslemelerinde ince bir işçilik görülmesine rağmen, cami motifinde, tek cepheli ve perspektif değeri taşımayan hatlar hakimdir.

Kitabe, cami tasvirinde olduğu gibi üstten bir *profil demeti* ile kuşatılarak, *yuvarlak kemer kavsi* içine alınmış, köşelikleri de, "C-S" kıvrımlı *stilize* yaprakların *barok* karakterli kabartmalarıyla yoğun bir şekilde süslenmiştir. Bu süslemenin, kitabeyi yanlarda da sınırlandırdığı, bugüne sağlam kalaöilen bölümden anlaşılmaktadır. Yazı, soldan sağa meyilli silmelerle birbirinden ayrılan kabartma satırlar halindedir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve -l- hallâk -ül-bakî

Zahide Kadın fenâden eyledi rûh-ı revan

هو الخلاق الباقي

زاهده قديس ايلدى روحى روان

Tarihlendirme: Bergama'da tespit ettiğimiz diğer örneklerle göre oldukça mükemmel bir işçiliğe ve zengin süslemeye sahip olan bu eser, ne yazık ki kitabesinin tarih satırlarıyla birlikte büyük bir kısmı kırılarak günümüze gelebilmiştir.

Bergama'da başka benzeri bulunmayan bu taş, kompozisyon ve süsleme açısından kıyaslayacak olursak, en yakın paraleli, İzmir Müzesi'ndeki (Agora) bir başka şahide (Kat.No:98) tepeliğidir. Manisa Müzesi'nde (Mevlevihane) bulunan baş şahidesi de (Kat.No:42, H.1234/M.1818), diğer bir benzeridir. Fakat Bergama'daki örnek, her ikisine göre de daha ince ve üstün bir kalite gösterir.

Tepelik ortasındaki üç katlı, çift minareli cami kompozisyonunu, üçüncü bir örnekle (Kat. No:10, H.1213/M.1798) yine Manisa Müzesi'nde (Mevlevihane) görmekteyiz. Ayrıca,

camii motifi aynı karakterde görünmekle beraber, tepeliğin sol tarafına kaydırılmış iki örnek de vardır. Biri Menemen Ulu C.Haziresinde (Kat.No:44, H.1239/M.1823), diğeri İzmir Müzesi'nde (Agora) yer alan (Kat.No:13, H.1214/M.1799) bu eserlerde, sağ tarafa *natüramor* işlenmiştir ve İzmir'deki örnekte cami tasviri tek minarelidir.

Bergama'daki eserle cami motifinin benzerliği bakımından en yakın paraleller, H.1220 / M.1805 yılına tarihlenen (Kat.No:98) tepelik ile, Manisa Müzesi'ndeki H.1234/M.1818 tarihli (Kat.No:42) baş şahidesidir.

Bu kıyaslamalara göre, eserin H.1220/M.1805 - H.1230/M.1814 tarihleri arasında yapıldığını söyleyebiliriz.

182 : Bergama Müzesi. (Kat. No: 93).

Katalog No	: 94
Yeri	: İzmir Müzesi (Agora)
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Yüksek kabartma
Resim No	: 183-184

Mermer mezartasının, üçgen tepelikten aşağı doğru paralel kenarlarla inen gövde bölümü, hemen hemen tamamen kırıktır. Tepelik yüzeyinde ortaya büyükçe bir cami, çevresine ise değişik büyüklükte pavyonlardan meydana gelen mimari tasvirler işlenmiştir. Tepelikle alt kısmı, iki süme kuşağı arasında sınırlandırılan *barok* karakterli bir *palmet frizi* ayırır.

Caminin yüksek görünümlü kubbesi, ince profillerle dilimlere ayrılarak üstüne iri bir alem yerleştirilmiştir. Kubbe, etekdeki ince *profil demetiyle* sınırlandırılarak tambura oturur. Tambur cephesinde, çevresi ince silmelerle kuşatılan, eş boyutlarda, *basık kemerli* üç büyük pencere açıklığı yan yana sıralanır.

Kubbe kasnağı altındaki bölüm, saçak profiliyle sınırlandırılarak cephesine kare biçiminde üç pencere işlenmiştir. Yanlardaki iki pencerenin kepenkleri açılmış ve soldaki pencerede yatay ve düşey uzanan ikiye ince profille şebeke de belirtilmiştir. Ortadaki pencere ise, çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılan bir yüzey halindedir.

Yapının en alt kademesi de bir saçak profili ile diğer bölümlerden ayrılır. Bu kademe, sağ tarafta taşın kenarına kadar uzanır. Cephenin iki ucuna *dikdörtgen* birer pencere, kepenkleri açılarak yerleştirilmiştir. Ayrıca soldaki pencerede ince profillerle, sağdakinde ise çizgilerle pencere şebekesi de belirtilmiştir. Soldaki pencerenin hemen yanında, kubbe eksemine rastlayacak şekilde yerleştirilen, *yuvarlak kemerli* kapı açıklığı vardır. Dikdörtgen çerçeve ve içine alınan kapı, ince profillerle kuşatılmıştır ve içeriye doğru bir *niş şeklinde girinti* yapar. Kapı ile sağ yandaki pencere arasında kalan yüzey, *düzgün kesme taş örgü* duvar derzleriyle işlenmiştir.

Minare, caminin alt kademe duvarının sağ taraftaki uzantısı üstünde ve kubbeyle örtülü mekana sağ yandan bitişen iri bir kaide ve tek şerefeli ince bir gövdeyle tasvir edilmiştir. Minare kaidesi cephesinde *yuvarlak kemerli* bir kapı açıklığı vardır. Kaidenin saçak silmesi üstünde *düzgün kesme taş örgü*yle belirtilen pabuç yer alır. Minare gövdesine pabuçtan geçiş kısmında ve şerefe altında birer bilezik, sivri külah üstünde ise bir alem vardır.

Cami motifinin yanlarından başlayıp, üstüne doğru yükselerek, ard arda sıralanan pavyonlar, yapıyı çepeçevre kuşatır. Bu pavyon motiflerinde, çoğunlukla iki katlı bir görünüş vardır. Örtü sistemleri alemlı birer sivri külah olan pavyonlarda, üst katlara birer pencere, alt katlara ise birer kapı işlendiği görülmektedir. Pavyonlar arasına yer yer servi motifleri serpiştirilmiş ve bir dizi servi de yapının gerisinde görünen pavyonların arkasından uzanıyormuş gibi, mimari motiflerin üst tarafına sıralanmıştır. Ayrıca, bu servilerin sol yanına *stilize* iri bir çiçek, taş zirvesine ise bir hilâlin üstünde tek, altında ise yan yana sıralanan *yıldızvari* üç çiçek motifleri, kompozisyonu tamamlayan diğer unsurlardır.

Cami tasvirinde perspektif, çok ince işçiliğe ve yüksek kabartmaya rağmen yoktur. Tek cepheli görünen cami motifine karşılık; pavyonların ard arda, birbirini kısmen kapatarak sıralanışı ve aralarına da yer yer servilerin yerleştirilişi, cami çevresindeki mekanın derinlik kazandırılarak ifadesidir.

Kitabe, sadece üst satırı kısmen görünecek ölçüde kalmıştır. *Stilize* bitkisel motiflerle kuşatılarak bir *kemer kavsî* içine alındığı anlaşılan yazı alanının, köşeliklerinde de *barok karakterli* çiçek motifleri işlenmiştir.

Tarihlendirme: Tepelik yüzeyine işlenen oldukça iri boyutlardaki yüksek kabartma cami motifleri, tanıdığımız örnekler arasındaki *en haşmetli* eserdir. Bu bakımdan, tarih veren satırlarının kırılmış olması, ne yazık ki büyük bir eksiklik. Her yönüyle kendine has karaktere sahip tepelik süslemesi, diğer örneklerle kıyaslanamayacak kadar *üstün bir kalite* gösterir.

İzmir'deki tarihli taşlar dikkate alındığında, bu eserlerin en erken *H.1150/M.1737* (Kat.No:1), en geç *H.1263/M.1846* (Kat.No:83) olmak üzere 109 yıl gibi uzun bir zaman dilimi içerisinde yapıldığını görmekteyiz. Bunlar arasında ilk ve son dönem (Kat.No:1 ve Kat.No:83) eserlerinin daha *şematik karakterli* olduğu da anlaşıyor. Bununla beraber, tarihli diğer taşlar dikkate alındığında *H.1214/M.1799* (Kat.No:13) ve *H.1229/M.1813*

(Kat.No:29) gibi örneklerin gittikçe olgunlaşan ve perspektife yönelen bir gelişme çizgisi takip ettiği az da olsa hissedilmektedir. Özellikle, *H.1214/M.1799* tarihli taşın, tepelikten aşağı paralel kenarlarla inen formu ve cami motifinin perspektif dikkate alınmaksızın üç katlı tertibi de, tarihllemeye çalıştığımız eserin, bir bakıma *prototipi* gibi yorumlanabilir.

Bu özellikler bütünüyle dikkate alındığında, *ünik* bir eser olmakla beraber; taşın incelediğimiz bölgedeki zirveye ulaşan kompozisyon ve işçilik kalitesi, İzmir'deki örnekler arasında tarih itibarıyla orta noktada bulunabilecek *olgun bir anıt* şeklinde gözükemektedir. Dolayısıyla, bir ustanın kendine has üslubu değilse ve perspektif anlayışından *yoksunluğu* da düşünülürse, bu kompozisyonun *H.1214/M.1799* sonrası, *H.1229/M.1813* öncesi arasına tarihlenebileceğini söylemek mümkündür.

183 : İzmir Müzesi (Agora),
(Kat. No: 94).

184 : İzmir Müzesi (Agora),
(Kat. No: 94).

Katalog No	: 95
Yeri	: İzmir Müzesi (Agora)
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 185

Mermer mezartaşının tepelik ve kitabe bölümü kırıktır. Taş kenarları tepelikten itibaren paralel olarak aşağı doğru uzanır. Tepeliğin sağlam kalan bölümünde, bir duvarın üstünde, sol tarafa tek kubbeyle örtülü cami, sağ tarafa ise bir başka yapı tasvir edilmiştir.

Tepeliği kitabeden sınırlandıran yatay silme kuşağı üstünde, taş kenarları arasında uzanan bir duvar yer alır. Bu duvar, sağ tarafta bir merdiven, bunun yanında da *yuvarlak kemerli* bir kapının iki tarafına yerleştirilen birer kare pencere ile belirtilmiştir. Pencerele, söve taşları ile çerçevelenen yüzeylerinde, yatay ve düşey ikişer ince profille belirtilen şebekeleriyle işlenmiştir. Kapı açıklığı da, *söve taşları* ve kapı kanatlarının *bindirme kuşağı* ile tasvir edilmiş; pencerelerle arasında kalan bölümlere ise yatay çizgilerle *düzgün kesme taş örgü* işlenmiştir.

Merdiven, duvarın üstünden sola doğru meyille alçalan paralel iki silmenin belirlediği kenarlar arasında, yatay uzanan basamaklarla görüntülenmiştir. Böylece, perspektif kazandırılan merdiven, iki cepheli verilmiş ve yanındaki pencere de basamaklar gerisinde kaldığı ifade edilecek şekilde kısmen kapanmıştır. Duvarın saçak silmesine kadar uzanan basamaklar, caminin sağ yanında tasvir edilen ikinci yapının kapı açıklığına kadar ulaşır.

Cami tasvirinde tek kubbeye örtülen bir yapı işlenmiştir. İnce profillerle dilimlere ayrılan kubbenin üst kısmı tamamen kırıktır. Kubbe tamburu bir saçak silmesiyle sınırlandırılarak, yüzeyine üç pencere açıklığı sıralanmıştır. *Yuvarlak kemerli* pencereler, çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* bölünen birer yüzeyle belirtilmiştir. Yapının alt kademesi de, düzgün bir saçak profiline sahiptir. Cephesinde *yuvarlak kemerli* bir kapı açıklığı ve bunun iki yanında simetrik olarak yer alan dikdörtgen birer pencere vardır. Çift kanatlı kapının *bindirme kuşağı* ile pencerelerin bir düşey iki yatay ince profille işlenen şebekeleri de belirtilmiştir. Caminin alt kademe duvarının iki yanına küçük birer kubbe bitişiktir. Oldukça uzun görünüşlü bu kubbeler, ince profillerle dilimlere ayrılmış ve soldaki kubbe taşla birlikte büyük ölçüde kırılmıştır.

Minare, yapının sağ yanına bitişik kaide üzerinde yükselmekle beraber, gövdesinin şerefesi dahi görünmeyecek ölçüde üst bölümü tamamen kırılmıştır. Minare kaidesi de, caminin sağ yanındaki küçük kubbe arkasında kaldığı belirtilecek şekilde kısmen görünmektedir.

Caminin sağındaki yapı, alttaki duvarının saçak silmesine doğrudan oturan üç katlı bir görünüştedir. Alt katında, merdiven basamaklarıyla ulaşılan *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı kapı açıklığı, söve taşlarıyla işlenmiş ve kapı yanındaki duvar yüzeyinde *düzgün kesme taş örgü* belirtilmiştir. İkinci katında ise, dikdörtgen iki pencere açıklığı birer kanadı yana açılarak, çift kanatla tasvir edilmiştir. Üçüncü katta da, taşın kırılması sebebiyle bugün sadece birisi görünen, *yuvarlak kemerli* ve *baklava dilimlerine* ayrılan yüzeyle işlenmiş pencere açıklıklarının varlığı anlaşılmaktadır.

Cami ile sağ taraftaki yapı arasında kalan yüzeyde, küçük kubbenin üstünden uçları görünen bir çift servi motifi, tepeliği süsleyen bitkisel unsurlardır.

Cami ve yanındaki yapıda, perspektife değer verilmeden, tek cepheli bir görüntü işlenmekle beraber; bu yapıların oturduğu duvarda tasvir edilen merdivenin, iki cepheli belirtilişi bir perspektif anlayışını yansıtır.

Kitabe, bir silmenin *yuvarlak kemer* formuyla üstten kuşatılmış ve kemer kavsinin dış kenarları da *stilize* yapraklarla donatılarak süslenmiştir. Kemer köşeliklerinde yarısı tasvir edilen birer çiçek motifi, kitabe yanlarında ise bitkisel başlıklı birer *süs sütuncesi* işlenmiştir. Yazı, soldan sağa meyilli silme kuşakları arasına kabartılan satırlarla düzenlenmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

	هو الخلاق الباقي
Hüve -l- hallâk -ül- bâki	کیمسیه باقی دکلدر جونی هر بی شیوت
Kimseye bâki değildir çünkü her bi sübût	کل اوکو اخلامله بر فاتحه ایتمه سکوت
Gel oku ihlâsla bir Fatiha etme sukût	کل نفس
..... küllu nefsin	

Tarihlendirme: Tepeliğin mevcut yüzeyinde bulunan cami tasvirinde, ayrıntılı bir işçilik yanısıra özellikle dikkati çeken unsur, alt kademenin sağ ucundaki merdivendir. Merdiven, oldukça başarılı sayılabilecek perspektif uygulaması ile, cami motifinin genellikle durgun görünüşüne karşılık, mimariye hareket getiren bir elemandır.

Bu eserle paralel bir uygulama, Menemen Ulu C. Hazinesindeki (Kat.No:3) H. 1197 / M. 1782 tarihli şahide tepeliğinde de dikkati çeker, Ancak, İzmir'deki taşın tepeliğine işlenen merdiven motifi, daha başarılı bir perspektifle yansıtılan ileri bir adımdır. Ayrıca, genel olarak Menemen örneğinden daha kaliteli ve biraz daha yüksek kabartma tekniği de dikkate alınırsa, tarihlemeye çalıştığımız eserin herhalde, H.1197/M.1782'den sonra ve büyük bir ihtimalle 18.Yüzyıl sonlarında yapıldığını söyleyebiliriz.

185 : İzmir Müzesi (Agora), (Kat.No. 95).

Katalog No : 96
Yeri : İzmir Müzesi (Agora)
Tarihi : Belirsiz
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 186

Mermer mezartasının üçgen tepelik altında kalan bölümü tamamıyla kırıktır. Tepelikte sol tarafa cami, sağ tarafa sivil bir yapı tasvir edilmiştir.

Cami, tek kubbe altında iki katlı bir cephe ve sağ yana bitişik minareyle belirtilmiştir. Kubbe, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılarak üstüne bir alem yerleştirilmiştir. Kubbenin oturduğu silme altında kalan cephe, sola doğru taş kenarına kadar uzar. Cephe yüzeyinde *kaş kemerli* ve çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılan bir pencere ve bunun sol yanında yuvarlak kemerli çift kanatlı bir açıklık, sağ yanında ise *basık kemerli* ikinci bir açıklık vardır. Yapının alt katı gibi görünen duvar, üstten düz bir silme ile ayrılır. Ortasında, dikdörtgen çerçeveye içine alınan *yuvarlak kemerli* çift kanatlı bir kapı vardır. Kapının yanındaki yüzeyler ise, *düzgün kesme taş* duvar örgüsü belirten çizgilere sahiptir.

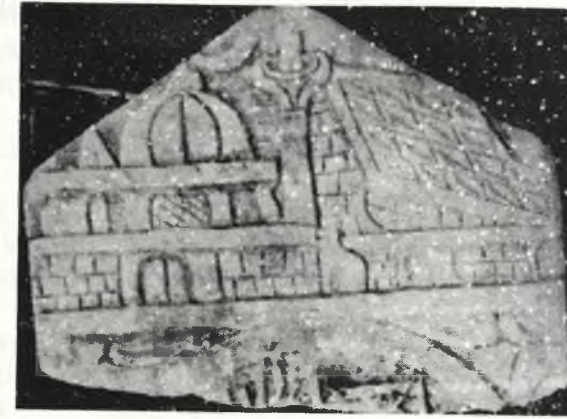
Minare, caminin alt kademesine sağ yandan bitişik, yarısı görünen *soğan formunda* bir kaide ve tek şerefeli gövdeyle işlenmiştir. Kaide cephesinde zor seçilen bir kapı açıklığı bulunmakta, minarenin kûlahı ise, taşın kırıklığı sebebiyle anlaşılamamaktadır.

Caminin sağ tarafındaki sivil yapı, niteliği belli olmayacak derecede karmaşık bir görüntüye sahiptir. Ancak, *sundurma çatı* meyili ve kiremitleri belirtilmiş; alt bölümlerdeki duvar yüzleri de *kesme taş örgü* derzleri şeklinde çizilmiştir. Bu çizgiler arasında da, yapının *yuvarlak kemerli* iki açıklığı zor farkedilecek şekilde belli olmaktadır.

Cami tasvirinde perspektif görünmemekle beraber, sağ yandaki yapının meyilli çatısı, çok zayıf da olsa bir perspektif ifadesi taşır.

Tarihlendirme: Tepeliğin sol tarafında yer alan cami motifi ile sağ yanındaki sivil yapı tasviri, ana hatlarıyla *kabataslak* bir işçilik gösterir. Sivil yapı, meyilli bir *sundurma çatı* ile belirtilerek işlenmiştir. Yaptığımız bu çalışma sırasında, aynı karakterde sivil yapı tasvir edilen iki örnek daha bulunmakla beraber, her ikisi de Pınarbaşı'ndadır. (Kat.No:36, H.1231/M.1815 ve Kat. No: 54, H.1246/M.1830) Ancak, bu örneklerde ve özellikle de daha erken tarihli olanında (Kat.No:36); daha kaliteli bir işçilik ve oldukça başarılı görünen perspektif anlayışı vardır. Bu özellikler dikkate alındığında; tarihlememiz gereken eserin, *acemice* bir uygulama olduğunu söyleyebiliriz. Diğer taraftan, Pınarbaşı örneklerinin de kronolojik sıraya göre gerileyen üslubu dikkati çeker.

Tarihlemeye çalıştığımız şahide tepeliği, Pınarbaşı örnekleriyle karşılaştırıldığında, üslup sıralaması açısından daha *arkaik* görünmekle beraber, kronolojik gelişmede geç bir örnek olmalıdır. Bu bakımdan Pınarbaşı'ndaki (Kat.No:54) H.1246/M.1830 tarihli taştan daha geç bir eser olduğu söylenebilir.

186 : İzmir Müzesi (Agora), (Kat No: 96).

Katalog No : 97
Yeri : İzmir Müzesi (Agora)
Tarihi : Belirsiz
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 187

Mermer baş şahidesinde, tepelikten itibaren gövdenin alt kısmı kırıktır. *Barok karakterli* kıvrık dal ve yapraklarla çerçevelenen tepelikte, sol tarafa cami, sağ tarafa ise *bereket boynuzu* şeklindeki bir vazodan çıkan *stilize* bitkisel motifler işlenmiştir. Tepelik, iki düz silme arasındaki *şematik* bir yaprak friziyle yazı alanından ayrılır.

Cami motifinde, taş eksenine yerleştirilen minarenin sol yanına bitişik, iki kademeli bir cepheden ibaret tek kubbeyle örtülü bir yapı tasvir edilmiştir. Üzerinde alem bulunan ve ince profillerle dilimlere ayrılan kubbe, bir saçak silmesine oturur. Bu silme altındaki kasnakta, eş büyüklükte, *yuvarlak kemerli*, üç pencere açıklığı eşit aralıklarla sıralanmıştır. Tamburun altındaki yapı kademesi, üstten saçak profiliyle sınırlandırılarak, yanlara doğru biraz daha genişçe işlenmiştir. Cephe ortasında, *yuvarlak kemerli* bir kapı açıklığı, bunun iki yanına ise, kare çerçeve içinde çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* bölünen birer yüzey işlenmiştir.

Minare, yapının sağ yanına bitişik bir kaide üzerindedir. Kaide, sağ yanı meyilli bir platforma oturur. Dikdörtgen kaideyle gövde arasında da pahlı görünen bir pabuç vardır. Tek şerefeli gövdenin, sivri kûlahı alemlidir. Minarenin petek hizasında, sağ tarafa bir hilâl, sol tarafa *yıldızvari* bir çiçek işlenmiştir.

Perspektif, tek cepheli ve iki boyutlu cami tasvirinde hissedilmez.

Tarihlendirme: Şahidenin tepelik yüzeyindeki süsleme kompozisyonu, ana hatlarıyla İzmir'deki bir grup (Kat.No:13, 19,29,98) ile paralellik gösterir. Bu örneklerden birisi (Kat.No:13 ve Kat.No:19) H.1214/M.1799 ve H.1223/M.1808 tarihlidir. Bunlar arasında en yakın paraleli de İzmir Şeyh C. Haziresindeki H.1223/M.1808 tarihli şahidedir. Gerek bu eser, gerekse tarihlemeye çalıştığımız tepelikte, sol tarafa cami, sağ tarafa bir *bereket boynuzu* içerisinde bulunan *natürmort* tasviri işlenmiştir. Ancak, Şeyh C. Haziresindeki şahidede, cami motifi üç katlı olduğu için farklılık gösterir. Buna karşılık, mimari motiflerde cephe yüzeyinin işlenişi oldukça benzer özelliklere sahiptir.

Tepeliğin genel kompozisyonu ve mimari detaylar dikkate alındığında, eserin takribi H.1214/M.1799 - H.1223/M.1808 yılları arasına tarihlenmesi mümkündür.

İzmir Müzesi (Agora), (Kat. No: 97).

Katalog No	: 98
Yeri	: İzmir Müzesi (Agora)
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 188

Mermer mezartaşının, üçgen tepelik altında paralel kenarlarla uzanan alt kısmı, hemen hemen tamamıyla kırılarak kaybolmuştur. Yatay bir profille kitabe yüzeyinden ayrılan tepelikte, orta bölüme cami motifi yerleştirilerek, çevresi "C-S" kıvrımı yapan *barok karakterli* dal ve yapraklarla *plastik* biçimde çerçeveselmiştir.

Cami tasvirinde, tek kubbeli örtü sistemi, kasnak ve iki katlı bir cephe ile çift minareli bir yapı işlenmiştir. Caminin kubbe kasnağı ile diğer cephe duvarları, alt kademelere doğru bir öncekine göre genişler ve birer saçak profiliyle birbirinden ayrılır. Kubbe ince profillerle dilimlere bölünerek zirvesine bir alem yerleştirilmiştir. Kasnağında, *basık-yuvarlak* kemerli ve yüzeyi çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılan iki pencere açıklığı vardır.

Caminin, orta kademesini meydana getiren duvar yüzeyinde, *basık-yuvarlak* kemerli üç pencere açıklığı yan yana sıralanır. Ortadaki yatay ve düşey, yandakiler, çapraz, paralel çizgilerle işlenerek şebekeli birer yüzey halinde belirtilmiştir. Pencerelelerin iki yanındaki duvar yüzeylerinde ise, *kesme taş örgüsü* belirten derz çizgileri kullanılmıştır.

Caminin alt kademe cephesinde, çift çizgi ile konturlanan, *basık-yuvarlak* kemerli üç açıklık vardır. Simetrik bir düzenle yerleştirilen bu açıklıklardan ortadaki düşey bir çizgi ile iki kanada ayrılan bir kapı, yandakiler ise, yatay ve düşey çizgilerle kare biçiminde bölünerek şebekeleri belirtilen birer pencere yüzeyidir.

Minareler, yapının alt kademesine yanlardan bitişen birer kaide üzerindeki tek şerefeli, sivri külahlı gövdelerle ve simetrik bir tertiple işlenmiştir. Kaide cephelerinde yapıya bitişik *yuvarlak* kemerli birer kapı ve *kesme taş duvar örgüsü* belirtilmiş, bunların üstünde de, yapıya doğru kavisle daralan *kesme taş örgülü* birer pabuç yer almıştır.

Kubbe ve tamburun iki yanında simetrik olarak üçer servi ucu, kubbe üstündeki yüzeyde, *stilize* bir çift iri çiçek ve bir tomurcuktan ibaret demet, fonu süsleyen bitkisel unsurlardır. Ayrıca, yapının minareleri arasında *yuvarlak* kemer kavsi çizen bir profil demeti, çerçeveyi meydana getiren bitkisel unsurlarla yapı arasında sınır oluşturur.

Cami tasvirinde perspektife yer verilmeyen tek cepheli bir ifade vardır.

Kitabe, tamamen yok denecek ölçüde kırılmış olmakla beraber bir profil demeti ile üstten kuşatılarak, *yuvarlak* kemer kavsi içine alındığı ve köşeliklerinin de *stilize* çiçek ve yapraklarla yoğun bir biçimde süslediği mevcut görüntüden anlaşılmıştır.

Tarihlendirme: Taşın tepeliğinde yer alan simetrik kompozisyonlu, çift minareli cami motifi, üç katlı bir görünüme sahiptir. Tepeliği, "C-S" kıvrımlı bitkisel süsleme çerçeveler. Tepelik çerçevesi ve üç katlı cami motifi bakımından benzer özellikler taşıyan iki örnek, yine İzmir'de bulunmaktadır. Bunlarda birisi Agora'da (Kat.No:13,H.1214/M.1799), diğeri ise Şeyh C. Haziresindedir (Kat.No:19,H.1223/M.1808). Bu örneklerde, cami motifi tek minareli olarak tepeliğin sol yarısına işlenmiş ve sağ taraflarına *natürlük* kompozisyonu yerleştirilmiştir.

Tarihlemeye çalıştığımız esere, mimari motifin işlenişi ve taş formu bakımından daha yakın görünen ise, H.1214/M.1799 tarihli (Kat.No:13) şahidedir. Bu bakımdan, sözkonusu eserin aynı yıllarda olmasa bile daha gelişmiş kompozisyonu ile bir süre sonra ve muhtemelen H.1220/M.1805 civarında yapıldığını söyleyebiliriz.

188 : İzmir Müzesi (Agora), (Kat. No: 98).

Katalog No : 99
Yeri : İzmir Müzesi (Agora)
Tarihi : Belirsiz
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 189

Mermer şahidenin, üçgen şeklindeki sivri tepelikten itibaren alt kısmı kırılarak kaybolmuştur. Tepelik yüzeyi, kenarlarındaki *barok karakterli* kıvrık dal ve yapraklarla çerçevelenir. Bu çerçeve içerisinde sol yarıya cami motifi, sağ yarıya *stilize* çiçeklerden meydana gelen *natürmort* tasviri işlenmiştir.

Cami, iki katlı görünüme sahip, tek kubbeyle örtülü ve tek minareli bir yapıdır. Kubbe, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmış ve üstüne alem yerleştirilmiştir. Yapı katlarını meydana getiren tambur ve altındaki esas cephe, üst kenarlarda iki kademeli birer saçak silmesiyle sınırlandırılır. Tambur cephesinde, eşit aralıklarla, yan yana sıralanan *yuvarlak kemerli* üç açıklık, *baklava dilimi* şeklindeki şebekeleri belirtilerek işlenmiştir. Yapının alt kademesi ortasında dikdörtgen çerçeve içine alınan *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı bir kapı açıklığı vardır. Bunun iki yanında da, kare çerçeve içinde, yatay ve düşey çizgilerle dilimlere ayrılan birer yüzey bulunmaktadır.

Minare, caminin alt kademesine sağ yandan bitişik bir kaide üzerindedir. Tek şerefeli minarenin *soğan* formundaki kaidesi, *düzgün kesme taş* duvar örgüsüyle işlenmiştir. Gövde, pabuç üzerindeki bilezikten itibaren yükselen, tek şerefeli, sivri kulaanlı ve üstünde alem bulunan bir görünüşle belirtilmiştir. Minareyle kubbe arasında iki servi ucu, peteğin sol yarısında ise, altı yapraklı *yıldızvari* bir çiçek vardır.

Cami motifinin sağ tarafında, ayaklı ve iki kulplu bir vazo içersinden yükselen, iri stilize çiçeklerin meydana getirdiği *natürmort* kompozisyonu yer alır.

Cami tasvirinde perspektiften uzak tek cepheli bir görüntü hakimdir.

Tarihlendirme: Tepelik yüzeyinde işlenen cami ve *natürmort* kompozisyonu, ana hatlarıyla karşılaştırıldığında İzmir'de yer alan diğer birkaç şahide (*Kat.No: 13,19,97,98*) ile benzerlik gösterir. Bunlar arasında tarihliler *Kat.No:13 (H.1214/M.1799)* ve *Kat.No:19 (H.1223/M.1808)* olmak üzere biri Agora'da, ikincisi Şeyh Cami Haziresinde bulunan iki taşır. Yalnız bu eserlerde cami motifi üç katlı düzenlenmiştir. Ayrıca, *natürmort* kompozisyonu da *Kat.No:13*'te çift kulplu bir vazo içersindeki çiçeklerle işlenmiş, olmasına karşılık, *Kat.No:19*'da *bereket boynuzu* şeklinde bir kap içindeki meyve ve çiçeklerden oluşmaktadır. Diğer taraftan, üslup itibarıyla cami motifi, İzmir Şeyh C. Haziresindeki şahide ile kat farkı dışında benzerlik taşır.

Genel özellikleri dikkate alındığında, kompozisyon bakımından bu şahidenin **H. 1214/M. 1799 - H. 1223/M.1808** yılları arasında yapıldığını söyleyebiliriz.

189 : İzmir Müzesi (Agora), (Kat. No: 99).

Katalog No : 100
Yeri : Manisa Müzesi (Mevlevihane)
Tarihi : Belirsiz
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 190-191

Mermer malzemeyle yapılan mezartaşı, alttan bir bölümü kırık olarak günümüze gelebilmiştir.

Yatay bir silme ile kitabeden ayrılan çerçevesiz bir pano halindeki tepelik kısmında yapı tasvirlerinden soldaki, tek kubbeli bir camidir. Kubbenin altında, yukarıdan aşağı doğru indikçe genişleyen üç kademeli yapı cephesi bulunmaktadır. En üstteki, kubbe tamburu olan bu kademelerin her biri üst kenardan düz bir profil ile sınırlandırılmış, hepsine de üçer açıklık sıralanmıştır. *Basık kemer* formundaki açıklıklar, *baklava dilimi* şeklinde veya düşey birer çizgi ile çift kanada ayrılan yüzeyleri ile çeşitlilik gösterir.

Minare, yapının ikinci katı gibi görünen orta kademenin sağdaki çıkıntısı üzerinde, taş eksenine yerleştirilen tek şerefeli bir gövdeye sahiptir.

Caminin sağ yanındaki taş yüzeyinde, üç tane pavyon, önde uzanan bir duvarın gerisine yerleştirilmiştir. Öndeki duvar *kesme taş örgü* ile belirtilerek, ortasına *basık kemerli* çift-kanatlı bir kapı açıklığı yerleştirilmiştir. Duvar, caminin ilk kademesi ile aynı hizadaki bir silme kuşağı ile son bulur. Bu duvarın gerisinde görünen pavyonlardan sağ yandaki, eş büyüklükte olan diğer ikisinden daha küçüktür. Ayrıca, sol yanındaki pavyonun arkasında yarısı görünmektedir. Pavyonların üçü de sivri kulaanlı örtülmüş silindirik birer kuruluştur. Görünen cephelerindeki dikdörtgen birer açıklık, *baklava dilimi* şeklinde şebekelendirilmiştir.

Mimari tasvirlerin geri planında serviler bulunmaktadır. Ayrıca, biri iki büyük pavyon arasından, diğeri de caminin sol yanında, yerden itibaren yükselen iki yapraklı iri birer to-murcuk, *stilize* görünüşle işlenmiştir.

Kompozisyonun tamamında alçak kabartma uygulanarak, cami ve yanındaki duvar tek cepheli tasvir edilmiş, duvar gerisindeki pavyonlar ise silindirik yapıları belirecek şekilde ve en sağdakinin arka planda kaldığı vurgulanarak derinlik işlenmiştir.

Kitabeyi üç yandan çerçeveleyen düz bordür, yazı sathının üstünü *yuvarlak kemer* formu ile kuşatır. Kemer köşeliklerinde *barok karakterli* yapraklar bulunur. Satır araları yüzey-sel bordürlerle ayrılarak, soldan sağa meyilli yazı panoları içerisine harfler kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الحي الباقي
طاط زاده محمد
اغائك زوجة
مرحومه فاطمة

Hüve -l-hayy-ül-bâki
Tât zâde Mehmet
Ağa'nın zevcesi
Merhume Fatime

Tarihlendirme: Tepeliğin sol yarısında üç katlı görünen cami ile sağ yanına bir duvar üstünde sıralanan yanyana üç pavyon motifi, kompozisyon itibariyle Manisa Müzesi'nde bulunan bir başka eserle (Kat.No:7, H.1210/M.1795) hemen hemen aynıdır. Farklı olarak, H.1210 tarihli eser iki katlı bir cami tasviriyle süslenmiştir. Kat sayısının artışı bir gelişme gibi görünmekle beraber, tarihlemeye çalıştığımız eserin detayları, *kopya* havası veren daha basit bir işçiliğe sahiptir. Bu bakımdan, eseri H.1210/M.1795-H.1220/M.1805 yılları arasında tarihleyebiliriz.

190 : Manisa, Müzesi (Mevlevihane), (Kat.No: 100).

191 : Manisa, Müzesi (Mevlevihane), (Kat.No: 100).

Katalog No : 101
Yeri : Manisa Yeni C.Haziresi
Tarihi : Belirsiz
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 192

Mermer baş şahidesi, üçgen tepelikten aşağı doğru daralan bir yapı gösterir. Tepeliğin zirvesi kırılmıştır. Tepelik yüzeyinde sol yarıda bir cami, sağında ise kubbeye örtülü bir başka yapı tasviri vardır.

Cami, tek kubbeye örtülü, iki kat gibi görünen tambur ve esas duvar cephesi ve sağ yandan yapıya bitişen minare ile belirtilmiştir. Kubbe, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılarak üstüne alem yerleştirilmiştir. Kubbe eteğindeki enli saçak silmesi altında tambur yer alır. Tambur yüzeyinde sıralanan üç pencere açıklığı, farklı büyüklüklerde ve düzgün olmayan birer *yuvarlak kemerler* belirtilerek, yüzeyleri çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılmıştır. Yapının alt kademede görünen esas cephesi de enli bir saçak silmesine sahiptir. Cephe ortasına dikdörtgen çerçeve içine alınan, *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı kapı açıklığı yerleştirilerek iki yanındaki yüzeyler, çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılmıştır.

Minare, yapının sağ yanına bitişik kavisli bir kaide üzerinde tek şerefeli bir gövdeyle tasvir edilmiş; ancak, üst kısmı taşla birlikte kırılmıştır. Minare kaidesi, *düzgün kesme taş örgü* duvar derzlerinin çizgileriyle işlenmiştir.

Tepeliğin sağ tarafındaki yapı da, tek kubbeye örtülüdür. Üstünde alem bulunan kubbe, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmıştır. Kubbenin oturduğu saçak silmesi altında, yan yana sıralanan *yuvarlak kemerli* üç açıklıkla cephe tasvir edilmiştir.

Tepeliğin iki yanında, *barok karakterli* yapraklar, yapıların örtü sistemleri üzerinden görünen serviler ve sağdaki yapının kubbesi üstünden minareye doğru kıvrılan bir dal ucundaki iri *stilize* çiçek, mimari dışındaki yüzeylere işlenen bitkisel unsurlardır.

Mimari tasvirler perspektife yer verilmeden tek cepheyle işlenmiştir.

Kitabe, *yuvarlak kemer* formuyla üstten kuşatılarak, köşeliklerine *barok karakterli* palmetler simetrik bir kompozisyonla işlenmiş; yazı, soldan sağa meyilli satırlarla kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

اه من الموت
مرحومه و مغفوره
شریفة اسمهان
روحنه الفاتحة

Ah min-el-mevt
Merhume ve mağfure
Şerife Ümmehân
Ruhuna el-Fatiha
sene

Tarihlendirme: Şahide tepeliğinde bulunan iki katlı cami ile, sağ yanındaki tek kubbeyle örtülü ikinci yapı tasvirinde, oldukça basit hatlar hakimdir. Hemen hemen aynı kompozisyonun çok daha ince bir işçilikle uygulandığı bir başka eser de Manisa Müzesi'nde (Mevlevihane) teşhir edilmektedir. Bu eserin (Kat.No:4) H.1198/M.1783 tarihi dikkate alındığında, Yeni Cami Haziresindeki şahidenin basit bir kopya halinde tekrarlandığı rahatlıkla söylenebilir. Bu duruma göre H.1200/M.1785 civarına tarihlememiz mümkündür.

192: Manisa, Yeni C.Haziresi, (Kat. No: 101).

Katalog No	: 102
Yeri	: Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 193-194

Üçgen şeklinde basık-sivri tepeliğe sahip mezartası mermerdir. Yan ve arka yüzleri boş bırakılan taşın tepeliği asimetrik bir düzen gösterir. Alta doğru dâralan taş, kitabesi de kısmen kapanacak şekilde toprağa gömülüdür.

Taşın zirvesinden aşağı doğru uzanan bir minare, tasvir yüzeyini ikiye ayırır. Minare, düzgün kesme taş örgü ile belirtilmiş olup üstünde bir alem, basık bir külah ve tek şerefe bulunan gövdesinin, sağ yana doğru şişkin genişçe bir kaideye oturduğu görülür. Düzgün bir şekilde kesilmiş gibi görünen kaidenin sol tarafı, camiye bitişiktir.

Cami, yüzeyi dilimlere ayrılmış bir *ana kubbe* ve bunun sol gerisinde kalan daha küçük, ikinci bir *dilimli kubbe* ile örtülü olarak tasvir edilmiştir. Her iki kubbe de aynı kasnak üzerine oturuyormuş gibidir ve kasnak yüzeyine, simetrik bir düzenle üç açıklık işaretlenmiştir. Açıklıklar *basık kemerli* olup, ortadaki düşey bir çizgi ile ikiye ayrılmış bir kapı gibi yanlarda kalan diğer ikisi ise *baklava dilimi* şeklindeki birer şebeke ile pencere gibi tasvir edilmiştir. Bu açıklıkları alt ve üst kenarlardan sınırlandıran iki silme, yapıyı yatay kuşaklara böler. Alttaki silme ile kitabeyi tasvirden ayıran bordür arasındaki bölümde de, yapı cephesine üç tane açıklık sıralanmıştır. Aynı özelliklere sahip bu açıklıklar, ortadan düşey birer çizgi ile ikiye ayrılarak, *yuvarlak kemerli* birer kapıyı belirtir.

Minarenin sağ yanında kalan ve aynı zamanda geri planda olduğu anlaşılan ikinci bir yapı, cami ile bağıntısız görünmekle beraber, ona yakın bir büyüklükte ve farklı bir karakterde işlenerek tasvir edilmiştir. Dilimli tek bir kubbe ile örtülen bu yapı, hiç açıklık bulunmayan *masif* karakterli, *düzgün kesme taş duvar örgülü* bir cepheyle *yeknesak* bir görünüştedir. Kubbesi ile caminin minaresi arasına ard arda iki servi, minarenin sol yanındaki yüzeye de sağa dönük bir hilâl yerleştirilerek kompozisyon tamamlanmıştır.

Ana hatlarıyla, kabataslak bir işçilik ve alçak kabartma işleniş gösteren tasvir, tek cephele bir görünüştedir. Bu durumu kısmen değiştirerek, çok az derinlik ifadesi veren iki unsurdan biri, minare kaidesinin gerisinde kalan sağdaki yapı, ikincisi ise, daha geride olduğu anlaşılan bir çift servi motifidir.

Kitabenin etrafını çeviren düz bordür, yazı alanını üstten *yuvarlak kemer* formuyla kuşatır. Kemer köşeliklerine *yelpazevari* açılan basit *stilize* yapraklar yerleştirilmiştir. Kitabenin toprak üstünde kalan kısmı altı satırdır. Daha altta olduğu anlaşılan tarih satırı toprağa gömülü durumdadır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الخلاق الباقي
بنى قبيل مغفرت اي رب يزدان
بحق عرش اعظم نور قران
كلوب قبريم زيارت ايدن اخوان
ايدنه روحمه فاتحه احسان
... احمد كريمه سي حاجي

Hüv-l- hallâk-ül-bâki
Bana kıl mağfiret ey rabb-i yezdân
Bihakk-i arş-i azam nûr-i kur'an
Gelüb kabrim ziyaret eden ihvân
Ede ruhuma Fatihâ ihşân
.....Ahmed kerimesi hacı

Tarihlendirme: Cami motifinde, iki katlı cephe üstüne bir büyük kubbe ve bunun sol yanında daha küçük ikinci bir kubbe yerleştirildiğini görüyoruz. Aynı özellik *Kat.No:56*'da (*H.1247/M.1831*) cephenin tek katlı düzenlenişi gibi bir farkla karşımıza çıkar. Cephenin iki katlı tertibi, Menemen'de *Kat.No:52* (*H.1245/M.1829*) örneğinde görülür. Ayrıca, caminin minaresi ve sağ tarafındaki kubbeli yapıda, *düzgün kesme taş işçiliği* vardır. Bu özellik, *Kat.No:56* ve *Kat.No:64* (*H.1252/M.1836*) ile *Kat.No:72* (*H.1253/M.1837*) gibi örneklerde de görülmektedir.

Cami tasvirindeki kat düzenlenişi, örtü sistemi ve minare ile sağdaki yapının duvar örgü çizgileri dikkate alındığında, bu eserin *H.1245-53/M.1829-1837* tarihleri arasında yapılan diğer örneklerle aynı yıllara ait olabileceğini söylemek mümkündür.

93 : Menemen, Ulu C.Haziresi, (Kat. No: 102).

94 : Menemen, Ulu C.Haziresi, (Kat. No: 102).

Katalog No	: 103
Yeri	: Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Sathi kabartma
Resim No	: 195

Mermer baş şahidesi, üçgen şeklindeki sivri bir tepelikten aşağı doğru daralan bir formdadır. Alt kısmı epey toprağa gömülü bulunan taşın ön cephesi, tepelik bölümündeki tasvir ve altındaki kitabelikten oluşmaktadır. Kitabeyi tasvirden ayıran kalın düz silme, bir *yuvarlak kemer* kıvrımı yaparak yazıyı da üstten çerçeveler. Çok sathi bir kabartmanın uygulandığı tepelikte, büyükçe bir cami ile pavyon tasviri vardır.

Tek kubbe ile örtüldüğü anlaşılan cami, iki katlı bir görünüşle ve tek minareli tasvir edilmiştir.

Minare, caminin sağ tarafına bitişik olarak alta doğru genişleyen bir kaide üzerinde tek şerefe ile işlenmiştir.

Yapının örtü sistemi ile birlikte ikinci kademesinin bir kısmı da taşın kırılması sonucu tahrib olmuştur. Yüzeyi çizilerek dilimlere ayrılan kubbenin, altındaki bölüm kasnak gibi görünmektedir. Bu bölümde aynı form ve büyüklükte, *yuvarlak kemerli* beş pencere açıklığı, *baklava dilimi* şeklindeki şebekelerle sıralanmaktadır. Pencereilerin altına yatay bir kuşak teşkil eden silme, minare gövdesini de kaideden ayıracak şekilde uzanır. Bu silmenin altında yer alan yüzeyde, aynı hizada sıralanan *yuvarlak kemerli* altı açıklıktan ibaret bir dizi görülür. Bu dizi, muhtemelen yapının ön cephesindeki pencereleri veya bir *son cemaat yerini* ifade etmektedir.

Minareden itibaren taşın sağ tarafında, eş büyüklükte iki pavyon bitişik durumda yer alır. aynı hatları taşıyan bu pavyonlar, alemli birer külahla örtülerek ön cephele, karelere ayrılmış dikdörtgen birer açıklıkla tasvir edilmişlerdir.

Pavyonların üstünde yer alan iri dallı bir çiçek ile iki yanında bulunan birer servi ve minareyle kubbe arasına yerleştirilen *yıldızvari* bir çiçek, tasvir fonunu dolduran diğer unsurlardır.

Basit hatlarla sathi bir kabartma olarak işlendiğini gördüğümüz bu eserde, perspektif değeri taşıyan bir anlayış bulunmamakta, *linear* bir üslup dikkati çekmektedir.

Kitabe bölümünde, harflerin çevresindeki taş yüzeyi traşlanarak, soldan sağa doğru meyilli satırlar kabartılmıştır. Taşın, zemine gömülü alt kısmında da devam ettiği anlaşılan kitabeden, toprak üstünde kalan üç satır görülebilmektedir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الحي الباقى
زى ارتدن مراد بر دادر
کور بکا ايسه پارين سكا

Hüve-l- hayy -ül-bâki
Ziyaretten murad bir du'adır
Gor bana ise yarın sanadır

Tarihlendirme: Tepelikte işlenen cami ve iki pavyon motifinin oldukça sathi ve kaba-taslak bir işçilik kalitesi vardır. Menemen Ulu C.Haziresinde aynı motiflerin benzer bir işçilikle görüldüğü tarihli iki örnek, *Kat.No:52*(*H.1245/M.1829*) ve *Kat.No:56* (*H.1247/M.1831*) ile bu eserin de, detay farklılıklarına rağmen aynı yıllara tarihlenmesini mümkün kılar.

195 : Menemen, Ulu C. Haziyesi, (Kat. No: 103).

Katalog No	: 104
Yeri	: Menemen Ulu C. Haziyesi
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 196

Kitabe bölümünün bir kısmı toprak altında kalan mermer mezartaşı, sivri bir tepelikle işlenmiştir.

Taş kenarlarıyla sınırlandırılan tepelikte, cami tasvirinin minaresi şahide eksenini belirler. Minarenin sol yanına bitişik cami, tek kubbeyle örtülü, yüksek tambura sahip bir yapıdır. Kubbenin dilimli yapısı üstünde bir alem yer alır. Tambur yüzeyine, yan yana sıralanan eş büyüklükte üç pencere açıklığı, *yuvarlak kemer* formuyla ve *baklava dilimi* biçimindeki şebekelerle işlenmiştir. Tamburun saçak bordürü, kubbe çapı boyunca yatay uzandıktan sonra, geniş açılı birer köşe ile kırılarak yanlardan aşağı doğru meyilli iner. Bu profil, sol yanda tambur kenarında, sağ yanda ise minarede son bulur. Böylece, tamburun yapısı *poligonal* bir görünüş kazanmakla beraber, aslında perspektif verilmek istenmiştir.

Alt kademede yer alan duvar kuruluşunda da aynı perspektif anlayışı dikkati çeker. Daha geniş görünen bu cephe de sağ tarafta minareden, solda ise, tambur hizasından itibaren iki yana doğru meyilli alçalır. Tam ortaya yerleştirilen dikdörtgen çerçeve içindeki *yuvarlak kemerli* çift kanatlı kapı açıklığının iki yanında, *düzgün kesme taş* duvar örgüsünü belirten çizgiler de, duvarın perspektif hatlarına paralel verilmiştir. Böylece yapının hem duvarında hem de örtü sisteminin oturduğu tamburda görünen bir perspektif anlayışı vardır. Bununla beraber, her iki yanda da meyille inen yapı hatları, binanın üç cephesini birden gösterir tarzda ifade edilerek, yerine oturmayan *acemice* bir perspektif yansıtır.

Cami görüntüsünün sağ yanındaki yüzeyde yapı ile aynı zeminde sıralanan üç tane *barok palmet* üzerine, yatay bir profile oturan *natürmort* tasvirleri sıralanmıştır. *Kestane* veya *incir* olarak nitelendirilebilecek bu üç *stilize* motifin en sağında, taş kenarına yerleştirilen *dilimli bir kubbe* ise ilgisiz bir unsur olarak işlenmiştir. Bu motiflerin aralarından yükseldiği görülen *stilize* yaprak ve dal kıvrımları, *böbrek* formunda çiçekler ile birleşerek zemin dolgunu tamamlar. Ayrıca cami tasvirinin sol yanında *barok karakterli* bir yaprak, kubbe ile minare arasında birkaç dal ve daha üstte de yarısı görünen *yıldızvari* bir çiçek üsluplaştırılarak işlenmiştir.

Kitabe kısmında, görünen beş satır üstten *yuvarlak kemer* şeklinde bir profil ile sınırlıdır. Panolar içine soldan sağa meyilli yazılan satırlar düz birer bordürle ayrılır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو المعين

بنی قیل معفرت ای رب یزدان

بحق عرش اعظم نور قرآن

کلوب قبریم زیارت اپدن اخوان

ایده روحیمه بر فاتحه احسان

Hüve-l-mü'in

Bana kıl mağfiret ey rabb-i yezdân

Bihakk-i 'arş-i 'azam nûr-i kur'an

Gelüb kabrım ziyaret eden ihvân

İde rûhuna bir Fatıha ihsân

Tarihlendirme: Tepeliğin sol yarısındaki cami motifinde, tambur ve âlt kademe duvarlarının iki yanda alçalarak, perspektifle verilmek istenışı ve sağ yarıda bir palmet dizisi üstündeki *natürmort* kompozisyonu bakımından, en yakın benzeri Tire Müzesi'ndeki (Kat.No:112, tarihsiz) diğer bir eserdir. Ancak, özellikle caminin perspektifli görüntüsü bakımından ve sağ yandaki *natürmort* kompozisyonu ile Pınarbaşı Kat.No:109 (tarihsiz) ve Kat.No: 34 (H.1229/M.1813) ile paralel bir görünüme sahiptir. Ayrıca, bu örneklerde sağ tarafta mimari motifler bulunmasına karşılık, cami tasviri ve tepeliğin genel kompozisyonuyla da yakınlaşan Pınarbaşı'ndan diğer iki örnek Kat. No: 23 (H.1227/M.1812) ve Kat.No: 37 (H.1231/M.1815) karşımıza çıkar. Bunlardan Kat. No: 37'de caminin sadece tambur cephesinde perspektif çabası vardır. Görüldüğü üzere sözkonusu örneklerin H.1227-31/M.1812-15 tarihleri arasında benzer kompozisyon ve perspektif denemeleriyle dikkati çektiği düşünülürse, Menemen'deki eserin de aynı yıllarda yapılmış olabileceğini söylememiz mümkündür.

196 : Menemen, Ulu C.Haziresi, (Kat. No: 104).

Katalog No	: 105
Yeri	: Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Sathi kabartma
Resim No	: 197-198

Aşınmış durumda günümüze gelebilen mermer mezartaşının alt kısmı kırıktır. Tepeliğin sivri köşesi kırılmış olmakla beraber üçgen şeklinde tamamlandığı anlaşılmaktadır.

Tasvirin yer aldığı tepelik, iki sıra *kesme taş* duvar örgüsü gibi görünen yatay bir frizle ayrılır. Tek kubbeli cami motifi, taşın sol yarısına ve minaresi eksene gelecek şekilde işlenmiştir. Üstünde alem bulunan ve çizgilerle dilimlere ayrılmış tek kubbeyle örtülen yapının, cephesinde ortadaki daha geniş ve büyük, iki yandakiler daha küçük ve dar üç açıklık vardır. Bu açıklıklardan ortadaki kapı, yandakiler pencere olmalıdır.

Minare caminin sağ yanına kaidesi ile bitişiktir. Cephesinde kapı açıklığı belirtilen kaide ve üstündeki pabuçtan sonra yükselen minare gövdesi tek şerefelidir. Taşın üst bölümündeki kırıklıktan dolayı, minarenin örtü sistemi bulunmamakla beraber petekten şerefeye açılan bir kapı sezilmektedir. Minare ile kubbe arasında da uçları sağa doğru eğilmiş üç tane servi motifi vardır. Taşın sağ bölümünde ise, iri bir çiçeğin yarısı arkasından yükselen *stilize* çiçekler zemini doldurur.

Kabartma tekniği bakımından sathi işlenen tasvir yüzeyinde perspektifin de hissedilmediği kabataslak bir işçilik görülür.

Kitabe, köşeliklerine *palmet* görünümünde soyut birer yaprak yerleştirilen basit bir *yuvarlak kemer* formu altında bulunmaktadır. Halen dört satırı sağlam bulunan kitabede, yazı soldan sağa meyilli kabartmalar halinde işlenmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

اه من الموت
دامال اوغلو
ابراهيم قري مرحومه
كلشوم روحه فاتحه

Ah min-el-mevt
Hambal oğlu
İbrahim kızı merhûme
Gülsum rûhuna Fatihâ

Tarihlendirme: Taşın genel hatları, işçiliği ve tepelik yüzeyindeki kabartmalar, oldukça *primitif* bir görünüşe sahiptir.

Tepelik süslemesinde tek kubbeli ve tek kat cepheden ibaret cami, sağ tarafta ise *barok* karakterli iri bir çiçeğin yarısı ile bunun gerisinden yükselen *stilize* çiçek motifi işlenmiştir. Aynı kompozisyon, Menemen'de *Kat.No:60* (H.1250/M.1834) ve *Kat.No:70* (H.1253/M.1837) ile Pınarbaşı *Kat.No:66* (H.1252/M.1836) olmak üzere üç örnekte, tarih sırasına göre daha gelişmiş biçimde ve ince işçilikle karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, bu eserde tepelik yüzeyi ile yazı arasında iki sıra uzanan *kesme taş örgü* şeklinde bir friz bulunmaktadır. Bu motif, *Kat.No: 70* ve *Kat.No:56* (H. 1247/ M.1831) gibi en yakın tarihli iki örnekteki cami cephesinde de kullanılmıştır. Özellikle *Kat.No:56*'nın *primitif* işçiliği de dikkate alınır-sa, tarihlememiz gereken şahidenin kompozisyon, işçilik ve motif özellikleri bakımından **H.1247-50/M.1831-34** yılları arasında yapıldığını söyleyebiliriz.

197 : Menemen, Ulu C. Haziresi, (Kat. No: 105).

198 : Menemen, Ulu C. Haziresi, (Kat. No: 105).

Katalog No	: 106
Yeri	: Menemen Ulu C. Haziresi
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 199-200

Kitabenin bir kısmına kadar toprağa gömülü bulunan mezar taşı, mermerden yapılmıştır. Sivri üçgen tepelikli taşın yan ve arka yüzleri düz bırakılmış; tasvir alınlığa işlenerek, alt kısmına yuvarlak kemerli bir çerçeve içine alınan kitabesi yazılmıştır.

Kitabe kısmından ince bir silme ile ayrılan tepelik bölümündeki tek kubbeli cami motifi, taş eksenindeki ince uzun minarenin sol tarafında yer alır. Caminin, üzerinde alem bulunan kubbesi, dilimli yüzeylere ayrılmıştır. Kubbe, *yuvarlak kemerli ve baklava dilimi* şeklinde şebekeli iki penceresi bulunan bir tambura oturur. Tambur iki yanda alttan yukarıya doğru genişler. Tambur altında kalan yapı cephesi, taşın sol kenarından minare hizasına kadar devam eder. Cephe yüzeyinin sol tarafında, taş kenarına yakın yuvarlak kemerli küçük bir açıklık ve bunun üzerinde ise duvara oturan, alemlili ve yüzeyi dilimlere ayrılmış küçük bir kubbe tasviri bulunur. Bu haliyle yapının alt kısmı, tamburun hizasından sola doğru daha uzun bir yüzeye yayılmıştır. Muhtemelen, bu kısım yapının kapısı ve giriş ünitesini belirleyen bir bölümdür. Bu bölümün sağ yanındaki cephe yüzeyinde ise ortalarından düşey bir hatla ikiye ayrılarak, birer çift kapı kanadı işaretlenen *yuvarlak kemerli* iki kapı açıklığı işlenmiştir.

Minare, yapının sağ yanına bitleştirilerek taşın eksenine yerleştirilmiş, bombeli bir kaide üzerindeki silindirik gövde ile tek şerefe, şerefe kapısı ve taşın tepesinde yarım kesilen külahı ile tasvir edilmiştir.

Yapı ile aynı zemine oturan dört adet pavyon minareden itibaren taşın sağ yanında yanyana sıralanır. Bunlar ikisi büyük, ikisi küçük olmak üzere ortadan itibaren bir büyük, bir küçük bir dizi meydana getirirler. Minare kaidesi ortadaki büyük pavyonu kısmen kapatır ve ayrıca bu pavyondan itibaren her biri, bir sonrakini kısmen kapatarak, bunların ard arda ve geriye doğru sıralandığını gösterir. Biçim itibarıyla hepsi aynı özellikler taşıyan pavyonların ön cephelerinde, *yuvarlak kemerli* düz yüzeyli birer açıklık belirtilmiş, örtü sistemleri ise dilimli birer külah şeklinde ifade edilmiştir.

Pavyonların gerisinden uzanan ve minareden itibaren taşın sağ üst yüzeyini dolduran iri dal ve yapraklı bir çiçek motifi diğer taraftaki tek kubbeli cami tasviri ile bir denge unsuru halindedir. Ayrıca, caminin gerisinde kaldığı anlaşılan serviler de, mimari tasvirin üstünden görünen uzantıları ile geri plana serpiştirilmiştir.

Minarenin sol tarafında şerefe hizasına yerleştirilen bir hilâl, aşağıya dönük biçimde ve kolları arasından üç yaprağı görünen *stilize* bir çiçekle verilmiştir. Böylece, son derece şematik bir kompozisyonla gökyüzü de sembolize edilmiştir.

Kabartma tekniği bakımından sathi bir işleniş gösteren tasvir, pavyonların birbirini engelleyecek şekilde görüntülenmesi ile kısmi bir derinlik kazanmakla beraber, perspektife ağırlık verilmemiştir.

Kitabe yüzeyinde yazı, zemine göre kabartılmıştır. Yazının ilk üç satırı soldan sağa doğru meyilli olmakla beraber altta kalan diğer üç satır yatay sıralar halindedir. Böylece kitabe bir düzensizlik görülmektedir. Toprak üstünde altı satırı bulunan kitabe, en azından tarih veren bir yedinci satırla son buluyor olmalıdır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve-l-daki
İlâhi ravza-i cinan eyle makamun
Çelebi oğlu Hacı İbrahim
Ağa kerimesi merhume
Şerife monla Kadın
Ruhiçün Fatiha

هو الباقي
السبي روضه جنان ايله مقامين
جلبي اوغلو حاجي ابراهيم
اغا كريمه سي مرحومه
شريفه منلا قدين
روديجون فاته

Tarihlendirme: Cami ve dört pavyon ile birlikte fonda yer alan bitkisel süsleme, ayrıntılarda zayıf bir işçilik gösterir. Caminin sol tarafındaki küçük kubbeli ünite ve sağ yanındaki sıralanan dört pavyonun ard arda dizilişi, daha kaliteli işlenen Menemen'deki Kat.No:64 (H.1252/M.1836) ile benzer bir kompozisyon anlayışı yansıtır. İşçilik niteliği bakımından paralelleri ise yine aynı haziredeki Kat.No:52 (H.1245/M.1829) ve Kat.No:56 (H.1247/M.1831) tarihli şahitelerdir.

İşçilik kalitesi ve kompozisyon şeması bakımından değerlendirildiğinde, bu eseri de H.1245-52/M.1829-36 yıllarına tarihlenilebilir.

199 : Menemen, Ulu C.Haziresi, (Kat. No: 106).

200 : Menemen, Ulu C.Haziresi, (Kat. No: 106).

Katalog No	: 107
Yeri	: Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 201

Mermer mezartaşının üçgen tepelikten aşağı doğru paralel kenarlarla indiği anlaşıl-
makla beraber, alt kısmı büyük ölçüde kırıktır. Tepeliğin sol tarafına cami motifi, sağ tarafı-
na ise üç payyon işlenmiştir.

Caminin *düzgün kesme taş* örgülü cephesi, enli bir saçak silmesiyle sınırlandırılarak
üstüne kubbe tamburu yerleştirilmiştir. Tambur, yanlarda kavisli birer kenarla aşağı doğru
genişler. Cephesinde *yuvarlak kemerli*, eş büyüklükte üç pencere açıklığı sıralanmıştır. Tam-
burun enli saçak silmesi üstüne, yüzeyi çizgilerle dilimlere ayrılan alemli bir kubbe oturur.

Minare, yapının sağ yanına bitişik kaide üstünde tek şerefeli bir gövdeye sahiptir. Ka-
visli görünen kaidenin cephesinde kapı açıklığı, gövdeye geçişte ise bir bilezik işlenmiştir.

Caminin sağ yanındaki yüzeyde, yan yana iki payyon ve bunların üstünden yarısı görü-
nen üçüncü bir payyon vardır. Sivri külahlı payyonların cephelerinde, *yuvarlak kemerli* ve yü-
zeyi çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılan birer açıklık bulunur.

Cami ve payyonların gerisinde görünen fonda, *stilize* iri çiçekler ve birkaç servi moti-
fiyle meydana gelen bitkisel süsleme vardır.

Perspektif, cami ve payyon motiflerinin işlenişinde dikkate alınmamıştır.

Kitabe, sathi bir profille *yuvarlak kemer* formu meydana getirilerek üstten kuşatılmış,
köşeliklerine de üçer yapraklı ibaret *stilize* çiçek motifleri işlenmiştir

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو المعين

الهي روضه حنان ايله مقامك

Hüve-l-mü'in

İlâhi ravza-i cinân eyle makamın

Tarihlendirme: Tepeliğin sol yarısında yer alan cami motifinde kubbe altında bir tam-
bur ve duvar cephesi, sağ tarafında ise ikisi önde birisi geride üç payyon vardır. Ana hatlarıy-
la kabataslak işçilik göze çarpar. Aynı hazirede benzer özellikler taşıyan birkaç tarihsiz taş
bulunmakla beraber Kat. No: 52 (H.1245/M.1829) ve Kat.No:56 (H.1247/M.1831) tarihli iki
örnektir. Ancak, bunlardan Kat.No: 56 da tek katlı bir cami ile iki payyon, Kat. No: 52'de ise,
iki katlı bir cami ve iki payyon motifine yer verilmiştir. Ayrıca, Kat.No:52'de payyonlar sol-
da; cami sağda bulunduğu için kompozisyon farkı vardır. Bununla beraber, işçilik kalitesi ve
genel karakteri açısından söz konusu eserin, H.1245-47/M.1829-31 yıllarına tarihlenmesi
mümkündür.

201 : Menemen, Ulu C.Haziresi, (Kat. No: 107).

Katalog No : 108
Yeri : Menemen Ulu C.Haziresi
Tarihi : Belirsiz
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 202

Mermer baş şahidesinde, üçgen tepelikten aşağı doğru daralan gövde, büyük ölçüde toprağa gömülüdür. Tepelik yüzeyinde, sol yarıya tek kubbeli bir cami, sağ yarıya ise çift kubbe ile örtülü bir başka yapı tasvir edilmiştir.

Cami, tek kubbe altında iki kademeli bir cephe ve sağ yandan yapıya bitişen minareyle belirtilmiştir. Kavisli çizgilerle dilimlere ayrılan kubbenin üstünde alem vardır. Tambur cephesinde sıralanan, *yuvarlak kemerli* eş büyüklükte üç pencere açıklığı, *baklava dilimi* şeklinde şebekeleri ile belirtilmiştir. Yapının alt kademe cephesi enli bir saçak silmesiyle üstten sınırlandırılır. Cephe ortasına, dikdörtgen çerçeve içine alınmış, *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı kapı açıklığı yerleştirilerek, iki yanı çapraz çizgilerle *baklava dilimi* şeklinde işlenmiştir.

Minare, caminin alt kademesinin saçığı üstünde, tambura sağ yandan bitişerek yükselir. Sivri külahlı minare gövdesi tek şerefelidir.

Caminin sağ yanındaki bina, eş büyüklükte bir çift kubbe ile örtülü, tek cepheden ibarettir. Üstünde alem bulunan kubbeler, çizgilerle dilimlere ayrılmıştır. Kubbelerin oturduğu saçak silmesi altındaki cephe, caminin cephesine göre daha basık görünümlüdür. Ancak, ana hatlarıyla aynı özellikleri taşır. Bu cephe ortasında da dikdörtgen çerçeve içine alınan *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı kapı açıklığı ve iki yanında çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılan duvar yüzeyleri vardır.

Cami ve çift kubbeli yapının örtü sistemleri üstünden uçları görünen serviler ve sağdaki yapının kubbeleri arasından, iki yapraklı bir dal ucunda yükselen *yelpaze* görünümlü *stilize* bir çiçek ile, minare peteğinin sol tarafındaki *yıldızvari* bir çiçek ve sağ tarafındaki hilâl motifi kompozisyonu tamamlayan diğer unsurlardır.

Cami ve yanındaki yapıda, tek cepheli ve perspektiften uzak bir görüntü hakimdir.

Kitabenin sadece üst satırı görünmekle beraber, satır aralarının soldan sağa meyilli bordürlerle ayrıldığı, yukarıdan da bir *yuvarlak kemer* kavsi içine alındığı anlaşılmaktadır. Kemer köşeliklerinde ise, *barok karakterli*, *stilize* yaprak motifleri süsleyici unsur olarak kullanılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve-l-mü'in

هو المعين

Tarihlendirme: Cami tasvirinin sağ yanında çift kubbeli ikinci bir yapı bulunması, Menemen'deki diğer örneklerden sadece birisinde daha (*Kat.No: 20, H.1223/M.1808*) karşımıza çıkar. Diğer taraftan caminin iki katlı cephe düzeni ve pencere açıklıkları ile alt kademe duvar yüzlerinin, *baklava dilimlerine* bölünerek işleniş, aynı merkezde bir başka eserde de (*Kat.No:30, H.1229/M.1813*) görülmektedir, Ancak, ikisi arasında kompozisyon ve tasvir ele-

manları bakımından farklar vardır. Ayrıca, işçilik yönüyle benzeyen *Kat.No:25 (H.1228/M.1813)* Menemen'de diğer bir örnektir. Bu durumda, eserin *H.1223-29/M.1808-13* tarihleri arasında yapılması mümkündür.

202 : Menemen, Ulu C.Haziresi, (Kat. No: 108).

Katalog No : 109
Yeri : Pınarbaşı
Tarihi : Belirsiz
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 203

Mermer şahide taşında, üçgen şeklindeki tepelikten aşağı doğru hafifçe daralan gövdenin, alt kısmı kırılarak kaybolmuştur. Yatay bir silme ile alttan sınırlandırılan tepelik yüzeyi, zirvedeki *palmette* birleşen *barok karakterli* dal ve yaprakların, "C-S" kıvrımlarıyla oluşan *plastik* bir çerçeveye sahiptir. Bu çerçeve içersinde sol yarıya cami motifi, sağ yarıya ise çift kulplu bir tas içindeki *stilize* iri çiçeklerden meydana gelen *natürmort* tasviri işlenmiştir.

Cami tasvirinde, kubbe altında iki yanı meyille alçalan bir tambur ve daha altta da tambura göre epey geniş ve aynı zamanda iki yanda alçalan bir duvar cephesi işlenmiştir. Kavisli çizgilerle dilimlere ayrılan kubbenin üstünde alemi de vardır. Kubbe kasnağının yüksek orta bölümüne, *yuvarlak kemerli* iki büyük pencere yerleştirilerek, yüzeyleri çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılmıştır. Yapının alt kademe yer alan duvarı, düz bir saçak friziyle sınırlandırılır. Cephe ortasına, dikdörtgen çerçeve içine alınan, *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı bir kapı açıklığı yerleştirilmiş, iki yanındaki duvar yüzeyleri de, *kesme taş örgü* belirtecek şekilde çizilmiştir.

Minare, yapının alt kademe duvar saçığı üstünde ve tamburun sağ yanına bitişerek yükselen tek şer'eli ve sivri külahlı bir gövdeyle tasvir edilmiştir.

Cami tasvirinde perspektif, tambur ve alt kademe duvarlarının iki yandaki meyilli görüntüleriyle verilmek istenmesine rağmen, tek düzleme indirgenen üç cephe ve duvar derzlerinin saçak meyiline paralel doğrultuları, uygulamada yanlış bir sonuç doğurmuştur.

Kitabe, sathi bir silmeyle *yuvarlak kemer* formu meydana getirilerek üstten çerçevelenmiştir. Kemer köşeliklerini dolduran *barok* karakterli, *stilize* yapraklar, kitabeye doğru uzanan bir uçla ortada birleşir. Yazı, soldan sağa hafif meyilli satırlarla zeminden kabartılmıştır.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve-l-hallâk -ül- bâki
Müyesser oldu bana şehâdet
İlahi sen nasib eyle saâdet
Bulum tâ-ki resûlundan şefaât
..... Ağa zevcesi

هو المظلق الباقي
ميسر اولدى بكا شهادت
الهي سن نصيب ايله سعادت
بولم تاكي رسولكدن شفااعت
..... اغا زوجه سي

Tarihlendirme: Cami tasvirinin alt kademe ve tambur cephesinde iki yanda meyille inen duvar görünüşleri perspektif kaygısı taşır. Bu özellik, aynı merkezdeki *Kat. No: 23* (H: 1227/ M.1812); 37 (H.1231/M.1815) ve Zeytinlio'va'da, *Kat.No:34* (H.1229/M:1813) ile tarihsiz iki örnekte daha (*Kat.No:104,112*) karşımıza çıkar. Bu durumda detay farklarına rağmen bu eserin tarihi belli olan paralelleri ile aynı yıllarda H.1227-31/M.1812-15 civarında yapıldığını düşünebiliriz.

203 : Pınarbaşı, (Kat. No: 109).

Katalog No	: 110
Yeri	: Tire Müzesi
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 204

Mermer mezartaşının sivri tepeliği oldukça tahrip görmüş, kitabesinin tamamına yakın bir kısmı da kırılarak kaybolmuştur. Tepelik yüzeyi, kenarlarındaki *barok* karakterli kıvrık dal ve yapraklarla çerçevelenir. Bu çerçeve içerisinde sol yarıya cami, sağ yarıya ise *natürmort* tasvir edilmiştir.

Caminin, tek kubbeyle örtülen iki kademeli bir cephe ve sağ yanına bitişik minareyle işlendiği görülür. Kubbe, ince profillerle dilimlere ayrılarak, üstüne alem yerleştirilmiştir. Yapının cephelerini meydana getiren iki kademe, üst kenarlarda yatay birer saçak silmesiyle sınırlandırılır. Yapının üst kademesi kubbeye göre, alt kademesi ise üsttekine göre daha enlidir. Üstteki cephe yüzeyinde dört pencere açıklığı yan yana sıralanır. Pencereler, *yuvarlak kemerli* olup ortadaki ikisi büyük, yandakiler ise daha küçük ve çapraz çizgilerle bölünen birer yüzey halindedir. Yapının alt kademesi ortasında, *yuvarlak kemerli*, çift kanatlı bir kapı açıklığı, bunun iki yanında ise, dikdörtgen çerçeve içine alınarak, çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* bölünen birer yüzey bulunmaktadır.

Minare, yapıya sağ yandan bitişerek taş ekseninde yer alır. Minarenin dikdörtgen kidesi, yapının ilk kademesiyle, *soğan* formundaki pabucu ise, yapının ikinci kademesi ile eş yüksekliktedir. Daha üstte bulunan tek şerefeli gövde, alemli bir külahla örtülüdür. Minare ile kubbe arasında da iki servi motifinin uçları vardır.

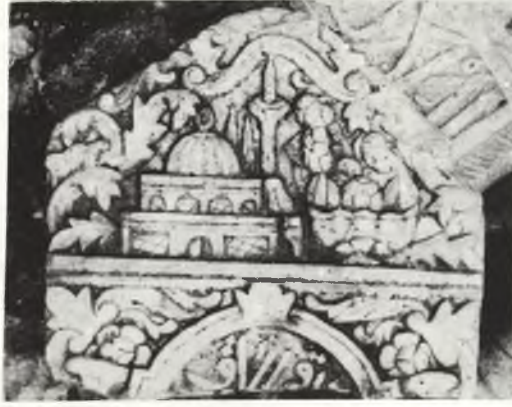
Caminin sağ tarafındaki yüzeyde büyükçe bir tas şeklinde görülen kabın içerisinde meyvalar ve bunlar arasından yükselen iri çiçekler *stilize* bir *natürmort* kompozisyonu oluşturur.

Cami tasviri, tek cepheli, iki boyutlu görüntüyle perspektif düşünülmeden işlenmiştir.

Kitabe, birkaç harf kalıntısı olarak görünmekte ve yazıyı üstten kuşatan çift silme ile bir *yuvarlak kemer* formu içine alınmış bulunmaktadır. *Kilit taşı* bir palmet motifi biçiminde kabartılan kemerin köşeliklerine de *barok* kıvrımlı *stilize* yapraklar ve birer çiçek motifi işlenmiştir.

Tarihlendirme: Şahidenin, günümüze kalan tepeliğinde işlenen süsleme, ana hatlarıyla, Tire'deki tarihsiz (*Kat.No:115*) bir başka eserle paralellik gösterir. Ancak, yaptığımız karşılaştırmalarla H.1223/M.1808 - H.1232/M.1816 yıllarına tarihleyebildiğimiz bu şahidedeki cami motifinin üç katlı tasvirine karşılık, burada söz konusu olan eserde iki katlı bir görünüş hakimdir. Aynı zamanda daha sade ve perspektife yer verilmeyen bir düzen dikkati çeker. Böyle bir örnek, Tire Müzesi koleksiyonunda (*Kat.No:18 H.1216/M.1801*) daha da basite indirgenmiş bir kompozisyonla görülmektedir. Diğer taraftan, ana hatlarıyla ortak özellikler taşımakla birlikte, sadece caminin kat sayısı bakımından farklılık gösteren bir başka eser, İzmir Şeyh Camii Haziresinde (*Kat. No:19, H.1223/M.1808*) bulunmaktadır.

Söz konusu eserin de büyük bir ihtimalle H.1216/M.1801 H.1223/ M.1808 yılları arasında yapıldığını söyleyebiliriz.

204 : Tire Müzesi, (Kat. No: 110).

Katalog No	: 111
Yeri	: Tire Müzesi
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 205-206

Mermer mezartaşının, üçgen şeklindeki tepelikten aşağı doğru hafifçe daralan gövdesinden alt kısmı kırılarak kaybolmuştur. Taşın yazı alanını çerçeveleyen kenar bordürleri, yatay bir kuşak halinde devam ederek tepelik süslemesini alt bölümden ayırır. Bu silme üzerindeki cami tasviri üç kademeli bir cephe ile örtü sistemini meydana getiren tek kubbe ve iki yandaki çift minaresiyle simetrik bir kompozisyonda işlenmiştir. Caminin kubbesi üstünde, minareler arasına yıldızvari altı çiçek motifi serpiştirilmiş, sol yanına *natürmort*, sağ yanına ise, küçük bir yapı ile bunun ön ve arkasında bulunan bitkisel unsurlar yerleştirilmiştir.

Cami, taş kenarları arasında boydanboya uzanan alt kademe ile bunun üstündeki silme kuşağından sonra, üst üste iki yapı katı ve kubbeye belirtilmiştir. Kubbe, üstüne alem yerleştirilen ince profillerle dilimlere ayrılmış bir yüzeydir. Kubbenin saçak silmesi altında, iki yandan minare kaideleri arasına alınmış tambur cephesi vardır. Yüzeyinde, *yuvarlak kemerli, baklava dilimi* şeklinde şebekeli üç pencere açıklığı eşit aralıklarla sıralanır.

Tamburun altındaki yapı cephesi, üstten iki kademeli, bir saçak silmesiyle sınırlandırılarak, yanlara doğru biraz daha genişçe işlenmiştir. Yanlardaki taşınıtları üstüne minareler yerleştirilmiştir. Cephesinde eşit aralıklarla sıralanan, *basık kemerli, baklava dilimi* şeklinde şebekeli, eş büyüklükte dört pencere bulunmaktadır.

Yapının altındaki duvar cephesi, saçak silmesi altında simetrik bir düzenle yerleştirilen, *yuvarlak kemerli* üç kapı ve bunlar arasında kare çerçeve içine alınmış iki bölümle belirtilmiştir. Kapı açıklıkları, çift çizgi ile konturlanmış, bunlardan eksende bulunanı düşey bir çizgiyle, yanlardaki diğer ikisi ise, kapı kanatlarının *bindirme profili* ile ikişer bölüme ayrılarak işlenmiştir. Kapılar arasında yer alan kare açıklıklar da, çift çizgi ile sınırlandırılmış ve ayrıca yüzeyleri yatay ve düşey, ince profillerle dokuzar kare bölüme ayrılmıştır.

Minareler, kasnağın iki tarafında, *soğan* formundaki birer kaide (veya pabuç) üstünde birer bilezikten itibaren başlayan tek şerefeli gövde ile yükselir. Şerefe altlarında da birer bilezik bulunan minarelerin, aemli sivri külahları ve şerefe kapıları ile gövdedeki üçer *mazgal penceresi* de belirtilmiştir.

Caminin sağ yanında, alttaki duvarı saçığından yükselen, *çilek* görünüşünde iri bir *stilize* motif ve bunun büyük ölçüde kapattığı, kubbe ile örtülen oldukça yüksek bir yapı ile bu yapının örtü sistemi üstünden uçları görünen altı servi motifi ve daha yukarıda da minarye dönük bir hilâl bulunmaktadır. Kubbeli yapı cephesinin *çilek* görünümüne motif üstünde kalan bölümünde simetrik olarak yerleştirilen *yuvarlak kemerli* iki pencere açıklığı, çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılarak işlenmiştir. Bu pencereler üstündeki saçak profiline, üstünde alem bulunan ve yüzeyi ince profillerle dilimlere ayrılan kubbe oturur.

Cami motifinin sol tarafında, ayaklı bir kap içersinde görünen meyvalar ile bunlar arasından yükselen dalların ucundaki iri *stilize* çiçeklerin meydana getirdiği *natürmort* tasviri, yüzeyi doldurur.

Cami ve sağ yanındaki yapı tasvirinde, tek cepheli bir işleniş ile iki boyutlu görüntü hakimdir. Bununla beraber, alt kademedeki duvar cephesinde yer alan açıklıkların büyük boyutlarda verilmesine karşılık, yapının üst kademelerindeki pencerelerin oldukça küçük ölçüler, belki de bir perspektif anlayışını yansıtır.

Kitabe, dış kenar bordürleri ile çerçevelenerek, iki yandan da gövdesi *burmalı*, bitkisel başlıklı birer sütun ile sınırlandırılmış ve başlıklardan itibaren yükselerek tepede birleşen "S" formunda simetrik bir çift *barok karakterli* yaprağın kıvrımlarıyla üstten kuşatılmıştır. Yaprak kıvrımlarının meydana getirdiği "C-S" formundaki *kemer* görünümünün köşeliklerine de, *stilize* üçer çiçek ile ince dal ve yapraklarından oluşan simetrik bitkisel süsleme işlenmiştir. Yazı, taşın alt kısımlarının kırıklığı sebebiyle tam olmamakla beraber, soldan sağa meyilli silmeler arasına kabartma harflerle işlenmiştir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الخلاء الباقى

اللى انت رحمانى ردا منك غفرانى

ولا تاخذ بعصائى وكمى كل نقصائى

... تماشه ايليه ابدن حىابى

Hüve-l- hallâk-ül-bâkî

İlahi ente rahmani recen minke gufrâni

Vela te'hüz bi'usyani ve kemmil külle nükşâni

..... temâşa eyleye eden cenabî

Tarihlendirme: Bu şahidenin tepelik yüzeyini süsleyen cami tasviri, kompozisyon itibarıyla Tire Müzesinde bulunan bir başka örnekle (Kat.No:2, H.1187/M.1773) oldukça benzer özelliklere sahiptir. Fakat cami motifinin çevresinde yer alan unsurların çeşit zenginliği yanı sıra, gerek cami motifinin ayrıntılı işçiliği ve gerekse kitabenin *bitkisel kemeri* ile *köşelik süslemeleri* ve *burmalı sütunceleri*, bu taşın daha özenle işlendiğini gösterir. Ayrıca, özellikle caminin olgun hatları ve bilhassa kubbeyi dilimlere ayıran ince profillerin, muntazam ve gerekçe görünüşü bu kaniyi kuvvetlendirir. Bütün bu özellikler dikkate alındığında, bu eserin Tire'deki, Kat.No:2, H.1187/M.1773 tarihli taştan bir süre sonra ve muhtemelen H.1187/M.1773-H.1200/M.1785 yılları arasında yapıldığını söyleyebiliriz.

205 : Tire Müzesi, (Kat.No: 111).

206 : Tire Müzesi, (Kat.No: 111).

Katalog No : 112
Yeri : Tire Müzesi
Tarihi : Belirsiz
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 207

Mermer şahide taşının, üçgen şeklindeki sivri tepelikten itibaren alt kısmı tamamen kırılarak kaybolmuştur. Tepeliğin sol yarısında tek kubbeli bir cami, sağ tarafında ise *natürmort* tasviri yer alır.

Cami tasvirinde, kubbenin oturduğu iki yanı meyille alçalan bir tambur ve daha altta da tambura göre epey geniş ve aynı zamanda iki yanda alçalan bir duvar cephesi görüntülenmiştir. Kubbe, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmış ve yukarıya doğru sivrilerek üstüne irice bir alem yerleştirilmiştir. Kubbe kasnağının yüksek olan orta bölümüne, *yuvarlak kemerli* iki büyük pencere yerleştirilerek, yüzeyleri çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılmıştır. Yapının alt kademede yer alan duvarı, bir saçak silmesi ile üstten sınırlandırılır. Cephe ortasında, dikdörtgen çerçeve içine alınan, *basık kemerli*, çift kanatlı bir kapı açıklığı yerleştirilerek, iki yanındaki duvar yüzeyleri, *kesme taş örgü* derz çizgileriyle işlenmiştir.

Minare, yapının alt kademe duvar saçığı üstünde ve tamburun sağ yanına bitişerek yükselen, tek şerefeli ve sivri külahlı bir gövdeyle tasvir edilmiştir.

Tepeliğin sağ tarafında, cami ile aynı zemin çizgisinde taş kenarına kadar sıralanan, *barok karakterli* palmet dizisi vardır. Tamamı dört tane olan *palmet*lerden sol baştaki yarım-dır. *Palmet*lerin yukarısında, hafif bir kavis çizen bordür üstüne, ikisi *incir* görünümünde üç meyva sıralanmış ve bunların arasından yükselen *stilize* iri çiçeklerle birlikte bir *natürmort*

kompozisyonu meydana getirilmiştir. Ayrıca, caminin tamburu hizasından itibaren sol taraftaki *barok karakterli* yaprak kıvrımları, kubbe ile minare arasında da, çift yapraklı bir dalın ucundaki *yelpaze* görünümlü bir çiçek motifi yapı çevresini dolduran bitkisel unsurlardır.

Cami tasvirinde perspektif, yapının tambur ve alt kademe cephelerinin yanlarda alçalan görüntüleriyle verilmek istenmiş, ancak, üç cephe birlikte *aksettirildiği* için ve aynı zamanda, duvar derzlerinin saçakla paralel meyilli hatlar takip etmesiyle başarılı bir sonuca ulaşamamıştır.

Tarihlendirme: Cami motifinde, tambur ve alt kademe duvarlarının iki yanda alçalarak perspektifle görüntülenişi ve sağ taraftaki *palmet* dizisi üstüne yerleştirilen *natürmort* kompozisyonu bakımından en yakın paraleli, Menemen'deki (*tarihsiz*) *Kat.No:104*'tür. Ancak, özellikle camideki perspektif ve *natürmort* kompozisyonu ile *Kat.No:109* (*tarihsiz*) ve *Kat.No:34* (*H.1229/M.1813*) ile benzer özelliklere sahiptir. Bu eserlerde, farklı olarak caminin sağ yanında mimari motifler kullanılmıştır. Fakat genel kompozisyon aynıdır. Yine Pınarbaşı'ndan *Kat.No:23* (*H.1227/M.1812*) ve *Kat.No:37* (*H.1231/M.1815*) benzer iki örnek-tir. Bunlardan *Kat.No:37*'de caminin sadece tamburunda perspektif denenmiştir. Detaylardaki ufak farklara rağmen ana şema ve perspektif çabası düşünüldüğünde, tarihlememiz gereken bu eserin de, diğer örnekler gibi *H.1227-31/M.1812-15* yılları arasında yapıldığı söylenebilir.

207 : Tire Müzesi, (Kat. No: 112).

Katalog No : 113
Yeri : Tire Müzesi
Tarihi : Belirsiz
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 208

Mermer mezartaşının altı, tepeliğin bir kısmı ile beraber büyük ölçüde kırılarak kaybolmuştur. Mevcut tepelik yüzeyinde, tek kubbeyle örtülü iki kademeli cephe ve yanlardan bitişik bir çift minareyle cami tasviri, bunun altında da, bir sıra kubbe ile daha alttaki pencere dizisi simetrik bir kompozisyonla işlenmiştir. Ayrıca, cami tasvirinin iki yanında birer servi ve üst kısmındaki yüzeye serpiştirilen *yıldızvari* çiçekler ve tepede yer alan bir hilâl zemini süsler.

Caminin kubbesi, ince profillerle dilimlere ayrılarak, üstüne bir alem yerleştirilmiştir. Kubbe eteğindeki saçak profili altında, yanlardan birer bombeyle sınırlandırılan kasnak cephesine, eş büyüklükte dört pencere açıklığı sıralanır. Pencerelerden iki yandaki *kaş kemerli*, ortadakiler ise *basık kemerli* olup, yüzeyleri, ince profillerle kafes gibi bölümlere ayrılmıştır. Tamburun oturduğu iki kademeli saçak profili altında yer alan yapının alt kademe cephesi, yanlarda minare kaideleri ile sınırlandırılır. İki kademeli bir silme kuşağı üzerine oturtulan bu cephenin yüzeyinde, *kaş kemerli* beş pencere açıklığı vardır. Eş büyüklükteki pencereler, kare meydana getiren *söveleri* ile belirtilmiş; yüzeyleri, bir yatay, iki düşey profille altışar bölüme ayrılmıştır.

Minareler, yapının iki yanına alt kademede bitişen birer kaide üzerinde yükselir. Daha sağlam durumda olan soldaki minarede, poligonal kaide üstünde bir bilezik çiftinden itibaren tek şerefeli, sivri külahlı gövde yükselir. Şerefe altında da bir bilezik vardır.

Yapının oturduğu zemin çizgisini belirleyen iki kademeli profil altında, eş büyüklükte dört kubbe ve bunlar arasında birer servi motifi yan yana sıralanır. Kubbelerin şişkince yüzeyi, ince profillerle dilimlere ayrılarak zirvelerine küçük birer alem yerleştirilmiştir. Kubbe ve servi motifleri yatay bir silmeye oturmakta ve bunların altında da, *kaş kemerli* bir pencere dizisi yer almaktadır. Yapının birinci kademesinde görülen pencerelerle aynı özellikleri taşıyan bu açıklıkların, soldaki üç tanesi kalmış diğerleri taşın kırıklığı sebebiyle kaybolmuştur. Bu pencere dizisi ile üstteki kubbeler, büyük bir ihtimalle yapının *avlu cephesi* ve *revak kubbelerini*, serviler ise, avluda bulunan ağaçları belirtir.

Cami tasvirinde perspektiften uzak tek cephe bir görüntü hakimdir. Ayrıca alt kademede yer alan pencere ve kubbe sıraları gibi, *avlu* şeklinde yorumlanabilecek mimari unsurlar üzerine, cami motifinin hiçbir derinlik ifadesi olmadan oturtuluşu, perspektif anlayışından yoksun bir işçiliği kuvvetle vurgular.

Tarihlendirme: Sadece tepeliği kalabilen taşın, işçiliği, ayrıntılı olmakla beraber ace-mice hatlar taşır. Özellikle, avluya ait pencereler ve revak kubbeleri şeklinde düşündüğümüz alt bölümündeki iki sıra motif, cami ile bağdaştırılamamıştır. Caminin cephe yüzeyi oldukça iyi işlenmiş olmasına rağmen, iki yanda ve alttaki kubbeler arasında bulunan servi motifleri de mimariyle ilgisizdir. Diğer taraftan, kubbe dilimlerini belirleyen ince profiller, düzensiz kavisler çizer. Bütün bu özellikleri daha olgun bir görünüşle yansıtan Tire Müzesi'ndeki (Kat. No:2, H.1187/M.1773) bir başka şahide, herhalde söz konusu eserden daha ileri bir adımdır. Fakat genel kompozisyon itibarıyla aynı anlayışın hakim olduğu yıllarda, farklı atölyeler tarafından yapılmış olmalıdırlar. Dolayısıyla bu eser de H.1187-M.1773 civarına tarihlenebilir.

208 : Tire Müzesi, (Kat No: 113).

Katalog No	: 114
Yeri	: Tire Yeni C.Haziresi
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 209-210

Mermer baş şahidesi, üçgen şeklindeki tepelikten itibaren aşağı doğru daralır. Yatay bir silmeyle kitabeden ayrılan tepelik yüzeyinin ortasına, tek kubbeyle örtülü iki minareli bir cami motifi şematik hatlarla işlenmiştir.

Cami tasvirinde, cephe üstten yatay bir silmeyle sınırlandırılır. Bu cephe duvarının kenarları, sağ yanda düşey, sol yanda ise aşağı doğru genişleyen bir meyille iner. Cephe ortasında, dikdörtgen çerçeve için alınmış, *yuvarlak kemerli* bir kapı açıklığı iki kanat halinde gösterilerek, yanlardaki yüzeyler *düzgün kesme taş* duvar örgüsüyle işlenmiştir. Yüksekçe görünen kubbe, üstü alemli ve yüzeyi, kavisli çizgilerle dilimlere ayrılan bir unsurdur.

Minareler, kubbeyi iki yandan sınırlandırarak cephenin saçak silmesi üstünde başlayan birer gövdeyle belirtilmiştir. Tek şerefeli minareler, yukarıya doğru yükseldikçe aralıkları biraz açılır. Kubbe alemi ile minareler arasında iki servi ucu uzanmakta, alem üstünde de *yıldızvari* bir çiçek motifi bulunmaktadır.

Yapının iki yanında, *stilize bitkisel* motifler, aynı zemin çizgisi üzerinden yükselen kıvrık dal ve yapraklarıyla birlikte, cami dışında kalan bölümleri doldurur.

Cami tasvirinde, perspektif unsuru bulunmayan şematik bir görünüş vardır.

Kitabe, bir yuvarlak kemer formu meydana getiren düz silme ile üstten kuşatılarak, köşeliklerine *barok karakterli, stilize* yapraklar işlenmiştir. Yazı, soldan sağa meyilli bordürler arasındaki yüzeylere kabartılmış; ancak, son satırlarda olduğu anlaşılan tarih rakamları, taşın alt bölümünün kırılması sonucunda kaybolmuştur.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الباقي
الهي روضة جنان
ايلاه مقامين اقشهرلى
حلو اجى داجى حسينك
قرى خديجه روحنه

Hüve-l-bâkî
Îlahi ravza-i cinân
Eyle makamun Akşehirli
Helvacı Hacı Hüseyin'in
Kızı Hadice rûhuna

Tarihlendirme: Cami motifi ve çevresindeki bitkisel süslemenin son derece basit ve şematik görünüşü oldukça dikkat çekicidir. Bu bakımdan konumuzu ilgilendiren taşların âdeta "*klasik sonrasını*" yansıtan bir taklittir. Bu eserde çevredeki diğer şahidelerin motiflerinden esinlenerek yeni bir kompozisyon düzenlenmiş ve başarısızca uygulanmış gibidir. Cami tasviri ve kitabe köşeliklerindeki bitkisel unsurlar dikkate alınır, Tire Müzesi'ndeki H.1229/M.1813 tarihli (Kat.No:33) şahidenin bazı unsurları ayıklanarak, basite indirgenen bir kopyası yapılmıştır. Bu bakımdan, söz konusu eserin, H.1229/M.1813 tarihinden itibaren ilk on yıl içerisinde yapılmış olabileceğini söyleyebiliriz.

209 : Tire, Yeni C.Haziresi, (Kat. No: 114).

210 : Tire, Yeni C.Haziresi, (Kat. No: 114).

Katalog No : 115
Yeri : Tire Yeni C.Haziresi
Tarihi : Belirsiz
Malzeme : Mermer
İşleniş Niteliği : Alçak kabartma
Resim No : 211

Mermer mezartaşının, sivri tepeliği altında yer alan kitabesi tamamen toprağa gömülüdür. Tepelik yüzeyi, *barok karakterli* kıvrık dal ve yapraklarla çerçeveselir. Bu çerçeve içerisinde sol yarıya cami motifi, sağ yarıya ise *natürmort* tasviri işlenmiştir.

Caminin, tek kubbeyle örtülen üç kademeli bir cephe ve sağ yanına bitişik minareyle işlendiği görülür. İnce profillerle dilimlere ayrılan kubbenin üstüne alem yerleştirilmiştir. Yapının cephelerini meydana getiren kademeler, üst kenarlarda iki kademeli birer bordür ile sınırlandırılır. Yapının üst kademesi kubbeyle göre, alt kademeleri ise, üsttekilere göre daha enlidir. Tambur gibi görünen en üstteki cephe yüzeyinde üç pencere yan yana sıralanır. Ortadaki diğerlerinden daha geniş olan *basık-yuvarlak* kemerli pencereler, çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* ayrılan yüzeylere sahiptir. Yapının ikinci kademesi ortasında, *yuvarlak* kemerli, çift kanatlı bir kapı açıklığı, bunun iki yanında ise, kare çerçeve içine alınarak çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* bölünen birer yüzey bulunmaktadır. Yapının en alt kademesinde, üst bölüm ortasında yer alan kapı önünden başlayarak, sağa doğru meyille aşağı inen bir merdivenin, basamakları işlenmiştir. Böylece, yapının oturduğu esas zeminden bu basamaklarla çıkılan "*fevkanî*" bir cami mekanına ulaşıldığı anlaşılmaktadır. Merdivenin iki yanındaki yüzeyde, *yuvarlak* kemerli, çift kanatlı birer kapı yer alır. Bu kapılardan soldaki tam görünmekle beraber, sağdaki merdivenin meyili dolayısıyla kısmen kapanmıştır.

Caminin minaresi, sağ yanda yapıya bitişerek yükselir. Minarenin kaidesi yapının ilk kademesiyle, *soğan* formunda olduğu anlaşılan pabucu ise, ikinci kademesi ile eş yüksekliktedir. Kaide, yarısı görünen, *yuvarlak* kemerli kapı açıklığı ve *düzgün kesme taş* duvar örgülü cepheyle belirtilmiştir. Gövde, tek şerefe, sivri külah ve üstündeki alemle belirtilerek, şerefe kapısı ve birkaç *mazgal pencere* de işlenmiştir. Minare ile kubbe arasında iki servi ucu, peteğin sol yarısında ise, *yıldızvari* bir çiçek bulunmaktadır.

Cami motifinin sağ tarafında, tepeliği kenarlarda çerçeveleyen kıvrık dalların alttan da kuşattığı ayaklı bir kap içerisinde, meyva ve stilize iri çiçeklerden meydana gelen *natürmort* tasviri işlenmiştir.

Perspektif, cami tasvirinin genel hatlarında görülmemekle beraber, yapının alt kademesindeki merdivende ve bunun sağ yandaki duvar yüzeyini gizlemesinde açıkça hissedilir.

Tarihlendirme: Tepelikte yer alan üç katlı cami tasviri ve sağ yanındaki *natürmort* kompozisyonunu "C-S" kıvrımla bitkisel süsleme kuşatır. Bu özellikleri taşıyan başka şahideler Tire'de ve diğer merkezlerde bulunmakla beraber günümüze kadar gelen örneklerin çoğu kırıldığı için kesin tarihleri belli değildir. Fakat, en yakın örneklerden iki tanesini, Pınarbaşı (Kat.No: 40, H.1232/M.1816) ve İzmir Şeyh Camii Haziresinde (Kat.No:19, H.1223/M.1808) görebiliyoruz. Her iki örnekte de, sağ tarafta *bereket boynuzu* biçimindeki bir kap içinde *natürmort* yer alır ve kitabe "C-S" formu çizen bir kemerle kuşatılmıştır. Ancak, Pınarbaşı örneği iki katlı, diğeri ise üç katlı görünen birer cami motifleriyle işlenmiştir. Tarihlemeye çalıştığımız Tire'deki taşın kitabe kemeri, tam belli olmamakla birlikte, yapı tasvirinin üç katlı düzenlenmesi yanısıra, alt kademe ortasında perspektifle görünen bir de merdiven vardır ki, bu özellik perspektif anlayışını yansıtır. Tire Müzesi'nde bulunan bir başka eserde de

(Kat.No:24,H.1227/M.1812) caminin alt kademesinde sağ tarafın perspektifle düşünüldüğü görülür. Ayrıca iki kademeli cami motifinin sağ yanında yine *bereket boynuzu* biçimindeki bir kapta yer alan *natürmort* kompozisyonu vardır. Fakat bu taşta tepelik çevresi, herhangi bir süs bordürüne sahip değildir.

Ana hatlarıyla yaptığımız bu karşılaştırmalara göre, benzer özellikleri dikkate alırsak, söz konusu şahidenin H.1223/M.1808-H.1232/M.1816 yılları arasında tarihlenmesi mümkündür.

211 : Tire Yeni C.Haziresi, (Kat. No: 115).

Katalog No	: 116
Yeri	: Tire Yeni C.Haziresi
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 212-213

Mermer mezartasının, üçgen tepelikten aşağı doğru paralel kenarlarla inen gövdesi, büyük ölçüde toprağa gömülüdür. Yatay bir silmeyle alt kısımdan ayrılan tepelik yüzeyinde orta bölüme cami, bunun iki yanına da kubbeli birer yapı tasvir edilerek, çevreleri *barok karakterli* yaprakların "C-S" kıvrımlarıyla kuşatılmıştır.

Cami, tek kubbe altında, her biri bir öncekine göre biraz daha geniş görünen üç kademeli bir cephe ve yapının sağ ve sol yanlarına bitişik bir çift minareyle tasvir edilmiştir. Oldukça dar ve yüksek görünen cami motifinde, örtü sistemini meydana getiren kubbe, ince profillerle dilimlere ayrılarak üstüne alem yerleştirilmiştir. Kubbenin oturduğu düz silme altında yer alan kasnak cephesi, çift çizgi ile konturlanan *yuvarlak kemerli bir açıklık* ve bunun iki yanında simetrik yerleştirilen eşkenar dörtgen birer bölümle belirtilmiştir.

Tambur altındaki duvar cephesi iki kademeli bir saçak silmesiyle üstte sınırlandırılır. Ortasında üç çizgi ile kuşatılan *yuvarlak kemerli* bir açıklık ve bunun iki yanında da *düzgün kesme taş* duvar derzleri işlenmiştir.

Yapının alt kademesi de bir saçak profiline sahiptir. Cephe ortasına, çift çizgiyle konturlanan, *yuvarlak kemerli* ve iki kanatlı bir kapı açıklığı işlenmiştir. Bunun iki yanındaki yüzeyler ise diktörtgen çerçeve içine alınarak, çapraz çizgilerle *baklava dilimlerine* bölünmüştür.

Minareler, caminin alt kademe iki yana yaptığı taşıntılar üzerinde, ince birer gövde ile yükselir. Sivri külahlı minareler, tek şerefe ve üçer *mazgal pencere* ile işlenmiştir.

Caminin iki yanında yer alan yapılar, tek kubbeyle örtülü küçük birer ünedir. Kavisli çizgilerle dilimlere ayrılan kubbeleri, bir saçak silmesi üzerine oturur. Cephelerinde çift çizgi ile sınırlandırılan *yuvarlak kemerli* birer açıklık vardır. Bu yapılar, eş büyüklükte olmakla beraber, sol taraftakinin cephesi, bitkisel süsleme tarafından daha fazla kapanmıştır.

Cami tasviri ve iki yanındaki yapılarda, taş eksenine göre tam simetrik bir kompozisyon ve perspektiften uzak tek cepheli bir görüntü hakimdir.

Kitabe, bir profil demetinden meydana getirilen ve üzengileri "C" kıvrımlı bir *yuvarlak kemerle* üstten kuşatılmış, köşeliklerine de *barok karakterli* yapraklar işlenmiştir. Yazı, soldan sağa meyilli bordürler arasındaki yüzeylerde, kabartılan satırlar halinde görünmekle beraber, bugün tamamı açıkta değildir.

Kitabe metni ve latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

هو الخلاق الباقي

اه زاله قيلهرم كنح لكمه ديمادم

دردمه درمان ارادم بر علاج بولمدم

Hüve-l- hallâk-ül-bâkî

Ah zâkekılarım gençliğime dim adım

Derdime dermân aradım bir ilacın hulmadım

Tarihlendirme: Tepeliğin ortasında yer alan, üç katlı görünüşteki, ince uzun cami tasviri, çevresini süsleyen bitkisel motifler arasında oldukça şematik bir görünüşe sahiptir. Cami motifinin daha sade ve tek cepheli görünüşüne karşılık gerek çevresini, gerekse kitabe köşeliklerini süsleyen bitkisel unsurlar, yoğun bir işçiliğe sahiptir. Tire Müzesi'ndeki H.1187/M.1773 tarihli (Kat.No:2) eser dikkate alındığında, bitkisel süslemenin son derece sınırlı kullanıldığı; buna karşılık, aynı müzedeki H.1216/M.1801 (Kat.No:18) ve H.1227/M.1812 (Kat.No:24) gibi tarihli iki eserde cami tasviri yanında bitkisel süslemeye yer verildiği gözlenmektedir. Diğer taraftan H.1229/M.1813 tarihli (Kat.No:33) eserde ise, perspektif çabası ve cami tasvirinin iki yanında birer pavyon motifi vardır. Bu unsurlar bütünüyle dikkate alınırsa, tarihleyeceğimiz eserin, hem caminin iki yanında kubbe ile örtülü birer pavyon, hem de yoğunluk kazanan bitkisel süslemesi bakımından, en erken H.1216/M.1801 en geç H.1229/M.1813 yılları arasında yapılmış olması mümkündür.

212 : Tire Yeni C.Haziresi, (Kat.No: 116).

213 : Tire Yeni C.Haziresi, (Kat.No: 116).

Katalog No	: 117
Yeri	: Zeytinliova
Tarihi	: Belirsiz
Malzeme	: Mermer
İşleniş Niteliği	: Alçak kabartma
Resim No	: 214-215

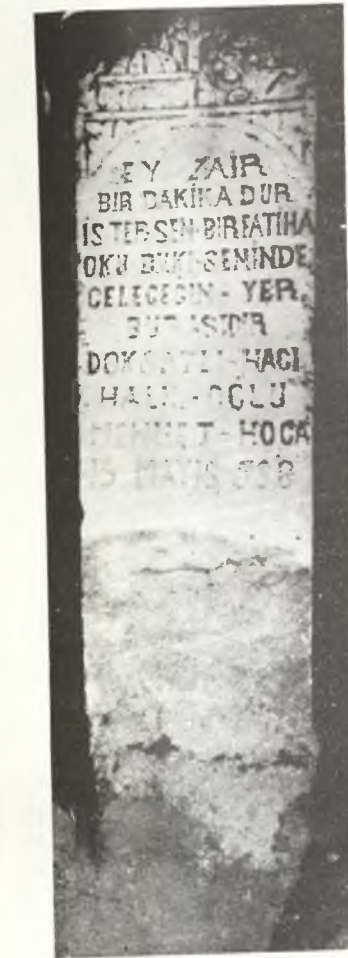
Mermer mezartaşı, üçgen tepelikten aşağı doğru paralel iki kenar halinde iner, Taşın tepelik kısmındaki tasvirler korunmakla birlikte, orjinal yazısı kazınarak, yerine latin harfleriyle yeni bir kitabe yazılmıştır. Bu yazıya göre 15 Mayıs 1938 tarihinde ölen birisi için yeniden kullanılmıştır.

Tepeliğin sol yarısında tek kubbeyle örtülü bir cami motifi, minaresi taş eksenine gelecek şekilde yerleştirilerek işlenmiş, sağ tarafa ise, *bereket boynuzu* şeklindeki bir vazoda bulunan stilize çiçeklerden ibaret bir *natürmort* tasvir edilmiştir.

Caminin kubbesi,kavisli çizgilerle dilimlere ayrılarak, üstüne alem yerleştirilmiştir. Kubbenin oturduğu enli saçak silmesi altında, dikdörtgen çerçeve içine alınmış, çift, kanatlı, yuvarlak kemerli bir kapı açıklığı ve bunun iki yanında diyagonal çizgilerle *baklava dilimleri*ne ayrılan birer yüzeyle cephe belirtilmiştir.

Minare, yapı cephesine sağ yandan bitişik, yarım soğan formunda kavisli bir kaideye oturan, tek şerefeli, sivri külahlı bir gövdeye sahiptir. Minare kaidesinde,yarısı görünecek şekilde ve çift çizgi ile sınırlandırılan kapı açıklığı vardır. Minare ile kubbe arasında iki servi ucu, daha üstte de aşağı dönük bir hilâl ve bunun içinde birkaç yaprağı görünen yıldızvari bir çiçek, kompozisyonu tamamlayan diğer unsurlardır.

Cami tasvirinde perspektif anlayışı yoktur.

214 : Zeytinliova, (Kat. No: 117).

215 : Zeytinliova, (Kat. No: 117).

Tarihlendirme: Tepeliğin sol yarısındaki tek katlı ve kubbeyle örtülen cami tasvirinin sağ yanında, bir *bereket boynuzu* içinden çıkan *natürmort* vardır. Oldukça basit hatlarla işlendiği görülen bu kompozisyonun, iki veya üç katlı olmak üzere tekrarladığı epey örnek katalogumuzda (Kat.No:10, 19, 24, 29, 40, 78, 91) yer almaktadır. Bu örneklerin hepsi de, tarihllemeye çalıştığımız esere göre,işleme tekniği ve kompozisyon bakımından daha gelişmiş durumdadır. Bu sebeple, en yakın bölge olarak yine, Zeytinliova'dan Manisa Müzesi'ne nakledilen şahideyi (Kat.No:10,H.1213/M.1798) düşünürsek, epey gelişmiş bir teknik üstünlüğü olduğunu görürüz. Aynı zamanda üç katlı, çift minareli, simetrik cami tasvirinin sol yanında, ard arda sıralanan çok sayıda pavyon,sağ yanında ise, *natürmort* bulunmaktadır. Diğer taraftan, İzmir şeyh Cami Haziresi'nde bulunan şahide, (Kat.No:19, H.1223/M.1808) tepeliğinin sol yarısına üç katlı cami, sağına bereket boynuzu şeklinde bir kapı içersindeki *natürmort* işlenerek süslenmiş ve tepelik çevresi *barok karakterli* kıvrık dal ve yapraklarla kuşatılmıştır.

Tarihllemeye çalıştığımız taş,her yönüyle daha mükemmel görünen karşılaştırma örneklerine göre oldukça arkaik karakterlidir ve diğer örnekler tarihlendirmede yeterince ipucu vermemektedir. Bu sebeple, sadece ana kompozisyon şeması bakımından söz konusu eserinde H.1213/M.1798-H.1223/M.1808 yılları arasında yapıldığı düşünülebilir.

C-KRONOLOJİ LİSTESİ

- 1- H.1150/M.1737 tarihli şahide, İzmir Müzesi, (Agora), Kat. No:1
- 2- H.1187/M.1773 tarihli şahide, Tire Müzesi, Kat. No: 2
- 3- H.1187/M.1773 (tarihsiz) şahide, Tire Müzesi, Kat.No: 113
- 4- H.1187-1200/M.1773-85 (tarihsiz) şahide, Tire Müzesi, Kat. No:111
- 5- H.1197/M.1782 tarihli şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat.No: 3
- 6- H.1198/M.1783 tarihli şahide, Manisa Müzesi (Mevlevihane), Kat.No:4
- 7- H.1198/M.1783 tarihli şahide, Manisa Müzesi (Mevlevihane), Kat. No: 5
- 8- H.1200/M.1785 (tarihsiz) şahide, İzmir Müzesi (Agora), Kat. No: 95
- 9- H.1200/M.1785 (tarihsiz) şahide, Manisa Yeni C.Haz., Kat. No: 101
- 10- H.1209/M.1794 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 6
- 11- H.1210/M.1795 tarihli şahide, Manisa Müzesi (Mevlevihane), Kat. No:7
- 12- H.1210/M.1795 tarihli şahide, Zeytinliova, Kat. No: 8
- 13- H.1210-20/M.1795-1805 (tarihsiz) şahide, Manisa Müzesi (Mevlevihane), Kat.No:100
- 14- H.1212/M.1797 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 9
- 15- H.1212-15/M.1797-1800 (tarihsiz) şahide, Alaşehir Şeyh Sinan C.Haz., Kat. No: 92
- 16- H.1213/M.1798 tarihli şahide, Manisa Müzesi (Mevlevihane), Kat. No: 104
- 17- H.1213/M.1798 tarihli şahide, Zeytinliova, Kat. No: 11
- 18- H.1213-23/M.1798-1808 (tarihsiz) şahide, Zeytinliova, Kat. No: 117
- 19- H.1214/M.1799 tarihli şahide, Bergama Harputlu M.Haz., Kat. No: 12
- 20- H.1214/M.1799 tarihli şahide, İzmir Müzesi (Agora), Kat.No:13
- 21- H.1214-23/M.1799-1808 (tarihsiz) şahide, İzmir Müzesi (Agora), Kat. No:99
- 22- H.1214-23/M.1799-1800 (tarihsiz) şahide, İzmir Müzesi (Agora), Kat. No: 97
- 23- H.1214-29/M.1799-1813 (tarihsiz) şahide, İzmir Müzesi (Agora), Kat. No: 94
- 24- H.1215/M.1800 tarihli şahide, Manisa Müzesi. (Mevlevihane), Kat. No: 14
- 25- H.1215/M.1800 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat.No: 115
- 26- H.1215/M.1800 tarihli şahide, Zeytinliova, Kat. No: 16
- 27- H.1216/M.1801 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 17
- 28- H.1216/M.1801 tarihli şahide, Tire Müzesi, Kat. No: 18
- 29- H.1216-23/M. 1801-1808 (tarihsiz) şahide, Tire Müzesi, Kat. No: 110
- 30- H.1216-29/M. 1801-13 (tarihsiz) şahide, Tire Yeni C.Haz., Kat. No: 116
- 31- H.1220/M.1805 (tarihsiz) şahide, Tire Yeni C.Haz., Kat.No:98
- 32- H.1220-30/M.1805-14 (tarihsiz) şahide, Alaşehir Şeyh Sinan C. Haziresi, Kat.: No: 89
- 33- H.1220-30/M.1805-14 (tarihsiz) şahide, Bergama Müzesi, Kat.No:93
- 34- H.1223/M.1808 tarihli şahide, İzmir Şeyh C.Haz., Kat.No: 19
- 35- H.1223/M.1808 tarihli şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat.No:20
- 36- H.1223-29/M.1808-13 (tarihsiz) şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat.No:108
- 37- H.1223-32/M.1808-16 (tarihsiz) şahide, Tire Yeni C.Haz., Kat.No: 115
- 38- H.1225/M.1810 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat.No:21
- 39- H.1226/M.1811 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 22
- 40- H.1227/M.1812 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 23
- 41- H.1227/M.1812 tarihli şahide, Tire Müzesi, Kat. No: 24

- 42- H.1227-31/M.1812-15 (tarihsiz) şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat. No:104
43- H.1227-31/M.1812-15 (tarihsiz) şahide, Pınarbaşı, Kat. No:109
44- H.1227-31/M.1812-15 (tarihsiz) şahide, Tire Müzesi, Kat. No: 112
45- H.1228/M.1813 tarihli şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat.No:25
46- H.1228/M.1813 tarihli şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat.No:26
47- H.1228/M.1813 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat.No: 27
48- H.1228/M.1813 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 28
49- H.1229/M.1813 tarihli şahide, İzmir Müzesi (Agora), Kat.No:29
50- H.1229/M.1813 tarihli şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat. No: 30
51- H.1229/M.1813 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 31
52- H.1229/M.1813 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat.No: 32
53- H.1229/M.1813 tarihli şahide, Tire Müzesi, Kat. No: 33
54- H.1229/M.1813 tarihli şahide, Zeytinliova, Kat.No: 34
55- H.1229/M.1813 tarihli şahide, Zeytinliova, Kat. No:35
56- H.1229-39/M.1813-23 (tarihsiz) şahide, Tire Yeni C.Haz., Kat.No: 114
57- H.1231/M.1815 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat.No: 36
58- H.1231/M.1815 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 37
59- H.1231/M.1815 tarihli şahide, Zeytinliova, Kat.No: 38
60- H.1232/M.1816 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat.No: 39
61- H.1232/M.1816 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 40
62- H.1233/M.1817 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat.No:41
63- H.1234/M.1818 tarihli şahide, Manisa Müzesi (Mevlevihane), Kat.No: 42
64- H.1238/M.1822 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat.No: 43
65- H.1239/M.1823 tarihli şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat.No: 44
66- H.1239/M.1823 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 45
67- H.1239/M.1823 tarihli şahide, Zeytinliova, Kat. No: 46
68- H.1242/M.1826 tarihli şahide, Akhisar Ulu C.Haz., Kat.No: 47
69- H.1243/M.1827 tarihli şahide, Akhisar Ulu C.Haz., Kat. No:48
70- H.1243/M.1827 tarihli şahide, Alaşehir Şeyh Sinan C.Haz., Kat.No: 49
71- H.1243/M.1827 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 50
72- H.1245/M.1829 tarihli şahide, Akhisar Ulu C.Haz., Kat. No:51
73- H.1245/M.1829 tarihli şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat.No: 52
74- H.1245/M.1829 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 53
75- H.1245-47/M.1829-31 (tarihsiz) şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat.No:103
76- H.1245-47/M.1829-31 (tarihsiz) şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat.No: 107
77- H.1245-50/M.1829-34 (tarihsiz) şahide, Alaşehir Şeyh Sinan C.Haz., Kat.No: 91
78- H.1245-52/M.1829-36 (tarihsiz) şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat. No: 106
79- H.1245-53/M.1829-37 (tarihsiz) şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat. No: 102
80- H.1246/M.1830 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 54
81- H.1247/M.1831 tarihli şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat.No: 55
82- H.1247/M.1831 tarihli şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat.No: 56
83- H. 1247/M. 1831 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 57
84- H. 1247/M. 1831 tarihli şahide, Zeytinliova, Kat. No: 58
85- H. 12447-50/M. 1831-34 (tarihsiz) şahide, Menemen Ulu C. Haz., Kat. No: 105
86- H. 1248/M. 1832 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 59
87- H.1248-58/M.1832-42 (tarihsiz) şahide, Alaşehir Şeyh Sinan C.Haz., Kat. No: 90
88- H.1250/M.1834 tarihli şahide, İzmir Müzesi (Agora), Kat. No: 96
89- H.1250/M.1834 tarihli şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat. No: 60
90- H.1251/M.1835 tarihli şahide, Zeytinliova, Kat. No: 61
91- H.1252/M.1836 tarihli şahide, Manisa Müzesi (Mevlevihane), Kat. No: 62
92- H.1252/M.1836 tarihli şahide, Manisa Müzesi (Mevlevihane), Kat. No: 63
93- H.1252/M.1836 tarihli şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat. No: 64
94- H.1252/M.1836 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 65

- 95- H.1252/M.1836 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 66
96- H.1253/M.1837 tarihli şahide, Akhisar Ulu C.Haz., Kat. No:67
97- H.1253/M.1837 tarihli şahide, Bergama Harputlu M., Haz.Kat.No:68
98- H.1253/M.1837 tarihli şahide, Bergama Harputlu M., Haz.Kat.No:69
99- H.1253/M.1837 tarihli şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat.No:70
100- H.1253/M.1837 tarihli şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat.No:71
101- H.1253/M.1837 tarihli şahide, Menemen Ulu C.Haz., Kat.No: 72
102- H.1253/M.1837 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 73
103- H.1253/M.1837 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 74
104- H.1253/M.1837 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 75
105- H.1253/M.1837 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 76
106- H.1254/M.1838 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 77
107- H.1255/M.1839 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 78
108- H.1256/M.1840 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat.No: 79
109- H.1256/M.1840 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat.No: 80
110- H.1256/M.1840 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 81
111- H.1259/M.1843 tarihli şahide, Pınarbaşı, Kat. No: 82
112- H.1263/M.1846 tarihli şahide, İzmir Müzesi (Agora), Kat. No: 83
113- H.1263/M.1846 tarihli şahide, Zeytinliova, Kat.No:84
114- H.1277/M.1860 tarihli şahide, Akhisar Ulu C.Haz., Kat.No: 85
115- H.1282/M.1865 tarihli şahide, Akhisar Ulu C.Haz., Kat.No: 86
116- H.1313/M.1895 tarihli şahide, Akhisar Ulu C.Haz., Kat.No: 87
117- H.1315/M.1897 tarihli şahide, Zeytinliova, Kat. No: 88

IV- BATI ANADOLU BÖLGESİ CAMİ TASVİRLİ MEZAR TAŞLARININ KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ

İncelediğimiz bölgede, cami tasvirli mezartaşlarını tespit ettiğimiz merkezler ve bulunan eser sayısı alfabetik olarak şöyle sıralanabilir: **Akhisar** (7 adet), **Alaşehir** (5 adet), **Bergama** (4 adet), **İzmir** (11 adet), **Manisa** (10 adet), **Menemen** (21 adet), **Pınarbaşı** (36 adet), **Tire** (11 adet), **Zeytinliova** (12 adet). Toplam 117 mezar taşından 88 tanesi tarihlidir. 29 tanesi ise tarih satırları kırıldığı için tarafımızdan tarihlenmiştir.

Taşların merkezlere göre dağılımı şu şekildedir: Akhisar'dakilerin tamamı tarihlidir; Alaşehir (1 tarihli, 4 tarihsiz); Bergama (3 tarihli, 1 tarihsiz); İzmir (5 tarihli, 6 tarihsiz); Manisa (8 tarihli, 2 tarihsiz); Menemen (14 tarihli, 7 tarihsiz); Pınarbaşı (35 tarihli, 1 tarihsiz); Tire (4 tarihli, 7 tarihsiz); Zeytinliova (11 tarihli, 1 tarihsiz).

Kataloğumuzdaki cami tasvirli mezartaşlarının tarih sınırları H.1150 /M.1737 - H.1315 /M.1897 seneleri arasında tespit edilmiştir. 165 yıllık bir süreyi belirleyen bu sınırların merkezlere göre değişimi şu şekildedir:

Akhisar, H.1242/M.1826-H.1313/M.1895 (69 yıl).

Alaşehir, H.1212/M.1797-H.1258/M.1842 (46 yıl).

Bergama, H.1214/M.1799-H.1253/M.1837 (38 yıl).

İzmir, H.1150/M.1737-H.1263/M.1846 (109 yıl).

Manisa, H.1198/M.1783-H.1252/M.1836 (53 yıl).

Menemen, H.1197/M.1782-H.1253/M.1837 (55 yıl).

Pınarbaşı, H.1209/M.1794-H.1259/M.1843 (49 yıl).

Tire, H.1187/M.1773-H.1229/M.1813 (40 yıl).

Zeytinliova, H.1210/M.1795-H.1315/M.1897 (102 yıl).

En uzun süreli merkez, 109 yıl ile **İzmir** ve 102 yıl ile **Zeytinliova**'dır. **En kısa süreli merkez** ise, 38 yıl ile **Bergama**'dır. **En erken tarihli merkez** yine **İzmir** (H.1150) olmakla beraber, bundan 60 yıl sonra başlayan **Zeytinliova**'da en geç tarihli (H.1315) taş bulunmaktadır.

Bu tespitlerimiz, elbetteki mevcut durumun ortaya çıkardığı bir sonuç olmaktadır. Ancak, Kurtuluş Savaşı yıllarında düşman tarafından, daha sonraki yıllarda da ihmal sebebiyle çoğu darmadağın edilen mezarlıklarda, pek çok taşın kaybolmuş veya çeşitli şekillerde kullanılarak yok edilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim, günümüze oldukça iyi gelebilen

Pınarbaşı mezarlıklarında, 49 yıllık kısa bir dönem içerisinde giren 36 adet taş bulunmakla beraber, daha büyük diğer merkezlerde rakamlar oldukça küçülmektedir.

Malzeme bakımından, şahidelerin hemen hemen hepsi **mermer** kullanılarak yapılmış, sadece beş örnekte (Kat.No:32, 67, 74, 86, 87) farklı taş kullanılmıştır.

Form, bütün şahidelerde **üçgen bir tepelik** ve bunun altında çoğunluğu aşağı doğru gittikçe daralan (105 adet) veya az sayıda örnekte (12 adet) paralel kenarlarla uzanan bir **plaka** şeklindedir. **Tepelikten aşağı doğru daralan taşlar**, H. 1150/M. 1737'den itibaren H. 1315/M. 1897 yılına kadar, incelediğimiz şahidelerin bütününe kapsayan tarih sınırları içerisinde, 165 yıllık bir süreyle görülmektedir. **Paralel kenarlı şahideler** ise (Kat. No:8, 13, 35, 38, 41, 51, 54, 61, 87, 93, 94, 98) H. 1210/M. 1795-H. 1313/M. 1895 yılları arasında 100 yıllık bir dönem boyunca kullanılmıştır. Alaşehir'de paralel kenarlı taş hiç bulunmamasına rağmen, diğer merkezlerde her iki türden de örnek vardır. Taş boyutları ile tepeliğin sivri veya basık görünüşü, taş cephesinin aşağı doğru daralıp-daralmaması, merkezlere ya da yıllara göre değişmemekte, herhalde kişi veya ustaların arzusuna bağlı kalmaktadır.

İşleniş niteliği bakımından, genellikle **alçak kabartma** görülmekle beraber, az sayıda **yüksek kabartma** (Kat. No: 40, H.1232/M.1816; Kat. No: 87, H.1313/M.1895) ve bir kısmında **sathi** (Kat. No: 15, 16, H. 1215/M. 1800; Kat. No:67, 71, 74, H.1253/M.1837; Kat. No: 103, H. 1245-47/M.1829-31; Kat. No: 105, H. 1247-50/M. 1831-34) ve hatta bazılarında da **linear üslup** (Kat.No:38, H. 1231/M. 1815; Kat. No:83, H.1263/M.1846; Kat.No: 85, H. 1277/M. 1860; Kat. No.86, H. 1282/M. 1865) uygulanmıştır. Bu örneklerden anlaşıldığına göre, **sathi kabartma**, H.1215/M. 1800'den itibaren H.1253/M.1837 yılına kadar, **linear üslup**, H.1231/M. 1815'den H. 1282/M. 1865 yılına kadar; **yüksek kabartma** ise, H.1232/M. 1816 ve H. 1313/M. 1895'de sadece iki örnekte vardır.

Tepelik yüzeyi ile kitabe arası genellikle, yatay uzanan **bir veya birkaç kademeli silme** tarafından sınırlandırılmış; az sayıda eserde (Kat. No:3, 4, 7, 15, 40, 61, 76, 94, 97, 105) **iki silme arasında bir süs frizi de yerleştirilmiştir**. Bu süsleme, *stilize palmet* dizisinden meydana gelen **bitkisel** karakterli (Kat. No, 3, 4, 7, 40, 94, 97); veya *saç örgüsü* şeklinde (Kat. No:15, 61, 76); ya da istisnai bir **tepelikte** görüldüğü gibi (Kat.No:105) çift sıra **düzgün kesme taş örgü** biçiminde, **geometrik motifler** olabilmektedir.

Kitabe, bütün örneklerde (istisna, Kat.No:2) **kemer formu** meydana getiren bir veya birkaç kademeli silme ile üstten kuşatılır, **Kitabeyi çerçeveleyen kemer**, genellikle *yuvarlak* olmakla beraber, sadece bir eserde "*Bursa Tipi Kemer*" (Kat. No: 31) kullanılmıştır. 20 tanesinde (Kat.No: 1, 3, 7, 10, 13, 19, 21, 29, 34, 40, 42, 44, 68, 98, 94, 95, 98, 110, 111, 116) "**C-S**" kıvrımlıdır. Bu tür kemerlerin bir kısmı ayrıca **bitkisel** bir çevre kuşağıyla da dekorludur (Kat. No: 3, 13, 93, 94, 95, 111). **Kemer köşelikleri**, hemen hepsinde *şematik* veya *barok* karakterli, **stilize bitkisel motiflerle** bezenmiş; iki örnekte (Kat. No: 13, 44) **bitkisel dekor** arasına **ikişer pavyon** yerleştirilmiştir. İstisna olarak, sadece bir eserde (Kat. No: 69) çok basit **geometrik motif** kullanılmıştır.

Kitabenin yanları, düz bırakılabildiği gibi bazılarında **ince düz silmelerle**, diğerlerinde ise **sathi** birer **süs sütuncesi** ile çerçevelemiştir. Bu sütunceler, çoğunlukla (Kat. No: 1-4, 6, 10, 13, 19, 21, 29, 30, 40, 44, 51, 77, 95, 116) sade olmakla beraber, yalnız iki şahide taşında (Kat. No: 42, 111) **burmalıdır**. Ayrıca, istisnai bir örnekte (Kat. No: 5) kitabe, iki silme arasında nöbetleşe sıralanan **nokta** ve **yumurtalı motifli** bir **süs bordürüyle** kuşatılmıştır. Kitabe satırları, **kabartma harflerle** ve genellikle de **soldan sağa meylli** düzenlenmiştir. Satır araları, üçte iki çoğunlukla düz bordürler ile sınırlandırılmış ve **tarih** ilk veya en son satıra kaydedilmiştir. Satır sayısı, en az **dört**, en fazla **onbeş** olarak değişmektedir.

Kitabede kayıtlı bilgilere göre, **ortaya çıkan en önemli sonuç**, bu tür mezartaşlarının hepsinin de **hanımlara ait** olduğunun anlaşılmasıdır. Ancak, yazı metninde **usta adı** veya **imzası** işlenmediğinden **hiçbir eserde sanatçının kimliğini öğrenemiyoruz**.

Tepelik, tamamen **çerçevesiz düz kenarlarla** yapılabildiği gibi, bazı örneklerde kitabeyi yanlardan çerçeveleyen düz silme kuşaklarının devamı şeklinde uzanan parçalarla, sadece iki yanda sınırlanmakta, H. 1214/M. 1799-H. 1254/M. 1838 tarihleri arasındaki bir kısım örnekte ise (Kat.No: 13, 19, 22, 40, 42, 44, 47, 51, 55, 57, 68, 69, 77, 93, 97, 98, 99, 109, 110, 115, 116) **barok karakterli kıvrık dal ve yapraklarla bitkisel bir çerçeve** içine alınmaktadır. **Bitkisel çerçevesiz tepelikler**, saydığımız örneklerle göre H. 1214/M. 1799-H. 1254/M. 1838 tarihleri arasında izlenebilmektedir.

Tepelik kompozisyonu içinde cami motifi, genellikle **sol yandadır**. Bununla beraber, 28 adet taşta **camî tasviri ortada** (Kat. No: 1, 2, 3, 6, 10, 12, 29, 30, 33, 39,41, 42, 59, 63, 68, 69, 76, 85, 86, 87, 88, 90, 93, 94, 98, 111, 113, 114, 116); 6 tanesinde ise **sağ yanda** (Kat.No:5, 50, 52, 53, 54, 84) yer alır. Camî motifinin tepelik ortasındaki hali H.1150/M. 1737 - H. 1315/M. 1897 yılları arasında, yani en erken tarihli taştan, en geç tarihli taş kadar, çeşitli örneklerde görülmektedir. Soldaki konum ise, H. 1198/M. 1783 - H. 1263/M. 1846 tarihleri arasındaki 65 yıllık bir dönemde, 73 adetle en bol sayıda uygulanmıştır. Aynı tarihler arasındaki eş sürede ise sadece 6 örnekte, cami motifi sağ tarafa işlenmiştir.

Camî tasvirinde örtü sistemi, bütün örneklerde **kubbedir**. Bazı şahidelerde (Kat.No: 15, H. 1215/M. 1800; Kat. No: 27, H. 1228/M. 1813; Kat. No: 76, H. 1253/M. 1837; Kat. No: 83, H. 1263/M. 1846; Kat. No: 85, H. 1277/M.1860; Kat. No: 86, H. 1282/M. 1865) sadece **örtü sistemi** ile birlikte **tek minare** (Kat. No: 15, 27, 76, 83, 85) veya **çift minare** (Kat. No: 86) işlenerek **sembolik** bir ifadeyle verilmiştir.

Bir tam, bir yarım kubbe, 6 örnekte (Kat. No: 4, H. 1198/M.1783; Kat. No: 26, H. 1228/M. 1813; Kat. No: 48, 50, H.1243/M. 1827; Kat. No: 102, H. 1245- 53/M. 182937; Kat. No: 108, H. 1223-29/M. 1808-13) uygulanmıştır.

Bir büyük, bir küçük kubbe, 6 eserde işlenmiştir: (Kat. No: 24, H. 1227/M.1812; Kat. No: 46, H. 1239/M. 1823; Kat. No: 47, H. 1242/M. 1826; Kat. No: 53, H. 1245/M. 1829; Kat. No: 78, H. 1255/M. 1839; Kat. No: 106, H. 1245-52/M. 1829-36).

Bir büyük, iki küçük kubbe, 6 örnekte, simetrik, (Kat. No: 1, H. 1150/M. 1737; Kat. No: 6, H. 1209/M. 1794; Kat. No: 63, H. 1252/M. 1836; Kat. No: 76, H. 1253/M. 1837; Kat. No: 86, H. 1282/M. 1865; Kat. No: 95, H. 1200/M. 1785) ve sadece bir örnekte (Kat. No: 15, H. 1215/M. 1800) **asimetrik** bir düzenle görülmektedir.

Bir büyük, üç küçük kubbe, 2 eserde (Kat. No: 5, H. 1198/M. 1783; Kat. No: 30, H. 1229/M. 1813) karşımıza çıkar.

Bir büyük kubbenin yanlarında dört küçük kubbe, **ikişer, ikişer simetrik** bir düzenle sadece 2 örnekte (Kat.No: 2, H.1187/M. 1773; Kat. No: 3, H. 1197/M. 1782) uygulanmıştır.

Camî tasvirinde eş büyüklükte çift kubbeli örtü sistemi, az sayıdaki mezartaşında (Kat. No: 32, H. 1229/M. 1813; Kat. No: 45, H. 1239/M. 1823; Kat. No: 49, H. 1243/M. 1827; Kat. No: 68, 69, 72, 73, 75, H. 1253/M. 1837; Kat. No: 85, H. 1277/M. 1860) kullanılmıştır. Bu örneklerden **Bergama**'daki ikisinde (Kat. No: 68, 69, H.1253/M.1837) diğerlerinden farklı olarak, **simetrik iki kubbe altında tambur ve cephe** olmak üzere, **iki kademeli** birer yapı görülmüştür.

Kubbe ile birlikte tek kat cephe, 23 taşta (Kat. No: 17, 20, 43, 47, 50, 53, 56 57, 58, 60, 61, 64, 66, 67, 70, 71, 81, 83, 84, 88, 105, 114, 117) H. 1216/M. 1801 yılından H. 1315/M. 1897 yılına kadar değişik tarihlerde ve farklı merkezlerde uygulanmıştır.

Kubbe altında tambur ve tek kat cephe, (iki kademeli cephe), toplam 55 adet örnekte (Kat. No: 1, 3-7, 9, 12, 14, 16, 18, 21, 23-25, 28-31, 33-35, 37, 39-42" ayak şahidesi", 46, 48, 51, 52, 59, 62, 63, 65, 74, 78, 79, 82, 89, 91, 92, 96, 97, 99, 101-104, 106-110, 112) kullanılarak, çoğunlukla tasvir edilmiştir. Bu örnekler, tesbit ettiğimiz en erken tarihli şahideden (Kat. No: 1), H. 1150/M. 1737'den itibaren ortaya çıkarak, en son H. 1282/M. 1865 (Kat. No: 86) yılına kadar değişik tarihlerde bol miktarda görülmektedir. İstisnai bir eserde (Kat. No: 87, H. 1313/M. 1895, Akhisar) oldukça plastik görünen ve perspektifle bu ifadesi kuvvetlendirilen cami tasviri, **kubbe altında tambur ve son cemaat yeri revakı ile birlikte tek kat cephe** işlenerek, **olgun bir üslupla** karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, **bir çift kubbe altında iki kat** (tambur ve esas cephe) uygulamasını, **simetrik bir düzenle** sadece Bergama'daki iki örnekte (Kat. No: 68, 69, H. 1253/M. 1837) görüyoruz.

Kubbe, tambur ve iki kat cephe ile (üç kademeli) cami tasviri, toplam 15 adet tepelikte (Kat. No: 2, 8, 10, 13, 19, 22, 42 "baş şahidesi", 44, 93-95, 98, 100, 115, 116) kullanılarak az sayıda tasvir edilmiştir. Bu örneklerden anlaşılacağı üzere **üç kademeli cepheyle işlenen cami motifi**, ilk defa H. 1187/M. 1773 tarihinden (Kat. No: 2) başlayarak, H. 1239/M. 1823 (Kat. No: 44) yılına kadar Bergama (Kat. No: 93), İzmir (Kat. No: 13, 19, 94, 95, 98), Manisa (Kat. No: 10, 42, 100), Menemen (Kat. No: 44), Pınarbaşı (Kat. No: 22), Tire (Kat. No: 2, 115, 116), Zeytinliova (Kat. No: 8) merkezlerindeki az sayıda eserde karşımıza çıkmaktadır.

Cami motifinin, **bir avlu gerisinde tek kat cephe ile** işlendiği iki örnek Pınarbaşı'ndadır. (Kat. No: 36, H. 1231/M. 1815; Kat. No: 54, H. 1246/M. 1830), **iki kat cephe ile** işlendiği bir örnek ise (Kat. No: 113, H. 1187/M. 1773) Tire'de bulunmaktadır.

Cami tasviri, tepeliğin yan kenarları arasında uzanan **bir duvar gerisinde bir veya iki katlı bir cepheyle** işlenebilmektedir: **Tek kubbeli bir kat cephe ile** (Kat. No: 11, H. 1213/M. 1798; Kat. No: 38, H. 1231/M. 1815; Kat. No: 55, H. 1247/M. 1831; Kat. No: 77, H. 1254/M. 1838; Kat. No: 80, H. 1256/M. 1840; Kat. No: 90 H. 1248-58/M. 1832-42), Zeytinliova, Menemen, Pınarbaşı, Alaşehir merkezlerinde; **tek kubbeli iki kat cepheyle** (Kat. No: 111, H. 1187-1200/M. 1773 - 1785) Tire'de görülmektedir.

Cami motifinin, tepelik yan kenarları arasında uzanan **bir duvar ve buna oturan simetrik bir çift kubbe ile** tasvir edildiği az sayıda eser (Kat. No: 32, H. 1229/M. 1813; Kat. No: 45, H. 1239/M. 1823; Kat. No: 49, H. 1243/M. 1827; Kat. No: 72, 73, 75, H. 1253/M. 1837) Pınarbaşı, Alaşehir, Menemen'de; **asimetrik örtü sistemi** ise tek bir örnekle Menemen'de (Kat. No: 26, H. 1228/M. 1813) uygulanmıştır.

Cami tasvirinde minare, yapının tepelik yüzeyine sağ ve sol yanda işlenmesi halinde, **minare sayısı tek ise**, genellikle **taş eksenine yerleştirilmiş**; çok azında da eksenden kaydırılmıştır. İstisnai olarak sadece bir örnekte (Kat. No: 44, H. 1239/M. 1823, Menemen) yapı solda bulunmakla beraber **çift minareyle** işlenmiştir. Cami motifinin tepelik ortasındaki konumunda, Bergama'da bulunan üç istisna (Kat. No: 12, H. 1214/M. 1799; Kat. No: 68, 69, H. 1253/M. 1837) hariç, diğer eserlerin **çift minareyle** tasvir edildiğini görmekteyiz. Bu örnekler (Kat. No: 1-3, 6, 10, 29, 30, 33, 39, 41, 42, 59, 63, 76, 86-88, 90, 93, 98, 111, 113, 114, 116) incelediğimiz bütün merkezlerde ve H. 1150/M. 1737-H. 1315/M. 1897 tarihleri arasındaki farklı yıllarda işlenmiştir.

Minare kaidesi, örneklerin ikisinde **poligonal**, ondördünde **dikdörtgen veya kare** (Kat. No: 1, 13, 18, 25, 44, 78, 84, 88, 94, 97, 98, 105, 110, 115); otuzbirinde **soğan formunda** (Kat. No: 7, 10, 12, 14, 16, 19, 22, 28, 30, 33, 35, 37, 39, 41, 46, 57, 59, 62, 65, 67, 82, 89, 91,

96, 99, 101-103, 106, 107, 117); istisnai bir örnekte (Kat. No: 87, H. 1313/M. 1895, Akhisar) **altta kare, üstte poligonal** olmak üzere **iki kademeli**dir. Burada saymadığımız diğer eserlerde kaide belirtilmemiştir.

Poligonal minare kaidesinin görüldüğü tepelikler (Kat. No: 87, H. 1313/M. 1895; Kat. No: 113, H. 1187/M. 1773) Akhisar ve Tire'dedir. **Dikdörtgen veya kare minare kaidesi** H. 1150/M. 1737-H. 1315/M. 1897 tarihleri arasında İzmir, Tire, Menemen, Pınarbaşı, Zeytinliova merkezlerinde karşımıza çıkar. **Soğan formunda minare kaidesi** H. 1210/M. 1795-H. 1259/M. 1843 tarihleri arasında, incelediğimiz merkezlerin hepsinde değişik yıllarda uygulanmıştır.

Minare pabucu, sadece 19 örnekte (Kat. No: 1, 5, 8, 11, 13, 18, 24, 25, 38, 44, 78, 87, 94, 97, 98, 105, 110, 111, 115) seçilebilecek tarzda belirtilmiştir. Tarih sınırları H. 1150/M. 1737'de başlayarak H. 1313/M. 1895 yılına kadar uzanır.

Cami tasvirinin bütününde perspektif, genellikle görülmemekle beraber, az sayıdaki eserde böyle bir çaba söz konusudur. Bu örnekler (Kat. No: 23, H. 1227/M. 1812, Pınarbaşı; Kat. No: 24, H. 1227/M. 1812, Tire; Kat. No: 29, H. 1229/M. 1813, İzmir; Kat. No: 34, H. 1229/M. 1813, Zeytinliova; Kat. No: 37, H. 1231/M. 1815, Pınarbaşı; Kat. No: 50, H. 1243/M. 1827, Pınarbaşı; Kat. No: 58, H. 1247/M. 1831, Zeytinliova; Kat. No: 87, H. 1313/M. 1895, Akhisar; Kat. No: 89, H. 1220-30/M. 1805-14, Alaşehir; Kat. No: 104, H. 1227-31/M. 1812-15 Menemen; Kat. No: 109, H. 1227-31/M. 1812-15, Pınarbaşı; Kat. No: 112, H. 1227-31/M. 1812-15, Tire) ilk defa H. 1227/M. 1812'de görülmekte ve H. 1313/M. 1895 yılına kadar devam etmektedir.

Cami tasvirinin unsurlarında perspektif, 3 örnekte (Kat. No: 3, H. 1197/M. 1782, Menemen; Kat. No: 95, H. 1200/M. 1785, İzmir; Kat. No: 115, H. 1223-32/M. 1808-16, Tire) **merdiven motifinde**; 3 örnekte de (Kat. No: 33, H. 1229/M. 1813, Tire; Kat. No: 36, H. 1231/M. 1815, Pınarbaşı; Kat. No: 54, H. 1246/M. 1830, Pınarbaşı) **avlu duvarının işlenişinde** belirtilmektedir.

Cami tasviri dışındaki yapılarda perspektif, sadece üç eserde (Kat. No: 36, H. 1231/M. 1815, Pınarbaşı; Kat. No: 54, H. 1246/M. 1830, Pınarbaşı; Kat. No: 96, H. 1250/M. 1834, İzmir) karşımıza çıkar.

Cami tasvirinde şematik tarz sekiz örnekte (Kat. No: 1, H. 1150/M. 1737, İzmir; Kat. No: 15, H. 1215/M. 1800, Pınarbaşı; Kat. No: 27, H. 1228/M. 1813, Pınarbaşı; Kat. No: 76, H. 1253/M. 1837, Pınarbaşı; Kat. No: 85, H. 1277/M. 1860, Akhisar; Kat. No: 86, H. 1282/M. 1865, Akhisar; Kat. No: 88, H. 1315/M. 1897, Zeytinliova) başlangıçtan son yıllara kadar, çoğu Pınarbaşı'nda olmak üzere farklı merkezlerde görülebilmektedir.

Cami motifinde simetrik kompozisyon, çoğunlukla yapının tepelik ortasına işlendiği durumda karşımıza çıkar. Bununla beraber, bir kısım şahidenin **tepelik eksenine minare, bunun yanlarına da eş büyüklükte birer kubbe, simetrik bir konumla** yerleştirilmiştir (Kat. No: 32, H. 1229/M. 1813, Pınarbaşı; Kat. No: 45, H. 1239/M. 1823, Pınarbaşı; Kat. No: 49, H. 1243/M. 1827, Alaşehir; Kat. No: 72, H. 1253/M. 1837, Menemen; Kat. No: 73, H. 1253/M. 1837, Pınarbaşı). **Cami motifinin simetrik bir kompozisyonla tepelik ortasında yer aldığı** örnekler (Kat. No: 1, 2, 3, 6, 12, 30, 32, 33, 39, 41, 42, 45, 49, 59, 63, 69, 72, 73, 75, 76, 85, 86, 88, 90, 93, 98, 113, 114, 116) , H. 1150/M. 1737'den itibaren H. 1315/M. 1897 yılına kadar bütün merkezlerde ve farklı tarihlerde uygulanmıştır.

Cami motifiyle birlikte, tepelik yüzeyinin sağ veya sol tarafına genellikle **pavyon**, az sayıda başka yapı ve bir kısım örnekte de çeşitli şekillerde **natürmort** tasvir edildiğini görüyoruz.

Pavyon (köşk) motifi, en az bir adet (*Kat. No: 26, 48*); en çok 17 adet (*Kat.No:94*) olmak üzere değişmekle beraber, daha ziyade 2 veya 3 tanedir. **Sivri külah şeklindeki örtü sistemiyle belirtilen pavyon motiflerinin** camiye göre konumları ile sayıları, tespit ettiğimiz eserlerde şu şekilde izlenmektedir:

Bir pavyon (sadece sağ yanda) 2 taşta (*Kat. No:26, 48*); **iki pavyon** (sağ tarafta yanyana) 14 taşta (*Kat. No: 8, 9, 31, 37, 38, 43, 55, 56, 57, 65, 80, 89, 92, 103*); **iki pavyon** (sağ yanda ve ard arda) sadece bir eserde (*Kat. No: 58*); **iki pavyon** (solda yanyana) 4 şahidede (*Kat. No: 29, 50, 52, 53*); **iki pavyon** (biri sağ, biri sol yanda) 2 eserde (*Kat. No: 33, 90*); **üç pavyon** (sağ yanda) 10 örnekte (*Kat. No: 7, 16, 21, 22, 25, 46, 47, 74, 100, 107*); **üç pavyon** (biri sol, ikisi sağ yanda) tek örnekte (*Kat. No: 77*); **dört pavyon** (ikisi sağ, ikisi sol yanda) bir eserde (*Kat. No: 30*); **dört pavyon** (sağ yanda ve ikiye ikiye ardarda) iki tepelikte (*Kat. No: 51, 23*); **dört pavyon** (sağ yanda yanyana) bir tanesinde (*Kat. No: 106*); **dört pavyon ve bir sivil yapı** (sağ yanda, dağınık kompozisyonla) bir eserde (*Kat. No: 36*); **beş pavyon** (ikisi sol, üçü sağ yanda) tek eserde (*Kat. No: 41*); **altı pavyon ve bir kubbeli yapı** (sol yanda) tek örnekte (*Kat. No: 10*); **onyedi pavyon** (yapı çevresini üstten ve yanlardan kuşatarak) tek eserde (*Kat. No: 94*) işlenmiştir.

Pavyon motifine tepelik kompozisyonunda yer verilmesi, elimizdeki örneklerle göre H. 1210/M. 1795- H. 1256/M. 1840 tarihleri arasındadır. **Pavyon motifinin** kullanıldığı H. 1210/M. 1795 tarihli ilk eserler (*Kat.No:7,8*); Manisa Müzesi (Mevlevihane) ve Zeytinliova'da; H.1256/M.1840 tarihli son eser de (*Kat. No: 80*) Pınarbaşı'nda görülmektedir. Ayrıca **pavyon motifinin köşeliklerde kullanılması** da, daha önce belirttiğimiz gibi sadece iki örnekte (*Kat. No: 13, 44*) ve sırasıyla H. 1214/M. 1799-H. 1239/M. 1823 tarihlerinde İzmir (Agora) ve Menemen'de karşımıza çıkarak, tepeliklerdekiyle aynı tarih sınırları içerisinde uygulanmıştır.

Cami ve pavyondan başka, tepelik yüzeyine işlenen mimari motifler, tek veya çift kubbeli ya da sundurma çatılı yapı olabilmektedir. Bu tür tasvirlerin, cami motifine göre tepelikteki konumlarını ve niteliklerini şu şekilde tespit edebiliyoruz: **Tek kubbeli yapı** (sağda) 10 eserde (*Kat. No: 4, 11, 26, 28, 35, 58, 83, 101, 102, 111*); **tek kubbeli yapı** (solda) bir eserde (*Kat. No: 46*); **tek kubbeli iki yapı** (sağda) bir örnekte (*Kat. No: 64*); **tek kubbeli iki yapı** (biri sağ, biri sol yanda) bir eserde (*Kat. No: 116*); **çift kubbeli yapı** (sağda) 5 şahidede (*Kat. No: 20, 48, 61, 67, 108*); **sundurma çatılı sivil bir yapı** (sağ ve sol yanda) 3 örnekte (*Kat. No: 36, 54, 96*); **niteliği belli olmaksızın kısmen belirtilen bir başka yapı** (sağ yanda) 2 tepelikte (*Kat. No: 64, 95*). Bu mimari motiflerin bir kısmı caminin yanlarında, pavyonlarla birlikte de bulunabilmektedir. Tarih sınırları ise en erken H. 1198/M. 1783 (*Kat. No: 4*), en geç H. 1263/M. 1846 (*Kat. No: 83*) olarak belirlenmekte ve bu tür motifler Alaşehir ve Bergama dışındaki bütün merkezlerde karşımıza çıkmaktadır.

Tepelikte natürmort tasvirleri, değişik şekillerde ve **camii motifinin sağ ve sol yanında** yer almaktadır. Çoğu zaman sadece **çiçeklere** ve bazen **çiçekle birlikte birkaç meyvaya** da yer verilmekte ve bu motifler, **vazo** (*Kat. No: 13, 99*); **tas** (*Kat. No: 10, 39, 44, 62, 71, 109, 110, 111, 115*); **bereket boynuzu** (*Kat. No: 19, 24, 29, 40, 42, 78, 91, 97, 117*) **şeklindeki kaplar içinde** veya **kapsız** olarak (*Kat. No: 34, 104, 112*); ya da **büyük bir çiçeğin yaprakları gerisinde** (*Kat. No: 14, 17, 39, 60, 66, 70, 105*) işlenebilmektedir. Bazı örneklerde de, **bir tek büyük çiçek** (*Kat. No: 59, 114*); veya **"C-S" kıvrımlı iri bir yaprak** (*Kat. No: 18, 27, 79, 81, 82, 84*) tepeliğin camii motifinden arta kalan bölümünü doldurarak süsler. Bu motiflerin genel olarak şahidelerde yer alması, en erken H. 1213/M. 1798 (*Kat. No: 10*); en geç H. 1263/M. 1846 (*Kat. No: 84*) tarihli taşlarda görülmektedir. Tespit edilen eserlerde **natürmort** motifleri, kronolojik bir gelişme göstermemekte, her taşın işlenişine göre basit ya da detaylı bir işçilik, herhalde usta kalitesi veya patronun mali gücüne bağlı kalarak değişmektedir.

Tepeliklerde dolgu motifi, genellikle mimari tasvirlerin fonuna serpiştirilen ve eserle-

re göre sayısı değişebilen **servi ve yıldızvari çiçektir**. **Hilâl** de, bol miktarda esere, değişik konumlarda işlenmiş kompozisyon tamamlayıcı unsurlardan birisidir.

Batı Anadolu Bölgesi'ndeki mimari tasvirli mezartaşları arasında, camii motifi işlenenlerin, diğer mimari motiflerden çok daha fazla olduğunu, bu araştırma sırasında yaptığımız inceleme ve tespitlerle anlamış bulunuyoruz. Derlediğimiz malzeme arasında, en erken H. 1210/M. 1795 yılından itibaren görülebilen bu tür taşlarda, **camii tasviri bulunmaksızın bir veya daha çok mimari motifle** tepeliklerin bezendiğini görüyoruz. Aynı bir araştırma konusu halinde incelendikten sonra, kendi aralarında tasvirleri bakımından gruplandırabilecek **diğer mimari motifli taşlar**, tahminimize göre **camii tasvirliyle paralel tarih sınırları içindedirler**. İlk tespitlerimize göre bu tür taşlarda **tek kubbeli bir yapı** (*Resim No: 216-217*) veya **kubbeyle örtülü birden fazla yapı** (*Resim No: 218-221*) bir kısmında da **kubbe ile örtülü büyük bir yapı** ile çevresinde bulunan **pavyon ya da sundurma çatılı yapılar** işlenebilmektedir (*Resim No: 222-229*). Ayrıca, sadece **pavyonlardan** meydana gelen kompozisyonlar (*Resim No: 230-233*) veya bir **sur** (burç) üstünde ve çevresinde **pavyon ya da diğer yapılar** (*Resim No: 234-239*) ile değişik örtü sistemlerine sahip **sivil yapılar** da (*Resim No: 240, 241*) tasvir edilmiştir.

H.1266/M. 1849 tarihinden itibaren **H. 1282/M. 1865** yılına kadar görülen bir grup eserde de, bazı **mimari unsurlar** kullanılarak, tepelik yüzeyi **son derece şematik motiflerle** bezenmiştir. Bu taşlarda tepelik eksenine yerleştirilen bir **minare esas motiftir**. İki yanı sadece bitkisel bezemeli (*Resim No: 242, 243*); veya minarenin sağ yanında bir kapı, bir kubbe, sol yanında sundurma çatılı olduğu anlaşılan bir yapının bazı parçaları, muhtemelen aynı ustanın elinden çıkan dört şahidede de (*Resim No: 244-251*) ufak detay farklarıyla tekrarlanmıştır. Minarenin iki yanında ikiye kubbe (*Resim No: 252, 253*), ya da hem minare hem de her iki yanındaki birer unsurla (kubbe ?) oldukça **şematize** edilen (*Resim No: 254, 255*) örneklerle rastlanabiliyor. Bu gruptaki mezartaşlarının hepsinde ana fikir olarak belki de bir **camii motifi**, âdeta bir izlenimle aktarılmış ve **tamamen sembolize edilmiş** gibidir.

Batı Anadolu Bölgesi'nde camii tasvirli kabartmalar, mezartaşlarından başka mimari eserlerde de süsleyici unsur olarak kullanılmıştır. Daha önce bir kısmı yayınlanan bir kısmını da ilk defa burada tarafımızdan kısaca tanıtılan bu kabartma levhalar **genellikle su mimarisinde çeşme, sebil, şadırvan** gibi yapılarda ve **mimberlerde** karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber, ne amaçla kullanıldığını henüz tespit edemediğimiz iki kabartma levhayı da, karşılaştırma örneği olarak burada çalışmamıza aldık.

İzmir'de, **Çakaloğlu Han**'ın batı cephesinde kapının sol yanına monte edilen **H. 1220/M. 1805** tarihli **Gaffarzade Çeşmesi**'nde ⁽³⁰⁾ iki ayrı panoya **camii tasviri** işlenmiştir, (*Resim No: 256*). Üst panoda iki yanına vazo içersinde çiçeklerin meydana getirdiği **natürmort** işlenen ve üstte "S" kıvrımlı dalgalar yaparak yanlardan aşağı doğru sarkan bir **perde** içinde gözüken **camii motifi**, etrafı başka yapılarla kuşatılarak zengin bir görünümle işlenmiştir (*Resim No: 257*). **Çift minareli büyükçe bir camii**, pano ortasına yerleştirilmiş; bunun önüne ve yanlarına ardarda, çoğu sivri külahlı, biri kubbeli pavyonlar ile, sol ve sağ yanlarına da daha küçük ve **tek minareli birer camii** işlenmiştir. Ayrıca iri bitkisel motifler üst bölümündeki fonu süslemekte, bunlardan iki tanesi de ana yapının sol ve sağ yanlarında, diğer binalar arasından yükselmektedir. Perdenin yanlardan sarkan uçları arasında kompozisyonu alttan sınırlandırarak,yanlarda meyille yükselen bir duvar, tasvirleri çerçeveleyen ve **şehir su-ru** gibi gözüken bir başka mimari unsurdur.

30) Bu kabartmalardan, İzmir Çakaloğlu Han, batı cephesindeki kapının sol yanındaki duvara yerleştirilen Gaffarzade Çeşmesi'ndeki camii tasvirli iki pano için bkz. **M.Sözen-R.Arık** ve diğerleri, s.322-23; **R.Arık**, ... *Tasvir Sanatı*, s. 105-106; **A.Arel**, a.g.m., s.3-32, özellikle bu makalede sözkonusu panolar değişik yönlerden değerlendirilerek ayrıntılı analizleri yapılmıştır.

Gaffarzade Çeşmesi'nin alt panosundaki **camî tasviri**, etrafı bitkisel motiflerle bezeli ve bir profil demetiyle meydana getirilen kemer kavsiyle kuşatılarak çerçevelemiştir (*Resim No: 258*). Orta bölüme, **tek kubbeyle örtülen çift minareli büyükçe bir camî** ve bunun iki yanına, aynı zemin çizgisinde sıralanarak gittikçe küçülen pavyon motifleri dizilmiştir. Caminin üstünde ve yanlarında kalan fona, iri çiçek motifleri işlenerek kompozisyon tamamlanmıştır.

İzmir, Tilkilik Sırtı'nda, H. 1229/M. 1814 tarihli **Dönertaş Sebili**'ndeki **camî tasvirli panolar** iki tanedir. Bunlardan biri sebilin güney duvarında bulunan çeşme üzerinde, diğeri ise batı taraftaki kapısı üstünde yer alır (*Resim No: 259*). Çeşme üstündeki panoda, silmelerle meydana getirilen dikdörtgen bir çerçeve içersine, üstte dalgalı kıvrımlar yapan bir *perdenin*, sarkan uçlarıyla yanlardan sınırlandırılan bir *şehir manzarası* ve **camî motifi** tasvir edilmiştir. Panonun alt kenarı boyunca uzanan bir duvar cephesinin saçak korniş üstünde, ortada bulunan **camî motifi, çift minareli ve tek kubbeyle örtülü** bir yapıdır. Ayrıca, **üç kubbeli bir son cemaat yeri** olduğu da anlaşılmaktadır. Caminin sağ ve sol yanlarında şehri görüntüleyen bir veya birkaç katlı *köşkler*, *evler* birbiri üstüne gelecek şekilde ardarda yerleştirilmiştir. Ayrıca mimari motifler arasında yer yer gözüken iri *stilize çiçekler* de bulunur. Gerek *sur* duvarında, gerekse camî ve diğer yapıların saçak kornişlerindeki meyilli veya dalgalı hatlar ile, yapıların birbirini kısmen gizleyecek şekilde ardarda tasviri, sanatçının perspektif denemelerini de yansıtır (*Resim No: 261*).

Dönertaş Sebili'nde kapı üstündeki pano, diğerinde olduğu gibi, üstte dalgalı hatlar meydana getiren bir *perdenin* iki yandan sarkan uçları arasında sınırlandırılan, **büyükçe bir camî** kompozisyonu ile bezenmiştir (*Resim No: 260*). **Camî tasviri**, panonun alt kenarına paralel bir duvarın iki ucta meyilli kırılmalarından sonra, yukarıya doğru düşey uzanan saçak korniş ile ayrıca çerçevelemiştir. Bu çerçeve içersinde alt kademede bol sayıda açıklığı bulunan bir duvar ile bunun saçak silmesi üzerine sıralanan **kubbeler dizisi** yapının avlusunu belirtiyor olmalıdır. Bir **minare** de, kaidesi bu cephe hizasında olmak üzere yapının sol tarafından yükselir. Kubbe dizisinin üstündeki saçak kornişine ortada **tek kubbeyle örtülen üç pencere** ile esas yapı işlenmiştir. Bunun sağ ve sol yanlarında **birer minare gövdesi** yükselir. Minarelerden itibaren daha yanlarda kalan bölümlerde ise, ikişer kubbeyle örtülen, dörder pencere birer cephe daha bulunmaktadır. Bu cepheler, ya yapının yan yüzlerini ya da aynı külliye

zeytinliova'da **Karaosmanoğulları**'ndan **Hacı Hüseyin Ağa** tarafından H. 1225/M. 1810 yılında yaptırılan **sebilin üç cephesinden** birisinde kitabe, **ikisinde camî tasvirli birer pano** bulunmaktadır (*Resim No: 262*). Gerek kitabe, gerekse **camî tasvirlerinin** bulunduğu yüzeylerde, alt kısımlar bir sütun

Sebil'in güney cephesindeki dikdörtgen panoda, orta bölüme **üç kademeli ve tek kubbeyle örtülü, çift minareli, büyükçe bir camî tasviri** işlenmiştir (*Resim No: 265*). Caminin sağ tarafında dört pavyon, ikişer ikişer, ardarda sıralanarak aralarına, **kubbeyle örtülü ve tek minareli** daha küçük **ikinci bir camî** yerleştirilmiştir. Caminin sol tarafında ise, ard arda iki pavyon bulunur. Her iki taraftaki pavyonların alt tarafında, camî ile aynı zemine oturan ve zikzaklı kırılma yapan birer çevre duvarı vardır. Ayrıca, yapıların arasından *serviler*, gerisinden ise iri, *stilize çiçekler* uzanmakta, üst bölümdeki yüzeyde ise, serpiştirilen *yıldızvari çiçekler* ve bir de *hilâl* motifi bulunmaktadır. Panonun sol üst tarafında kıvrılarak köşede düğümlenen *perde* motifi, sol yandan aşağı doğru hafifçe açılarak sarkar.

Sebil'in kuzey cephesindeki pano, üst köşeleri yuvarlatılarak işlenmiş ve sağ üst taraftan kıvrım yapan *perde* motifi, yandan aşağı doğru biraz açılarak sarkmıştır (*Resim No: 266*). Pano yüzeyine, ana hatlarıyla güney cephesindeki tekrarı gibi görünen, **camî** ve pavyon motifleri, küçük bazı farklarla işlenmiştir. **Camî**, burada da **üç kademeli bir cephe üzerinde, tek kubbeli örtü sistemi ve çift minareyle** tasvir edilerek, sol yanına dört pavyon ve bir kubbeli yapı, sağ yanına ise, üç pavyon motifi ardarda yerleştirilerek işlenmiştir. Ayrıca diğer panoda olduğu gibi, camî ile aynı hizada birer duvar, zikzaklı kırılmalarla yan taraftaki pavyonları alttan kuşatmaktadır. Yapılar arasında *serviler*, birkaç *stilize çiçek* uzanmakta, üst bölümdeki yüzeyde ise, *yıldızvari çiçekler* ve bir *hilâl* motifi kompozisyonu tamamlamaktadır.

Her iki panoda da genellikle perspektiften yoksun bir işleniş hakim olmakla beraber, alt kademede pavyonları sınırlandıran çevre duvarlarının zikzaklı kırılmaları, bu yoldaki denemelerdir.

Urla, **Kapan Camii Şadırvanı**'na ait kitabenin (H.1250/M.1834) tepelik bölümünde de kabataslak hatlarla **bir minare ve bunun sol yanında sivri çatılı bir yapı**, sağ yanında ise, bitkisel süsleme görülmektedir (*Resim No: 267, 268*).

İzmir Müzesi'nde (Agora) bulunan mezartaşları arasında, niteliği tam anlaşılamayan kabartma bir panoda, oldukça güzel bir işçilikle **şehir görüntüsü tasvir edilmiştir** (*Resim No: 269*). Bu şehir manzarasında *surlar*, iki veya üç katlı *evler* (veya *konaklar*) ve ön planda kubbe ile örtülü büyükçe bir yapı görüntülenmiş; bu mimari unsurlar arasından da, *serviler* ve sağ üst köşede *stilize çiçekler* işlenmiştir. Olgun bir üslupla işlenen bu panoda perspektif anlayışının da epey başarılı bir şekilde yansıtıldığını görebiliyoruz. Ancak, gerek ne için kullanıldığı, gerekse tarihinin bilinemeyişi, ne yazık ki büyük bir eksiklik.

Manisa Müzesi'nde (Mevlevihane) teşhir edilen bir başka mermer kabartma da, tarihi ve niteliği anlaşılamayan bir eserdir (*Resim No: 270*). Orta bölümünde **tek kubbeyle örtülü, iki kademeli cepheyle işlenen, tek minareli bir camî tasviri** vardır. Caminin sol tarafında üçer üçer, ardarda sıralandığı görülen dokuz pavyon, sağ tarafında ise ard arda üç pavyon ve daha da sağda bir pavyon ile bunun üstünde, konsolla taşınan *cumba* şeklindeki bir yapının yandan görünüşü, başarılı bir şekilde verilmiştir. Ayrıca camî ve diğer yapılar arasında *serviler* uzanmaktadır. Genel olarak zemini dolduran bu mimari motifler perspektif kaygısı taşımadan işlenmekle beraber, pavyonların ardarda dizilişinde bir derinlik etkisi, az da olsa hissedilir.

İzmir, Hisar Camii Mimleri'nin doğu yan korkuluğunda *ajur tekniğiyle* işlenmiş bir **camî tasviri**, teknik bakımdan diğerlerine göre farklılık gösterir⁽³¹⁾. Aynı yapının mimleri'nde, köş k kısmının doğu yüzünde de, **üç kademeli cepheyle, çift minareli bir camî** kompozisyonu kabartılmıştır⁽³²⁾. Mimler köşkünün batı yüzünde de bir *surun* gerisinde görünen **şehir tasviri, iki camî, kiremit çatılı yapılar ve köşlerle** belirtilerek ve hatta sur mazgallarından uzanan *top namluları* ile ayrıntılı bir biçimde işlenmiştir. Her iki panoda da, *minyatür üslubunda* bir perspektif anlayışı sezilmektedir⁽³³⁾.

İnceleme yaptığımız merkezler dışında **camî tasvirli** bir başka mimler de, **Söke**'deki **İlyas Ağa Camisi**'nde (M.1812) bulunmaktadır. Mimler kapısının kemer köşeliklerinde, **iki kademeli cepheyle tek kubbeli ve birer minareli simetrik bir çift camî** ve birer pavyon motifi *şematik* bir tarzda işlenmiştir⁽³⁴⁾.

31) R.Arik, *Anadolu Tasvir Sanatı*, s.109, 111 ve Res.91, R.Arik, "... Türk Sanatına Bir Bakış", s.124 (Res.14).

32) R.Arik, a.e., s. 110 (Res.92) ve 111.

33) R.Arik, a.e., s.110 (Res.93) ve 111.

34) R.Arik, a.e., s.111 ve 112 (Res.94).

Koçarlı, Cihanoğlu Camisi'nin (M.1834-35) Şadırvanı'nı süsleyen çeşitli panolardan birisinde de cami motifine yer verildiğini görüyoruz ⁽³⁵⁾. Burada tasvir edilen yapı, tek kubbeye örtülen, üç kademeli cepheye sahip, çift minareli bir camidir ⁽³⁶⁾.

Koçarlı, Cihanoğlu Camisi'nin Haziresi'nde bulunan mezartaşlarından bir kısmının da, cami tasvirli olduğu ve doğrudan doğruya mezartaşları ile ilgili bir araştırma o bölgede geliştirildiğinde, yayınlananlar ⁽³⁷⁾ dışında, daha başka örnekler de bulunabilecektir. Fakat, bilinen örneklerden anlaşıldığına göre, incelediğimiz merkezlerle paralel görüntüler sunan taşlar, mahalli üslup farkı olmaksızın Aydın, Koçarlı çevresinde de devam etmektedir.

Yaptığımız karşılaştırmalardan da anlaşılacağı üzere, Batı Anadolu Bölgesi'ndeki belli merkezlerde incelediğimiz cami tasvirli mezartaşlarının, aynı dönemdeki diğer kabartmalarla ortak bir anlayışa sahip olduğu görülmektedir. Bununla beraber, sayı itibariyle oldukça bol örnekleri bulunan mezartaşlarının, elbetteki büyük bir çoğunluğu diğer kabartmalara nazaran daha dar programlı veya aynı zamanda, daha ikinci sınıf işçiliğe sahiptir. Fakat, mezartaşları arasında, daha önce bahsettiğimiz mimber, sebil ve şadırvanlardaki geniş programlı kabartmalarla boy ölçüşebilecek, anıtsal nitelikte örnek, az sayıda da olsa görülebilmektedir. Bu örneklerin, daha geniş çapta yapılacak bölge araştırmalarıyla artabileceğini de rahatlıkla söyleyebiliriz. Böylece, mezartaşlarındaki cami tasvirlerinin, dönemin modasına uygun bir anlayışla ele alınarak, oldukça yaygın bir şekilde kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

Cami tasvirlerinin tipolojik sınıflandırması şahidelerdeki konum ve kompozisyona göre değişik biçimlerde yapılabilmektedir.

A) Tepelikteki konuma göre:

- 1- Ortada,
- 2- Sol yanda,
- 3- Sağ yanda,

B) Örtü sistemine göre:

- 1- Bir tam kubbeli,
- 2- Bir tam, bir yarım kubbeli,
- 3- Bir büyük, bir küçük kubbeli,
- 4- Bir büyük, iki küçük kubbeli,
- 5- Bir büyük, üç küçük kubbeli,
- 6- Bir büyük, dört küçük kubbeli,
- 7- Eş büyüklükte çift kubbeli,

35) Tarih ve geniş bilgi için bkz. R.Arık, a.e., s.106-109; R.Arık, "... Türk Sanatına Bir Bakış", s.130.

36) R.Arık, a.e., s.107 (Res.89).

37) Bu mezar taşlarından bir kısmının resimleri için bkz. R.Arık, a.e., s.113-114 (Res.95-97) ve s.116 (Res.99).

C) Kat sayısına göre:

- 1- Cephesiz, sadece örtü sistemi,
- 2- Tek kat cephe,
- 3- Tek kat cephe ve tambur (iki kat),
- 4- İki kat cephe ve tambur (üç kat),

D) Minare sayısına göre:

- 1- Tek minareli,
- 2- Çift minareli.

216 : Pınarbaşı, H. 1238/M. 1822 tarihli şahide.

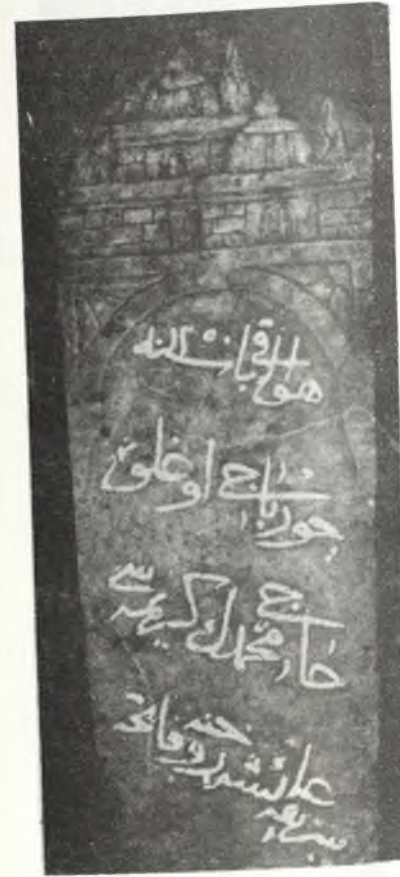
217 : Pınarbaşı, H. 1238/M. 1822 tarihli şahide.

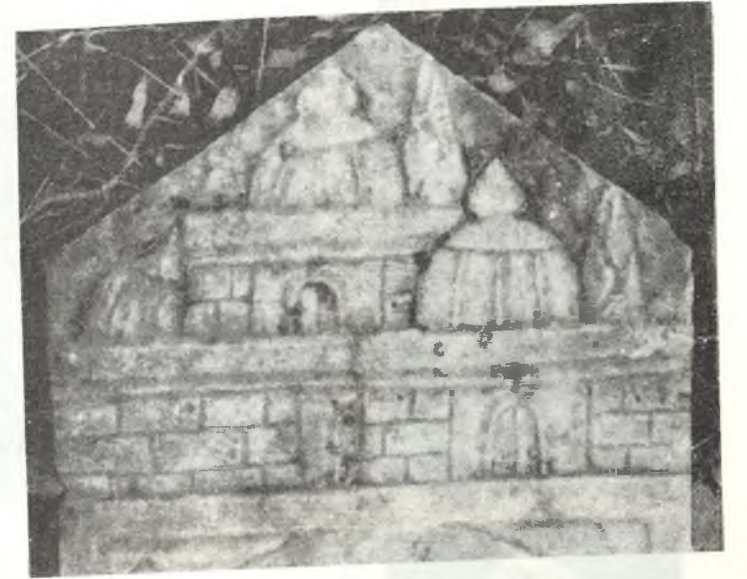
218 : Pınarbaşı, H. 1244/M. 1828 tarihli şahide.

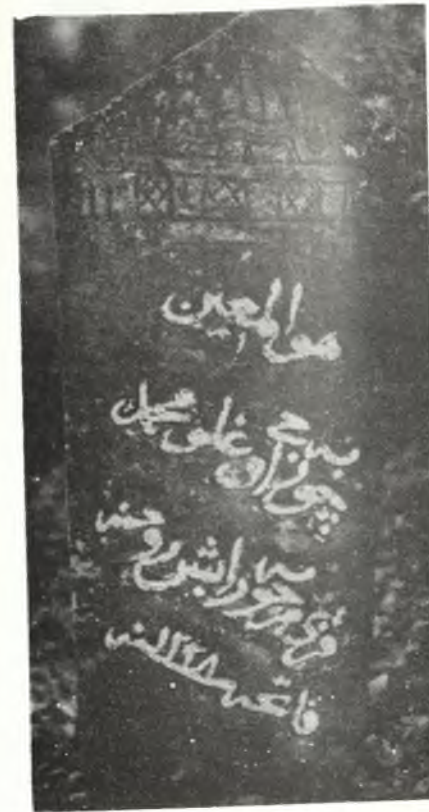
219 : Pınarbaşı, H. 1244/M. 1828 tarihli şahide.

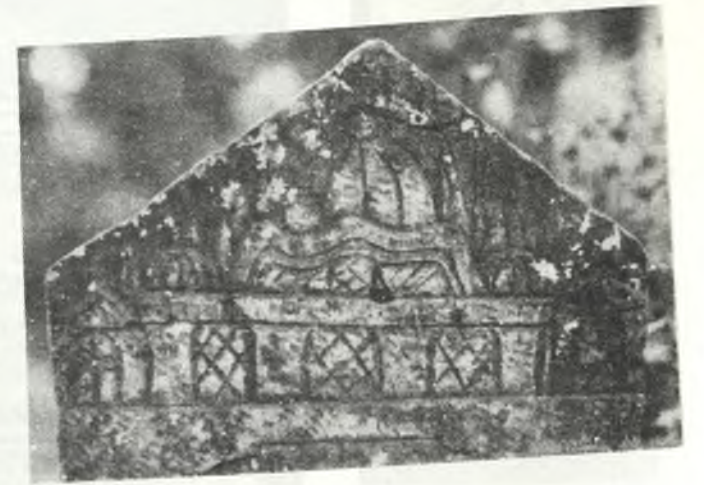
220 : Pınarbaşı, H. 1250/M. 1834 tarihli şahide.

221 : Pınarbaşı, H. 1250/M. 1834 tarihli şahide.

222 : Pınarbaşı, 1228/M. 1813 tarihli şahide.

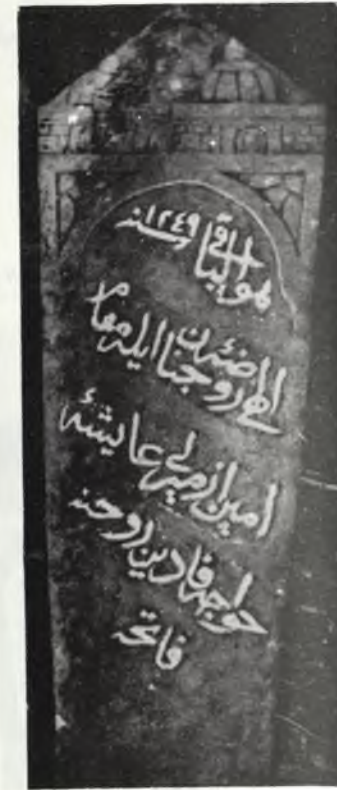
223 : Pınarbaşı, 1228/M. 1813 tarihli şahide.

224 : Pınarbaşı, H. 1228/M. 1813 tarihli şahide.

225 : Pınarbaşı, H. 1228/M. 1813 tarihli şahide.

228 : Menemen, Ulu C. Hazinesi, H. 1249/M. 1833 tarihli şahide.

229 : Menemen, Ulu C. Hazinesi, H. 1249/M. 1833 tarihli şahide.

226 : Menemen, Ulu C. Hazinesi, H. 1210/M. 1795 tarihli şahide.

227 : Menemen, Ulu C. Hazinesi, H. 1210/M. 1795 tarihli şahide.

230 : Tire Müzesi, H. 1209/M. 1794 tarihli şahide.

231 : Tire Müzesi, H. 1209/M. 1794 tarihli şahide.

232 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1216/M. 1801 tarihli şahide.

233 : Menemen, Ulu C.Haziresi, H. 1216/M. 1801 tarihli şahide.

234 : Tire Müzesi. H. 1215/M. 1800 tarihli şahide.

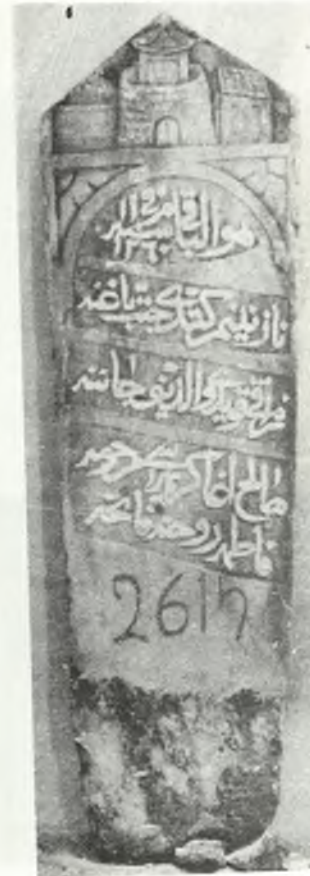
235 : Tire Müzesi, H. 1215/M. 1800 tarihli şahide.

236 : Pınarbaşı, H. 1246/M. 1830 tarihli şahide.

237 : Pınarbaşı, H. 1246/M. 1830 tarihli şahide.

238 : Manisa Müzesi (Mevlevihane), H. 1260/M. 1844 tarihli şahide.

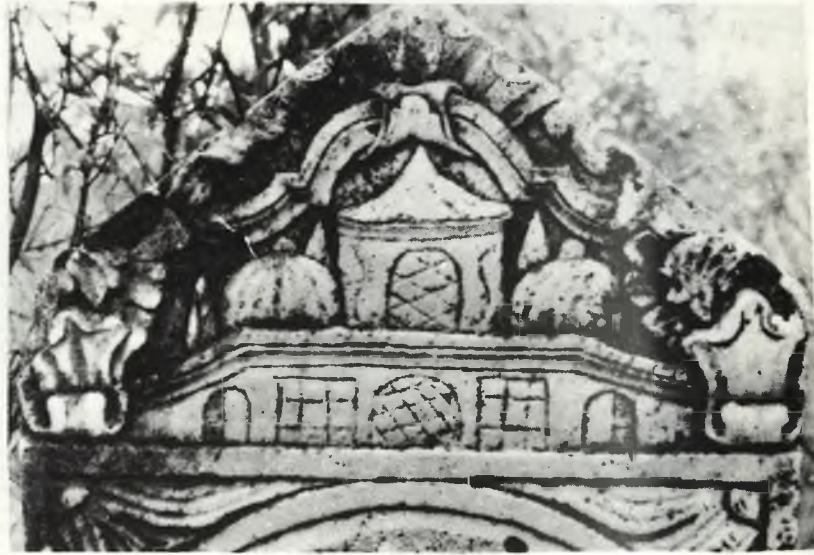

239 : Manisa Müzesi (Mevlevihane), H. 1260/M. 1844 tarihli şahide.

240 : Pınarbaşı, H. 1224 M. 1809 tarihli şahide.

241 : Pınarbaşı, H. 1224 M. 1809 tarihli şahide.

244 : Bergama, Harputlu Mescit Haziresi, H. 1268 M. 1881 tarihli şahide.

245 : Bergama, Harputlu Mescit Haziresi, H. 1268 M. 1881 tarihli şahide.

242 : Manisa, Göktaşlı C. Haziresi, H. 1266 M. 1849 tarihli şahide.

243 : Manisa, Göktaşlı C. Haziresi, H. 1266 M. 1849 tarihli şahide.

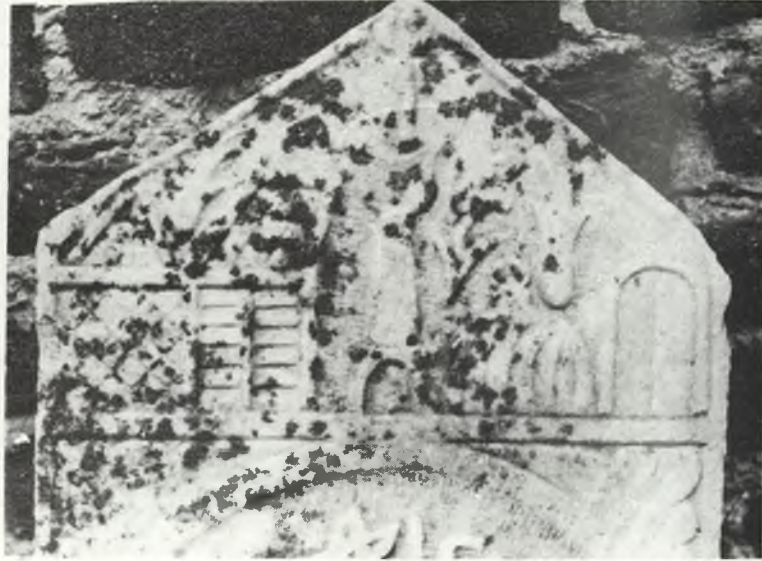
247 : Bergama, Harputlu Meseit Haziresi, H. 1268/M. 1851 tarihli şahide.

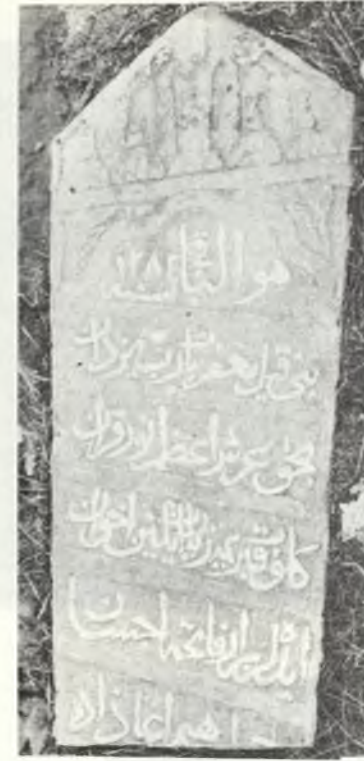
248 : Bergama, Harputlu Mescit Haziresi, H. 1268/M. 1851 tarihli şahide.

249 : Bergama, Harputlu Mescit Haziresi, H. 1268/M. 1851 tarihli şahide

250 : Bergama, Harputlu Mescit Haziresi, H. 1269/M. 1852 tarihli şahide.

251 : Bergama, Harputlu Mescit Haziresi, H. 1269/M. 1852 tarihli şahide

252 : Zeytinliova, H. 1282/M. 1865 tarihli şahide.

253 : Zeytinliova, H. 1282/M. 1865 tarihli şahide

254 : Akhisar Ulu C.Haziresi, H. 1284/M. 1867 tarihli şahide.

255 : Akhisar Ulu C.Haziresi, H. 1284/M. 1867 tarihli şahide

256 : İzmir, Gaffarzade (Çakaloğlu Han) Çeşmesi, H. 1220/M. 1805. Genel Görünüş.

257 : İzmir, Gaffarzade (Çakaloğlu Han) Çeşmesi, H. 1220/M. 1805. Üst pano.

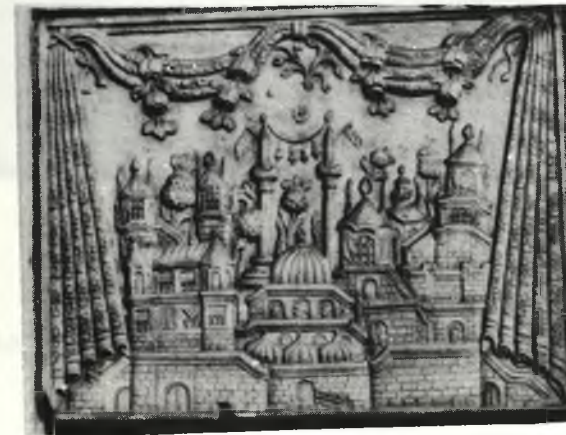
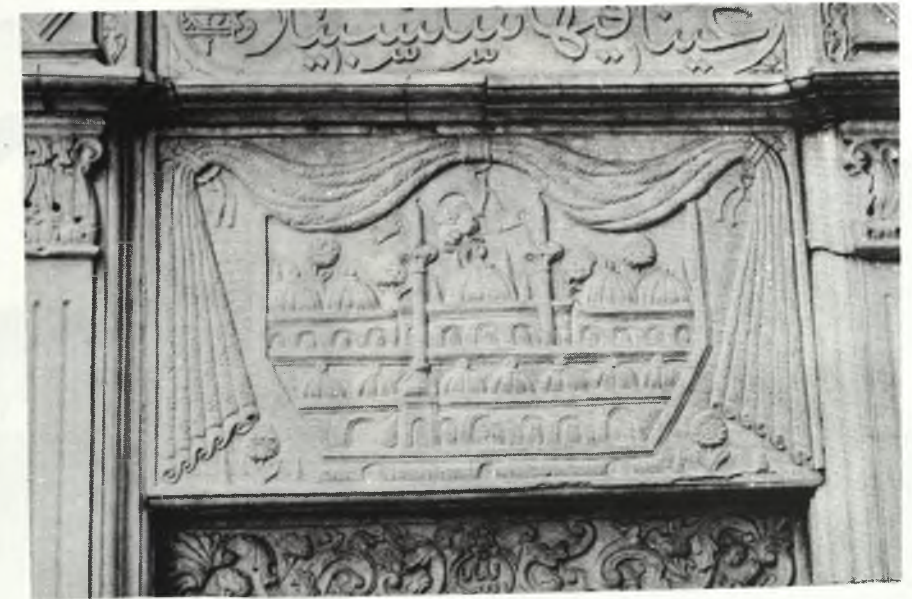

258 : İzmir, Gaffarzade (Çakaloğlu Han) Çeşmesi, H. 1220/M. 1805. Altı pano.

259 : İzmir, Dönertaş Sebili, H. 1229/M. 1814. Genel görünüş.

260 : İzmir, Dönertaş Sebili, H. 1229/M. 1814. Kapı üstündeki pano.

261 : İzmir, Dönertaş Sebili, H. 1229/M. 1814. Çeşme üstündeki pano.

262 : Zeytinliova, Karaosmanoğlu Sebilî, H. 1225/M. 1810 Genel görünüş.

263 : Zeytinliova, Karaosmanoğlu Sebilî, H. 1225/M. 1810. Güney cephesi.

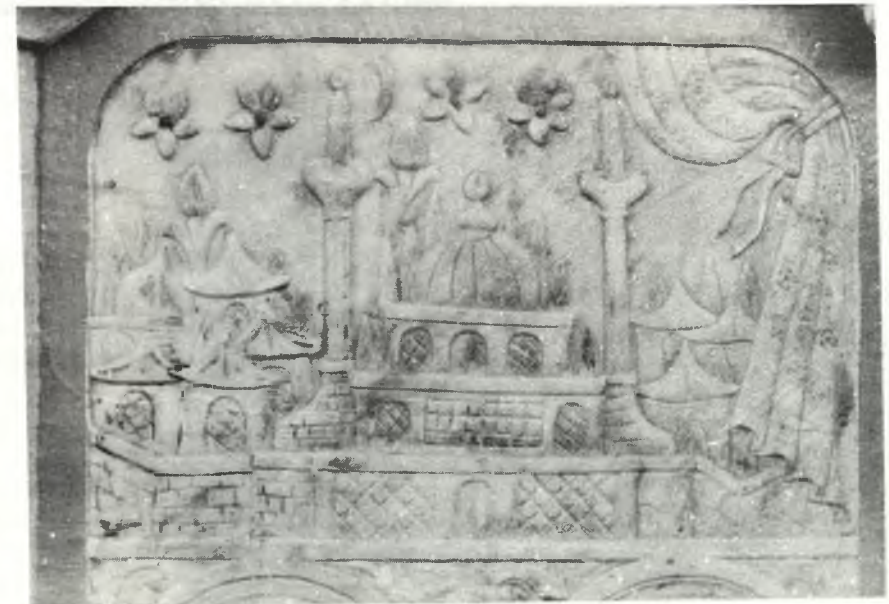

264 : Zeytinliova, Karaosmanoğlu Sebilî, H. 1225/M. 1810. Kuzey cephesi.

265 : Zeytinliova, Karaosmanoğlu Sebilî, H. 1225/M. 1810. Güney pano.

266 : Zeytinliova, Karaosmanoğlu Sebilî, H. 1225/M. 1810. Kuzey pano

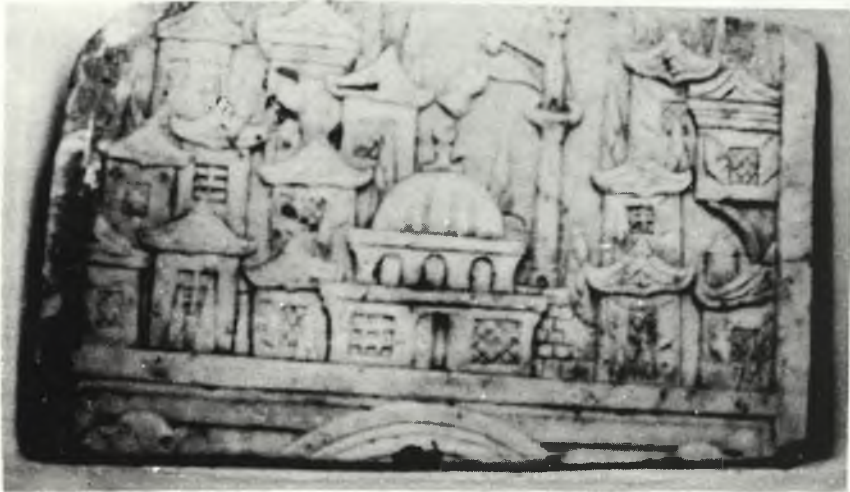
267 : Urla, Kapan C.Şadırvan kitabesi, H. 1250/M. 1834.

268 : Urla, Kapan C.Şadırvan kitabesinden detay.

269 : İzmir Müzesi (Agora), şehir tasviri kabartılmış pano.

270 : Manisa Müzesi (Mevlevihane), şehir tasviri kabartılmış pano.

V-SONUÇ

Batı Anadolu Bölgesi'nde Cami Tasvirli Mezartaşlarını. Akhisar (7 adet), Alaşehir (5 adet), Bergama (4 adet), İzmir (11 adet), Manisa (10 adet), Menemen (21 adet), Pınarbaşı (36 adet), Tire (11 adet), Zeytinliova (12 adet) merkezlerinde bulunan **toplam 117 şahide** ile tespit etmiş bulunuyoruz.

H. 1150 - 1315 (M.1737 - 1897) tarihleri arasındaki dönemle sınırlı bu mezartaşları, **toplam 165 yıllık bir zaman dilimi** içerisinde yapılmıştır. Fakat tarih sınırları ve süre merkezler göre değişir. En uzun süreli iki merkezden biri, H. 1150/M.1737 - H. 1263/M. 1846 tarihleri arasındaki **109 yıl** ile İzmir, ikincisi ise, H. 1210/M. 1795 - H. 1315/M. 1897 tarihleri arasındaki **102 yıl** ile Zeytinliova'dır. En kısa süreli merkez ise, **38 yıl** ile Bergama'dır.

Malzeme bakımından, eserlerin tamamına yakın bir kısmı **mermer** olup, inceleme yaptığımız bütün merkezlerde 165 yıllık dönem boyunca esasen bu malzeme görülmekte, sadece beş örnekte ise, alelade **taş** dikkatimizi çekmektedir.

Form, bütün şahidelerde **üçgen bir tepelik altında, çoğunlukla aşağıya doğru daralan** veya az sayıdaki örnekte rastlanıldığı gibi **paralel kenarlı bir plaka** şeklindedir. Mezartaşlarında cepheyi teşkil eden yüzeylerin aşağıya doğru daralıp-daralmaması, yıllara ya da merkezler göre değişmemekte; belki şahideyi yaptıran kişilerin veya ustaların arzusu doğrultusunda biçimlenmektedir.

İşleniş niteliği, gerek tepelik, gerekse kitabede esasen **alçak kabartmadır. Yüksek** veya **sathi kabartma** ya da **linear üslup,** az sayıda şahideye uygulanmıştır.

Tepelik yüzeyi ile kitabe arası, genellikle **bir veya birkaç kademeli bir silme** kuşağının yatay doğrultuda uzanışı ile sınırlandırılmış, az sayıdaki örnekte ise, düz yüzeyli iki silme arasına, bir de **süs frizi** yerleştirilmiştir.

Kitabe, tepelikten ayrılarak, **az veya çok süslü bir çerçeve içerisinde kabartılmış,** dört ila onbeş arasında değişebilen, genellikle soldan sağa meyilli satırlarla yazılmıştır. **Kemer köşelikleri** daha ziyade, **barok karakterli, stilize bitkisel motiflerle** bezenmiştir. Kitabenin yanları, düz bırakılabildiği gibi bazı örneklerde **ince düz silmelerle,** bazılarında da **düz veya burmalı, sathi** birer **süs sütuncesi** ile çerçevelenmiştir.

Kitabede kaydedilen bilgiler, bu tür mezartaşlarının bütünüyle **hanımlar için yapıldığını** ortaya çıkarmıştır. **Bu, önemli bir sonuç** olarak belirlemekle birlikte kitabelere **sanatçı imzası** veya **kimliğinin** kaydedilmemiş bulunması, büyük bir eksiklik olarak hissedilmektedir.

Tepelikler, çerçevesiz bırakılabildiği gibi **barok karakterli, kıvrık dal ve yapraklarla kuşatılarak, plastik bir çerçeve içine** alınabilmekte veya az karşılaşılan bazı örneklerdeki gibi, kitabeyi yanlardan sınırlayan **düz silme kuşaklarının** uzatılarak, **tepelik kenarlarında devam ettirilmesiyle** iki yandan sınırlandırılmaktadır.

Tepelik kompozisyonu içinde cami motifi, orta bölüme veya sağ ya da sol yana işlenebilmekle beraber, **büyük çoğunluk sol yandaki tasvirlerdir. Cami motiflerinde örtü sistemi,** bir veya daha fazla sayıdaki **kubbeye** belirtilmiştir. Genellikle, **tek kubbeli bir yapı** veya **bir esas kubbe ile birlikte küçük kubbeler** örtü sistemini belirler. **Yapı cepheleri,** doğrudan doğruya kubbe altındaki yüzeyle **tek kat** belirtilebildiği gibi, örtü sisteminin oturduğu tambur ve daha alt kademelerden meydana gelen **iki veya üç katlı düzenlemeye** daha bol sayıda rastlanır. Tepelik kompozisyonu içinde cami tasvirinin sağ veya sol yana işlenmesi halinde

minare sayısı tek ise, genellikle taş eksenine yerleştirilmiş, çok az örnekte de eksenden kaydırılmıştır. Cami motifinin tepelik ortasındaki konumunda ise örneklerin daha ziyade **çift minare ile tasvir** edildiğini görmekteyiz. **Kaidesi poligonal, dikdörtgen, kare, soğan formunda** olan minareler, **tek şerefeli bir gövde** üzerinde **sivri külah** ve **alemlidir**.

Cami motifinde **perspektif**, genellikle uygulanmamış; daha ziyade **minyatür geleneği-ne bağlı bir anlayış** hüküm sürmüştür. Bazı eserlerdeki **perspektif deneme** çabaları da gözden kaçmamakla birlikte, bir kısım tasvirde **şematik** ve hatta **sembolik** bir ifade vardır.

Cami tasvirinde **simetrik kompozisyon**, daha ziyade **yapının tepelik ortasında** yer aldığı örneklerde karşımıza çıkar. Ayrıca şahidelerin bir kısmında da, **tepeliğin eksenine minare**, yanlarına da **simetrik bir kompozisyonla eş büyüklükte birer kubbe** yerleştirilmiştir.

Cami tasviri yanında **ana motif**, tepelik yüzeyine sayıları bir ilâ onyedi arasında değişen **sivri külahlı pavyon motifidir**. Caminin çevresinde **tasvir edilen konu bakımından, ilk sırayı almaktadır**. Pavyon yanı sıra, **tek veya çift kubbeli** ya da **sundurma çatılı tasvirler** diğer **mimari motiflerdir**. Mimari motiflerle birlikte, **değişik şekillerde natürmort kompozisyonlarına** da yer verilmiştir. Bu motifler, "C-S" kıvrımlı **iri bir yaprak, bir büyük çiçek** şeklinde işlenebildiği gibi **bereket boynuzu, tas, vazo şeklindeki kaplar** içinde de yer alabilmektedir. Kronolojik bir gelişme çizgisi göstermeyen **natürmort tasvirleri**, her şahidenin işlenişine göre **sade veya detaylı** bir kompozisyon sunmaktadır.

Tepelikte kullanılan ana motifler dışında kalan ve onlara âdetâ **bir fon teşkil** eden yüzeylere ise **yıldızvari çiçekler, serviler** yer yer dağıtılarak, serpiştirilmekte ve genellikle zirveye de, bir **hilâl motifi** işlenerek kompozisyon tamamlanmaktadır.

Mezartaşlarında karşılaşılan bu tür tasvirlerin, *Batılılaşma Dönemi*'nde daha ziyade **su mimarisi** ile ilgili **çeşme, sebil, şadırvan** gibi yapılar veya bazı **mimberlerdeki kabartma** panolara paralel bir anlayışla işlendiği açıkça farkedilmektedir. Diğer uygulama alanlarında da görüldüğü gibi **mezartaşlarındaki kabartmaların bir kısmı oldukça sade, basit; bir kısmı ise anıtsal nitelikte gelişmiş** birer sanat eseridir. Şimdiki tespitlerimize göre, **mezar taşlarındaki cami tasvirleri** kendi aralarında belirgin bir **kronolojik gelişme** göstermemekle beraber, diğer kabartmalardan daha önce ortaya çıkmakta ve örnek teşkil etmiş bulunmaktadır. Epey bol sayıdaki şahidenin herbiri de, ayrı uygulanan **kompozisyon** ve **motif çeşitliliği** ile zengin bir **repertuvar** sunmaktadır.

Kronolojik bakımdan daha önceye inen **mezartaşı tasvirlerinin repertuvar zenginliği** de dikkate alınırsa, bol çeşit sunarak diğer alanlardaki uygulamalara da âdetâ, **seçme şans tanyan bir albüm** gibi önemli bir örnek kaynağı teşkil ettiğini, hiç değilse şimdiki tespitlerimize göre kuvvetli bir ihtimal olarak söyleyebiliriz.

Batılılaşma Dönemi Türk Sanatı'nda uzun yıllar süren bir **moda** şeklinde düşünülebilecek **manzara** ve özellikle de **camî tasvirli mezartaşları**, Batı Anadolu Bölgesi'nde yayılmış ve **Türk Tasvir Sanatı'nın plastik dalında başlıca uygulama alanı olmuştur**.

VI- S U M M A R Y

We have established a category of tombstones in Western Anatolia which are decorated with **mosque motifs**. This category is based on **117 examples** found in the cities of **Akhiar, Alaşehir, Bergama, İzmir, Manisa, Menemen, Pınarbaşı, Tire and Zeytinliova**.

These tombstones were made during a period of **165 years**, between **1150-1315 A.H./1737-1897 A.D.** However, the historical limits, that is, the period of manufacture differ from city to city. The two cities with the longest series are **İ z m i r**, 109 years (**1150-1263 A.H./1737-1846 A.D.**), and **Z e y t i n l i o v a**, 102 years (**1210-1315 A.H./1795-1897 A.D.**).

There are a few model stones together with the basic material, **marble**. All the tombstones are **generally in the shape of a rectangle with a triangular crest**. In most cases, they become narrower toward the base or, in a few instances, have parallel sides. They are basically carved in **low relief**. **High or superficial relief**, or a **linear style**, is also applied to the tombstones in a few cases. They are written in as few as four lines or as many as fifteen. From the information recorded in the inscriptions, it appears that these kinds of tombstones were all **for all made for women**. Neither the signatures nor the identities of the craftsmen are given.

The **crest** can be without a frame or within a frame molded with twisting branches and leaves that wind about it in **broque style**. The **mosque motif is used as the design in the composition of the crest**. It can be carved in the middle or on the right or left side, but is usually found on the left side. The mosque motifs are covered with one or more domes. Generally, we find a single domed structure or a main dome with smaller domes. In a few instances, there are a pair of domes of equal size. The facade of the building is directly below the dome design. It can be a single story, or, more often, two or three stories which appear from the drum of the dome and lower tiers on which the roofing rests. Most of the mosques have a single minaret, while a few have a pair of minarets. The minarets have a single gallery and are topped with a pointed cap and a star and crescent.

As for the **perspective of the mosque motif**, it is generally out of proportion. It gives the impression, above all, of being bound to the tradition of **miniatures**. In some examples, there is an obvious attempt at proper **perspective** and in a number of works there is a **systematic style** and even **symbolic expression**. One or more structures, especially detached buildings, can be found carved on the crest with the mosque design and space is also given to still life compositions in various forms.

In addition to the **major motifs which are used on the crest**, the composition is supplemented with **dahlias and cypress trees** scattered about the surface and usually has a **crescent** carved on a peak. It is clear that these kinds of designs which are found on tombstones parallel those used during the period of **Westernization**, above all on structures related to water architecture, like **çeşmes** (fountains with spouts), **sebils** (public fountains), and **şadırvans** (fountains, usually attached to a mosque), and on panels of reliefs on certain mimbars. Some of the reliefs on the tombstones, as on other structures, are rather plain and simple, while others are individual works of art of monumental quality.

According to our present findings, the mosque designs on the tombstones do not reveal any clear chronological development but, compared to later reliefs, each tombstone usually presents a rich repertory of various motifs and individual compositions. One can conclude that the period of **Westernization** resulted in a certain fashion which continued for years in **Turkish Art** and that is spread to **Western Anatolia** where it was applied chiefly to **Turkish Decorative Art**, especially in the form of tombstones with **mosque motifs**.

VII- BİBLİYOGRAFYA

- Akpınar, Y., "Altın Elbiseli Adam", Kaynaklar 1/Güz (Eylül, Ekim, Kasım), İstanbul 1983, s.28-31.
- Aslanapa, O., Türk Sanatı I, II, İstanbul 1972, 1973.
- Arel, A., "Taht-ı Kadim Bir Şehristan ile Güya İnciye Benzer Bir Cami-i Münevver ve Musanna ve Meferih...", E.Ü.Güzel Sanatlar Fak.Mim.Böl.Dergisi, Dergi, S.3, Temmuz 1980, İzmir 1980, s.3-32.
- Arık, M.O., "Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri", Anadolu (Anatolia), C.XI,(1967), Ankara 1969, s.57-100.
- Arık, R., Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı, Ankara 1976.
- Arık, R., "Batılılaşma Dönemi Anadolu Türk Sanatına Bir Bakış", A.Ü.D.T.C.F. 50.Yıl Konferansları, Ankara 1976, s. 111-136.
- Baş, U., "Eski İzmir'de Bir Mezarlık", Bilim Birlik Başarı, Yıl 10, S.36, İzmir 1983, s. 21-24.
- Cezar, M., Anadolu Öncesi Türkler'de Şehir ve Mimarlık, İstanbul 1977.
- Diyarbakirli, N., Hun Sanatı, İstanbul 1972.
- İnan, A., Makaleleler ve İncelemeler, Ankara 1962.
- Karamağaralı, B., Ahlat Mezartaşları, Ankara 1972.
- Madran, E., "Anadolu Mezarlıklarında Nakışlı ve Tasvirli Sandukalardan Örnekler", Önasya, C.7, S.74, Ankara 1971, s. 16-17.
- Ödekan, A., Türkiye'de 50 Yılda Yayımlanmış Arkeoloji Sanat Tarihi ve Mimarlık Tarihi ile İlgili Yayınlar Bibliyografyası (1923/73), İstanbul 1974.
- Ögel, B., İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, Ortaasya Kaynak ve Buluntularına Göre, Ankara 1962.
- Öney, G., "İran ve Anadolu Selçuklu Türbelerinin Mukayesesi", Yıllık Araştırmalar Dergisi III, (1981), Ankara 1981, s.41-66.
- Önge, Y., "Anadolu Sanatında Cami Motifi", Önasya, C.4, S.38, Ankara 1968, s.10-11, 23.
- Renda, G., Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı, Ankara 1977.
- Saracoğlu, N., Türk Mezarlarına Dair Araştırma, İstanbul 1950.
- Sözen, M., "Anadolu'da Eyvan Tipi Türbeler", Anadolu Sanatı Araştırmaları 1, İstanbul 1969, s.167-210.
- Sözen, M.-Arık, R. ve diğerleri., Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan, İstanbul 1975.
- Tuncer, O.C., Anadolu Kümbetleri 1, Selçuklu Dönemi, Ankara 1986.
- Unat, F.R., Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu, Ankara 1974.
- Ülker, N., "İzmir-Pınarbaşı Mezar Kitabeleri, (XVIII. ve XIX.Yüzyıl) (I)", II.Araştırma Sonuçları Toplantısı Tebliğleri (ayrı basım), Ankara 1985, s.1-19.

İNDEKS

A

Abdullah, 52 85, 89.
 Afyon, 1n.
 Ahlat Mezartaşları, 1n, 6n, 7n.
 Ahmed, 42, 60, 71, 77, 102, 125, 144, 162, 191.
 Ahmet Ağa, 19.
 Aişe, 19, 23, 40, 56, 77, 107, 119, 123, 145, 157.
 Akhisar, 2n, 3, 223, 226, 227, 249, 251.
 Akhisar Ulu Camii, 2, 10, 103, 104, 105, 106, 110, 111, 137, 138, 163, 164, 165, 166, 168, 220, 221, 243.
 Akpınar (Yavuz), 5n.
 Alaşehir, 3, 171, 172, 174, 175, 223, 226, 227, 228, 251.
 Alaşehir Şeyh Sinan Camii, 2, 10, 106, 108, 170, 171, 173, 174, 175, 219, 220.
 Ali, 116, 157.
 Ali Beşir, 50, 72.
 Altay Dağları, 5.
 Anadolu, 1, 1n, 6, 6n, 7, 7n, 8.
 Anadolu Kümbetleri, 1n.
 Anadolu Selçuklu, 6n.
 Anatolia, 6n.
 Ankara, 1n, 5n, 6n, 7n.
 Arel (Ayda), 8n, 229n.
 Arık (M.Oluş), 6n.
 Arık (Rüçhan), 1n, 2n, 7n, 8n, 229n, 231n, 232n.
 Arık (Rüçhan), Sözen (Metin), 6n, 7n, 229n.
 Aslanapa (Oktay), 5n, 6n.
 Atika, 144.
 Avrupa (etkileri), 1.
 Aydın, 232.
 Ayşe, 31, 72, 82.

B

Baş (Ufuk), 1n, 2n.
 Batı Anadolu, 1, 1n, 3, 8, 232, 249, 250.
 Batılılaşma Dönemi, 1n, 4, 250, 7n, 8.
 Bayezid, 136.
 Beher Hatun, 130.
 Bekir, 77.
 Bergama, 3, 176, 177, 223, 225, 226, 228, 249, 251.
 Bergama Harputlu Mescidi, 2, 9, 10, 35, 37, 139, 140, 141, 219, 221, 241, 242.
 Bergama Müzesi, 2, 10, 175, 177, 219.
 Beylikler, 6.
 Budizm, 6.
 Büyük Selçuklular, 6, 6n.

C

Cezar (Mustafa), 6n.
 Cihanoğlu Camii (Koçarlı), 232.

Ç

Çakaloğlu Han, 229.

D

Diyarbakirli (Nejat), 5n.
 Doğu Anadolu, 1n.
 Dönertaş Sebili (İzmir), 230, 245.

E

Ege Bölgesi, 1, 8.
 Emine, 14, 15, 60, 67, 136, 159.
 Esik, 5n.
 Eski İzmir, 1n.

F

Fatime, 36, 50, 62, 64, 65, 80, 83, 85, 92, 104, 112, 121, 128, 133, 154, 156, 163, 165, 188.
 Fatime Aişe, 98.

G

Gaffarzade Çeşmesi (İzmir), 229, 230, 244.
 Gazneli, 6, 6n.
 Göktaşlı, Camii (Manisa), 240.
 Göktürkler, 5, 6.
 Gülsum, 197.

H

Hacı Ahmed, 153.
 Hacı Ahmed Ağa, 16.
 Hacı Ali, 82, 107.
 Hacı Çakır Ağa, 163.
 Hacı Halil, 62.
 Hacı Hasan, 52.
 Hacı Hüseyin, 212.
 Hacı Hüseyin Ağa, 230.
 Hacı İbrahim, 107, 199.
 Hacı İsmail, 48.
 Hacı Mehmet Ağa, 31.
 Hacı Mustafa Ağa, 38.
 Hacı Turuncu, 43.
 Hacı Uzunzade, 40.
 Hacı İsmail, 58.
 Hacı Osman, 121.
 Hacı Ömer Ağa, 87.
 Hadice, 16, 71, 102, 111, 127, 212.
 Halid, 165.

Halil, 54, 147.
Halil Ağa, 167.
Halime, 42.
Hanife, 138.
Harputlu Mescidi (Bergama), 2, 9, 10, 35, 37, 139,
140, 141, 219, 221.
Hasan, 60, 156.
Hasan Ağa, 141.
Hisar Camii (İzmir), 231.
Hoço (Kara Hoço), 6n.
Hun, 5n.
Hunlar, 5, 6.
Hüseyin, 56.
Hüseyin Ağa, 150.

I

İbrahim, 54, 65, 100, 136, 159, 197.
İbrahim Ağa, 24.
İlyas Ağa Camii (Söke), 231.
İnan (Abdulkadir), 5n.
İran, 6n.
İslamiyet, 5, 5n, 6.
İsmail, 69, 160.
İsmail Fadraddin, 67.
İstanbul, 1n, 5n, 6n, 8.
İzmir, 1n, 2, 2n, 3, 8n, 177, 178, 179, 181, 183, 186,
223, 226, 227, 229, 230, 231, 244, 245, 248, 249,
251.
İzmir Dönertaş Sebili, 230, 245.
İzmir Gaffarzade Çeşmesi, 229, 230, 244.
İzmir Hisar Camii, 231.
İzmir Müzesi (Agora), 2, 2n, 9, 10, 11, 13, 15, 37, 39,
66, 68, 161, 162, 176, 177, 179, 181, 182, 183, 184,
185, 186, 187, 219, 220, 221, 228, 231, 248.
İzmir Şeyh Camii, 2, 9, 47, 49, 183, 185, 186, 205, 213,
217, 219.

K

Kapan Camii (Urla), 231.
Karahanlılar, 6, 6n.
Kara Hoço (Hoço), 6n.
Karamağaralı (Beyhan), 1n, 6n, 7n.
Karaosmanoğlu Sebili (Zeytinliova), 246, 247.
Karaosmanoğulları, 2n, 230.
Kemah, 1n.
Koçarlı, 232.
Koçarlı Cihanoğlu Camii, 232.
Külsüm, 89, 150.

L

Lâle Devri, 7.

M

Madran (Emre), 1n.
Mahmud, 138.
Manisa, 3, 31, 223, 226, 249, 251.
Manisa Göktaşlı Camii, 240.
Manisa Müzesi (Mevlevihane), 2, 2n, 9, 10, 11, 20, 21,
22, 23, 25, 27, 31, 33, 39, 41, 90, 93, 94, 129, 130,
131, 132, 176, 177, 187, 188, 190, 217, 219, 220,
228, 231, 239, 248.
Manisa Yeni Camii, 2, 11, 189, 190, 219.

Mehmed, 15, 119, 127, 135, 188.
Mehmet Ağa, 104.
Mahmet Ağa (Osmanzade), 43.
Menemen, 3, 192, 195, 197, 199, 202, 203, 209, 223,
226, 227, 228, 249, 251.
Menemen Ulu Camii, 2, 9, 10, 11, 17, 19, 49, 51, 59,
61, 63, 68, 70, 96, 99, 112, 113, 117, 118, 119, 120,
126, 127, 132, 134, 142, 143, 144, 145, 146, 177,
181, 190, 192, 193, 194, 196, 198, 200, 201, 202,
203, 219, 220, 221, 236, 237, 238.
Mevlevihane (Manisa), 2, 2n, 9, 10, 11, 20, 21, 22, 23,
25, 27, 31, 33, 39, 41, 90, 93, 94, 129, 130, 131, 132,
176, 177, 187, 188, 190, 217, 219, 220, 228, 231.
Mimar Sinan, 6n.
Moğolistan, 5.
Muhammed Mustafa, 98.
Muhammet, 80.
Musa, 69.
Mustafa, 36, 74, 102, 111, 133, 142, 145, 164.
Mustafa Hacı Çakır Ağa, 128.
Müzeyyen Hadice, 38.

N

Naci, 38.
Noin -Ula, 5n.

O

Orhun Yazıtları, 5.
Orkiye, 160.
Orta Asya, 5n.
Osman, 21, 64.
Osmanlı Dönemi, 6, 7.
Osman Zâde Mehmet Ağa, 43.

Ö

Ödekan (Ayla), 1n.
Ögel (Bahattin), 5n, 6n.
Ömer, 169.
Önasya, 1n.
Öney (Gönül), 6n.
Önge (Yılmaz), 1n, 8n.

P

Pakize, 167.
Pazırık, 5n.
Pınarbaşı, 1n, 2, 2n, 3, 9, 10, 11, 23, 25, 30, 31, 41, 42, 44,
45, 51, 53, 55, 57, 63, 64, 66, 70, 71, 72, 73, 78, 80, 81,
82, 84, 86, 88, 90, 95, 96, 99, 100, 108, 109, 113, 114,
115, 116, 120, 122, 124, 125, 134, 135, 136, 137,
146, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 156, 157,
158, 159, 161, 172, 174, 175, 182, 195, 197, 203,
204, 209, 213, 219, 220, 221, 223, 224, 226, 227,
228, 234, 235, 236, 239, 240, 249, 251.

R

Rabiâ Kadın, 26.
Radloff, 5.
Rahime, 100, 112.
Raks Kadın, 116.
Raş Kadın, 87.
Raziye, 54.
Renda (Günsel), 7n.
Rukiyye, 24, 52, 147, 148.

S

Sadilca, 169.
Saraçoğlu (Necibe), 6n.
Sarı Ali, 107.
Selçuklu, 6.
Selçuklu Dönemi, 1n.
Selçuklular, 6, 7.
Selim, 29.
Semi'a, 76.
Seyyid Feyzullah, 46.
Seyyid Mustafa, 45.
Söke, 231.
Söke İlyas Ağa Camii, 231.
Sözen (Metin), 6n.
Sözen (Metin) - Arık (Rüçhan), 6n, 7n, 229n.
Süleyman, 92, 106, 118, 123.

Ş

Şamanizm, 5.
Şerife, 125, 199.
Şerife Aişe, 48.
Şerife Ayşe, 21, 35.
Şerife Emine, 109.
Şerife Fatime, 46.
Şerife Hadice, 45, 135.
Şerife Kadın, 69.
Şerife Ümmehân, 189.
Şerife Vahide, 29.
Şerife Vesile, 74.
Şeyh Camii (İzmir), 2, 9, 47, 49, 183, 185, 186, 205, 213, 217, 219.
Şeyh Sinan Camii (Alaşehir), 2, 10, 106, 108, 170, 171, 173, 174, 175, 219, 220.

T

Tilkilik (İzmir), 230.
Tire, 3, 205, 207, 213, 223, 226, 227, 249, 251.
Tire Müzesi, 2, 2n, 9, 11, 15, 17, 46, 47, 57, 59, 73, 74, 195, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 215, 219, 220, 237, 238.
Tire Yeni Camii, 2, 11, 211, 212, 213, 214, 216, 219, 220.
Tuncer (Orhan Cezmi), 1n, 6n.
Turkish, 251.
Turkish Art, 251.

Türk, 1n, 2n, 3, 4, 5, 5n, 6, 6n, 7, 7n, 250.
Türkiye,, 1n.
Türkler, 3, 5, 6, 6n, 19.
Türk Sanatı, 1, 1n, 4, 5, 6n, 7, 7n, 8, 231n, 232, 250.

U

Ulu Camii (Akhisar), 2, 10, 103, 104, 105, 106, 110, 111, 137, 138, 163, 164, 165, 166, 168, 220, 221.
Ulu Camii (Menemen), 2, 9, 10, 11, 17, 19, 49, 51, 9, 61, 63, 68, 70, 96, 99, 112, 113, 117, 118, 119, 126, 127, 132, 134, 142, 143, 144, 145, 146, 177, 190, 192, 193, 194, 196, 198, 200, 201, 202, 203, 212, 220, 221.
Umman Hatun, 153.
Urla, 231, 248.
Urla Kapan Camii, 231, 248.
Uygur, 6n.
Uygurlar, 6.

Ü

Ülker (Necmi), 1n, 2n.

W

Western Anatolia, 251.

Y

Yazıcıoğlu, 95, 116.
Yeni Camii (Manisa), 2, 11, 189, 190, 219.
Yeni Camii (Tire), 2, 11, 211, 212, 213, 214, 216, 219, 220.

Z

Zahide, 141, 176.
Zahide Şerife, 142.
Zeynep, 164.
Zeytinlioğa, 2, 2n, 3, 9, 10, 11, 22, 27, 29, 31, 34, 35, 39, 43, 44, 75, 76, 78, 82, 84, 90, 101, 102, 122, 124, 127, 129, 162, 163, 168, 169, 175, 204, 216, 217, 219, 220, 221, 223, 226, 227, 228, 230, 243, 246, 249, 251.
Zeytinlioğa karaosmanoğlu Sebili, 246, 247.

89. 06 Y. 0001 - 1056

№ 01142

Tarihimiz boyunca Türk Kültürü ve Sanatı'nda önemli bir yer tutan **"Mezar Geleneği"** büyük boyutlu, anıtsal mimari yapılar yanısıra, pek çoğu bir sanat eseri halindeki binlerce mezar taşı ile günümüze kadar sürdürülmüştür. Türk Sanatı'nda izlenen gelişmeler ve dönemlere göre farklılaşan genel üslup özellikleri, şüphesiz mezar taşlarına da yansımaktadır.

Mezar taşları, hem sanat hem de tarih bakımından çok zengin malzeme sunan değerli kültür varlıklarımızdır. Bununla birlikte ilgisizlik, ihmal veya bilinçsizlik sonucu, her gün biraz daha kaybolan bu kültür değerlerimiz konusundaki araştırma ve yayınların sayısı son derece azdır.

"Batı Anadolu Bölgesinde Cami Tasvirli Mezar taşları" hakkındaki bu inceleme ile, çok daha fazla sayıda araştırma gerektiren, son derece geniş kapsamlı Türk Mezar taşları konusunun sınırlı bir bölümü ele alınarak, Türk Sanatı'ndaki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.